

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยกระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผล
สำหรับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2

เสนอแก่ สำนักอุทยานการเรียนรู้
มิถุนายน 2549

TK
park
อุทยานการเรียนรู้

จัดทำโดย

อ. อัจฉรา ประดิษฐ์

สาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย
จาก
สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.)

TK
park
อุทยานการเรียนรู้

โครงการวิจัยกระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผล
สำหรับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2

ชื่อโครงการวิจัย	การวิจัยกระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลสำหรับเด็กประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 และ 2
ลักษณะโครงการ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
ที่ปรึกษาโครงการ	รศ. กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมสำหรับเด็ก
ผู้รับผิดชอบโครงการ	อ. อัจฉรา ประดิษฐ์ อาจารย์ประจำสาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

TK
park
อุทยานการเรียนรู้

คำนำ

รายงานนี้เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ (Full Report) ของงานวิจัยเรื่อง "กระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลสำหรับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2" ซึ่งเป็นหนึ่งในชุดวิจัยเรื่องเทคนิคการส่งเสริมการอ่านในเด็กปฐมวัยถึงเด็กวัยรุ่น ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอ.ร.) เนื้อหาของรายงานเป็นการนำเสนอผลการทำวิจัย การวิเคราะห์ข้อสรุปและข้อเสนอแนะโดยละเอียดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลรวมทั้งสิ้น 10 โรงเรียน มีทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน พร้อมทั้งผู้วิจัยยังได้จัดทำภาคผนวกแยกต่างหากอีก 1 เล่ม เพื่อนำเสนอข้อมูลหลักๆ ที่ผู้วิจัยใช้ประมวลผลในการทำวิจัย อันจะช่วยประกอบความเข้าใจแก่ผู้สนใจงานด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนได้อย่างชัดเจน

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร. สิริกร มณีรินทร์ ประธานสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ ผู้จุดประกายความคิดให้งานวิจัยชิ้นนี้เกิดขึ้น ทั้งยังให้ความเข้าใจ ให้ความกรุณาแก่ทีมวิจัยเป็นอย่างมากในการทำงานตลอดโครงการ ขอขอบคุณ คุณนันทนา เจริญภักดี รวมทั้งพันธมิตรในทิวทัศน์ ธรรมหทัย (ผู้ประสานงานวิจัยในช่วงต้น) สำหรับการดูแลประสานงานระหว่างผู้วิจัยและ สอ.ร. และเป็นธุระให้งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินไปจนสำเร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายงานวิจัยทั้ง 10 แห่ง อันประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ครูภาษาไทย ครูบรรณารักษ์ ครูรักการอ่าน ครูประจำชั้น ซึ่งช่วยให้ข้อมูลโดยละเอียด เต็มใจ และเอื้อเฟื้อยิ่ง (รายชื่อของทุกท่านปรากฏในภาคผนวกท้ายเล่ม) ทำให้ทีมวิจัยได้ประสบการณ์ด้านการดำเนินงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนอย่างมากภายในเวลาอันสั้นของการเก็บข้อมูล รวมตลอดไปถึงนักเรียนชั้น ป.1-ป.6 และเจ้าหน้าที่ธุรการของทุกโรงเรียน ที่ช่วยให้ความร่วมมือและช่วยอำนวยความสะดวกแก่ทีมวิจัยตลอดการเก็บข้อมูลด้วย

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นพิเศษแก่ ดร. ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ ผู้กรุณาให้คำแนะนำอันมีประโยชน์และมีคุณค่าในการทำวิจัย ซึ่งช่วยขยายวิสัยทัศน์ให้แก่ผู้วิจัยอย่างมากมาย รศ. กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์ ผู้ให้คำแนะนำและกำลังใจแก่ทีมวิจัยอย่างต่อเนื่อง รศ. พวา พันธุ์เมฆา สำหรับข้อมูลสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองการนำเสนอรายงานชัดเจนขึ้น คณาจารย์สาขาวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็กทุกท่าน สำหรับการสนับสนุนส่งเสริมทีมวิจัยในทุกทาง และขอบคุณทีมวิจัยผู้เป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็ก ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้ง 5 คน ซึ่งบัดนี้ได้สำเร็จการศึกษาไปแล้ว สำหรับความอุตสาหะในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้วิจัยอย่างละเอียดลออ กระตือรือร้น และเป็นกำลังสำคัญของการทำวิจัยชิ้นนี้

น.ส. อัจฉรา ประดิษฐ์

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

มิถุนายน 2549

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลในเด็กระดับประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลในโรงเรียนระดับประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2 จำนวน 10 แห่ง ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล คือ

ลำดับ	ชื่อโรงเรียน	ที่ตั้ง
1	รร. เซนต์ฟรังซิสเซเวีย	นนทบุรี
2	รร. พุ่งมหาเมฆ	กรุงเทพฯ
3	รร. ประถมศึกษาธรรมศาสตร์	ปทุมธานี
4	รร. ไผ่ตودมศึกษา	กรุงเทพฯ
5	รร. พญาไท	กรุงเทพฯ
6	รร. พระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)	กรุงเทพฯ
7	รร. พิบูลย์อุปถัมภ์	กรุงเทพฯ
8	รร. แยมส์อาด	กรุงเทพฯ
9	รร. ราชวินิต (ประถมศึกษา)	กรุงเทพฯ
10	รร. สาธิตแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	กรุงเทพฯ

ทั้ง 10 โรงเรียนเป็นโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนที่ในอดีตเคยได้รับรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่านดีเด่นจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน โดยเฉพาะรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ ด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาโครงการ “รักการอ่าน สานสู่ฝัน” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในมงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา ซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษาทั้งกระบวนการของงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเหล่านั้นว่ามีปัจจัยแห่งความสำเร็จจากอะไรบ้าง จึงศึกษาข้อมูลในหลายมิติ อาทิ มิติด้านผู้บริหารโรงเรียน มิติด้านบุคลากรในโรงเรียนผู้รับผิดชอบของงานส่งเสริมการอ่าน มิติด้านนักเรียน มิติด้านลักษณะทางกายภาพของห้องสมุดโรงเรียน และการจัดสภาพแวดล้อมอื่นๆ ในโรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลมีทั้งหมด 1,097 คน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน 9 คน ครูผู้เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการอ่าน 25 คน นักเรียนชั้น ป.1-ป.6 จำนวน 1,063 คน การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์บุคคลตัวต่อตัวในกรณีผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ส่วนในกรณีของเด็กนักเรียนใช้การสัมภาษณ์นักเรียนเป็นกลุ่มตามระดับชั้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาข้อมูลการส่งเสริมการอ่านจากแฟ้มสะสมผลงานที่โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีสะสมไว้ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนคือ

1. ความพร้อมด้านผู้บริหาร โรงเรียนที่มีผู้บริหารเป็นผู้สนใจการอ่าน มีนโยบายและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่องานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนในทุกทาง
2. ความพร้อมด้านงบประมาณ โรงเรียนมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการซื้อหนังสือหรือทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปีการศึกษา อย่างต่ำปีละ 10,000-20,000 บาท
3. ความพร้อมด้านบุคลากรห้องสมุดหรือผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านอื่นๆ คือ โรงเรียนมีบุคลากรผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านอย่างเต็มตัวอย่างน้อย 1 คน เช่น ครูหมวดภาษาไทย ครูบรรณารักษ์ ครูสอนวิชา

"รักการอ่าน" ครูหมวดวิชาคณิตศาสตร์ หรือครูอื่นๆ ซึ่งต้องทำงานโดยประสานความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจกันส่งเสริมการอ่านทั้งระบบโรงเรียน

4. ความพร้อมด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลายและดึงดูดเด็กให้มีส่วนร่วมได้ดี

5. ความพร้อมด้านห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียน โรงเรียนมีห้องสมุดที่เปิดให้บริการสม่ำเสมอทุกวัน และมีหนังสือไม่ต่ำกว่า 20,000-30,000 เล่ม ซึ่งเป็นหนังสือที่ตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ดี หากไม่มีห้องสมุดก็มีมุมหนังสือในห้องเรียน หรือมีทั้งสองอย่างควบคู่กัน

6. ความพร้อมด้านนักเรียนเอง เช่น นักเรียนสนใจกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีเวลาอาสาช่วยงานบรรณารักษ์เป็นบรรณารักษ์น้อยในห้องสมุด นักเรียนมีความกระตือรือร้นเอง

7. โรงเรียนสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง หรือหน่วยงานเอกชนเพื่อสนับสนุน และส่งเสริมกิจกรรมการอ่านในโรงเรียนได้

8. โรงเรียนมีความพร้อมด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียน หรือมุมต่างๆ ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่าน

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่องานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

1. ผู้บริหารและบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนสนใจงานส่งเสริมการอ่านอย่างแท้จริง
2. กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดตำแหน่งบรรณารักษ์ในโรงเรียนอย่างน้อย 1 ตำแหน่ง เพื่อให้ดูแลงานห้องสมุดเต็มเวลา ถ้าเป็นไปได้ไม่ควรต้องสอนวิชาอื่นนอกจากวิชาการใช้ห้องสมุด เพื่อจะได้มีเวลาทำงานเทคนิคและงานบริการของห้องสมุดอย่างเต็มที่
3. บุคลากรผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านควรทำงานประสานกัน ร่วมมือกันทำงานส่งเสริมการอ่านทั้งระบบโรงเรียน ควรนำการส่งเสริมการอ่านไปแทรกหรือเชื่อมโยงในทุกสาระวิชาที่สอน
4. หากโรงเรียนมีความพร้อมด้านงบประมาณและบุคลากร ครูสอนวิชา "รักการอ่าน" ซึ่งมีต้นแบบจากโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ น่าจะทำให้การส่งเสริมการอ่านทั้งระบบในโรงเรียนมีพลังเข้มแข็งมากขึ้น
5. หากโรงเรียนไม่มีความพร้อมด้านงบประมาณการจ้างบรรณารักษ์ และไม่อาจจัดให้มีบุคลากรรับผิดชอบงานห้องสมุดและงานส่งเสริมการอ่านได้อย่างเต็มที่ ผู้บริหารโรงเรียนควรพิจารณามอบหมายงานให้แก่บุคลากรมากกว่า 1 คนเพื่อเฉลี่ยภาระงานเสมอ เช่น ควรมี 3 คนเพื่อเป็นทีมงาน และเพื่อให้มีการเรียนรู้และประสานงานหากมีบุคลากรย้ายจากงานห้องสมุดไปทำงานอื่น
6. โรงเรียนควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดปี ไม่ควรให้จัดซื้อครั้งใหญ่เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เพื่อให้มีหนังสือใหม่ๆ ดึงดูดความสนใจของเด็กๆ อยู่เสมอ
7. การใช้งบประมาณเพื่อการซื้อหนังสือ ไม่ควรจำกัดกรอบให้ซื้อเฉพาะหนังสือใหม่เท่านั้น หากหนังสือมือสองมีคุณภาพ น่าจะพิจารณาซื้อเข้าห้องสมุดได้
8. เพื่อให้ได้หนังสือมากขึ้น โรงเรียนในกลุ่มพื้นที่เดียวกันน่าจะแลกเปลี่ยนข้อมูลข้อมูลการทำงานส่งเสริมการอ่านระหว่างกัน เพื่อให้กิจกรรมดีๆ ได้เกิดขึ้นในโรงเรียนอื่นบ้าง เช่น การให้ครูด้วยหนังสือ ริเริ่มโดยโรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา) หนังสือพิมพ์เสมือน (โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์) และครูรักการอ่าน (โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
- ความเป็นมา	1
- หลักการและเหตุผล	2
- ความสำคัญของการอ่าน	4
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	6
ขอบเขตของการศึกษา	6
กลุ่มตัวอย่างวิจัย	6
ระยะเวลาวิจัย	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
คณะผู้วิจัย	12
บทที่ 2 การวิเคราะห์และประมวลผล	
การเก็บข้อมูล	13
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน	22
1. องค์ประกอบด้านผู้บริหาร	22
2. องค์ประกอบด้านความพร้อมของบุคลากรห้องสมุด หรือผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านอื่นๆ	31
3. องค์ประกอบด้านความพร้อมของห้องสมุด หรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียน	37
4. องค์ประกอบด้านความพร้อมของนักเรียน	46
5. องค์ประกอบด้านความหลากหลาย และความน่าสนใจของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน	47
6. องค์ประกอบด้านการสนับสนุนจากผู้ปกครองนักเรียน	59
บทที่ 3 สรุปผลวิจัย และข้อเสนอแนะ	
สรุปปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน	61
1. ปัจจัยด้านความพร้อมของผู้บริหาร	61
2. ปัจจัยด้านความพร้อมของบุคลากรผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน	65
3. ปัจจัยด้านงบประมาณซื้อหนังสือและเพื่อส่งเสริมการอ่าน	71

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 3 สรุปผลวิจัย และข้อเสนอแนะ (ต่อ)	
4. ปัจจัยด้านความพร้อมของสถานที่ และการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน	73
5. ปัจจัยความพร้อมด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน	76
ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้วิจัย	79
บทที่ 4 บรรณานุกรม	89

ภาคผนวก

- ทีมวิจัย
- ตารางแสดงรายละเอียดการทำงาน
- รายงานการประชุม
- ตัวอย่างบันทึกการทำงานของทีมผู้ช่วยวิจัย
- ตัวอย่างหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลในโรงเรียน
- ลัมภาษณ์ รศ. พวง พันธุ์เมฆา ผู้เชี่ยวชาญสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
- รายนามผู้ให้ข้อมูล

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตาราง	
1. รายชื่อโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย จำนวน 10 โรงเรียน	7
2. ตารางแสดงข้อมูลและรายละเอียดการส่งเสริมการอ่าน ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจัย 10 แห่ง	14
3. ตารางแสดงกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน แบ่งตามระดับผู้รับผิดชอบกิจกรรม	47
4. ตัวอย่างกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กประถมศึกษา ชาวอเมริกันอินเดียนที่ประเทศอเมริกา	84

TK
park
อุทยานการเรียนรู้

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเป็นมา

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัย 4 เรื่องซึ่งได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.) เพื่อศึกษาวิธีการส่งเสริมการอ่านแก่เด็กไทย โดยมุ่งศึกษาด้านเทคนิคการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลในเด็กตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษา (อายุประมาณ 3 ขวบถึง 14 ปี) ซึ่งเป็นขอบเขตการวิจัยที่ครอบคลุมการอ่านของเด็กไทยอย่างต่อเนื่องในภาพใหญ่ แต่งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตการศึกษาให้อยู่ที่กระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลในเด็กระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 เท่านั้น งานวิจัยนี้มุ่งศึกษารายละเอียดปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนที่เลือกศึกษาประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน จนได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ ด้านการส่งเสริมการอ่านดีเด่นในปี พ.ศ. 2546 จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ หรือรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่านจากองค์กรเอกชนอื่นๆ โดยเลือกศึกษาโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นหลัก

การเลือกศึกษากระบวนการทำงานส่งเสริมการอ่านทั้งระบบในโรงเรียนนั้น เพราะตามความเป็นจริงแล้วการทำงานภายในโรงเรียนจนเกิดความโดดเด่นถึงขั้นได้รับรางวัล ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานใดก็ตาม ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรหลายฝ่ายในโรงเรียน งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนก็เช่นกัน หากทำถึงขั้นโดดเด่นจนได้รับรางวัลระดับประเทศ ก็น่าจะมีปัจจัยแห่งความสำเร็จมาจากหลายองค์ประกอบ เช่นว่ามีบุคลากรใดทำงาน รายละเอียดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นอย่างไร ผู้บริหารมีแนวคิดอย่างไรเพื่อผลักดันงานด้านส่งเสริมการอ่านให้เข้มแข็ง นักเรียนได้รับสิ่งใดจากการส่งเสริมการอ่านบ้าง เป็นต้น ที่ผู้วิจัยคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้เพราะความสำเร็จของโรงเรียนใดๆ คงมิได้มาจากบุคลากรเฉพาะกลุ่มผู้ทำงานด้านส่งเสริมการอ่าน เช่น ครูบรรณารักษ์ เท่านั้น แต่น่าจะมีมิติการสนับสนุนจากด้านอื่นด้วย อาทิ จากบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนต่อการสนับสนุนด้านส่งเสริมการอ่าน จากรายละเอียดงานและกิจกรรมของผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน จากปัจจัยด้านงบประมาณ ความพร้อมของอาคารสถานที่ ห้องสมุดโรงเรียน และความพร้อมของตัวนักเรียนเอง เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยรายละเอียดความสำเร็จของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่าน ว่ามีปัจจัยอะไรส่งเสริมให้โรงเรียนนั้นทำงานด้านนี้ได้อย่างโดดเด่นถึงขั้นได้รับรางวัลระดับชาติ เนื่องจากงานส่งเสริมการอ่านเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและจริงจังจึงจะเห็นผล ไม่ใช่จะประสบความสำเร็จได้เพียงเวลาอันสั้น ดังนั้นย่อมต้องอาศัยความมุ่งมั่นอดทน ความสามัคคีและการประสานงานกันอย่างดีของผู้ทำงานด้านนี้ทุกคน การวิจัยนี้จึงหวังจะสะท้อนแนวทางการทำงานด้านการส่งเสริมการอ่านจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นๆ ที่สนใจจะผลักดันงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนว่าถ้าอยากประสบความสำเร็จควรทำอะไร ควรเริ่มต้นจากอะไร และควรมีแนวทางการทำงานอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ตระหนักในความสำคัญของการอ่าน ช่วยกันปลูกฝังนิสัยการอ่านแก่เด็กไทยให้ “อ่านได้ อ่านเก่ง และอ่านเป็น” อย่างยั่งยืน

ความสำคัญของปัญหา

1. หลักการและเหตุผล

การเรียนรู้ของเด็กนั้น ผ่านการเรียนรู้ด้วยภาษาเป็นหลัก เพราะมนุษย์ทุกชาติทุกเผ่าพันธุ์ล้วนสื่อสารกันด้วยภาษาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียน หรือบางกรณีก็คือภาษาท่าทาง ภาษาภาพ ภาษาศิลปะ สำหรับเด็กๆ แล้ว การอ่านออกจึงนับเป็นทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

เมื่อตอนที่เด็กพูดได้ เด็กรู้จักสื่อสารความต้องการของตนสู่ผู้อื่นได้มากขึ้น ไม่ได้ใช้เพียงการชี้ แสดงสีหน้าท่าทาง หรือทำเสียง “อือ” “อา” เท่านั้นเหมือนตอนที่ยังพูดไม่ได้ แต่ว่าการสื่อสารด้วยภาษาพูดยังไม่เพียงพอต่อการมีชีวิตรอบรู้ในโลกนี้ เด็กๆ จำเป็นต้อง “อ่านออก” ด้วย เมื่ออ่านหนังสือออก โลกทัศน์ของเด็กจะกว้างขึ้นเพราะการอ่านช่วยเปิดประตูสู่โอกาสในการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างมหาศาล เมื่ออ่านหนังสือออก เด็กสามารถตีโจทย์เลขได้ อ่านวรรณคดี ท่องกลอนได้ อ่านตำราภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อ่านป้ายคำเตือนต่างๆ จลกาอาหาร จลกาษา สัญญาณจราจร หรือคู่มือต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ของชาติใดภาษาใดในโลก ชั้นแรกของการเรียนรู้ล้วนคือการอ่านทั้งสิ้น ดังนั้นจึงจำเป็นมากที่เด็กควรอ่านหนังสือออกตั้งแต่ยังเด็ก โดยผู้ใหญ่สอนไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองหรือครูอาจารย์

การสอนให้เด็กอ่านหนังสือนั้นนอกจากช่วยเปิดโลกการเรียนรู้แก่เด็กแล้ว ยังนำเด็กไปสู่ความรู้ๆ อื่นๆ ที่เป็นต่อการสร้างสรรค์ความเจริญแก่มนุษยชาติด้วย เพราะการอ่านหนังสือทำให้เด็กได้เรียนรู้วัฒนธรรม ขนบประเพณี ปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และอื่นๆ อีกมาก การอ่านยังทำให้เด็กได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับอารมณ์ด้านต่างๆ ของมนุษย์ เช่น ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความรู้สึกตื่นเต้น สะเทือนใจ เสียใจ ตามตัวละครในหนังสือ เป็นต้น ประสบการณ์จากการอ่านเป็นประสบการณ์ที่มีได้โดยที่ผู้อ่านไม่ต้องไปประสบสิ่งนั้นๆ ด้วยตนเอง นอกจากนี้เมื่อเด็กอ่านมาก ก็จะมีคลังศัพท์มาก และรู้จักคิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น¹ เพราะการอ่านอาศัยการเชื่อมโยงข้อมูลเบื้องหลังสัญลักษณ์อักษรที่ปรากฏเพื่อสร้างเรื่องราวและความเข้าใจ การอ่านมากจึงมีส่วนช่วยให้การเขียนของเด็กพัฒนาขึ้นด้วย ยิ่งอ่านมากก็ยิ่งรู้คำศัพท์มากขึ้น รู้ระดับความหมายของคำ รู้ศัพท์สำนวนสุภาพดี ทำให้เด็กสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น หนังสือจึงเป็นเสมือนประตูและหน้าต่าง เป็นประตูที่เปิดนำเด็กออกจากโลกของตนไปสู่โลกกว้างอย่างไม่จำกัด และเป็นหน้าต่างให้เด็กเห็นและเรียนรู้โลก แม้ตัวเขาจะไม่ได้เคลื่อนที่ไปไหนเลย (Armchair Traveling)

แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่ควรคำนึงถึงเมื่อเด็กอ่านหนังสือได้แล้ว คือการอ่านออกอย่างเดียวยังไม่เกิดประโยชน์ใดๆ เลย ถ้าเด็กไม่มีนิสัยการอ่านที่ยั่งยืน ไม่รักการอ่าน ไม่รู้จักเลือกสิ่งที่อ่าน ไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน หรือไม่เห็นความสำคัญของหนังสือ ว่าเป็นขุมคลังและเป็นแหล่งเพาะภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ และที่สำคัญที่สุดคือถ้าไม่มีหนังสือดีๆ ให้เด็กอ่านอย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นการอ่านของเด็กอย่างสม่ำเสมอ ความสามารถในการอ่านหนังสือออกก็ไม่ได้เป็น “ทักษะชีวิต” อันมีประโยชน์ดังที่ควรจะเป็น และหากไม่ถูกกระตุ้นให้อ่านอยู่เสมอ ทักษะการอ่านของเด็กก็จะด้อยลงอ่านไม่ออกในที่สุด การสร้างนิสัยรักการอ่านแก่เด็กจึงเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กยังเล็ก และปลูกฝังอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานหลายปี เพื่อให้เป็นนิสัยที่ยั่งยืนจากลึกในพฤติกรรมของเด็ก จนกลายเป็นสิ่งที่ทำโดยอัตโนมัติราวกับการหายใจ ซึ่งการจะสร้างนิสัยเช่นนี้ได้หมายความว่ากลวิธีในการสร้างนิสัยต้องเป็นกลวิธีที่ทำให้เด็กเกิดความประทับใจแบบฝังลึก เพราะสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กหากประทับใจในสิ่งใดแล้วจะเป็นความทรงจำที่ฝังใจไปจนโต หรือแม้แต่ประทับใจไปชั่วชีวิต

¹ เนื้อหาตอนนี้เรียบเรียงมาจากภาษาอังกฤษว่า "Thought depends upon language, then the quality of an individual's thought will depend upon the quality of his language. Language is, indeed, in the centre of the stage as far as learning and intelligence are concerned." (Dorothy Butler, 19)

ปัจจุบันในสังคมทั่วโลกมีสื่อสำเร็จรูปมากมายที่ดึงดูดเด็กออกไปจากกิจกรรมการอ่าน โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียง ที่ดึงดูดเด็กๆ ให้จ้องมองได้ แต่การดูทีวี เป็นการสื่อสารทางเดียวที่อาจส่งผลเสียต่อเด็กที่ดูทีวีนานไป เพราะไม่กระตุ้นให้เด็กสร้างจินตนาการจากข้อมูลที่ได้มองเห็น ภาพสำเร็จรูปในทีวี ไม่ส่งเสริมให้เด็กสร้างภาพขึ้นใน “มโนคิด” หรือสร้างมโนภาพ (ภาพในใจ) ขึ้น ทำให้เด็กคิดเป็นภาพมากกว่าคิดเป็นคำ เนื่องจากการคิดต้องอาศัยภาษา คุณภาพความคิดของแต่ละคนขึ้นอยู่กับความสามารถทางภาษาที่คนๆ นั้นมี ถ้าคนผู้นั้นรู้ภาษาจำกัด ความคิดของเขาก็จะจำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงคำศัพท์ และภาษาที่เขารู้เท่านั้น เมื่อต้องอธิบายภาพที่ตนคิดได้ให้ผู้อื่นเข้าใจตรงกันจึงเป็นเรื่องยาก เพราะไม่รู้จะอธิบายอย่างเป็นลำดับขั้นตอนอย่างไร ไม่รู้จะใช้คำใดที่เหมาะสมเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น การอ่านจึงช่วยพัฒนาการคิดแก่คนได้ด้วย ดังที่มีพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครั้งหนึ่ง กล่าวว่าหนังสือเป็นคลังความรู้ความคิด ที่ถ่ายทอดแก่นระหว่างมนุษย์ได้อย่างไม่จำกัด

"หนังสือนี้เป็นเสมือนคลังที่รวบรวมเรื่องราว ความรู้ ความคิด วิทยาการทุกด้านทุกอย่างซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้ ได้คิดอ่าน และเพียรพยายามบันทึกรักษาไว้ด้วยลายลักษณ์อักษร หนังสือแพร่ไปถึงที่ใด ความรู้ความคิดก็แพร่ไปถึงที่นั่น หนังสือจึงเป็นสิ่งมีค่าและมีประโยชน์อันประมาณมิได้ ในแง่ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์"

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
ในพิธีเปิดหนังสือระหว่างชาติ 2515 และงานแสดงการพิมพ์
แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2515

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งอัญเชิญมาข้างต้น จะเห็นว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อหนังสือว่าเป็นสิ่งล้ำค่าอย่างประมาณไม่ได้ เนื่องจากเป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนั้นการรู้หนังสือ ซึ่งคือการอ่าน หนังสือออกอย่างแตกฉาน สามารถเข้าใจความหมายของถ้อยคำต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จนประมวลความรู้ขึ้นเป็นความคิดและปัญญาได้ ย่อมมีคุณประโยชน์ต่อผู้รู้หนังสือ ในการช่วยเปิดโลกทัศน์ ขยายมุมมอง และก่อความเข้าใจสิ่งต่างๆ การรู้หนังสือจึงเป็นสิ่งที่ควรบ่มเพาะให้เกิดแก่บุคคลทุกเพศทุกวัย เพื่อให้คนไทยเข้าถึงความรู้และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้นั้น เพื่อพัฒนาตนและสังคมได้ ทว่าการรู้หนังสือนั้นหากมิได้สั่งสอนกันแต่เล็ก ไม่ได้บ่มเพาะกันแต่วัยเด็ก ว่าทุกคนอาจแสวงหาความรู้จากหนังสือ ซึ่งเป็น "แหล่งบ่มเพาะปัญญาญาณ" อันหาซื้อและเข้าถึงได้ง่ายแล้ว การที่บุคคลจะเข้าถึงแหล่งความรู้ อย่างหนังสืออย่างมีใจรักการอ่าน และกระตือรือร้นในการหาความรู้ย่อมเป็นไปได้ยาก หรือหากการปลูกฝังการรู้หนังสือและการรักการอ่านไม่เป็นไปอย่างน่าประทับใจ ก็อาจเป็นอุปสรรคกีดกันบุคคลจาก "บ่อเกิดแห่งการเรียนรู้" และมีตรแห่งปัญญา เช่นหนังสือได้

การสร้างความประทับใจในหนังสือ การรู้หนังสือ และการอ่าน จึงเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายควรใส่ใจ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาต่างๆ ในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงต่อการอบรม สั่งสอน ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม และความคิดต่างๆ ตลอดจนเป็นแหล่งหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็ก นอกจากนี้ หนังสือหรือวรรณกรรมยังมีความพิเศษอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือหนังสือหรือวรรณกรรมสามารถให้ความรื่นรมย์ที่คงอยู่ยาวนานและมีความหมายมากกว่าของเล่นอื่นๆ ของเด็ก หนังสือหรือวรรณกรรมจึงมีความพิเศษที่ยากจะหาสิ่งใดมาเสมอเหมือนได้ โดยเฉพาะหนังสือที่หยิบยื่นให้เด็กตั้งแต่เล็กในวัยที่ง่ายต่อการปลูกฝังความประทับใจต่อสิ่งใด ๆ ให้เกิดขึ้น การส่งเสริมการอ่านในเด็กประถมศึกษา เป็นรากฐานแห่งการสร้างนักอ่านในอนาคตอย่างยิ่งย่น เนื่องจากการปลูกฝังในวัยเด็กซึ่งกำลังเปิดรับสิ่งต่างๆ อย่างง่ายดาย หากเด็กในวัยนี้ประทับใจต่อสิ่งใดแล้ว ก็จะเป็นความฝังใจที่จะส่งผลต่อเขาอย่างยาวนาน แม้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่ลืม การสร้างความประทับใจต่อการฟังนิทาน (ซึ่งอาจประยุกต์ต่อการฟังเรื่องเล่า หรือการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน) หากมีเทคนิค กลวิธีที่น่าประทับใจ จะทำให้ผู้รับเกิดความประทับใจแบบฝังตัว อันจะไม่มีโอกาสลืม

คลายหรือลืมนั่น ดังนั้นความประทับใจแบบฝังตัวนี้หากปลูกฝังสิ่งที่ดีให้เด็ก เช่น ความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะจากหนังสือซึ่งเป็นแหล่งความรู้ ด้วยกิจกรรมหรือกระบวนการส่งเสริมการอ่านที่มีประสิทธิภาพ ก็ย่อมจะส่งผลต่อเด็กให้รู้จักใฝ่หาความรู้อย่างยั่งยืน รู้จักมีความสุขในโลกส่วนตัวของตนเองผ่านทางหนังสือ และเป็นบุคคลที่มีจิตใจมุ่งมั่น และรู้เท่าทันต่อสิ่งยั่วยวนต่าง ๆ จากภายนอกผ่านทางความรู้และการปะทะสติปัญญาอันเกิดจากการอ่าน อนึ่งเพื่อให้เห็นความสำคัญของการอ่านมากยิ่งขึ้นนอกจากที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงแยกแยะความสำคัญของการอ่านโดยละเอียดยิ่งขึ้นอีก ดังนี้

ความสำคัญของการอ่าน (ไพพรรณ อินทนิล. 2546: 7-9)

1. การอ่านเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

องค์การสหประชาชาติได้เสนอให้ประเทศสมาชิกทุกประเทศช่วยกันรณรงค์ให้ทุกคนในโลกอ่านหนังสือให้ออกทั้งหมดในปี พ.ศ. 2543 เพราะตระหนักในความสำคัญของการอ่าน ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกมักจะเสียเปรียบ กลายเป็นคนล้าหลัง ไม่ทันโลก ไม่ทันเหตุการณ์ อาจจะถูกหลอก เสียรู้ได้ง่าย และไม่เชื่อมั่นตนเอง ไม่มีความสุขในการเข้าสังคม ประเทศที่เจริญแล้วจำนวนประชากรที่อ่านออกเขียนได้จะมีมาก ในชีวิตประจำวันเราต้องอาศัยการอ่านเพื่อการดำรงชีวิตแทบทุกเรื่องก็ได้ เช่น อ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน อ่านรายละเอียดสินค้าอุปโภคบริโภค ตลอดจนนยารักษาโรค การไปติดต่อหน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องอ่านหนังสือออกจึงจะช่วยเหลือตัวเองได้

2. การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้

การอ่านเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษา เพราะทำให้นักเรียนนักศึกษาได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะการเรียนรู้วิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเรียนในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ล้วนแต่ใช้การอ่านเป็นสื่อในการเรียนรู้ทั้งสิ้น กิจกรรมในสถานศึกษา 80-90 % ต้องอาศัยการอ่าน ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการอ่าน จึงจะสามารถร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี การอ่านทำให้ผู้เรียนมีความคิดกว้างขวางขึ้น การอ่านหนังสือเพียงอย่างเดียวก็สามารถทำให้ผู้เรียนคิดไปตามลำดับขั้นได้

3. การอ่านเป็นสื่อสำคัญในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม

การพัฒนาสังคมที่ดีนั้นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งคือ "การอ่าน" ดังคำกล่าวของคุณหญิง แม้นมาศ ชาวลิต (อ้างถึงใน ไพพรรณ อินทนิล. 2546: 8) ว่าสิ่งหนึ่งที่ใช้วัดระดับความสามารถของบุคคลและระดับการพัฒนาของสังคมคือการรู้หนังสือ และการรู้จักใช้ประโยชน์จากหนังสืออย่างเต็มที่ การอ่านหนังสือจะทำให้เกิดการพัฒนาความคิด สติปัญญา จริยธรรม ศีลธรรม และเชาวน์ปัญญาได้เป็นอย่างดี เพราะในหนังสือที่ดีย่อมมีการสอดแทรกสิ่งที่มีคุณค่าอื่น ๆ นอกจากความรู้ด้วย เช่น การปลูกฝังค่านิยมที่ดี การกระตุ้นให้ใช้ความคิด การกระตุ้นให้ประเมินค่าการกระทำของตัวเอง เป็นต้น หากผู้อ่านหนังสือรู้จักนำความรู้ที่ได้จากการอ่านมาพัฒนาตนเอง ทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจ ผลที่ตามมาคือทำให้กระทำตนได้เป็นประโยชน์แก่สังคม แก่ส่วนรวม สามารถวินิจฉัยความถูกต้องของเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างฉับไว ประสพการณ์จากการอ่านทำให้เป็นผู้ที่เข้าใจสถานการณ์ที่เผชิญได้อย่างรวดเร็ว และสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้อย่างทันที ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้อ่านมากย่อมมีมุมมองและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และเป็นคนยืดหยุ่น สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและพัฒนาสังคมได้ เมื่อทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมนั้นก็ย่อมจะดีไปด้วย เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ก็ย่อมรู้จักใช้สติปัญญาร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งจะช่วยให้สังคมนั้นอยู่กันอย่างมีความสุข

4. การอ่านเป็นเครื่องมือในการคลายเครียด

ผู้คนในยุคปัจจุบันประสบกับความเครียดสูงเพราะสภาวะเศรษฐกิจ หน้าที่การงาน ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และสังคม ตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อม อากาศ การจราจร ล้วนทำให้เกิดความเครียด ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ จิตใจ และสังคมตามมา หากเป็นผู้รักการอ่านก็จะสามารถหาทางออกในการลดความเครียดได้ด้วยการอ่านหนังสือที่ตนชอบ

เมื่อพิจารณาความสำคัญและประโยชน์จากการอ่านข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า การลดความเครียดด้วยการอ่านหนังสือ นั้น นับว่าช่วยเปิดโลกทัศน์แก่เด็กได้ดีกว่าการลดความเครียดด้วยวิธีบริโภคสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์ ซึ่งเด็กปัจจุบันมีแนวโน้มจะใช้เวลากับสื่อนี้มาก ซึ่งธีรวงศ์ ธนินธุ์เวรน์ เลขานุการสมาคมโทรทัศน์สร้างสรรค์ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างเด็ก หนังสือ และโทรทัศน์ ดังนี้

เด็กๆ ที่ติดหนังสือ	ไม่ติดโทรทัศน์
เด็กๆ ที่ติดโทรทัศน์	ไม่ติดหนังสือ
เด็กๆ ที่ติดหนังสือ	ไม่รังเกียจโทรทัศน์
เด็กๆ ที่ติดโทรทัศน์	รังเกียจหนังสือ

(ธีรวงศ์ ธนินธุ์เวรน์. 2548: 1กหลัง)

จากความสำคัญของการอ่านดังกล่าวถึงมาทั้งหมด จะเห็นว่าล้วนแล้วแต่ช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตในสังคมมีความสุขมากขึ้น ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และเป็นเกราะป้องกันตัวเองจากปัญหาต่างๆ ถ้ารู้จักใช้ความรู้ที่ได้จากการอ่านไปวิเคราะห์สิ่งที่เป็นประโยชน์ เมื่อนำความสำคัญของการอ่าน และการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านในวัยเด็กมาเชื่อมโยงกัน ประกอบกับที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเรื่องการส่งเสริมการอ่านมา เห็นได้ชัดว่าประเทศไทยมีการตระหนักถึงความสำคัญของการรณรงค์เพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายสิบปีแล้ว โรงเรียนต่างๆ ในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑล และต่างจังหวัดทั่วประเทศ ล้วนมีการส่งเสริมการอ่านด้วยวิธีการที่ได้ผลมากมายหลายโรงเรียน ดังจะเห็นจากรายงานเรื่องโครงการส่งเสริมการอ่านซึ่งหน่วยงานต่างๆ จัดทำขึ้น เช่น รายงานโครงการส่งเสริมการอ่าน ปี 2545 จัดทำโดย บริษัท ซี.พี. เซเวนอีเลฟเวน (ปี 2546) โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการให้ความรู้พ่อแม่ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยโดยผ่านกระบวนการส่งเสริมการอ่าน จัดทำโดย มูลนิธิเด็ก (ปี 2546) การรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน จัดทำโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ปี 2528) เป็นต้น รายงานเหล่านี้ล้วนสะท้อนภาพความเอาใจใส่ต่อการส่งเสริมการอ่านขององค์กรต่างๆ แต่ทว่ามักเสนอรายละเอียดของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่านเป็นหลัก ทั้งที่โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมการอ่านนั้น น่าจะมีปัจจัยสนับสนุนอย่างครบถ้วนจึงทำให้การส่งเสริมการอ่านนั้นๆ ได้ผล เช่น ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่านแก่เด็ก อาทิ ครู บรรณารักษ์ เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านการส่งเสริมการอ่าน มองภาพการอ่านของเด็กและเยาวชนในแง่บวกหรือลบ ปัจจัยด้านนโยบายของผู้บริหาร เช่น เน้นการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างห้องสมุดที่มีคุณภาพหรือไม่ สนับสนุนการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่าน ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพครูและนักเรียน และมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง โดยเล็งเห็นความสำคัญของห้องสมุดและกิจกรรมของห้องสมุดหรือไม่ เป็นต้น

เมื่อการอ่านมีความสำคัญ โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งเป็นแหล่งเพาะนิสัยการอ่านแก่เด็ก จำเป็นต้องรู้ข้อมูลงานส่งเสริมการอ่านจากที่อื่นเพื่อเปรียบเทียบหรือเป็นแนวทางการทำงานของตน ดังนั้นจึงควรมีการสำรวจศึกษาข้อมูลเรื่องกระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลจากโรงเรียนซึ่งได้รับการรับรองว่าประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการอ่าน โดยศึกษาปัจจัยทุกด้านทั้งนโยบายของผู้บริหาร ความสามารถของบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่าน ความพร้อมและความกระตือรือร้นของนักเรียน ซึ่งทำให้โรงเรียนนั้นๆ ประสบความสำเร็จในการสร้างนิสัยรักการอ่านแก่นักเรียน เพื่อรวบรวม วิเคราะห์และ

ประมวลข้อมูลเหล่านั้นเป็นต้นแบบ และเป็นแนวทางในการสร้างวิธีการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผล ซึ่งอาจนำมาใช้เพื่อพัฒนาวิธีการส่งเสริมการอ่านในเด็กประถมศึกษาสำหรับโรงเรียนต่างๆ ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจและศึกษาปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 10 แห่งซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้รับรางวัลด้านส่งเสริมการอ่าน จากกระทรวงศึกษาธิการ (รางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ ด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาโครงการ “รักการอ่าน สานสู่ฝัน” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในมงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา) หรือรางวัลจากองค์กรเอกชน ระหว่างปี 2535-2546 ว่ามีปัจจัยแห่งความสำเร็จอย่างไรบ้าง
2. เพื่อศึกษาเทคนิควิธีการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลในโรงเรียนระดับประถมศึกษาแก่โรงเรียนอื่นๆ
4. เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยแก่สาธารณชน

ขอบเขตของการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายการวิจัย คือโรงเรียนระดับประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2 จำนวน 10 แห่ง (ในเขตกรุงเทพฯ 8 โรงเรียนและปริมณฑล 2 โรงเรียน) โดยเฉพาะโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ ด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาโครงการ “รักการอ่าน สานสู่ฝัน” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในมงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษาที่ผ่านมา หรือเป็นโรงเรียนที่มีการส่งเสริมการอ่านนำเสนอใจจนได้รับรางวัลจากหน่วยงานเอกชนอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่างวิจัย

กลุ่มตัวอย่างวิจัยในแต่ละโรงเรียนประกอบด้วย

- 1) ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ
- 2) บุคลากรในโรงเรียนผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านโดยตรง เช่น ครูบรรณารักษ์ ครูหรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ ยุวบรรณารักษ์
- 3) นักเรียนในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 (6 ชั้นปี) ชั้นละประมาณ 20 คน

รายชื่อโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย รางวัลที่ได้รับ ตลอดจนกลุ่มตัวอย่างวิจัยในโรงเรียน มีแสดงไว้ในตาราง 1 โดยเรียงชื่อโรงเรียนตามลำดับตัวอักษร ดังนี้

ตารางที่ 1

รายชื่อโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย จำนวน 10 โรงเรียน

“โครงการวิจัยกระบวนการส่งเสริมการอ่านที่ได้ผลสำหรับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 และ 2”

ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ลำดับ	ชื่อโรงเรียน/ รางวัลด้านส่งเสริมการอ่าน	ที่ตั้ง	ประเภท	สังกัด	จำนวนผู้ให้ข้อมูล
1	โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ - ปี 2546 ได้รับรางวัลด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดีเด่นจากสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ จำกัด	นนทบุรี	โรงเรียน เอกชน	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาเอกชน	ครูสอนวิชารักการอ่าน 4 คน ครูบรรณารักษ์ 2 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 124 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 131 คน
2	โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ - เคยได้รางวัลชนะเลิศกิจกรรมห้องสมุด จากการแข่งขันความสามารถนักเรียนประจำปีการศึกษา 2541 และรางวัลห้องสมุดดีเด่น ครูบรรณารักษ์ดีเด่น จากสมเด็จพระเทพฯ เมื่อปี 2525	กรุงเทพฯ	โรงเรียน รัฐบาล	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	ครูภาษาไทย 3 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 103 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 108 คน
3	โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ - ปี 2546 รับพระราชทานรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่าน ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ 2546 สาขา กิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่านสู่การเรียนรู้ ด้านส่งเสริมนักประดิษฐ์ระดับประถมศึกษา จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	ปทุมธานี	โรงเรียน รัฐบาล	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ	ครูภาษาไทย 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 87 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 90 คน
4	โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา - ได้รับรางวัล “ห้องสมุดดีเด่น” จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ปี 2536 - ปี 2546 ได้รับพระราชทานรางวัล การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา “รักการอ่าน สานสู่ฝัน” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ 2546 ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมระดับประเทศ 2 รางวัล ได้แก่ สาขากิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่าน ระดับประถมศึกษา และ สาขากิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่านสู่การเรียนรู้ ด้านส่งเสริมนักคิดคำนวณ ระดับประถมศึกษา ทั้งประกาศนียบัตรและถ้วยรางวัลยอดเยี่ยม จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียน เอกชน	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาเอกชน	ครูภาษาไทย 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน ผู้บริหารโรงเรียน - * นักเรียนชั้นป. 2 - ป.6 41 คน (*เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจมากมายช่วงเก็บข้อมูลของทีมวิจัย ทำให้ไม่มีข้อมูลด้านนี้) รวมผู้ให้ข้อมูล 43 คน

5	โรงเรียนพญาไท - ได้รับรางวัล “โรงเรียนจัดกิจกรรมห้องสมุดดีเด่น ปี 2541” - ได้รับรางวัลชนะเลิศ การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา “รักการอ่านสานสัมพันธ์” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 ประเภทนักร้องภาษาไทยดีเด่น ปีพ.ศ. 2546 จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียนรัฐบาล	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	ครูภาษาไทย 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 134 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 137 คน
6	โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่างสิงหเสนี) - ได้รับรางวัลพระราชทาน รางวัลยอดเยี่ยม การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา “รักการอ่าน สานสัมพันธ์” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา สาขา กิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่านสู่การเรียนรู้ ด้านส่งเสริมนักร้องสรรค์สังคม ระดับประถมศึกษา จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียนรัฐบาล	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2	ครูภาษาไทย 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 120 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 123 คน
7	โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ - ปี 2546 รับพระราชทานรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่าน ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ 2546 จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียนรัฐบาล	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	ครูภาษาไทย 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 114 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 117 คน
8	โรงเรียนแยมสอาด - ได้รับรางวัลโล่รางวัลพระราชทาน รางวัลยอดเยี่ยม การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา “รักการอ่านสานสัมพันธ์” ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 ประกอบด้วย - เกียรติบัตรพระราชทานรางวัลยอดเยี่ยมสาขา กิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่านสู่การเรียนรู้ ด้านส่งเสริมนักร้องสรรค์ภาษาไทย ประจำปี 2547 - เกียรติบัตรพระราชทานรางวัลดีเด่นสาขา กิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่านสู่การเรียนรู้ ด้านส่งเสริมนักร้องสรรค์ภาษาอังกฤษ ประจำปี 2547 จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียนเอกชน	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน	ครูบรรณารักษ์ 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ/หัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทย 1 คน นักเรียนชั้นป.1 – ป.6 100 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 103 คน

9	โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษ) - ปี 2546 รับพระราชทานรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่าน ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ 2546 จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียน รัฐบาล	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	ครูภาษาไทย 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน ผู้บริหารโรงเรียน - * นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 137 คน (*เนื่องจากผู้บริหารติดภารกิจสำคัญ ช่วงที่มิวิจัยเก็บข้อมูล ทำให้ไม่มีข้อมูลในส่วนนี้) รวมผู้ให้ข้อมูล 139 คน
10	โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประถมศึกษา) - ปี 2546 รับพระราชทานรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่าน ในปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ 2546 จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ	กรุงเทพฯ	โรงเรียน รัฐบาล	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	ครูหมวดวิชาคณิตศาสตร์ 1 คน ครูบรรณารักษ์ 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน นักเรียนชั้น ป.1 – ป.6 103 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 106 คน
จำนวนนักเรียนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 1,063 คน จำนวนครู ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 25 คน จำนวนผู้บริหารที่ให้ข้อมูลทั้งหมด 9 คน					
รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 1,097 คน					

กรอบความคิดในการวิจัย

โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการทำงานด้านใดก็ตาม น่าจะมีที่มาจากความร่วมมือร่วมใจภายในโรงเรียนที่ผลักดันให้การทำงานโดดเด่น 1) ผู้บริหารน่าจะมีส่วนผลักดันในเชิงนโยบายและวิสัยทัศน์ การจัดสรรงบประมาณ การจัดระบบการทำงานให้ชัดเจนและคล่องตัว มีการกระจายงานอย่างทั่วถึง มีการส่งเสริมบุคลากร 2) ครูและบุคลากรอื่นๆ น่าจะกระตือรือร้น และพร้อมต่อการทำงานหนักหรือการทำงานใหม่ๆ 3) โรงเรียนน่าจะมีความพร้อมด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม และ 4) ตัวเด็กนักเรียนเองก็น่าจะพร้อมด้วย กล่าวคือมีความพร้อมจากที่บ้านและได้รับการส่งเสริมต่อที่โรงเรียน

การรณรงค์ปีแห่งการรักการอ่าน จากภาครัฐ ช่วยสร้างความตื่นตัวให้โรงเรียนอย่างมาก ดังจะเห็นจากหลายโรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่เพียงกระตือรือร้นต่อการจัดระบบงาน รวบรวมข้อมูล ประเมินผลสำเร็จของกิจกรรม ในปีที่รณรงค์เมื่อปี พ.ศ. 2546 นั้นเอง และสร้างกระแสความสนใจด้านการอ่านต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

วิธีการวิจัย

- เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยใช้การพูดคุยซักถาม การสัมภาษณ์บุคลากร และการสังเกตสภาพแวดล้อมสถานที่ในโรงเรียนเป็นวิธีหลักในการเก็บข้อมูล เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยต้องการทราบทัศนคติและวิธีการทำงานของบุคคลมากกว่าการเน้นจำนวนผู้ตอบคำถามหรือแบบสอบถาม ประกอบกับการเก็บข้อมูลจากเด็กนักเรียน โดยเฉพาะชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 1-3 นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรใช้การซักถามข้อมูลจากเด็กนักเรียนโดยตรงน่าจะดีกว่าการให้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากเด็กยังเล็ก การอ่านคำถามและการเรียบเรียงคำตอบอาจไม่ให้ข้อมูลที่ครบถ้วนนัก ซึ่งการพูดคุยสอบถามนี้ใช้กับการเก็บข้อมูลนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้ทำงานส่งเสริมนิสัยรักการอ่านด้วยเช่นกัน การสัมภาษณ์เด็กนักเรียนใช้การพูดคุยเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 5-20 คน ส่วนการสัมภาษณ์ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ใช้การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว หรือเป็นกลุ่มไม่เกิน 3 คน (แล้วแต่ความสะดวกเรื่องเวลาของผู้ให้ข้อมูล) ผู้วิจัยจึงได้ตั้งทีมวิจัยขึ้นเพื่อช่วยเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีสัมภาษณ์บุคคลโดยตรง ตั้งแต่ระดับผู้บริหารโรงเรียนถึงเด็กนักเรียน ตลอดจนสังเกตและบันทึกภาพบรรยากาศโรงเรียน บรรยากาศการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน โดยแยกประเด็นสำหรับศึกษา เช่น สภาพแวดล้อมของสถานที่ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน สภาพความพร้อมของห้องสมุดและบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่าน รายละเอียดงานกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน นโยบายของผู้บริหารในการส่งเสริมการอ่านและการพัฒนาบุคลากร รวมทั้งประเมินความพึงพอใจของบุคคลผู้เกี่ยวข้องในโครงการ โดยเฉพาะตัวเด็กนักเรียนประถมศึกษาซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากกระบวนการส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน

นอกจากการเก็บข้อมูลจากบุคคลด้วยการสัมภาษณ์พูดคุยแล้ว ทีมวิจัยยังได้ศึกษาเอกสารการทำงาน ด้านส่งเสริมการอ่านที่โรงเรียนมีเก็บไว้จากแฟ้มสะสมผลงานของโรงเรียน หรือจากรายงานการปฏิบัติงานประจำปี การวิจัยนี้เป็นการเก็บข้อมูลย้อนหลังถึงผลงานที่โรงเรียนเคยทำผ่านมาแล้วตั้งแต่ปี 2546 อย่างต่อเนื่อง และเป็นการเก็บข้อมูลช่วงปลายปีการศึกษา 2547 และต้นปีการศึกษา 2548 อันผ่านช่วงเวลาของทำกิจกรรมต่างๆ ไปแล้ว และยังไม่ได้เริ่มทำในรอบเทอมใหม่

การเก็บข้อมูล

ขั้นวางแผนการทำงาน

- สืบค้นรายชื่อโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลที่ได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2546 ตามรายชื่อที่สำนักงานอุทยานการเรียนรู้จัดให้ และโรงเรียนที่เคยได้รับรางวัลส่งเสริมการอ่านอื่นๆ จากองค์กรรัฐและเอกชน
- กำหนดโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย
- วางแผนการทำงาน
- ประชุมงานกับทีมวิจัย

ขั้นเก็บข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

ขั้นที่ 1

ทีมวิจัยสำรวจข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน เช่น ประวัติความเป็นมา สถานที่ตั้ง จำนวนบุคลากรและจำนวนนักเรียน ผู้ที่ควรติดต่อประสานงานเพื่อขออนุมัติให้ผู้ช่วยวิจัยได้เข้าเก็บข้อมูลวิจัยในโรงเรียน

ขั้นที่ 2

- ผู้ช่วยวิจัยแต่ละทีมไปสัมภาษณ์ครูบรรณารักษ์ ครูภาษาไทย หรือบุคลากรในโรงเรียนผู้รับผิดชอบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อทราบภาพรวมการทำงานและรายละเอียดการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนนั้นๆ

- ผู้ช่วยวิจัยแต่ละทีมสำรวจห้องสมุด สภาพห้องสมุด ขนาด จำนวนหนังสือ ประเภทหนังสือ สำรวจสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่าน เช่น การจัดมุมหนังสือในห้องเรียน การจัดบอร์ดความรู้ตามสถานที่ต่างๆ ในโรงเรียน
 - ผู้ช่วยวิจัยแต่ละทีมสัมภาษณ์นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ทั้ง 6 ชั้น ชั้นละประมาณ 20 คน โรงเรียนละประมาณ 120 คน เพื่อทราบความคิดเห็นของเด็กต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน พฤติกรรมการอ่านและการใช้ห้องสมุดของเด็ก ประเภทหนังสือที่ชอบ เด็กชั้นเล็กใช้การพูดคุยซักถาม เด็กชั้นโตใช้การซักถามประกอบการตอบแบบสอบถาม
 - ผู้ช่วยสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อทราบแนวคิดเกี่ยวกับการอ่าน นโยบายต่อการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน การจัดสรรงบประมาณ การส่งเสริมบุคลากร การอำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่และอุปกรณ์ วิทยาลัยฯ บริหารต่องานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ความพึงพอใจต่อกิจกรรมของโรงเรียน ความหวังในอนาคตต่องานส่งเสริมการอ่าน
(รายละเอียด ขั้นตอนการดำเนินงานตลอดสามช่วงการทำงาน อ่านในภาคผนวก บันทึกการทำงานของทีมวิจัย)
 - ผู้ช่วยวิจัยสำรวจและศึกษาข้อมูลในแฟ้มสะสมผลงานของโรงเรียน เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่โรงเรียนดำเนินการผ่านมาแล้ว คัดเลือกข้อมูลน่าสนใจเสนอหัวหน้าทีมวิจัย
- ขั้นที่ 3 ทีมวิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้ส่งให้หัวหน้าทีมวิจัย

รวบรวมข้อมูล

ทีมวิจัยนำข้อมูลที่ได้แต่ละโรงเรียนมารวบรวมเป็นประเด็นใหญ่ 3 ด้าน

- ด้านผู้บริหารโรงเรียน ดูนโยบายและวิสัยทัศน์ต่องานส่งเสริมการอ่าน
- ด้านบุคลากรในโรงเรียนผู้ทำงานส่งเสริมการอ่าน ดูรายละเอียดงานกิจกรรมที่ทำ
- ด้านนักเรียน ดูพฤติกรรม ทักษะการอ่าน หนังสือที่สนใจ

วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน

เมื่อทีมผู้ช่วยวิจัยรวบรวมข้อมูลได้แล้วจึงส่งข้อมูลแก่ผู้วิจัยเพื่อวิเคราะห์และเขียนรายงานต่อไป

ระยะเวลาวิจัย

สิงหาคม 2548 – มิถุนายน 2549

- ชั้นวางแผน สิงหาคม 2548
- ชั้นเก็บข้อมูล กันยายน 2548 – กุมภาพันธ์ 2549
- ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน มีนาคม – มิถุนายน 2549

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบสถานการณ์ด้านการอ่านในโรงเรียนระดับประถมศึกษา 10 แห่ง ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัย
2. ได้ทราบวิสัยทัศน์ผู้บริหารโรงเรียนผู้มีส่วนพาทผลักดันให้โรงเรียนประสบความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่าน
3. ได้แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน เทคนิค วิธีการทำงานที่ได้ผลเพื่อเสนอเป็นต้นแบบแก่โรงเรียนทั่วไป
4. ได้แนวทาง รายละเอียดกิจกรรมการส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้สนใจงานด้านนี้ต่อไป

คณะผู้วิจัย

- **ผู้วิจัย/หัวหน้าทีมวิจัย** อาจารย์อัจฉรา ประดิษฐ์ หัวหน้าโครงการวิจัย
 อาจารย์ประจำสาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 - ปัจจุบัน
 การศึกษา ปริญญาตรี ศศบ. (เกียรตินิยมอันดับ 2) ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ
 ปริญญาโท MA. In Children's Literature Studies จาก
 University of Warwick เมือง Coventry ประเทศอังกฤษ
- ที่ปรึกษาโครงการ** รศ. กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์ อาจารย์ประจำ สาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก ภาควิชา
 บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้เชี่ยวชาญด้าน
 วรรณกรรมสำหรับเด็กและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกว่า 30 ปี
- **ผู้ช่วยวิจัย** นิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาเอกวรรณกรรมสำหรับเด็ก ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ-
 ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 5 คน
 1. นายกิตติ อุ่นทรัพย์
 2. น.ส. กรกมล โสมาลีย์
 3. น.ส. วริยา คล่องใจ
 4. น.ส. หทัยชนก เสี่ยงเพราะดี
 - 5- น.ส. อัจฉณี สุมะนานนท์

TK park
 อุทยานการเรียนรู้

บทที่ 2

การวิเคราะห์และประมวลผล

การเก็บข้อมูล

การสำรวจและเก็บข้อมูลเพื่อประมวลผลความสำเร็จของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับรางวัลพระราชทานด้านการส่งเสริมการอ่านดีเด่น เนื่องในปีส่งเสริมการอ่าน พ.ศ. 2546 และโรงเรียนที่ได้รับรางวัลจากองค์กรอื่นซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายนั้น คณะวิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลช่วงปลายภาคเรียนที่ 2/2548 (กันยายน) ถึงต้นภาคเรียนที่ 1/2549 (ประมาณเดือนแรกของภาคต้น เดือนกุมภาพันธ์) ทำให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่นำมาประมวลผลและวิเคราะห์เป็นข้อมูลที่โรงเรียนดำเนินการผ่านมาแล้วในเทอม 2/2548 และยังไม่ได้เริ่มดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมใหม่ในภาคเรียน 1/2549 อันเป็นช่วงแรกเปิดเทอมต้น ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายหลายแห่งต้องเตรียมรับการตรวจประเมินโครงการโรงเรียนในฝัน หรือการตรวจประเมินอื่นๆ จากหน่วยงานภายนอกเพื่อประกันมาตรฐานคุณภาพของโรงเรียน และช่วงเปิดเทอมใหม่ๆ เป็นช่วงยุ่งของโรงเรียนทั้งหลาย ทำให้มีปัญหาเฉพาะหน้าให้ต้องแก้ไขมากมาย บางโรงเรียนจึงไม่สะดวกให้ทีมวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลได้ในบางเรื่อง การเก็บข้อมูลของคณะวิจัยจึงมีได้มีข้อมูลครบทุกด้านจากทุกโรงเรียน กล่าวคือ

โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา) และ **โรงเรียนไพฑูริศศึกษา (ประถมศึกษา)** ทีมวิจัยไม่อาจนัดสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนได้ เนื่องจากท่านติดภารกิจการประชุม สัมมนา หรือการเดินทางไปต่างประเทศช่วงเวลาเดียวกับที่ทีมวิจัยติดต่อขอเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ ทำให้ทีมวิจัยขาดข้อมูลจากแง่มุมของผู้บริหารซึ่งมีความสำคัญมากไปอย่างน่าเสียดาย

โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ ทีมวิจัยไม่อาจเก็บข้อมูลงานส่งเสริมการอ่านที่ดำเนินการผ่านมาแล้วของห้องสมุดได้ เนื่องจากโรงเรียนกำลังสร้างห้องสมุดใหม่ในช่วงเก็บข้อมูล และครูบรรณารักษ์คนเก่าได้ย้ายไปทำหน้าที่อื่นระยะหนึ่งแล้ว ในช่วงเก็บข้อมูลวิจัยแม้โรงเรียนจะมีครูบรรณารักษ์คนใหม่ซึ่งบรรจุมาเกือบ 3 ปีแล้ว แต่ครูบรรณารักษ์ยังไม่ได้ดำเนินงานส่งเสริมการอ่านอย่างเด่นชัดนัก เนื่องจากภาระหลักของครูบรรณารักษ์คนใหม่คืองานวางระบบห้องสมุดใหม่ซึ่งกำลังดำเนินการก่อสร้าง (ห้องสมุดใหม่เพิ่งแล้วเสร็จในช่วงท้ายของการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย) ประกอบกับห้องสมุดเก่าได้ปิดไปนานแล้วก่อนที่ทีมวิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูล ทำให้การเก็บข้อมูลด้านห้องสมุด **โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** เป็นข้อมูลในปัจจุบันซึ่งยังไม่มีกิจกรรมห้องสมุดเป็นรูปธรรมนัก

โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี) โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา) ทีมวิจัยไม่ได้ข้อมูลกิจกรรมห้องสมุดโรงเรียนเหล่านี้ที่ดำเนินการผ่านมาแล้ว ด้วยเหตุผลต่างๆ กัน คือ **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** เคยมีครูบรรณารักษ์ผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดดเด่นมาก แต่ได้ลาออกเพื่อไปต่างประเทศก่อนที่ทีมวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลกว่าหนึ่งปีแล้ว ครูบรรณารักษ์คนใหม่เพิ่งเข้าทำงานได้ไม่ถึงปี กำลังอยู่ในช่วงเรียนรู้งานต่างๆ ในห้องสมุด จึงไม่อาจให้ข้อมูลกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดเคยทำอันเป็นเหตุให้โรงเรียนได้รับรางวัลพระราชทานฯ ได้ ข้อนี้เป็นกรณีเดียวกับ **โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)** ที่เพิ่งมีครูบรรณารักษ์คนใหม่เข้ามาทำงานได้ไม่ถึงปีเช่นกัน นอกจากนี้ **โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)** ครูบรรณารักษ์ได้ลาคลอด 3 เดือน โรงเรียนจึงต้องปิดห้องสมุดไปชั่วคราว ซึ่งตรงกับช่วงที่ทีมวิจัยติดต่อขอสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลในโรงเรียนพอดี ทำให้ขาดข้อมูลด้านห้องสมุดของโรงเรียนไปอีกมิติหนึ่งด้วย ทีมวิจัยจึงมีแต่ข้อมูลจากการไปสัมภาษณ์ครูบรรณารักษ์ไว้ก่อนลาคลอดเท่านั้นมาประกอบการนำเสนอข้อมูลของโรงเรียนราชวินิตในบทนี้ ส่วนโรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มเป้าหมาย ทีมวิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนทุกด้านตามที่กำหนดไว้

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งในการนำเสนอข้อมูลคือ ข้อมูลด้านงบประมาณที่มิวิจยนำมาเสนอนั้น ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก เนื่องจากที่มิวิจยเข้าไปเก็บข้อมูลยามที่บุคลากรในโรงเรียนมีภาระงานมาก คือ ช่วงเริ่มเปิดเทอมต้นของปีการศึกษา ที่โรงเรียนต้องรับภาระการประเมินจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งต้องต้อนรับแขกและต้องเตรียมเอกสารมากมาย ที่มิวิจยจึงไม่สะดวกที่จะขอข้อมูลในเชิงลึกถึงจำนวนตัวเลขที่แน่นอน หรือรายละเอียดปลีกย่อยของการใช้จ่ายต่างๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายและการจัดสรรงบประมาณโดยตรงก็น่าจะนับได้ว่าเพียงพอต่อการให้ภาพรวมด้านงบประมาณการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนได้

นอกจากนี้ข้อมูลการทำงานด้านส่งเสริมการอ่านของแต่ละโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายนั้น ส่วนใหญ่เป็นงานที่โรงเรียนต่างๆ เคยทำมาก่อนการเก็บข้อมูล ซึ่งทำให้ได้รับรางวัลพระราชทานฯ ด้านส่งเสริมการอ่าน และหลายโรงเรียนยังคงทำกิจกรรมเดิมที่เคยทำแล้วได้ผลอย่างต่อเนื่องจนถึงเวลาที่มีการเก็บข้อมูล ดังนั้นข้อมูลในบทนี้จึงอาจนับได้ว่าเป็นภาพรวมการทำงานของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการได้ผลดีมาแล้วอย่างต่อเนื่อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 2

ตารางแสดงข้อมูลและรายละเอียดการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจย 10 แห่ง
(เรียงชื่อโรงเรียนตามลำดับตัวอักษร)

ที่	ชื่อโรงเรียน	ขนาดห้องสมุด ต่อจำนวนนักเรียน	จำนวนหนังสือใน ห้องสมุด	งบประมาณซื้อหนังสือต่อปี การศึกษา (ณ ปีการศึกษา 2548)	จำนวนบุคลากร ผู้ทำงานส่งเสริม การอ่าน	จำนวนโครงการ/กิจกรรม เกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่าน
1	โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์	3 ห้องเรียน และห้องอำนวยการนัก อ่าน ขนาด 2 ห้องเรียน 1 ห้อง ต่อ นักเรียนป.1-ป.6 จำนวน 1,043 คน	30,000 เล่ม และหนังสืออีกจำนวนหนึ่ง ในห้องอำนวยการนักอ่าน	ประมาณ 40,000 บาทขึ้นไป ถึงเสนอขอ ใช้ได้ไม่จำกัด โดยจัดสรรงบประมาณให้ ตลอดปี	1. ครูบรรณารักษ์ 2 คน ทำงาน ห้องสมุดเต็มเวลา ไม่ต้องสอนวิชาอื่น 2. ครูสอนวิชา “รักการอ่าน” 4 คน 3. ครูหมวดวิชาภาษาไทย	<p><i>กิจกรรมโดยครูบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการ</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ครูบรรณารักษ์จัดกิจกรรมต่างๆ ในห้องสมุดร่วมกับครู “รักการอ่าน” เช่น การเล่นเกม การแนะนำหนังสือ 2. โครงการ “The Pizza Company ชวนห้องอ่าน” ที่ห้องสมุดร่วมกับบริษัท The Pizza Company จัดให้เด็กช่วงชั้นที่ 1 และ 2 เมื่ออ่านหนังสือครบจำนวนที่กำหนดเด็กจะได้กินพิซซ่าฟรี 3. โครงการแวนแวก และการประกวดวรรณกรรมเยาวชนแนวสืบสวนที่ห้องสมุดร่วมกับสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ พบลิเคชั่น 4. กิจกรรมต่างๆ บนเวทีศักยภาพของโรงเรียน 5. การร่วมมือกับครูประจำชั้นและครูรักการอ่านจัดเวลาให้เด็กอ่านหนังสือในห้องเรียนตอนเช้า 30 นาที (7.00 – 7.45 น.) ทั้งโรงเรียน โดยครูประจำชั้นเป็นผู้ควบคุมดูแล 6. งานสัปดาห์ห้องสมุด <p><i>กิจกรรมโดยครู “รักการอ่าน” เป็นผู้ดำเนินการ</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 7. การให้เด็กเขียนบันทึกการอ่านเรียกว่า “ธนาคารหนังสือ” 8. การมีห้องอำนวยการนักอ่านให้เด็กเข้าไปอ่านหนังสือได้ตลอดวัน 9. การจัดแข่งขันยอดนักอ่าน 10. โครงการหนังสือมือทำ 11. โครงการเปิดโลกนักอ่าน มีการจัดเสวนานักเขียนพบนักอ่าน คือ การเชิญนักเขียนมาสนทนากับนักเรียน 12. กิจกรรมเสวนานักแปลพบนักอ่านชาวเซนต์ฟรังฯ

						<p>13. โครงการ “เล่มโปรด Book Club” ร่วมกับสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ เพื่ออ่านหนังสือให้ได้จำนวนตามที่สำนักพิมพ์กำหนด</p> <p>14. ประกวดงานเขียน “นักเขียนรุ่นเยาว์” ร่วมกับสำนักพิมพ์บรรณกิจ</p> <p>15. เธอกับฉันปันกันอ่าน</p> <p>16. ปฏิทินหนังสือนำอ่าน</p> <p>17. เวทีคนเก่งเล่าเรื่อง</p> <p>18. แฟนพันธุ์แท้ แฮร์รี่ พ็อตเตอร์</p> <p>19. ละครหุ่นเมืองานวันเด็ก และอื่นๆ ตามเทศกาลและวันสำคัญ</p>
2	โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ	3 ห้องเรียน (27x9 ตร.ม.) ต่อจำนวนนักเรียน 1,237 คน	ประมาณ 30,000 เล่ม	ประมาณ 100,000 บาท (เพื่อซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดที่เพิ่งสร้างใหม่ ซึ่งได้มาจากหลายทาง เช่น เฉพาะปีการศึกษา 2548 ได้รับจัดสรรบางส่วนมาจากงบประมาณ 1 แสนบาท ที่ได้รับจาก สพฐ. และบางส่วนจากงบ 1 แสนบาทที่ได้รับจากโครงการโรงเรียนในฝัน และบางส่วนจากการขอความร่วมมือจากชุมชนและผู้ปกครอง	<p>1. ครูบรรณารักษ์ 1 คน (ทำงานทุกอย่างในห้องสมุดเต็มเวลาและมีชั่วโมงสอนการใช้ห้องสมุดด้วย)</p> <p>2. บรรณารักษีน้อย จำนวนไม่มาก (นักเรียนชั้น ป.5 ที่อาสาช่วยเก็บหนังสือเข้าชั้นบ้าง)</p>	<p>1. 5 นาที ทวีความรู้ (ทำมาประมาณ 25-26 ปี) ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น 5 นาทีทวิปัญญา (ให้เด็กอ่านหนังสือ 5-10 นาทีหลังกิจกรรมหน้าเสาธง) บางห้องมีการส่งบันทึกการอ่านทุกสัปดาห์และมีการคัดเลือกยอดนักอ่านประจำห้อง</p> <p>2. ตลาดนัดหนังสือ</p> <p>3. กิจกรรมงานสัปดาห์ห้องสมุดและวันภาษาไทย (ขายหนังสือ เล่านิทานจากวรรณคดี ฐานเกมต่างๆ เวทีให้เด็กแสดงละคร ฯลฯ)</p> <p>4. การสร้างห้องสมุดใหม่และศูนย์ E-Library ของโรงเรียน</p> <p>5. ตะกร้าหนังสือเคลื่อนที่ (เพื่อให้บริการหนังสืออย่างต่อเนื่อง เพราะโรงเรียนกำลังสร้างห้องสมุดใหม่)</p> <p>6. “ช่วยกันอ่าน ปันกันฟัง” ให้เด็กไปอ่านเรื่องแล้วผลัดกันออกมาเล่าหน้าชั้นคนละ 5 นาที</p> <p>7. มีมุมหนังสือเล็กๆ ทุกห้องเรียน (เนื่องจากกำลังปรับปรุงห้องสมุดใหม่ และปิดห้องสมุดเก่า เมื่อมีห้องสมุดใหม่แล้วมุมหนังสือในห้องเรียนนี้จะยังคงมีอยู่ต่อไป)</p>
3	โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์	2 ห้องเรียน ต่อ	20,000 เล่ม	ประมาณ 50,000 บาท	1. หัวหน้างานห้องสมุด 1 คน	1. บรรณารักษ์อาสา

		นักเรียนประมาณ 1,690 คน (ป.1-ม.3)			2. ครูหมวดภาษาไทย 3 คน 3. ครูบรรณารักษ์ 1 คน 4. บรรณารักษ์น้อย 50 คน	2. นักเรียนชาวเขานี้ 3. บันทึกการอ่าน ตั้งแต่ ป.1-ป.3 4. หนังสือในดวงใจ (เล่มโปรด Book Club) ร่วมกับสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น 5. จัดบรรยากาศให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ในห้องสมุด 6. ส่งเสริมการจัดห้อง/มุมหนังสือที่บ้าน แล้วส่งรูปถ่ายมาประกวดที่โรงเรียน 7. ตอบปัญหาสารานุกรม ทุกวันอังคาร 8. กิจกรรมอื่นๆ จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องจากการอ่าน มีส่ม่าเสมอ เช่น กิจกรรมโชว์ผลงานบนเวทีของกลุ่มสาระภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย 9. กิจกรรม “ห้องสมุดมีชีวิต” ให้เด็กนักเรียนนำหนังสือไปให้ยืมอ่าน นอกห้องสมุด 10. ห้องสมุดทรรษา 11. หนังสือดีมีประโยชน์ 12. หนังสือพิมพ์กับความคิด 13. กิจกรรมเล่านิทานในห้องสมุด และกิจกรรมตามเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น กิจกรรมวันภาษาไทย การละเล่นเด็กไทย กิจกรรมวันอาสาฬหบูชา กิจกรรมวันเข้าพรรษา 14. โครงการส่งเสริมภาษาอังกฤษในโรงเรียน
4	โรงเรียนไพฑูริคดีศึกษา (ประถมศึกษ)	เต็มพื้นที่ 1 ชั้นล่างของ อาคาร รวมถึงชั้นลอย อีก 1 ชั้น คือนักเรียน ทั้งโรงเรียนประมาณ 4,500 คน	กว่า 40,000 เล่ม	ไม่จำกัดแน่นอน สามารถซื้อหนังสือได้ ตลอดทั้งปี	1. ครูบรรณารักษ์ 4 คน จบการศึกษา วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ 2 คน และ จบสาขาอื่น 2 คน ทำงานห้องสมุดเต็ม เวลา 2. ครูหมวดภาษาไทย	1. กิจกรรม DEAR (Drop Everything and Read) 2. บันทึกการอ่าน มีการตรวจทุกสัปดาห์โดยครูประจำชั้น ตรวจทุก เดือนโดยครูกลุ่มสาระภาษาไทย และมีเกียรติบัตรยอดนักอ่านเพื่อ กระตุ้นความสนใจของเด็กทุกภาคการศึกษา 3. กิจกรรมยามเช้าหน้าเสาธง เพื่อเล่าเรื่องบนเวที หรือพูดแนะนำ

				3. ครูหมวดสาระวิชาอื่นๆ	<p>บริหารคนหนังสือ</p> <p>4. โครงการ “แลกกันอ่าน” โดยครูขอบริจาคหนังสือจำนวนหนึ่งเป็นกองทุน แล้วให้นักเรียนเอาหนังสือที่บ้านมาแลกจากกองทุนนี้ไปอ่าน</p> <p>5. โครงการ “ปันความรู้สู่การอ่าน” ครูบรรณารักษ์ให้นักเรียนเขียนบัตรเชิญชวนให้อ่านหนังสือแล้วนำไปติดต้นไม้ในห้องสมุด</p> <p>6. กิจกรรมเล่านิทานในห้องสมุด จัดเดือนละ 2 ครั้ง</p> <p>7. งานสัปดาห์ห้องสมุด มีการจำหน่ายหนังสือ จัดนิทรรศการ เป็นต้น</p> <p>8. ห้องสมุดเคลื่อนที่ คือการจัดตระกร้าหนังสือไปวางตามจุดต่างๆ ในโรงเรียน</p> <p>9. วิชาชั่วโมงห้องสมุด เพื่อแนะนำการใช้ห้องสมุด มีทุกชั้นปี การศึกษา</p> <p>10. กิจกรรมอื่นๆ ในห้องสมุด เช่น เล่นเกมตอบคำถาม เป็นต้น</p>	
5	โรงเรียนพญาไท	2 ห้องเรียน ต่อนักเรียนกว่า 2,000 คน		ประมาณ 20,000 บาท และอาจขอจากสมาคมผู้ปกครองสนับสนุนเพิ่มเติมได้	<p>1. ครูบรรณารักษ์ 1 คน (ต้องสอนวิชาคอมพิวเตอร์ด้วย)</p> <p>2. ผู้ช่วยครูบรรณารักษ์ 1 คน</p> <p>3. ยูบรรณารักษ์</p>	<p>1. หาความหมายของคำจากสารานุกรมไทย</p> <p>2. ประกวดยอดนักอ่าน ประจำสัปดาห์และประจำเดือน สมัครงี้ห้องสมุดโรงเรียน</p> <p>3. กิจกรรม “รักการอ่าน” (หลังเคารพธงชาติ) เด็กเข้าห้องอ่านหนังสือที่นำมาเอง 10-15 นาที แล้วเขียนบันทึกการอ่าน</p> <p>4. งานสัปดาห์ห้องสมุด (มีนิทรรศการ การเล่านิทาน แข่งตอบปัญหา วาดภาพระบายสี แต่งคำขวัญ หายคำสุกษัต ใต้ว่าที่ ขายหนังสือคืนน้ำซื่อ)</p> <p>5. การเรียนวิชา “การใช้ห้องสมุด” เริ่มเรียน ป. 3</p> <p>6. จัดประกวดมุมอ่านหนังสือในห้องเรียน ร่วมกับบริษัทซีเอส ลอกซ์อินโฟ จำกัด มหาชน</p>
6	โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)	2 ห้องเรียน ต่อนักเรียน 1,653 คน		ประมาณ 25,000 บาท (มาจากหลายทาง คือ จากโครงการรัก	<p>1. ครูบรรณารักษ์ 1 คน (ต้องสอนวิชาสุขศึกษาด้วย)</p>	<p>ครูบรรณารักษ์เพิ่งเข้าทำงานห้องสมุดเมื่อต้นปี 2548 งานส่งเสริมการอ่านที่ผ่านมาจึงเป็นของครูกลุ่มสาระภาษาไทย มีกิจกรรมต่างๆ เช่น</p>

				<p>การอ่าน 6,000 บาท จากโครงการโรงเรียนในพื้นที่ (เงินรางวัลจากการอ่านงวดที่ 1 10,000 บาทและงวดที่ 2 9,000 บาท)</p>	2. ยูวบรรณารักษ์ 30 คน	<ol style="list-style-type: none"> 1. รักการอ่าน หยุดทำงาน อ่านสัปดาห์ (ชื่อเมื่อปี 2544-2545) ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วางทำงาน อ่านทุกคน มีการเขียนสมุดบันทึกการอ่านที่โรงเรียนออกแบบเอง 2. ภาชิตินัทศินันท์ (เริ่มเมื่อภาคเรียน 1/2548) 3. หนังสือพิมพ์เสมือน (เริ่มปลายภาคเรียน 1/2548) 4. โครงการเครือข่ายเยาวชนรักการอ่าน 5. หนังสือเวียน (ใส่ตะกร้า) จากห้องสมุดไปที่ต่างๆ ในโรงเรียน และนอกห้องเรียน
7	โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์	ประมาณ 3 ห้องเรียน ต่อนักเรียนจำนวน 1,755 คน (อนุบาล 1- ม.2)	31,253 เล่ม	ปีละประมาณ 10,000 บาท	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูบรรณารักษ์ 1 คน (ไม่ได้จบด้านบรรณารักษ์โดยตรง) ทำงานห้องสมุดเต็มเวลาสอนวิชาห้องสมุด ซึ่งแบ่งชั่วโมงมาจากของครูภาษาไทย 2. บรรณารักษ์น้อยประมาณ 40 คน (ป.3-ม.1) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. "หยุดทำงานอ่านทุกคน" (ทำเวลา 12.30-12.45 น.) และเริ่มให้เขียนบันทึกการอ่านเมื่อปี 2546 2. งานสัปดาห์ห้องสมุด 3. การแข่งขันตอบคำถามหนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (ร่วมมือกับสโมสรไลออนส์สากล) 4. สอนการใช้ห้องสมุดตอนต้นเทอม 2 ชั่วโมง (แบ่งจากวิชาภาษาไทย) พร้อมกิจกรรมต่างๆ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมประกวดหนังสือเล่มเล็ก (ป.1-ม.2) - การประกวดหนังสือหน้าเดียว (ป.1-ม.2) - ประกวดวาดภาพพระบายสี - แข่งขันเปิดพจนานุกรมไทย - การแข่งขันเล่าเรื่องจากภาพ (ชั้นอนุบาล 2 เล่าไม่เกิน 5 นาที แข่งขันเล่านิทานเดี่ยว) ฯลฯ 5. ประกวดคำขวัญ เชิญชวนใช้ห้องสมุด
8	โรงเรียนแย้มสอาด (ประถมศึกษา)	2 ห้องเรียน ต่อ นักเรียนจำนวน	กว่า 5,000 เล่ม	30,000-50,000 บาท ถึงไม่จำกัดแล้วแต่ เสนอขอเพื่อซื้อหนังสือได้เรื่อยๆ ทั้งปี	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูบรรณารักษ์ทำงานเต็มเวลา 1 คน 2. ครูหัวหน้าหมวดภาษาไทย 1 คน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บันทึกการอ่านของนักเรียน 2. บันทึกการอ่านของครู

		ประมาณ 700 คน			3. ยูวบรรณารักษ์ (นักเรียนป.3 ขึ้นไป) จำนวนหนึ่ง	<p>3. กิจกรรมจับหมายเลขผู้โชคดีจากนักเรียนที่เข้าใช้ห้องสมุด</p> <p>4. กิจกรรมผู้โชคดีมีรางวัล ให้แก่นักเรียนที่กำลังใช้อินเทอร์เน็ตหาข้อมูลในห้องสมุด</p> <p>5. นักเรียนที่เข้าใช้บริการห้องสมุดบ่อยที่สุดจะได้รับรางวัล</p> <p>6. ครูที่อ่านหนังสือมากที่สุดในแต่ละเดือนจะได้รับรางวัล</p> <p>7. กิจกรรมตอบปัญหาประจำวันสัปดาห์ทุกวันพฤหัสบดี</p> <p>8. กิจกรรมประจำเดือน จัดทุกวันอังคาร กิจกรรมจะเปลี่ยนไปเดือนละอย่าง เช่น กิจกรรมชัลดอยน้ำ เกมจำภาพ</p> <p>9. เวทีคนเก่ง แต่ละหมวดวิชาหมุนเวียนกันจัดกิจกรรม</p> <p>10. กิจกรรม “หยุดทำงาน อ่านทุกคน” ใช้เวลาประมาณ 5 นาที และเขียนบันทึกการอ่าน</p> <p>11. โครงการหมอภาษา (หมอภาษาพัฒนาเยาวชน)</p> <p>12. โครงการส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กที่อ่านหนังสือไม่ได้หรืออ่านไม่คล่อง</p> <p>13. กิจกรรมการอ่านหน้าเสาธง เวลา 7.40-8.20 น. เช่น เด็กอ่านข่าวมาเล่าให้ฟัง อ่านคำศัพท์ ร้องเพลงภาษาอังกฤษพร้อมคำแปล สัปดาห์ละครั้ง</p> <p>14. กิจกรรมในห้องเรียนหลังกิจกรรมหน้าเสาธง เช่น เขียนไทย/เขียนอังกฤษตามคำบอก</p>
9	โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)	ไม่ได้ข้อมูลเนื่องจากเก็บข้อมูลในเป็นช่วงปิดเทอมที่ห้องสมุดปิดบริการเพราะครูบรรณารักษ์ลาคลอด 3 เดือน	ไม่ได้ข้อมูลเนื่องจากเก็บข้อมูลช่วงปิดเทอมที่ห้องสมุดปิดและครูบรรณารักษ์ลาคลอด	ไม่ได้ข้อมูล	<p>1. ครูบรรณารักษ์ 1 คน</p> <p>2. ครูภาษาไทย 1 คน</p> <p>3. บรรณารักษ์อาสาจำนวนหนึ่ง</p>	<p>1. ชั่วโมงห้องสมุด</p> <p>2. การเขียนบันทึกการอ่าน</p> <p>3. โครงการไหว้ครูด้วยหนังสือและการจัดมุมห้องสมุดในห้องเรียน</p> <p>4. การอ่านคิดวิเคราะห์ของหมวดวิชาภาษาไทย</p> <p>5. กิจกรรมในห้องสมุด เช่น เชิดหุ่น เล่านิทาน จัดงานตามเทศกาลสำคัญๆ</p>

10	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)	3-4 ห้องเรียน ต่อนักเรียนประถมและอนุบาลประมาณ 2,000 กว่าคน	กว่า 30,000 เล่ม	แต่ละระดับชั้น ได้รับจัดสรรงบประมาณปีการศึกษาละประมาณ 15,000 บาท ต่อบุคลากร (แต่ละระดับชั้นมี 4 ห้อง) เพื่อซื้อหนังสือเข้ามูมนั่งส้วมในห้องเรียน ถ้ามีความจำเป็นเพิ่มเติมสามารถขอจากสมาคมผู้ปกครองได้ สำหรับงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือเข้าห้องสมุด แล้วแต่บรรณารักษ์ทำเรื่องขอไป ไม่จำกัดแน่นอน และมักได้ตามที่ขอ	1. ครูบรรณารักษ์ 1 คน ทำงานเต็มเวลา พร้อมทั้งรับผิดชอบงานด้านพัสดุของโรงเรียน 2. ผู้ช่วยบรรณารักษ์ 1 คน	6. บรรณารักษ์อาสา (นักเรียนชั้น ป.5) 1. มุมหนังสือในห้องเรียน ซึ่งมีการประกวดระหว่างห้องด้วย 2. ห้องเสริมความรู้แต่ละสายชั้น และมีห้องหนังสือของกลุ่มสาระ 3. วิชาห้องสมุด สำหรับเด็ก ป.1-ป.2 ซึ่งมีกิจกรรมต่างๆ ในวิชานี้เป็นงานศิลปะ งานประดิษฐ์ แต่งเรื่อง เป็นต้น 4. แนะนำหนังสือใหม่ๆ แก่เด็กผ่านวารสาร "พีบรรณ" เมื่อมีหนังสือใหม่เข้าห้องสมุด 5. งานสัปดาห์กิจกรรมห้องสมุด 6. ครูประจำชั้นจัดกิจกรรมอ่านหนังสือในช่วงโฮมรูม 20 นาที 7. การเขียนบันทึกการอ่าน และการแลกเปลี่ยนตีตรยอดนักอ่าน 8. ยอดนักอ่านได้ไปเลือกซื้อหนังสือเองที่ร้านหนังสือ พร้อมงบประมาณคนละ 200 บาท
----	--	--	------------------	---	--	---

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 10 แห่ง ผู้วิจัยสามารถอธิบายองค์ประกอบแต่ละด้านอันเอื้อให้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนประสบความสำเร็จ เรียงตามลำดับความสำคัญโดยบรรยายประกอบการวิเคราะห์ให้เห็นชัดเจน ดังนี้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

1. องค์ประกอบด้านผู้บริหารโรงเรียน - คนจุดไฟ ให้ฝัน และปั้นงาน

1.1 ผู้บริหารมีความพร้อม ด้านนโยบายและวิสัยทัศน์ดี

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหาร 8 คนจาก 10 โรงเรียนในกลุ่มเป้าหมาย (ไม่ได้สัมภาษณ์ผู้บริหาร 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา (ประถมศึกษา) และโรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)) พบว่าผู้บริหารถือเป็นผู้ที่มีบทบาทมากและอาจสำคัญที่สุดต่องานด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเลยทีเดียว เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจที่จะส่งเสริมและผลักดันในเชิงนโยบายให้สิ่งต่างๆ เอื้ออำนวยต่อความเป็นไปได้ในการสร้างงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนมากน้อยแค่ไหน ทั้งยังเป็นผู้จัดสรรบุคลากรหรือคัดเลือกบุคลากรเพื่อทำงานส่งเสริมการอ่าน ตลอดจนอำนวยความสะดวกด้านงบประมาณเพื่อส่งเสริมการอ่านด้วย อาทิ จัดสรรงบประมาณให้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ทั้งการจ้างครูบรรณารักษ์ ครูส่งเสริมการอ่าน และการซื้อหนังสือเข้าห้องสมุด จัดระบบการเบิกจ่ายงบประมาณให้คล่องตัว โดยไม่จำเป็นต้องรอผู้บริหารโรงเรียนอนุมัติให้เพียงผู้เดียว (เช่น โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ ที่ผู้บริหารจัดระบบงานให้เบิกใช้งบประมาณในการซื้อหนังสือได้แม้ตัวท่านไม่อยู่โรงเรียน) หรือการดำริคิดปรับปรุงหรือสร้างห้องสมุด

เมื่อที่ผู้วิจัยสำรวจปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 10 แห่ง พบว่า 9 โรงเรียน (คือทุกโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมาย ยกเว้นโรงเรียนไพฑูริย์ศึกษาโรงเรียนเดียวที่ไม่ได้ข้อมูลจากผู้บริหาร) เกิดจากการที่ผู้บริหารโรงเรียนเอื้ออำนวยโอกาสและความเป็นไปได้ในการทำงานด้านนี้อย่างมุ่งมั่น จริงจัง และต่อเนื่อง ด้วยเข้าใจความสำคัญของการส่งเสริมการอ่านและความมีวิสัยทัศน์ด้านการอ่านเอง อันช่วยผลักดันงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนให้ชัดเจน เพื่ออธิบายประเด็นนี้ผู้วิจัยขอยกกรณีตัวอย่างจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 แห่ง มาวิเคราะห์โดยละเอียดเพื่อเป็นภาพสะท้อนคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่เอื้อต่องานส่งเสริมการอ่าน ดังต่อไปนี้

1.1.1 ผู้บริหารมีการผลักดันเชิงนโยบาย

กรณีที่ 1 : โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา) เป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนโดยตรงเพื่อรับทราบวิสัยทัศน์และนโยบายการทำงานของท่าน แต่จากการสัมภาษณ์ครูบรรณารักษ์ และครูหมวดภาษาไทยของโรงเรียนนี้ ที่ผู้วิจัยได้ทราบว่าผู้บริหารโรงเรียนคือ **อาจารย์ชัยยุทธ บุญยสวัสดิ์** เป็นผู้ริเริ่มคิดโครงการ “ไหว้ครูด้วยหนังสือ” ขึ้น เนื่องจากท่านเห็นว่าการไหว้ครูด้วยพานดอกไม้ นั้นค่อนข้างสิ้นเปลือง และได้ประโยชน์เพียงระยะสั้น คือเพียงช่วงระยะที่ดอกไม้บานเท่านั้น แต่เมื่อดอกไม้เหี่ยวหมดความสวยงามก็ต้องทิ้ง ผู้อำนวยการโรงเรียนจึงมีแนวคิดใช้เงิน

ชั้นวางหนังสือหน้าห้องเรียน ชั้น ป.3 โรงเรียนราชวินิต

ชั้นวางหนังสือในห้องเรียน ชั้น ป.1 รร.ราชวินิต

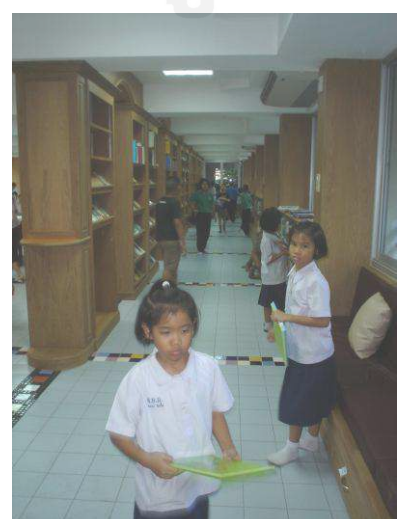
ที่จะนำไปซื้อดอกไม้ไปซื้อหนังสือ ว่าน่าจะได้ประโยชน์ระยะยาว แก่ทั้งเด็กและครูมากกว่า เมื่อผู้บริหารเกิดความคิดนี้แล้วก็ได้สั่งดำเนินการให้ปรับรูปแบบของงานให้ครู โดยทำควบคู่กับการให้ครูด้วยพานดอกไม้ตามธรรมเนียมเดิม เพียงแต่เพิ่มรูปแบบการให้ครูด้วยหนังสือขึ้น ดังนั้นที่โรงเรียนราชวินิตนี้การให้ครูมีสองระดับ คือระดับโรงเรียน และระดับห้องเรียน ระดับโรงเรียนคือนักเรียนสามารถเลือกจัดพานดอกไม้หรือพานหนังสือเพื่อให้ครูรวมกันทั้งโรงเรียนในตอนเช้า หลังจากให้ครูรวมทั้งโรงเรียนเสร็จแล้ว นักเรียนจะเข้าห้องของตนเพื่อให้ครูระดับห้องเรียน

ซึ่งทางโรงเรียนเชิญชวนให้นักเรียนซื้อหนังสือมาให้ครูประจำชั้นคนละ 1 เล่ม มีราคาเหมาะสมตามความพร้อมของนักเรียนจะซื้อได้ (ไม่จำเป็นต้องเป็นหนังสือราคาแพง) และผู้อำนวยการโรงเรียนได้สั่งทำหนังสือไว้ในห้องเรียนทุกห้องทันทีที่เริ่มโครงการนี้เพื่อรองรับหนังสือที่จะได้มา

ดังนั้นเมื่อได้หนังสือมาจากการให้ครู (จะได้ตามจำนวนเด็กในห้องเรียน คือห้องละประมาณ 40 เล่มจากเด็กประมาณ 40 คน) ครูประจำชั้นก็จะให้เด็กนำไปจัดใส่หิ้งเป็น “มุมห้องสมุดเล็กๆ ในห้องเรียน” โครงการนี้นอกจากต้องการให้นักเรียนได้ประโยชน์จากประเพณีไทยอันงดงามแล้ว ยังต้องการให้นักเรียนคุ้นเคยต่อการมีหนังสือแวดล้อมอยู่ใกล้ตัว เพื่อไปหยิบอ่านในช่วงเวลาว่างหรือยืมกลับบ้านก็ได้ เพราะแต่ละห้องเรียนได้จัดนักเรียนไว้คอยดูแลการยืมคืนหนังสือที่มุมนี้ด้วย เรียกว่าเป็น “บรรณรักษ์น้อยในห้องเรียน” เป็นผู้ที่ทำบัญชีรายการยืม/คืนหนังสือประจำห้อง (ให้คนในห้องยืมได้วันละ 1 เล่ม) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าบรรยากาศด้านการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนนี้เกิดอย่างเป็นรูปธรรม จับใจ และได้ประโยชน์ทันที โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ริเริ่มและผลักดันในเชิงนโยบายอย่างแท้จริง

กรณีที่ 2 : โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ โรงเรียนนี้เคยได้รางวัลชนะเลิศกิจกรรมห้องสมุด จากการแข่งขัน

ความสามารถนักเรียนประจำปีการศึกษา 2541 และรางวัลห้องสมุดดีเด่น ครูบรรณรักษ์ดีเด่น จากสมเด็จพระเทพฯ เมื่อปี 2525 แม้จะเป็นโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัลพระราชทานด้านส่งเสริมการอ่านจากสมเด็จพระเทพฯ ในปี 2546 เช่นโรงเรียนอื่นในกลุ่มเป้าหมาย แต่นับเป็นโรงเรียนที่มีความโดดเด่นเรื่องการส่งเสริมการอ่านโดยผู้บริหารเป็นผู้ผลักดันให้งานเดินหน้าอย่างเต็มที่ในระดับนโยบาย เมื่อที่มวิจยเข้าไปสำรวจข้อมูลในโรงเรียนพบว่า โรงเรียนทุ่งมหาเมฆทำงานส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่คาดหวังรางวัลหรือการรับรู้ของคนทั่วไป เห็นได้จากกรณีที่เป็นรูปธรรมต่อไปนี้คือ

บรรยากาศห้องสมุดที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ๆ ในโรงเรียนทุ่งมหาเมฆ

กรณีแรก การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ชื่อว่า “ห่านาที่ทวีความรู้” (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “ห่านาที่ทวีปัญญา”) ในโรงเรียนทุ่งมหาเมฆ มีการดำเนินมาถึง 25-26 ปีแล้ว (รูปแบบของกิจกรรมเป็นเช่นเดียวกับกิจกรรม “วางทุกงานอ่านทุกคน” อันเกิดขึ้นที่หลัง) ทั้งที่ในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา โรงเรียนได้เปลี่ยนผู้บริหารถึง 7 คน² การส่งเสริมให้กิจกรรมที่ผู้บริหารเห็นว่าดีต่อนักเรียนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องยาวนานเช่นนี้ เป็นเครื่องสะท้อนนโยบายการทำงานอันมีการสืบสานต่อๆ มาอย่างมีเอกภาพระหว่างผู้บริหารแต่ละรุ่น จึงถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของการส่งเสริมงานในโรงเรียนที่มีความต่อเนื่องในเชิงนโยบายได้

กรณีที่สอง จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนระดับผู้ช่วยผู้อำนวยการ คือ **อาจารย์สมชาย คงสุพรศักดิ์** (เนื่องจากช่วงเก็บข้อมูลผู้บริหารโรงเรียนป่วยและกำลังรักษาตัวอยู่) ท่านได้สะท้อนการทำงานของผู้อำนวยการโรงเรียน คือ **อาจารย์ชโล มงคลการุณย์** ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจและการตระหนักในความสำคัญของการอ่านและการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างดี เห็นได้จากการที่ท่านผู้อำนวยการและคณะผู้บริหารผลักดันให้มีการสร้างห้องสมุดใหม่ขึ้นแทนห้องสมุดเดิมของโรงเรียนซึ่งอายุกว่า 30 ปี มีสภาพห้องค่อนข้างเก่าและทรุดโทรม แม้จะมีหนังสือจำนวนมากแต่ก็มักเป็นหนังสือที่เก่ามากแล้ว ซึ่งสภาพเช่นนี้ไม่เอื้อต่อการอ่านหนังสือของเด็กหรือต่อการดึงดูดให้เด็กอยากเข้าห้องสมุด ผู้บริหารโรงเรียนจึงพยายามจัดสรรงบประมาณส่วนต่างๆ ที่โรงเรียนได้รับจากหลายทาง (ซึ่งไม่ได้เปิดเผยโดยละเอียด) เพื่อปรับปรุงพื้นที่ชั้น 2 บนอาคารเรียน 3 ให้เป็นห้องสมุดขนาด 3 ห้องเรียน (มูลค่าการก่อสร้างกว่า 3 ล้านบาท) มีสภาพโถงกว้างขวาง มีเฟอร์นิเจอร์บิลด์-อินอย่างดีและมีชั้นหนังสือเยอะ (สามารถบรรจุหนังสือเต็มที่ได้กว่า 30,000 เล่ม) เพื่อบรรจุหนังสือใหม่ๆ ที่เพิ่งจัดซื้อเพื่อห้องสมุดนี้ (ผสมกับหนังสือจากห้องสมุดเก่าที่คัดมาบางส่วน) ห้องสมุดใหม่กว้างขวาง สวยงาม มีมุมอ่านหนังสือที่นั่งหลายมุม มีหน้าเข้าผู้บริหารยังมีนโยบายจะพัฒนาห้องสมุดนี้ให้เป็นศูนย์ E-Library ในอนาคต โดยจะมีคอมพิวเตอร์เพื่อให้เด็กสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตกว่า 20 เครื่องด้วย (นอกจากที่มีในห้องเรียนคอมพิวเตอร์จำนวน 80 เครื่องแล้ว) ซึ่งย่อมต้องใช้เงินลงทุนส่งเสริมอีกมากทีเดียว

จึงเห็นได้ว่าการสร้างห้องสมุดใหม่ด้วยการพยายามจัดสรรงบประมาณของโรงเรียนเอง เป็นมูลค่าหลายล้านบาท แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจจริงของผู้บริหาร ในการสร้างงานตามเห็นว่าจำเป็นต่อหน่วยงานของตน โดยไม่รีรอความเป็นไปได้จากทางอื่น (โดยเฉพาะรอการสนับสนุนจากรัฐบาลเนื่องจากเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งไม่น่าจะอำนวยให้ได้เพราะเป็นเงินจำนวนมาก) ทั้งในช่วงเวลาที่ทีมวิจัยเข้าไปสำรวจข้อมูลในโรงเรียนเป็นช่วงที่ห้องสมุดใหม่เพิ่งสร้างเสร็จและกำลังเริ่มเปิดใช้วันแรกพอดี เด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนตื่นตัวกับห้องสมุดใหม่นี้มากถึงขนาดวันแรกเปิดห้องสมุด เด็กๆ ไปใช้บริการมากมายจนไม่มีที่พอสำหรับให้นักเรียนนั่งอ่านหนังสือ ผู้บริหารโรงเรียนต้องเร่งปรับการใช้พื้นที่ในห้องสมุด และสั่งให้จัดเก้าอี้สำหรับอ่านหนังสือเพิ่มโดยด่วนเลยทีเดียว

² โรงเรียนทุ่งมหาเมฆมีผู้บริหารตามลำดับดังนี้

1. นายสุริน	สุพรรณรัตน์	(18 พ.ค. 2507-30 พ.ย. 2511)
2. นายวินัย (เชื้อสกุล)	พัฒนรัฐ	(1 ธ.ค. 2511-31 พ.ค. 2518)
3. นางสลวย	โพธิ์ทอง	(1 มิ.ย. 2518-29 ต.ค. 2530)
4. นายชัยยุทธ	บุญยัสวัสดิ์	(12 ม.ค. 2531-19 ก.พ. 2534)
5. นางดวงรัตน์	โอสภสงเคราะห์	(20 ก.พ. 2534-14 พ.ย. 2534)
6. นางเพ็ญพรรณ	ยูวะเวส	(21 พ.ย. 2534-19 พ.ย. 2535)
7. นายวันชัย	สังข์น้อย	(19 พ.ย. 2535-17 ก.พ. 2540)
8. นายประพันธ์	ผลัดรีน	(19 ก.พ. 2540-30 ต.ค. 2541)
9. นายชโล	มงคลการุณย์	(11 พฤศจิกายน 2541 – ปัจจุบัน)

กรณีนี้ที่สาม นอกจากการผลักดันให้สร้างห้องสมุดใหม่อย่างเป็นทางการแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนทุ่งมหาเมฆยังส่งเสริมการทำงานห้องสมุดให้ชัดเจนขึ้น ด้วยการพยายามจัดสรรงบประมาณของโรงเรียนเพื่อจ้างบรรณารักษ์ 1 ตำแหน่งเพื่อทำงานประจำในห้องสมุดใหม่เป็นเวลาด้วย มีรูปแบบการจ้างเป็นครุอัตราจ้าง (เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาลไม่มีตำแหน่งบรรณารักษ์ในระดับข้าราชการ) เพื่อรับผิดชอบงานห้องสมุดอย่างเต็มที่ แต่เดิมนั้นบรรณารักษ์ของโรงเรียนทุ่งมหาเมฆ คือครูผู้หนึ่งในโรงเรียนซึ่งได้รับมอบหมายให้ช่วยงานห้องสมุดนอกเหนือจากภาระงานประจำ ขณะนี้ท่านอายุมากขึ้น โรงเรียนจึงจัดให้ท่านไปช่วยงานธุรการเนื่องจากใกล้จะเกษียณอายุแล้ว ความน่าสนใจของการจ้างบรรณารักษ์ดูแลห้องสมุดเป็นเวลาในโรงเรียนนี้น่าสนใจมาก เพราะผู้บริหารไม่ได้คำนึงถึงงบในการจ้าง มากกว่าประโยชน์ที่บุคลากรใหม่จะทำได้ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนบอกว่าผู้บริหารเห็นว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดใหม่นั้นมีตำแหน่งเดียวไม่เพียงพอ เพราะห้องสมุดมีขนาดใหญ่ บุคลากรเพียงคนเดียวจะทำงานไม่ไหว เพราะบรรณารักษ์ต้องทำทุกอย่างเอง ทั้งการจัดระบบข้อมูลหนังสือและข้อมูลสารสนเทศอื่นๆ การจัดหนังสือชั้นชั้น การสั่งซื้อหนังสือและการให้บริการทุกอย่าง ที่ผ่านมากกว่า 3 ปี โรงเรียนได้พยายามหาบุคลากรมาช่วยงานห้องสมุดเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากที่มีอยู่แล้วคนหนึ่ง แต่ยังไม่ได้เนื่องจากไม่มีผู้มาสมัคร และอาจเป็นเพราะโรงเรียนไม่ได้ประกาศรับสมัครกันอย่างกว้างขวาง ใช้แต่การสอบถามจากผู้รู้จักคุ้นเคยให้แนะนำคนมาสมัครกับโรงเรียนเพื่อจะได้อยู่ทำงานได้นาน โรงเรียนจึงยังหาคนช่วยงานบรรณารักษ์ไม่ได้ทั้งที่มีความพร้อมในการจ้างอย่างมาก (ขณะที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการโรงเรียน ท่านยังฝากฝังให้ช่วยหานักศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ไปช่วยงานห้องสมุดใหม่ด้วยเพื่อแบ่งเบาภาระของบรรณารักษ์ โดยยืนยันความต้องการจริงๆ ว่าโรงเรียนยินดีให้ค่ารถและเลี้ยงอาหารนักศึกษาคือผู้จะมาช่วยงาน ซึ่งแสดงว่าโรงเรียนต้องการคนและพร้อมจะจ้างมาก)

กรณีสุดท้าย สืบเนื่องจากการสร้างห้องสมุดใหม่ดังกล่าว ผู้บริหารโรงเรียนยัง “สร้างกระแส” ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการสร้างห้องสมุดใหม่ให้เกิดในหมู่นักเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศอันดีคึกคักให้ห้องสมุดใหม่ ด้วยการให้เด็กๆ มีโอกาสเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดเอง โดยได้จัดพานักเรียนไปเลือกซื้อหนังสือเอง คือ ครูประจำชั้นคัดเด็กชั้น ป.4-ป.6 ห้องละ 10 คน ไปงานสัปดาห์หนังสือ (จัด ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ซึ่งไม่ไกลจากโรงเรียนนัก) ให้นักเรียนได้เลือกหนังสือที่ตนอยากอ่านจริงๆ แล้วจรรยาซื้อไปเสนอให้โรงเรียนติดต่อซื้อจากสำนักพิมพ์โดยตรง อีกวิธีหนึ่งในการให้เด็กมีส่วนร่วมเลือกหนังสือเองคือโรงเรียนจัดงบประมาณให้เด็กไปคนละ 100 บาท เพื่อซื้อหนังสือแบบมีใบเสร็จมาเบิกกับโรงเรียน ซึ่งเด็กอาจจะไปกับผู้ปกครองก็ได้ เมื่อนักเรียนซื้อและนำใบเสร็จมาให้แล้วก็ให้นำหนังสือนั้นเข้าห้องสมุดโรงเรียน การทำเช่นนี้มีผลสืบเนื่องคือทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการอ่านของลูกและโรงเรียนด้วย เพราะเด็กต้องปรึกษาพ่อแม่ในการซื้อหนังสือ หรือถ้าเงินที่โรงเรียนให้ไปไม่พอค่าหนังสือ พ่อแม่ผู้ปกครองก็ “ยินดี” จ่ายสมทบเพิ่มให้

จากกรณีทั้งหลายจึงเห็นได้ว่าทั้งงบประมาณเป็นเงินจำนวนมากในการสร้างห้องสมุดใหม่ การจ้างบรรณารักษ์ และการซื้อหนังสือโดยให้นักเรียนเป็นผู้เลือกเอง ล้วนแล้วแต่ต้องเกิดจากการผลักดันของผู้บริหารโรงเรียนโดยเฉพาะ ที่อำนวยความสะดวกเป็นไปได้ให้เกิดขึ้นแม้โรงเรียนทุ่งมหาเมฆน่าจะเผชิญจำกัดในการทำงานมากกว่านี้ ด้วยความเป็นโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ได้เก็บเงินค่าเล่าเรียนจากนักเรียน เพราะได้รับทุนอุดหนุนจากรัฐบาลประมาณ 1,100 บาท ต่อหัวเด็กต่อปีการศึกษาเท่านั้น แต่ผู้บริหารคิดและทำงาน “นอกกรอบ” เพื่อประโยชน์แก่เด็กนักเรียนโดยตรง ทำให้งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาด้วยการตั้งหน้าตั้งตาของเด็กทั้งโรงเรียน

แต่การอำนวยความสะดวกเป็นไปได้ของการสร้างนโยบายส่งเสริมการอ่านของผู้บริหารนี้ ต้องใช้ความสามารถในการจัดการแบบที่เรียกว่า “ดิ้นรนด้วยตัวเอง” ด้วย เพราะผู้บริหารโรงเรียนต้องใช้วิธีจัดสรรงบประมาณที่โรงเรียนได้รับอย่างจำกัดจากการเป็นโรงเรียนรัฐบาล ฝานนวกกับการจัดสรรงบประมาณด้านอื่นๆ ที่โรงเรียนได้จากโครงการโรงเรียนในฝัน ไม่ประกอบกับการขอลงสนับสนุนเงินจำนวนหนึ่งจากผู้ปกครองในชุมชน (โรงเรียนเก็บเงินสนับสนุนการศึกษาเทอมละ 300-500 บาทจากผู้ปกครอง เพื่อจ้างครูพิเศษประมาณ 10 คนและเพื่อการทำกิจกรรมอื่นๆ มากมาย) ซึ่งผู้ปกครองก็ยินดีสนับสนุนโรงเรียน เพราะโรงเรียนแสดงให้เห็นประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับจากการสนับสนุนของผู้ปกครองและชุมชนอย่างเป็นทางการ

เสมอมา (เช่นกรณีห้องสมุดใหม่เป็นต้น) อาจารย์สมชาย คงสุพรศักดิ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนให้ข้อมูลแก่ที่มิวิจัยว่าการสนับสนุนจากผู้ปกครองเป็น “จุดแข็ง” ที่ทำให้โรงเรียนมีความพร้อมหลายด้าน ทั้งด้านบุคลากร สถานที่และสื่อการสอน แม้จะเป็นโรงเรียนรัฐบาล ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผลงานของโรงเรียนแห่งนี้เองที่ดึงดูดแรงส่งเสริมจากภายนอกได้อย่างมั่นคงเช่นนี้

ต่อเรื่องการขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน มีตัวอย่างอีกโรงเรียนหนึ่งที่ผู้วิจัยขอนำมาเสริมในที่นี้คือ **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลที่ได้รับงบประมาณจากรัฐแต่ต้องถือว่าไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการเรียนการสอน (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ อาจารย์ยุวดี งามเลิศรัตนชัย รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการโรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ ในภาคผนวก) โดยเฉพาะการที่โรงเรียนถูกผลักดันให้เป็นโรงเรียนขยายโอกาส ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ทำให้โรงเรียนต้องทุ่มงบประมาณส่วนใหญ่นี้ที่ได้รับมาจากรัฐบาลเพื่อใช้พัฒนาสื่อการสอนเป็นหลัก ทำให้เหลือเงินงบประมาณเพื่อจัดสรรแก่การพัฒนาห้องสมุดน้อย โรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเดินการกุศลขึ้น (ซึ่งทำมาประมาณ 4-5 ปีแล้ว โดยไปเดินที่สวนรถไฟ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ) เพื่อเป็นหนทางในการขอสนับสนุนจากผู้ปกครองให้ได้เงินบางส่วนไปใช้ในการพัฒนางานอื่นของโรงเรียน โดยเฉพาะการพัฒนางานห้องสมุด ทั้งการซื้อหนังสือ การซ่อมหนังสือและงานอื่นๆ ของห้องสมุด

กรณีที่ 3 : โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนนี้เป็นตัวอย่างต่อมาซึ่งสะท้อนภาพการผลักดันของผู้บริหารในเชิงนโยบายเพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน โรงเรียนนี้มีการทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนโดดเด่นมากกว่าโรงเรียนใดๆ ในกลุ่มเป้าหมาย เพราะผู้บริหารผลักดันงานด้านนี้อย่างมุ่งมั่นจริงจัง และค่อนข้างสร้างสรรคิในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน จนน่าจะไม่ใช่เป็นการกล่าวเกินไปเมื่อพูดว่า ผู้บริหารได้สร้าง “นวัตกรรมทางการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน” ขึ้น เพราะผู้บริหารโรงเรียนได้แต่งตั้ง “ครูรักการอ่าน” และ “วิชารักการอ่าน” ขึ้น 4-5 คน เป็นบุคลากรสำหรับทำงานด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนโดยเฉพาะ เพื่อเสริมและประสานการทำงานของครูหมวดสาระภาษาไทย ครูหมวดสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูบรรณารักษ์

ครูรักการอ่านนี้เป็นผู้สอน “วิชารักการอ่าน” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักคือการสอนนักเรียนให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือ และการเรียนรู้จากหนังสือ ครูรักการอ่านจะสอนเด็กทั้งโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษา ให้อ่าน เขียน วิเคราะห์หนังสือ ผลิตหนังสือมือทำ ตลอดจนสร้างสรรค์สื่อรูปแบบต่างๆ อันเป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากการอ่านหนังสือ อาทิ CD นิทาน การแสดงละครในห้องเรียนจากหนังสือที่อ่าน เป็นต้น วิชา “รักการอ่าน” นี้สอนสัปดาห์ละ 1 คาบ และโรงเรียนกำหนดให้เรียนวิชานี้ตลอดปีการศึกษา วิชา “รักการอ่าน” เป็นวิชาที่ไม่มีคะแนนเป็นเกรด แต่จัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ประเมินผู้เรียนว่าผ่านหรือไม่ผ่าน เมื่อเสริมกับบรรยากาศการเรียนที่สนุกสนาน เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ได้แสดงออกตามวัยและตามความสนใจของตนเอง ทำให้นักเรียนเรียนวิชานี้อย่างไม่เครียด ไม่เห็นว่าการอ่านเป็นเรื่องที่ถูกบังคับ ทำให้เด็กมีความประทับใจด้านดีต่อการอ่านหนังสือ จนผู้บริหารบอกว่านักเรียน “ตั้งตาคอย” เรียนวิชานี้ทุกสัปดาห์

ครูผู้สอนวิชารักการอ่านนี้ไม่ต้องรับการประเมินวิชาอื่นของกลุ่มสาระใดๆ แต่ทว่าการสอนก็ต้องยึดแนวเนื้อหาหลักสูตรที่เด็กแต่ละระดับชั้นต้องได้เรียนเป็นหลักด้วย ภาระงานหลักของ “ครูรักการอ่าน” คือเสริมช่องทางในการทำงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดและครูภาษาไทย แต่ก็ได้สร้างผลทางบวกต่อการเรียนรู้วิชาอื่นๆ ของกลุ่มสาระความรู้อื่นแก่เด็กด้วย เพราะเมื่อเด็กชอบอ่านหนังสือ โดยไม่จำกัคิดว่าต้องเป็นหนังสือเรียนหรือหนังสือวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เด็กก็สามารถอ่านได้โดยเสรี และเมื่อเด็กชอบหนังสือแล้ว เขาก็รักในการแสวงหาความรู้จากหนังสืออย่างไม่จำกัด

ยิ่งกว่านั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านอย่างต่อเนื่องนอกจากการเรียนวิชา “รักการอ่าน” ในคาบเรียนแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนยังได้สร้างบรรยากาศเพื่อกระตุ้นการอ่านของเด็กอย่างต่อเนื่องนอกห้องเรียน และนอกห้องสมุด ด้วยการสร้างห้อง **อาณาจักรนักอ่าน** ขึ้นในโรงเรียนด้วย ห้องนี้มีพื้นที่ประมาณ 2 ห้องเรียน ตั้งอยู่บริเวณชั้น 1 ของอาคารหลักในโรงเรียน ออกแบบเป็นห้องกระจกโปร่งใส สามารถมองเข้าไปเห็นการตกแต่งอันสดใส สว่าง สบายและเป็นกันเอง ห้องนี้มี

ประโยชน์ใช้สอยหลายอย่าง มีลักษณะกึ่งระหว่างเป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับเด็ก ห้องเรียนวิชา “รักการอ่าน” (ในบางครั้ง) และห้องทำงานของ “ครูรักการอ่าน” (ปัจจุบันมีครู 5 คน ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ศศ.บ. วรณกรรมสำหรับเด็ก ซึ่งมีความถนัดด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านแก่เด็กโดยเฉพาะ) ทั้งยังเป็นห้องแสดงผลงานนักเรียนที่สร้างสรรค์ในวิชารักการอ่านด้วย ห้องนี้มีหนังสือจำนวนหนึ่งอยู่ประจำห้อง เป็นชุดที่แตกต่างหากจากห้องสมุด (ด้วยงบซื้อหนังสือของตัวเอง) ส่วนใหญ่เป็นหนังสือภาพ หนังสือนิทานสำหรับเด็ก และวรรณกรรมเยาวชน ในยามว่างนักเรียนทุกชั้นปีสามารถเข้ามาหยิบหนังสือในห้องอ่านได้อย่างผ่อนคลาย ไม่ต้องระวังเรื่องเสียงดัง หรือกฎระเบียบมากนัก ในห้องมีหมอนใบใหญ่หลายใบ มีเตียงและเก้าอี้

บรรยากาศในห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์

นั่งสบาย และพรมปูพื้น เพื่อให้เด็กนั่งหรือนอนอ่านหนังสือก็ได้ หรือถ้าอยากเล่นนิทานก็มีโรงละครหุ่นมือเพื่อแสดงเล่นกับเพื่อนๆ ได้ ทั้งยังสามารถพูดคุยกับครู “รักการอ่าน” ที่ประจำอยู่ในห้องในขณะที่ว่างจากการสอนได้อีกด้วย

ห้องอาณาจักรนักอ่านนี้นับว่าถูกใจเด็กๆ มาก เพราะจากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนนี้ 130 คน ถึงพฤติกรรมการอ่านหนังสือ นักเรียนส่วนใหญ่ตอบว่าพวกเขาไปอ่านหนังสือในห้องอาณาจักรนักอ่าน บ่อยกว่าเข้าห้องสมุด เพราะห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” มีบรรยากาศสบายๆ ไม่คร่ำเคร่งหรือมีกฎระเบียบมาก และพวกเขายังชอบอ่านหนังสือที่อยู่ในห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” มากกว่าเพราะมักเป็นหนังสืออ่านเล่นที่อ่านเพื่อความบันเทิง ไม่ใช่ตำราเรียนหรือหนังสือเพื่อศึกษาหาความรู้เช่นที่มีในห้องสมุด ตอนที่ทีมวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในโรงเรียนก็พบว่า ห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” นี้ได้รับความนิยมจากผู้ปกครองนักเรียนเช่นกัน เพราะตั้งอยู่ชั้น 1 ซึ่งเข้าถึงได้สะดวก ทำให้ผู้ปกครองชอบเข้าไปอ่านหนังสือระหว่างรอรับหรือส่งลูก ถึงขนาดนำบัตรโดยสารที่บ้านมามอบให้ห้องอาณาจักรนักอ่านเพื่อแบ่งปันแก่ผู้ปกครองคนอื่นให้อ่านด้วย

จึงเห็นได้ว่าการสร้างวิชา “รักการอ่าน” “ครูรักการอ่าน” และห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” เพื่อเสริมช่องว่างด้านการอ่านแก่โรงเรียนเช่นนี้ เป็นการผลักดันเชิงนโยบายล้วนๆ ที่เอื้อให้การอ่านทั้งระบบโรงเรียนมีทั้งภาค “วิชาการ” และ ภาคของ “ความสนุกสนาน” ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการเติมเต็มการทำงานของครูวิชาอื่นๆ โดยเฉพาะครูภาษาไทยและครูบรรณารักษ์ได้ดี

มาก (ที่ผู้วิจัยเอ่ยถึงครูภาษาไทยเพราะโรงเรียนส่วนใหญ่มักมอบงานส่งเสริมการอ่านให้ครูภาษาไทยรับผิดชอบ แม้ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ จะสอดแทรกการส่งเสริมการอ่านในการเรียนการสอนของตนเช่นกัน แต่อาจไม่ชัดเจนเท่า ดังนั้นเมื่อพูดถึงครูผู้ส่งเสริมการอ่านจึงขอยกตัวอย่างครูภาษาไทยเป็นหลัก) นักเรียนมักคิดว่าครูภาษาไทยมุ่งสอนเนื้อหาบทเรียนตามหลักสูตร แม้ครูมีกิจกรรมเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย แต่นักเรียนก็มักรู้สึกว่านั้นคือบทเรียนอยู่นั่นเองเนื่องจากสอนในชั่วโมงภาษาไทย จนอาจไม่รู้สึกล่วงคลายในการเรียนมากเท่าเมื่อเรียนวิชา “รักการอ่าน” ส่วนในแง่ที่ครูรักการอ่านทำงานเสริมครอบครัว ก็เพราะธรรมชาติการสร้างนิสัยรักการอ่านของครูสองตำแหน่งนี้ต่างกัน ครูบรรณารักษ์มักมีหน้าที่หลักในการบริหารจัดการระบบข้อมูลในโรงเรียน และการให้บริการนักเรียนและบุคลากรผู้มาใช้ห้องสมุด อันถือเป็นคลังความรู้ที่ค่อนข้างเป็นทางการในสถาบันการศึกษา นอกจากนี้ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดก็อาจมีภาระงานในตำแหน่งมากเกินกว่าจะได้คิดสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อเด็ก หรือไม่ครูบรรณารักษ์ก็อาจไม่ถนัดจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเสมอไป การมี “ครูรักการอ่าน” เฉพาะไว้เป็นผู้คอยแนะนำให้เด็กรู้สึกอ่าน เขียน วิเคราะห์หนังสือโดยเลือกแต่หนังสือที่เด็กอยากอ่านจริงๆ ตามวัยและ “ตามกระแส” มาสอน และสอนอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอทุกสัปดาห์ ด้วยกิจกรรมที่เน้นให้เด็กมีส่วนร่วมด้วยการปฏิบัติอย่างสนุกสนาน เน้นการสอนและกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนรู้สึกประทับใจการอ่าน เห็นว่าการอ่านเป็นเรื่องสนุก ช่วยให้เกิดมุมมองและโลกทัศน์ใหม่ๆ ก็ย่อมทำให้เด็กรู้สึกใกล้ชิดกับ “ครูรักการอ่าน” หรือรู้สึกว่ “มีที่พึ่ง” เรื่องการอ่านนอกบทเรียนได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นการอ่านโดยแท้จริงก็ควรเป็นการ Read for pleasure (อ่านเพื่อความพอใจ) ไม่ใช่ Read with pressure (อ่านอย่างมีแรงกดดัน) อย่างไรก็ตามกิจกรรมของครูรักการอ่านที่สอนเด็ก เช่น การสร้างงานศิลปะในรูปหนังสือมือทำ การแต่งเรื่องจากหนังสือที่อ่าน การสอนให้เด็กวิเคราะห์หนังสือ โดยเน้นไปที่วรรณกรรมที่เหมาะสมต่ออายุและวุฒิภาวะของเด็ก (ไม่ใช่ตำรา หรือหนังสือความรู้ที่เน้นให้เด็กอ่านแล้วได้ “อะไร” ในแง่ที่เป็นเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงถึงวิชาต่างๆ ที่เรียน) ล้วนเป็นการกล่อมเกล่าให้เด็กชื่นชอบในการอ่านหนังสือ โดยไม่จำกัดเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่ง ทำให้เด็กไม่รู้สึกว่อ่านเพราะถูกบังคับ จนอาจติดใจการอ่าน รู้จักเลือกสรรสิ่งทีอ่าน (มีรสนิยมในการอ่าน) ซึ่งก็คือการส่งเสริมให้เด็กพัฒนาตนในวิชาอื่นๆ ทางอ้อมนั่นเอง

การมีห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” เพื่อให้บริการเสริมจากห้องสมุด ก็ทำให้เด็กมีทางเลือกที่จะหันไปหา “อิสระในการอ่าน” ที่พวกเขาได้รับจากห้องอาณาจักรนักอ่านในยามที่ต้องการได้ โดยมีห้องสมุดเป็นคลังหนังสืออย่างเป็นระบบเป็นทางการ มีหนังสือกว้างขวางและหลากหลายกว่าให้บริการในยามที่เด็กต้องการศึกษาค้นคว้าจริงจัง และมีระเบียบวินัยในการอ่านเพื่อฝึกฝนเด็ก เมื่อประกอบกับการทำงานประสานกันระหว่างครูรักการอ่าน ครูบรรณารักษ์ และครูวิชาอื่นๆ ก็จะทำให้การอ่านและการเรียนรู้ในโรงเรียนเชื่อมโยงเป็นระบบและมีพลังมากขึ้น ดังที่สะท้อนผ่านนิสัยในการอ่านของนักเรียนโรงเรียนนี้ที่ทีมวิจัยสัมภาษณ์ พบว่านักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 124 คน ล้วนตอบว่ชอบอ่านหนังสือ และอ่านหนังสือหลากหลายประเภทกว่าคำตอบของนักเรียนโรงเรียนอื่นๆ (ดูสรุปการสัมภาษณ์นักเรียนโรงเรียนเซนต์ฟรังซิส ในภาคผนวก) ที่สำคัญแม้แต่นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ของโรงเรียนนี้ก็ยิ่งชอบเข้าห้องสมุดและชอบอ่านหนังสือในห้องอาณาจักรนักอ่าน ซึ่งแตกต่างจากแนวโน้มการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีพฤติกรรมเข้าห้องสมุดลดลงมากเมื่อเรียนชั้น ป.5-ป.6

เหตุนี้ผู้วิจัยจึงถือว่การมีอยู่ของ “ครูรักการอ่าน” อย่างเป็นรูปธรรมทั้งระบบ ในโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ (และโรงเรียนอื่นๆ ในเครือเซนต์ปอล) เป็นการเติมช่องว่างให้การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนอื่นในกลุ่มเป้าหมายและนอกกลุ่มเป้าหมายเท่าที่เคยสัมผัสแล้ว ผู้วิจัยพบว่มีแต่โรงเรียนในเครือเซนต์ปอลเท่านั้นที่มีการเรียนการสอนวิชา “รักการอ่าน” ในโรงเรียน เหตุนี้ผู้วิจัยจึงถือว่วิชา “รักการอ่าน” และ “ครูรักการอ่าน” เป็น “นวัตกรรมแห่งการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน” ที่เกิดจากการผลักดันจากผู้บริหารโรงเรียนในเชิงนโยบายซึ่งน่าสนใจมาก

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยตระหนักดีว่า **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** เป็นโรงเรียนเอกชนที่ได้รับความนิยมมาก จึงทำให้โรงเรียนมีความพร้อมหลายด้าน ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรในโรงเรียน ซึ่งยอมเอื้อให้ผู้บริหารมีอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินนโยบายต่างๆ มากกว่าผู้บริหารในโรงเรียนรัฐบาล ผู้บริหารของเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์จึงมีอิสระในการทำงานส่งเสริมการอ่านในรูปแบบที่โรงเรียนอื่นไม่อาจทำได้เพราะไม่มีความพร้อมเท่า ความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์นี้จึงอาจดูเป็น “อุดมคติ” ที่ยากจะทำตามได้สำหรับโรงเรียนที่มีข้อจำกัด แต่ทว่าแท้ที่จริงผู้บริหารโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่าการจ้างงานครู “รักการอ่าน” เพิ่มขึ้นนอกจากครูตำแหน่งอื่นนั้น ไม่ได้เป็นการลงทุนที่มากมายเท่าที่ใครๆ คิด (ท่านไม่ได้เปิดเผยตัวเลขชัดเจน) เพราะเป็นการจ้างบุคลากรในอัตราเงินเดือนปกติ และงบบริจาคเพื่อเข้าห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” ก็ไม่ได้มากกว่าที่จัดให้โดยปกติ (อันที่จริง ท่านอธิการบดีกล่าวว่า บุคลากรมักใช้เงินซื้อหนังสือไม่ถึงงบประมาณโรงเรียนประสงค์จะให้ใช้ด้วยซ้ำ) ซึ่งหากเป็นจริงครูรักการอ่านก็ไม่ได้เรียกร้องการลงทุนจากโรงเรียนมากจนเกินไปแต่อย่างใด

อย่างน้อยที่สุด ตัวอย่างของ “วิชาการอ่าน” ในโรงเรียนนี้นับเป็นการ “คิดนอกกรอบ” ที่อาจช่วยขยายขอบเขตแนวคิดการสร้างงานส่งเสริมการอ่านแก่โรงเรียนอื่นๆ ที่สนใจได้ หรือหากจะมองอย่าง “สุดโต่ง” ผู้วิจัยอยากเสนอแนะให้ตำแหน่ง “ครูรักการอ่าน” เป็นตำแหน่งงานใหม่ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้มีในโรงเรียนทุกแห่ง โดยเฉพาะโรงเรียนระดับประถมศึกษาของรัฐบาล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

1.1.2 ผู้บริหารมีการผลักดันเชิงงบประมาณแก่งานส่งเสริมการอ่าน

นอกจากผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีการส่งเสริมการอ่านอย่างชัดเจนดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีการส่งเสริมการอ่านที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง นั่นคือการที่ผู้บริหารโรงเรียนจัดสรรงบประมาณให้แก่ห้องสมุดและการซื้อหนังสืออย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งเอื้ออำนวยให้โรงเรียนมีหนังสือใหม่ๆ หมุนเวียนเข้ามาสร้างชีวิตชีวาและดึงดูดความสนใจของเด็กให้อยากเข้าห้องสมุด หรือไปอ่านหนังสือในห้องเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยมี **โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)** เป็นตัวอย่างในการจัดสรรงบประมาณให้เอื้อต่อการซื้อหนังสือตลอดทั้งปี จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหารและบุคลากรทั้งสามโรงเรียน พบว่าไม่มีการจำกัดกรอบสูงสุดของการใช้งบประมาณ (แต่ไม่ใช่จะ “ไม่จำกัด” เสียเลยทีเดียว โดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 30,000-40,000 บาทต่อปีการศึกษา) ครูบรรณารักษ์ หรือครูหมวดวิชาต่างๆ ในโรงเรียนเหล่านี้สามารถซื้อหนังสือได้เรื่อยๆ ตามที่ตลาดหนังสือนำเสนอ ถ้ามีหนังสือน่าสนใจครูสามารถจ่ายเงินซื้อก่อนแล้วค่อยเบิกคืนทีหลังได้ เพราะโรงเรียนมีระบบวิธีเบิกจ่ายงบประมาณที่คล่องตัวมาก **โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์** ก็เช่นกัน แม้จะเป็นโรงเรียนของรัฐบาลแต่มีระบบบริหารงานที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานอย่างอิสระสูง โรงเรียนนี้แม้ผู้บริหารไม่อยู่ บุคลากรผู้รับผิดชอบก็สามารถจ่ายเงินชำระค่าสิ่งต่างๆ ได้ (เรื่องการเบิกใช้งบประมาณ และวงเงินที่จัดสรรเพื่อซื้อหนังสือนี้ ทีมวิจัยมีโอกาสเก็บข้อมูลเชิงลึกได้ และไม่ใช่สาระสำคัญของการนำเสนอแนวคิดและนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน จึงไม่ได้ลงรายละเอียดในที่นี้)

ถ้าหากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจัยบางโรงเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านงบประมาณถึงขนาดจะซื้อหนังสือได้ “ไม่จำกัด” เหมือนทั้งสามโรงเรียนดังกล่าว โดยเฉพาะโรงเรียนรัฐบาล เช่น **โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัยฯ โรงเรียนพญาไท โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** ผู้วิจัยก็พบว่าโรงเรียนเหล่านี้ล้วนพยายามจัดงบประมาณเพื่อการซื้อหนังสืออย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตามที่โรงเรียนสามารถจัดให้ได้ โดยเฉลี่ยประมาณ 10,000 – 15,000 บาทต่อปีการศึกษา เพื่อซื้อหนังสือใหม่เข้ามาตลอดเวลาโดยไม่ต้องรอเทศกาลหนังสือใหญ่ๆ เท่านั้น

การพูดถึงงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดโรงเรียนนี้ ผู้วิจัยตระหนักดีถึงงบประมาณอันจำกัดในการซื้อหนังสือที่หลายโรงเรียนนอกกลุ่มเป้าหมายวิจัยอาจประสบอยู่ จึงมีข้อเสนอแนะเล็กๆ น้อยๆ ที่น่าสนใจจากอธิการบดี **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** ที่ท่านแนะนำว่า การซื้อหนังสือไม่จำเป็นต้องซื้อแต่หนังสือใหม่เสมอไป โรงเรียนอาจซื้อหนังสือมือสองที่

มีคุณภาพและสภาพดีควบคู่ไปกับหนังสือใหม่ด้วยก็ได้ถ้างบประมาณมีจำกัด ซึ่งน่าจะทำให้โรงเรียนได้หนังสือจำนวนมากขึ้น ด้วยงบประมาณเท่าเดิม เพียงแต่วิธีนี้บุคลากรผู้ซื้อหนังสือต้องหมั่นแสวงหาหนังสือมือสองดีๆ มากขึ้น ขอแนะนำอีกประการสำหรับโรงเรียนที่มีงบประมาณการซื้อหนังสือจำกัด คือ โรงเรียนอาจหาวิธีสร้างรายได้เล็กๆ น้อยๆ เป็นกองทุนเพื่อการซื้อหนังสือหรือการปรับปรุงงานห้องสมุดได้ เช่น จากการขายวารสารสำหรับเด็กบางฉบับในห้องสมุด (แต่ไม่ใช่การบังคับซื้อ เพียงแต่ให้คุณภาพของวารสารขายตัวมันเอง ห้องสมุดเพียงเป็นสถานที่เผยแพร่วารสารไปสู่เด็กเท่านั้น) เช่นที่ดำเนินการใน **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** ซึ่งครูมลกนก เชื้อสาวถี ครูบรรณารักษ์อธิบายวิธีบริหารจัดการรายได้เล็กๆ น้อยๆ ที่ได้สนับสนุนจากเอกชนเพื่อช่วยงานห้องสมุดนี้ว่า “สำนักพิมพ์จะจัดส่งหนังสือตามจำนวนที่สั่งซื้อ โดยแบ่งเปอร์เซ็นต์จากรายได้ของการจำหน่ายหนังสือในโรงเรียนให้คณะกรรมการบริหารเงินงบประมาณ และจะมีวารสาร “อ่านสนุก” ที่รับมาประจำห้องสมุด ซึ่งเด็กนิยมมากเนื่องจากในเล่มมีคอลัมน์วาดภาพระบายสี และให้ส่งเข้าประกวด เด็กที่เคยส่งเข้าไปและได้รับรางวัลจะมีการประกาศชื่อหน้าเสาธง ทำให้เด็กเกิดความภูมิใจ รายได้ที่ได้จากการแบ่งเปอร์เซ็นต์กับสำนักพิมพ์ที่จำหน่ายวารสารจะนำไปใช้ในการซ่อมแซมหนังสือต่าง ๆ ในห้องสมุดในส่วนที่ไม่สามารถเบิกจากฝ่ายพัสดุได้” (มลกนก เชื้อสาวถี. 2548. สัมภาษณ์)

การหารายได้เสริมเพื่องานห้องสมุดคือการอนุญาตให้สำนักพิมพ์เปิดร้านขายหนังสือในงานลับดาท์ห้องสมุดของโรงเรียนได้ โดยให้สำนักพิมพ์แบ่งเปอร์เซ็นต์จากรายขายหนังสือบางส่วน (แล้วแต่กำหนด และต้องไม่มากเกินไปจนอาจเกิดข้อครหา) เพื่อให้โรงเรียนใช้ในงานกิจกรรมอื่นๆ ของห้องสมุดที่อาจเบิกซึ่งงบประมาณทางการไม่ได้ เช่น เป็นงบเสริมในการซื้อหรือซ่อมแซมหนังสือและอุปกรณ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามข้อเสนอนี้มีข้อควรระวังอย่างยิ่งคือ โรงเรียนต้องสร้างความโปร่งใสในการรับและใช้เงินที่ได้รับจากแหล่งอื่นให้ชัดเจนและตรวจสอบได้ หรือต้องสร้างความเข้าใจกับบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเกี่ยวกับการใช้เงิน เพื่อกันข้อครหาเรื่องการแสวงหารายได้นอกเหนือจากงบประมาณที่ได้รับ ซึ่งในความเห็นของผู้วิจัย การหารายได้นอกงบประมาณประจำของโรงเรียนนี้ไม่ใช่เรื่องพึงปกปิด แต่เป็นเรื่องพึงเปิดเผยให้โปร่งใสและให้เข้าใจถึงความจำเป็นในการใช้เงินเหล่านั้น เพราะการขาดแคลนงบประมาณเป็นข้อเท็จจริงและโรงเรียนรัฐบาลส่วนใหญ่มักต้องดิ้นรนช่วยตัวเองอยู่เสมอไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

1.1.3 บุคลิกส่วนตัวของผู้บริหารเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่าน 8 แห่งจาก 10 โรงเรียนนั้น ผู้วิจัยพบลักษณะร่วมอย่างหนึ่งในบุคลิกส่วนตัวของแต่ละท่าน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนต่อการสร้างให้โรงเรียนประสบความสำเร็จด้านการอ่านด้วย นั่นคือ ผู้บริหารโรงเรียนที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ล้วนมีลักษณะเป็นมิตร เป็นนักคิด มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ใจกว้างในการทำงาน และเป็นนักอ่านโดยนิตย

ยกตัวอย่างเช่น **มาเซอร์บุษบา ชูวิรัช** อธิการบดี**โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** ผู้สร้างงานตำแหน่ง ครูผู้สอนวิชา “รักการอ่าน” ห้อง “อาณาจักรนักอ่าน” และ “วิชาการอ่าน” แท้ที่จริงท่านสร้างงานดังกล่าวเพื่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ยิ่งใหญ่กว่าการส่งเสริมการอ่านเท่านั้น เพราะงานส่งเสริมการอ่านเป็นเพียงหนึ่งในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในภาพใหญ่ของกิจกรรมเรื่อง “หลักสูตรชีวิต” ซึ่งท่านคิดไว้ หลักสูตรชีวิตนี้เน้นการเรียนรู้ที่ให้ “สุนทรียภาพ” และ “ทางออก” จากความเครียดและการแข่งขันแก่เด็กนักเรียน วิสัยทัศน์ภาพใหญ่ของการพัฒนาผู้เรียนนั้น ท่านอธิการบดีริเริ่มสร้าง “ศูนย์สร้างสรรค์จินตภาพ” ขึ้นโดยมีหลายหน่วยงานประกอภกันอยู่ คือ “โลกนักคิด” “อาณาจักรนักอ่าน” “บ้านศิลปะ” “ห้องไอทีอัจฉริยะ” “เวทีคัลยภาพ” “สวนพิพิธศศึกษาเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์” “สวนอักษร” “สวนสวรรค์ปัญญา” และ “สวนศิลป์” ซึ่งวิสัยทัศน์ของท่านในการสร้างงานวิชา “รักการอ่าน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งใน “ศูนย์สร้างสรรค์จินตภาพ” นี้ น่าสนใจมาก เพราะนับว่าผู้บริหารเข้าใจนิสัยของเด็กจริงๆ ว่าการจะสอนให้เด็กรักสิ่งใด ใช้การบังคับไม่ได้ ต้องใช้วิธีสร้างและปลูกฝังความประทับใจในทางที่ดีให้สะสมจนค่อยๆ ก่อร่างในใจคน จนกลายเป็นความชอบและรัก ท่านจึงพยายามนำเอาวิธีการบีบเพาะความชอบและความรักในสิ่งต่างๆ มาปลูกฝังแก่เด็กผ่านชั้นเชิงของครูรักการอ่าน และวิชาการอ่านดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

นอกจากนั้นเมื่อสอบถามถึงรสนิยมส่วนตัวด้านการอ่านของท่าน ก็เชื่อมโยงไปสู่วิสัยทัศน์ในการสร้างงานพัฒนาผู้เรียนของท่านได้ เพราะท่านมีความเห็นส่วนตัวว่าการอ่านเป็นเรื่องสนุก ท่านเองอ่านหนังสือมาตั้งแต่เล็กจนปัจจุบันก็ยังคอยอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อติดตามข่าวสารต่างๆ และคอยตัดคอลัมน์เกี่ยวกับกิจกรรมอบรม หรือการส่งเสริมการอ่านไปเสนอครูในโรงเรียนเพื่อผลักดันให้ครูผู้สนใจนำไปต่อยอดการทำงานของตนต่อไป โดยเฉพาะเรื่องการประกวดแข่งขันด้านวิชาการ หรือการเล่านิทาน การทำสื่อ หรืองานวันนิทรรศการต่างๆ เพื่อให้ครูนำนักเรียนออกไปเรียนรู้นอกโรงเรียน

นอกจากอิทธิพลโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์แล้ว **อาจารย์นารี คุณาเรืองรอง ผู้อำนวยการโรงเรียน**

ประถมศึกษาชาครศาสตร์ ก็มีแนวคิดน่าสนใจเรื่องการส่งเสริมการอ่าน เพราะท่านไม่ได้ให้มอบหมายให้เป็นความรับผิดชอบเฉพาะของครูบรรณารักษ์หรือครูภาษาไทยเท่านั้นเหมือนเช่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่ทำกัน แต่ครูทุกคนทั้งระบบในโรงเรียน ประถมศึกษาชาครศาสตร์ต้องใช้ทักษะด้านการอ่านไปประกอบเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนในวิชาของตนได้ ทุกวิชา ทั้งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ศิลปะ และอื่นๆ ซึ่งเป็นการมองประโยชน์จากการอ่านในมุมกว้างนั่นเอง ผู้อำนวยการ**โรงเรียนประถมศึกษาชาครศาสตร์** ยังให้สัมภาษณ์ว่าเมื่อท่านทราบข่าวอะไรใหม่ๆ หรือไปอบรมความรู้ใหม่ๆ ท่านจะนำสิ่งนั้นมาถ่ายทอดให้ครูทั้งโรงเรียนฟังในการประชุมโรงเรียนที่จัดขึ้นเป็นประจำ ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรทั้งโรงเรียนเข้าใจภาพความคิดเดียวกัน ทำให้ต่อไปท่านอาจกระตุ้นครูให้ทำงานในแนวทางที่ต้องการได้ง่าย

ส่วนใหญ่ผู้บริหารที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จะเข้าใจและเห็นความสำคัญของการอ่านดี เนื่องจากพวกเขาเองอ่านหนังสือตั้งแต่เด็กและอ่านอย่างต่อเนื่องมาตลอด ยกตัวอย่างอีกโรงเรียนคือ **อาจารย์สมชาย คงสุพัตต์** ผู้ช่วยผู้อำนวยการ**โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** ก็ชอบอ่านหนังสือตั้งแต่เด็กจนโต แม้เมื่อเป็นผู้บริหารแล้วก็ยังอ่านหนังสือหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ด้วยความพอใจส่วนตัวและเพื่อนำความรู้ที่อ่านไปใช้พัฒนาบุคลากรในโรงเรียน

นอกจากผู้บริหารจะเป็นผู้จุดไฟการทำงานด้วยการริเริ่มสร้างสิ่งที่ดีเอื้ออำนวยต่อการทำงาน สร้างฝันและกระตุ้นการทำงานด้วยการนำแนวคิดและวิสัยทัศน์ของตนมาขยายแก่บุคลากรทั้งโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ยังทุ่มเทสร้างคนอีกด้วย โดยเฉพาะการ “ปั้น” บรรณารักษ์ห้องสมุดให้ทำงานในโรงเรียนได้ เท่าที่ทีมวิจัยไปสำรวจข้อมูลมานั้น พบว่าการจ้างงานตำแหน่งครูบรรณารักษ์ประจำห้องสมุดโรงเรียนรัฐบาล มีปัญหาด้านบุคลากรคือ แม้โรงเรียนมีงบประมาณจ้างงานก็มักไม่มีผู้มาสมัคร หรือหากมีผู้มาสมัครตำแหน่งบรรณารักษ์ ก็อาจไม่ใช่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง ที่ไม่มีใครมาสมัครงานนี้มากนักเพราะงานห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาเป็นที่ “รู้กัน” ว่าเป็นงานหนักมาก โดยเฉพาะสำหรับครูที่ต้องรับภาระงานด้านอื่นอยู่แล้วแต่ต้องรับงานดูแลและให้บริหารในห้องสมุดอีก การจ้างงานบรรณารักษ์โรงเรียนประถมของรัฐบาลส่วนใหญ่จึงไม่ใช่ว่าโรงเรียนมีโอกาสเลือกบุคลากรมากนัก ตามความเป็นจริงโรงเรียนส่วนใหญ่ล้วนต้อง “ปั้น” บุคลากรด้านงานห้องสมุดขึ้นมาเอง ดังเช่น **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** ที่พยายาม “ปั้น” บรรณารักษ์ผู้ไม่จบด้านห้องสมุดโดยตรง ให้พัฒนาทักษะงานของตนมากขึ้นด้วยการส่งไปอบรมความรู้เพิ่มเติม โดยเอื้ออำนวยทุกหนทาง ทั้งอนุญาตให้ลาออกไปอบรมได้และออกเงินค่าลงทะเบียนให้ และไม่นับว่าวันไปอบรมคือการลาราชการ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นการดิ้นรนส่งเสริมของผู้บริหาร เพื่อให้ได้บุคลากรด้านการอ่านซึ่งมีความถนัดในหน้าที่ของตนมากขึ้น

ข้อมูลทั้งหมดที่ผู้วิจัยอธิบายเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนนี้ จึงน่าจะช่วยให้เห็นปัจจัยการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนจากมิติของผู้บริหาร ซึ่งสำคัญที่สุดในการผลักดันให้งานด้านต่างๆ เกิดขึ้น ดำเนินไป และสำเร็จได้อย่างต่อเนื่องนั่นเอง

2. องค์ประกอบด้านความพร้อมของบุคลากรห้องสมุดหรือผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านอื่นๆ

2.1 ครู : ผู้ลงมือ ลงแรง และสร้างสรรค์

จากการสำรวจข้อมูลทำให้ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบแห่งความสำเร็จด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนนั้น ผู้รับงานเชิงนโยบายมาลงมือลงแรง และทำงานจริงๆ คือบุคลากรทุกส่วนผู้เกี่ยวข้องด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นครูภาษาไทย ครูบรรณารักษ์ หรือครูหมวดวิชาอื่นๆ ผู้ได้รับมอบหมายให้ดูแลงานส่งเสริมการอ่าน นอกจากบุคลากรครูใน

โรงเรียนแล้ว ตัวเด็กนักเรียนผู้อาสาเป็นยุวบรรณารักษ์ ผู้ช่วยงานห้องสมุดก็นับว่ามีบทบาทต่อการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทบาทของบุคลากรแต่ละกลุ่มตามลำดับความสำคัญต่องานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนดังนี้

2.1.1 ครูหมวดวิชาภาษาไทย และครูบรรณารักษ์ -- เรียวแรงแข็งขันสร้างสรรค์การอ่าน

องค์ประกอบของการเป็นครูและเป็นบรรณารักษ์ที่ดี

1. ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ให้สำเร็จ และตั้งใจเตรียมใจที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์
2. สร้างสรรค์กิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ ความรักการอ่าน
3. มีความขยัน มีความต่อเนื่อง ไม่ท้อแท้

(ไพพรรณ อินทนิล. 2546: 100)

คำกล่าวข้างต้น แม้อ่อนข้างเจาะจงเป็นพิเศษสำหรับครูบรรณารักษ์เท่านั้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อพูดถึงงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย เรามีอาจพูดถึงเฉพาะครูบรรณารักษ์ตำแหน่งเดียวเท่านั้น แต่ต้องหมายรวมถึงครูภาษาไทยด้วย เพราะครูภาษาไทยในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านพอๆ กับหรือมากกว่าครูบรรณารักษ์ด้วยซ้ำ จากการสำรวจโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 10 แห่ง ผู้วิจัยพบว่าบทบาทในการส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนในโรงเรียนทั้งหมด ทั้งโรงเรียนรัฐบาล 7 แห่งและโรงเรียนเอกชน 3 แห่ง ส่วนใหญ่ครูภาษาไทยเป็นผู้มีบทบาทชัดเจนเข้มแข็งมาก โดยมีครูบรรณารักษ์เป็นผู้มีบทบาทรองและคอยทำงานประสานกับครูภาษาไทย การทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนกลายเป็นบทบาทของครูภาษาไทยแทนที่จะเป็นหน้าที่โดยตรงของบรรณารักษ์ เนื่องจากในโรงเรียนระดับประถมศึกษาของรัฐบาลกระทรวงศึกษาธิการไม่ได้กำหนดอัตราตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนไว้ มีเพียงตำแหน่งข้าราชการครูเท่านั้น ทำให้งานห้องสมุดไม่มีตำแหน่งผู้รับผิดชอบแน่นอน โดยทั่วไปโรงเรียนรัฐบาลส่วนใหญ่จึงมอบหมายงานห้องสมุดให้ครูหมวดวิชาต่างๆ ดูแล เช่น ครูหมวดภาษาไทย ครูพลศึกษา ครูสอนคอมพิวเตอร์ ครูสอนสังคมศึกษา เป็นต้น โดยเฉพาะครูหมวดวิชาภาษาไทยมักได้รับมอบหมายให้ดูแลงานส่งเสริมการอ่านมากกว่าครูกลุ่มสาระอื่น หนึ่ง อาจเพราะเป็นบุคลากรหลักผู้มอบหมายงานได้แน่นอน และสอง อาจเพราะมองว่างานส่งเสริมการอ่านใกล้เคียงกับวิชาภาษาไทยอยู่แล้ว เนื่องจากเป็นวิชาอ่าน เขียน เป็นหลัก

ดังนั้นการที่โรงเรียนรัฐบาล 7 แห่งในกลุ่มเป้าหมายการวิจัย มีทั้งครูภาษาไทยและมีครูบรรณารักษ์ร่วมมือกันทำงานส่งเสริมการอ่าน จึงเป็นเรื่องพิเศษกว่าการที่โรงเรียนเอกชน 3 แห่งในกลุ่มเป้าหมายมีครูทั้งสองตำแหน่งในโรงเรียน ที่กล่าวเช่นนี้เพราะผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนรัฐบาลต้อง “ดิ้นรน” มากกว่าโรงเรียนเอกชนในการจ้างบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน เพราะต้องจ้างในรูปแบบครูอัตราจ้าง ด้วยงบประมาณที่สรรหามาเองเพื่อเป็นเงินเดือนครูนอกเหนือจากงบประมาณที่รัฐบาลให้ ขณะที่โรงเรียนเอกชนมีความพร้อมในการจ้างบรรณารักษ์มากกว่า ใช้งบประมาณได้คล่องตัวกว่าเพราะมีงบประมาณพร้อมกว่าเนื่องจากการเก็บค่าเล่าเรียน ทำให้บางโรงเรียนสามารถจ้างบรรณารักษ์ได้มากกว่า 1 คนด้วยซ้ำ (เช่น โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์มีบรรณารักษ์ห้องสมุด 2 คน ทำงานเต็มเวลาและไม่ต้องสอนวิชาอื่น)

ในที่นี้ผู้วิจัยจึงจะพูดถึงการทำงานของครูภาษาไทย ซึ่งทำงานประสานกับครูบรรณารักษ์ ว่าเป็นผู้มีบทบาทการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจนที่สุด และทำให้การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเกิดผลขึ้นได้ เช่น **โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)** ครูหัวหน้าหมวดภาษาไทยทำงานประสานกับครูบรรณารักษ์อย่างเข้มแข็ง เนื่องจากโรงเรียนนี้เคยมีครูบรรณารักษ์ผู้มีความสามารถมากด้านการส่งเสริมการอ่าน แต่ได้ลาไปศึกษาต่อต่างประเทศก่อนที่ทีมวิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูล ทว่างานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยังดำเนินต่อไปอย่างไม่ขาดตอน ด้วยการดูแลของครูภาษาไทย โดยเฉพาะ**ครูมยุรี เหลืองสินศิริ** หัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทย ที่ไม่เพียงดูแลกิจกรรมเดิมเพื่อส่งเสริมการ

อ่านที่เคยทำมาแล้วเท่านั้น ท่านยังริเริ่มจัดกิจกรรมน่าสนใจกิจกรรมหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่เด็กในวงกว้าง คือ **“โครงการภานิตินิทรรศน์”** (เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กด้วยการนำเสนอผลงานนิทรรศการ มาจัดบอร์ดคำถามที่โยงทางขึ้นอาคาร ให้เด็กทั้งโรงเรียนตอบคำถามและได้รับรางวัล) และ **“หนังสือพิมพ์เสมือน”** (เป็นการให้เด็กค้นคว้าความรู้แล้วนำสิ่งที่ค้นคว้าได้มาเขียนคอลัมน์ข่าวสารความรู้ มีการออกแบบภาพ ออกแบบคอลัมน์ข้อเขียนของตน ตรวจสอบแก้คำผิด และจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มราคาถูกขายให้อ่านกันในโรงเรียน) โครงการ **“รักษารอ่าน หยุดทำงาน อ่านสัปดาห์”** (เริ่มตั้งแต่ปี 2544-2545 ต่อมาเปลี่ยนชื่อโครงการเป็น “วางทุกงาน อ่านทุกคน” ซึ่งกำหนดให้เด็กอ่านหนังสือ แล้วเขียนบันทึกการอ่าน) รายละเอียดโครงการเหล่านี้ผู้วิจัยจะอธิบายเพิ่มเติมต่อไปในข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่โดดเด่นในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย

ครูภาษาไทยในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งผู้วิจัยจะขอยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่างอีกผู้หนึ่ง คือ **ครูอุไรวรรณ ภัททิยธนี** หัวหน้ากลุ่มสาระภาษาไทย **โรงเรียนพญาไท** ที่พยายามส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องมากกว่า 20 ปี และเป็นผู้ที่เข้มงวดต่อการอ่านของเด็กแม่เมื่อเด็กหรือเพื่อนครูคนอื่นไม่เข้มงวดก็ตาม ในช่วงเวลาทำกิจกรรม “วางทุกงาน อ่านทุกคน” ของโรงเรียนพญาไท ครูอุไรวรรณ จะร่วมอ่านหนังสือไปกับเด็กด้วยเสมอ เพื่อเป็นตัวอย่างให้เด็กเห็นผ่านทางการกระทำ ว่าแม้แต่ครูก็ต้องอ่านหนังสือและอ่านเป็นเพื่อนเด็ก ครูอุไรวรรณ เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการอ่านว่าควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดชะงักแม้ในตอนโรงเรียนปิดเทอม ท่านเห็นว่าการส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านแต่ในภาคเรียนเท่านั้นไม่เพียงพอ เพราะอาจทำให้เด็กสับสนทักษะด้านการอ่านไป ดังนั้นแม้แต่ตอนปิดเทอมครูก็กระตุ้นให้เด็กอ่านหนังสือด้วยและทำบันทึกการอ่านช่วงปิดเทอมมาส่งครู ครูอุไรวรรณบอกว่า **“งานด้านส่งเสริมการอ่านเราทำตลอดปีไม่เคยหยุดเลย แม้แต่ปิดเทอมก็ให้อ่านแล้วบันทึกมาส่ง 10 เรื่อง คือ ไม่ให้เขาหยุดอ่าน เราจะกระตุ้นทุกวิถีทางให้เขาอ่านเยอะๆ”** (อุไรวรรณ ภัททิยธนี, 2548, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ครูอุไรวรรณ ยังบอกว่าการเขียนบันทึกการอ่านท่านได้ทำมากกว่า 10 ปีแล้ว ครูเล่าว่าการครูเลือกที่จะเข้มงวดมากกับเด็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาตนจากการอ่านจริงและมีหลักฐานด้วยคือ **“ขยัน มีความต่อเนื่อง ไม่ท้อแท้”** ซึ่งนับเป็นความมุ่งมั่นที่น่าชื่นชมสำหรับครูผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนมากกว่า 20 ปี

นอกจากครูภาษาไทยผู้เป็นหลักสำคัญในการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนระดับประถมซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยแล้ว ครูบรรณารักษ์ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ผลักดันให้บรรยากาศการอ่านในโรงเรียนเป็นรูปธรรมชัดเจน แม้ว่าโรงเรียนของรัฐบาลจะไม่มีอัตราตำแหน่งครูบรรณารักษ์ แต่โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน ล้วนมีครูบรรณารักษ์อย่างน้อย 1 คน เป็นผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดโดยตรง (**โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์** ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลมีทีมงานช่วยงานห้องสมุดถึง 5 คน รวมทั้งบรรณารักษ์ผู้ทำงานห้องสมุดเต็มเวลาด้วย ซึ่งพอๆ กับบุคลากรส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนเอกชนเลยทีเดียว) แม้บางโรงเรียนจะกำหนดให้ครูบรรณารักษ์ต้องสอนวิชาอื่นนอกเหนือจากวิชาการใช้ห้องสมุด หรือต้องรับผิดชอบงานอื่นของโรงเรียนด้วย (เช่น ครูบรรณารักษ์**โรงเรียนสาธิตอมศว (ฝ่ายประถม)** ต้องรับภาระงานด้านพัสดุด้วย ครูบรรณารักษ์**โรงเรียนพญาไท** ต้องสอนวิชาคอมพิวเตอร์ด้วย) แต่การมีครูบรรณารักษ์ทำงานประจำห้องสมุด ทำให้มีข้อดีที่สุดอย่างหนึ่งในการฝึกนิสัยการอ่านแก่เด็กคือ เมื่อห้องสมุดมีผู้ดูแลแน่นอนทำให้มีเวลาเปิดปิดชัดเจน เด็กๆ จึงรู้ว่าสามารถเข้าใช้ห้องสมุดได้ช่วงไหนบ้างในแต่ละวัน เป็นการฝึกนิสัยเข้าใช้ห้องสมุด หรือการเข้าหาหนังสืออย่างสม่ำเสมอให้เด็กได้ทางหนึ่ง

สำหรับครูบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัยนั้น มีภาระงานหลักคือต้องดึงดูดเด็กให้เข้าห้องสมุดอยู่เสมอ เพราะแม่ห้องสมุดมีเวลาเปิดปิดแน่นอน แต่ถ้าห้องสมุดไม่มีกิจกรรมอะไรเพื่อดึงดูดให้เด็กๆ เข้าไปใช้บริการ ก็จะทำให้ห้องสมุดที่มีผู้ดูแลนั้นไม่ได้ใช้งานเต็มที่ เพราะ **“ไม่มีลูกค้า”** ดังนั้นการจัดบรรยากาศห้องสมุดและการคิดกิจกรรมใหม่ๆ ที่น่าสนใจสำหรับเด็กๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญต่อการ

กิจกรรมตอบคำถามประจำสัปดาห์ โดยครูบรรณารักษ์ โรงเรียนแย้มสะอาด ให้เด็กเลือกคำถามจากดาวบนต้นไม้ ถ้าตอบถูกครูจะส่งรางวัลให้

ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนมาก ครูบรรณารักษ์ต้องกระตือรือร้น ไม่หยุดนิ่ง ต้องคิดทำให้เด็กอยากเข้าห้องสมุดเสมอ ในที่นี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง ครูบรรณารักษ์ห้องสมุด **โรงเรียนแยมสอาด** ผู้มักคิดกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อดึงดูดเด็กให้เข้าห้องสมุดทุกวัน อาทิเช่น

ทุกวันอังคารจะมีเกมปริศนาสนุกๆ ให้เด็กค้นความรู้ในห้องสมุดมาตอบ เช่น เกมไขลายน้ํา แล้วได้รางวัลเป็น เครื่องเขียนเล็กๆ น้อยๆ พวกสมุด ดินสอ ปากกา ทุกวันพฤหัสบดีมีการถามคำถามความรู้รอบตัวหรือคำถามเกี่ยวกับวันสำคัญต่างๆ หรือเวลาอื่นๆ ที่มีเด็กเข้ามาใช้บริการอ่านหนังสือหรือค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ครูก็จะจับฉลากบ้าง หรือไม่ก็ตั้งนาฬิกาปลุกเพื่อหาผู้ใช้ชุดที่กำลังใช้บริการห้องสมุดเพื่อแจกรางวัล ซึ่งก็ทำให้เด็กที่ตื่นต้นและกระตือรือร้นต่อการเข้าห้องสมุด ที่ครูคิดทำงานใหม่ๆ ทุกวันได้เพราะครูรับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง จึงต้องมีผลงานของตนเองให้เห็นประจักษ์ ครูจึงต้องพยายามผลักดันให้เกิดผลงานใหม่ๆ ขึ้นเสมอ

ดังนั้นการที่โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีบรรณารักษ์เป็นผู้ดูแลห้องสมุด คอยจัดกิจกรรมใหม่ๆ ในห้องสมุด และคอยทำงานประสานกับครูภาษาไทยหรือครูอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการอ่าน จึงทำให้ห้องสมุดและงานห้องสมุดของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่ทว่าผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายที่มีครูบรรณารักษ์ทำงานเต็มเวลา จะทำงานห้องสมุดได้คล่องตัวกว่าโรงเรียนที่จัดครูผู้สอนวิชาอื่นมาดูแลงานห้องสมุด หรือให้ครูบรรณารักษ์ต้องรับผิดชอบงานอื่นด้วย เช่น **โรงเรียนพญาไท** ครูบรรณารักษ์ต้องสอนวิชาการใช้ห้องสมุด สอนวิชาคอมพิวเตอร์ควบคู่ไปกับการทำงานห้องสมุด ทำให้ครูไม่อาจมุ่งทำกิจกรรมในห้องสมุดได้อย่างเต็มที่นัก เช่น ไม่มีกิจกรรมเล่านิทานในห้องสมุด (เพราะครูไม่มีเวลาพ่วงกับห้องสมุดค่อนข้างคับแคบ)

การที่โรงเรียนรัฐบาลไม่มีตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุด แต่โรงเรียนรัฐบาลในกลุ่มเป้าหมายการวิจัยมีครูตำแหน่งนี้ได้ เป็นเพราะผู้บริหารผลักดันให้เกิดการจ้างในรูปแบบครูอัตราจ้างทั้งสิ้น ทั้ง **โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** และ **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาล ล้วน “ดีนรณ” จ้างครูบรรณารักษ์อัตราจ้างมาทำงานห้องสมุดเต็มเวลา พร้อมทั้งสอนวิชาห้องสมุดและดูแลห้องสมุดทั้งงานด้านเทคนิคและบริการ จึงช่วยสร้างวัฒนธรรมการอ่านอย่างมีระบบแก่โรงเรียนได้ จากการสำรวจที่มวิจัยพบว่าผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญในการจ้างงานตำแหน่งนี้เพราะเข้าใจความจำเป็นของการมีครูบรรณารักษ์ในห้องสมุด เพราะท่านเข้าใจภาระงานของครูบรรณารักษ์ดี ทั้งงานประจำและภาระงานอื่นๆ นอกเหนือจากที่โรงเรียนมอบหมายให้ แต่ทว่าภาระงานตำแหน่งบรรณารักษ์นี้ทุกโรงเรียนล้วนพบปัญหาที่ใหญ่กว่าเรื่องงบประมาณในการจ้าง นั่นคือ โรงเรียนสรรหาบุคลากรเพื่อสมัครทำงานบรรณารักษ์ห้องสมุดไม่ได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นแม้แต่กับโรงเรียนที่ดูราวกับมีความพร้อมเรื่องบุคลากรสูง เช่น **โรงเรียนสาธิตอมตะ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)** ก็มีปัญหาระดับด้านขาดแคลนครูบรรณารักษ์และปัญหาครูบรรณารักษ์ต้องทำงานด้านอื่นนอกเหนือจากงานห้องสมุดไม่ต่างจากโรงเรียนอื่นในกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน คือรองผู้อำนวยการฝ่ายจัดการเรียนการสอน **อาจารย์ศิริฟ้า ศรีจิตรี** ได้แสดงทัศนะให้ผู้วิจัยทราบ ว่า “เราก็ต้องการคนเพิ่ม อยากให้ครูบรรณารักษ์ทำงานด้านบรรณารักษ์เต็มตัว ไม่อยากให้ทำงานหลายอย่าง แต่เนื่องจากคนเดิมที่รับมาเราต้องให้ทำงานด้านอื่นไปด้วยเพราะว่าหน้าที่ของอาจารย์แต่ละคนต้องทำงานอื่นอีกหลายด้าน ซึ่งเป็นกันทั้งระบบ ถ้าจะแก้ก็ต้องแก้ที่โครงสร้างการบริหารซึ่งต้องพิจารณากันใหม่ อาจจะต้องรื้อโครงสร้างบางส่วน” (ศิริฟ้า ศรีจิตรี. 2548.)

สัมภาษณ์.) ทัศนะนี้สะท้อนให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเข้าใจปัญหาของตนเองดี ว่าปัญหาด้านบุคลากรห้องสมุดมีความซับซ้อนอย่างไร แต่การแก้ไขปัญหาก็ต้องพิจารณากันอย่างรอบคอบและต้องใช้เวลาอีกนานในการปรับเปลี่ยน อย่างไรก็ตามการที่จากการสำรวจนั้น คณะผู้วิจัยพบว่าหลายโรงเรียนต้องรับสมัครครูบรรณารักษ์ มีการประกาศรับสมัครสม่ำเสมอ แต่ไม่มีคนมาสมัคร หรือผู้มาสมัครไม่ได้จบการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง หลายโรงเรียนจึงต้องแก้ปัญหาด้วยการรับสมัครผู้ไม่ได้จบการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรงมาส่งเสริมและพัฒนาด้วยการส่งไปอบรมความรู้เกี่ยวกับห้องสมุดและการส่งเสริมการอ่านต่างๆ ที่มีผู้จัดขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งก็ทำให้ครูผู้รับผิดชอบงานบรรณารักษ์ต้องหมั่นปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับงานให้ได้ แม้ไม่ถนัดก็ต้องพยายามทำงานให้ได้ ในแง่หนึ่งอาจส่งผลให้บุคลากรด้านนี้ต้องใช้ความพยายามมากในการทำงานนี้ เพราะต้องปรับตัวให้เข้ากับงาน ทั้งยังต้องเข้มแข็งไม่ย่อท้อต่อหน้าที่ต่างๆ

ผลจากการที่โรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปหาบุคลากรมาทำงานบรรณารักษ์ห้องสมุดยาก ทำให้การดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียนมักมีการหยุดชะงักและขาดช่วง ยกตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายเกิดการขาดแคลนบรรณารักษ์ห้องสมุดค่อนข้างบ่อย จาก 10 โรงเรียน มี 3 โรงเรียนที่งานห้องสมุดขาดช่วงไประยะหนึ่งเนื่องจากครูบรรณารักษ์คนเก่าลาออก ถูกย้ายงาน หรือแม้แต่ลาคลอด ทำให้ผู้ที่มาทำงานต้องเริ่มต้นงานทุกอย่างใหม่เอง เพราะไม่ได้ฝึกปฏิบัติงานมาก่อนที่คนเก่ายังอยู่ (เนื่องจากกว่าโรงเรียนจะหาบรรณารักษ์มาแทนคนเก่าได้แต่ละครั้งต้องใช้เวลานาน เพราะไม่ค่อยมีคนสนใจมาสมัครเป็นบรรณารักษ์โรงเรียนประถมศึกษาขนาดนี้ ดังได้กล่าวแล้ว) เช่น **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** เมื่อครูบรรณารักษ์คนเก่าลาออก งานห้องสมุดก็หยุดชะงักไปกว่าหนึ่งปีก่อนจะมีผู้รับช่วงต่อ ดังที่ครูบรรณารักษ์คนใหม่ **ครูมลกนก เชื้อสาวถี** ที่เพิ่งบรรจุเป็นครูบรรณารักษ์โรงเรียนนี้เมื่อปีการศึกษา 2548 ให้สัมภาษณ์ว่าการที่ตนมาเริ่มงานใหม่เองนี้...“ทำให้โครงการเดิม ๆ ที่เคยมีต้องหายไปบ้างเนื่องจากอาจารย์ที่ดูแลเรื่องห้องสมุดในปัจจุบันไม่ได้จบมาทางด้านบรรณารักษ์โดยตรง ไม่มีประสบการณ์ด้านนี้มาก่อน การจะสานต่องานที่ถูกทิ้งไปกว่าปีจึงเป็นเรื่องยาก และขาดผู้สอนงาน ทำให้ต้องใช้เวลานานในการศึกษาทำความเข้าใจในงานโครงการต่าง ๆ ด้วยตนเอง” (มลกนก เชื้อสาวถี. 2548. สัมภาษณ์.) หรือ **โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)** ที่ **ครูรัชนีภา รักษาราษฎร์** ครูบรรณารักษ์เพิ่งเข้ามาเริ่มงานเมื่อต้นปี 2548 พร้อมกับการเปิดห้องสมุดอีกครั้งหลังจากที่ครูคนเก่าลาออกไป ซึ่งก็ต้องเริ่มงานทุกอย่างเองทั้งหมด ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะมีการสืบทอดงานหรือมีผู้ช่วยงานบรรณารักษ์ทำงานควบคู่ไปกับบรรณารักษ์หลักในยามที่โรงเรียนมีบรรณารักษ์ประจำอยู่ เพราะโรงเรียนส่วนใหญ่มีครูบรรณารักษ์เพียงคนเดียวเช่นเดียวกับโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ถ้าเกิดกรณีที่ครูลาออกไปหรือย้ายไปทำงานอื่นจะได้มีผู้รับช่วงงานพอที่จะสานต่องานได้ระยะหนึ่งก่อนที่โรงเรียนจะหาบรรณารักษ์ใหม่ได้ งานห้องสมุดก็อาจจะไม่ขาดตอนไปทันที หรือถ้าหาผู้ช่วยงานบรรณารักษ์ไม่ได้เพราะบุคลากรมีไม่เพียงพอจริงๆ อย่างน้อยก็น่าจะมีการเก็บบันทึกการทำงานของบรรณารักษ์ให้เป็นระบบที่ค้นคว้าง่าย เพื่อให้มีการถ่ายทอดรายละเอียดงานและเป็นบันทึกการทำงานให้แก่คนที่อาจต้องมารับงานต่อ ซึ่งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนรัฐบาลนี้ ผู้วิจัยจะได้เสนออย่างละเอียดต่อไปในบทที่ 3

2.1.2 ครูหมวดวิชาอื่นๆ - กำลังหนุนเพื่อส่งเสริมการอ่าน

ก) ครูรักการอ่าน ผู้เสริมช่องว่างด้านการอ่าน

บทบาทหน้าที่และการทำงานของครู “รักการอ่าน” ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วในช่วงที่บรรยายบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ว่าครูวิชานี้เป็นเอกลักษณ์ของ **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** ที่ช่วยเสริมงานห้องสมุดและการเรียนทั้งระบบของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะครูรักการอ่านเป็นผู้เชื่อมโยงการอ่านไปสู่ความล้มเหลวในด้านอื่น ทั้งอ่านเก่ง อ่านเป็น (วิเคราะห์ได้) อ่านแล้วนำความรู้ไปสร้างสรรค์ต่อยอดได้ จึงจะไม่พูดซ้ำอีกในที่นี้ แต่ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่าครูรักการอ่านนี้ควรสำเร็จการศึกษาและมีความเชี่ยวชาญโดยตรงด้านการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก การวิเคราะห์และผลิตหนังสือ รวมทั้งควรมีความสามารถด้านศิลปะ งานประดิษฐ์และงานฝีมือ มีความสามารถด้านภาษาและการเขียน อดทนต่องานหนัก และมีความคิดสร้างสรรค์เพราะต้องสร้างงานใหม่ๆ อยู่เสมอ ยิ่งกว่านั้นควรจัดให้ครูรักการอ่านรับผิดชอบสอนวิชาการอ่านตามช่วงชั้นที่ครูแต่ละคนถนัด จะดีกว่าให้ครูสอนทุกระดับชั้นทุกคน เพราะเด็กเล็กและเด็กโตต้องการกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่เหมือนกัน ครูจึงต้องมีจิตวิทยาและความเชี่ยวชาญสำหรับเด็กแต่ละวัยอย่างชัดเจน เมื่อครูรักการอ่านทำงานประสานกับครูบรรณารักษ์ ครูภาษาไทยหรือครูวิชาอื่นๆ ก็จะทำให้การเรียนรู้ของเด็กเกิดพลัง เพราะเด็กเรียนด้วยความประทับใจ ไม่มีทัศนคติเชิงลบต่อการอ่าน ส่งผลให้เด็กเรียนวิชาอื่นๆ ได้กว้างขวางขึ้น

นอกจากนี้ ครูผู้ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั่วไปไม่ได้มีแต่ครูหมวดภาษาไทยเป็นตัวหลักเสมอไป โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายบางแห่งมีการมอบหมายงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนให้ครูวิชาอื่นรับผิดชอบก็มี เช่น **โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)** มอบหมายให้ **รศ. ประพนธ์ ฉ่ายเจริญ** หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ดูแลงานส่งเสริมการอ่าน (ก่อนปีการศึกษา 2549)

ดังนั้นครูวิชาอื่นๆ ที่ได้รับมอบหน้าที่ดูแลงานส่งเสริมการอ่าน หากทำงานหนักอย่างต่อเนื่องและเอาใจใส่จริงจัง ก็ จะช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการส่งเสริมการอ่านแก่เด็กในโรงเรียนได้

ข) บรรณารักษ์น้อย - ผู้ช่วยมือหนึ่ง

ยุวบรรณารักษ์โรงเรียนพญาไท ช่วยครูแยกหนังสือ ก่อนนำไปเก็บเข้าชั้น

บรรณารักษ์น้อย โรงเรียนพิบูลอุปถัมภ์ ที่เคาน์เตอร์ยืม-คืนหนังสือ

นอกจากครูบรรณารักษ์หรือบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดโดยตรงแล้ว เด็กนักเรียนก็สามารถเป็นผู้ช่วยงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนได้ ผู้วิจัยพบว่าในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีบางโรงเรียนรับสมัครเด็กนักเรียนเพื่ออาสาสมัครเป็นผู้ช่วยงานห้องสมุด เด็กๆ เหล่านี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามโรงเรียนต่างๆ ว่า "ยุวบรรณารักษ์" "บรรณารักษ์น้อย" หรือ "บรรณารักษ์อาสา" ส่วนใหญ่มักเป็นเด็กชั้นป.3-ป.5 เนื่องจากมีประสบการณ์พอจะเข้าใจงานห้องสมุด มีวุฒิพอจะรับผิดชอบงานได้แล้ว และยังมีเวลาว่างจากการเรียน ยังไม่มีกิจกรรมอื่นมาดึงเวลาไปมากนัก การมียุวบรรณารักษ์เหล่านี้ถือเป็นวิธีการที่ได้ผลในการให้เด็กมีส่วนร่วมต่อการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน และช่วยแบ่งเบาภาระของครูบรรณารักษ์ด้านงานบริการที่เป็นงานประจำต่างๆ ในกรณีที่ครูบรรณารักษ์หรือครูผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดต้องสอนวิชาอื่นหรือทำหน้าที่อย่างอื่นด้วย เด็กๆ จะช่วยงานได้มาก สำหรับห้องสมุดขนาด 2-3 ห้องเรียนต้องการบรรณารักษ์น้อยเพื่อช่วยงานประมาณ 30-40 คน ช่วยทำงานบริการต่างๆ ที่ไม่เกินกำลังของเด็ก เช่น ให้บริการยืม/คืนหนังสือ ดูแลเปิด/ปิดห้องสมุด ทำความสะอาดห้องสมุด คัดแยกหนังสือเข้าชั้น ดูแลความเรียบร้อยระหว่างเวลาเปิดห้องสมุด เช่น ไม่ให้เพื่อนคุยเสียงดัง หรือเป็นผู้จัดกิจกรรมเล่นิทานหุ่นมือ/อ่านหนังสือแก่นักเรียนชั้นเล็กกว่า เป็นต้น เด็กๆ แม้จะช่วยงานด้านเทคนิคไม่ได้มากนัก เพราะต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เฉพาะด้าน แต่งานบริการพื้นฐานในห้องสมุดเด็กๆ ช่วยได้เยอะพอสมควรทีเดียว

เลขหมู่	ชื่อผู้	ชนิด
000	เบ็ดเตล็ด	คำ
100	ปรัชญาและจิตวิทยา	หน้าตา
200	ศาสนา	ขาว
300	สังคมศาสตร์	ชมพู
400	ภาษาศาสตร์	เนื้อ
500	วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ	ฟ้า
600	วิทยาศาสตร์ประยุกต์	เหลือง
700	ศิลปะและบันเทิงการ	น้ำเงิน
800	วรรณคดี	เขียว
900	ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์	เทา
น.	นวนิยาย	คำ
ย.	เยาวชน	แดง
บร.	แบบเรียน	ชมพู

ตัวอย่างการจัดหมวดหมู่หนังสือ ห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มศว (ประถมศึกษา) ใช้ระบบดิวอี้ผสมกับระบบสี เพื่อแยกหมู่หนังสือ

บรรณารักษ์น้อยเหล่านี้มักอาสาช่วยงานเองในเวลาว่างเพราะรู้สึกสนุกที่ได้ทำงาน เด็กๆ บรรณารักษ์น้อยที่
ที่มิวเซียมไปสัมภาษณ์ ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่ารู้สึกภูมิใจในงานของตน รู้สึกที่ได้ช่วยครูจัดหนังสือเข้าชั้นเพราะพวกตนเข้าใจ
ระบบการจัดหนังสือในห้องสมุดเป็นอย่างดี ส่วนใหญ่มักใช้ระบบดิวอี้³ ผสมกับการใช้สีต่างๆ ติดสันหนังสือ ทำให้เด็ก
แยกแยะหนังสือได้ง่าย บรรณารักษ์น้อยจึงสามารถให้คำแนะนำเพื่อนๆ น้องๆ ในโรงเรียนได้ว่าหนังสืออะไรอยู่ที่ไหน เด็กๆ
รู้สึกว่าตนมีความสำคัญในห้องสมุดเพราะเป็นคนที่เพื่อนๆ ผู้เข้าใช้ห้องสมุดต้องเชื่อฟังสิ่งที่เขาบอก พวกเขาทำได้อ่านหนังสือ
ใหม่ก่อนคนอื่นในโรงเรียน อีกทั้งพวกเขายังชอบที่ได้เป็นผู้จัดกิจกรรมเล่นิทานให้เพื่อนๆ ชั้นเล็กกว่าที่มาใช้ห้องสมุดด้วย ซึ่ง
นับเป็นโอกาสที่เล็กๆ น้อยๆ ที่น่ายินดีและทำให้การช่วยงานห้องสมุดดูมีความสำคัญมาก

การให้เด็กๆ ช่วยงานห้องสมุดนั้นนอกจากจะฝึกความรับผิดชอบและสร้างความภูมิใจให้เด็กแล้ว ยังสร้างผลดีต่อ
ความกระตือรือร้นในด้านอื่นแก่พวกเขาด้วย จากการสำรวจที่มิวเซียมพบว่าเด็กๆ บรรณารักษ์น้อยบางโรงเรียน เช่น **โรงเรียน
พญาไท โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** มีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีถึงดีมาก และพวกเขาให้ความสนใจต่อกิจกรรมอื่นๆ และ
กิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนเสมอ เช่น กิจกรรมงานสัปดาห์ห้องสมุด เด็กจะชอบมากเพราะได้เข้าร่วมกิจกรรม
หลากหลาย เช่น การแข่งเล่นิทาน การทำหนังสือนิทานเล่มเล็ก พวกเขาอยากให้โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมากขึ้น ทั้ง
การแสดงละคร การเชิดหุ่น การออกร้านจากสำนักพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าการดึงเด็กเข้ามามีส่วนร่วมต้องงาน
ส่งเสริมการอ่านช่วยสร้างความกระตือรือร้นต่อการอ่านและการเรียนรู้ของเด็กได้

บรรณารักษ์น้อยเหล่านี้น่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับโรงเรียนที่ไม่มีความพร้อมเรื่องบุคลากรผู้ทำงานห้องสมุดเต็ม
เวลา เช่นไม่มีครูบรรณารักษ์ประจำโรงเรียน โรงเรียนนั้นๆ อาจรับสมัครนักเรียนอาสาเหล่านี้เพื่อช่วยงานก็ได้ โดยครูอาจต้อง
รับภาระหนักบ้างในการฝึกและสอนงานห้องสมุดแก่นักเรียนในช่วงแรกๆ แต่เมื่อเด็กๆ รู้งานและทำงานเป็นแล้ว ก็น่าจะช่วย
แบ่งเบาภาระงานของครูได้เยอะ และอาจสอนน้องๆ รุ่นต่อไปได้เองโดยที่ครูไม่ต้องคอยอบรมเด็กใหม่ตลอดทุกรุ่นก็ได้

3. องค์ประกอบด้านความพร้อมของห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียน

3.1 โรงเรียนมีคลังหนังสือแน่นอน

การสำรวจข้อมูลห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้อื่นในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ผู้วิจัยพบว่าการส่งเสริมการอ่านด้วย
การมีคลังหนังสือหลักประจำโรงเรียน ที่เรียกว่าห้องสมุด หอสมุด ซึ่งตั้งอยู่ในสถานที่แน่นอน มีช่วงเวลาเปิดปิดบริการ
แน่นอน มีหนังสือใหม่ๆ จำนวนมาก มีผู้อยู่ดูแลประจำนั้นเมื่อพิจารณาในการกระตุ้นความสนใจด้านการอ่านของเด็กอย่าง
ต่อเนื่อง เพราะทำให้เด็กมีจุดหมายชัดเจนในการมุ่งไปแสวงหาหนังสืออ่าน หรือค้นคว้าความรู้อื่น ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย
การวิจัยมีห้องสมุดครบทั้ง 1 โรงเรียน แต่ด้วยสภาพความพร้อมต่างๆ กัน เนื่องจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีทั้งโรงเรียนรัฐบาล
และโรงเรียนเอกชน สภาพความพร้อมของห้องสมุดจึงมีความหลากหลาย บ้างใหญ่โตโอโถง เช่น **โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา** ซึ่ง
มีห้องสมุดขนาดใหญ่กว่าทุกโรงเรียนที่ทีมไปสำรวจ (ขนาดยาวตลอดเต็มพื้นที่ชั้นหนึ่งของอาคาร บวกชั้นลอยอีกหนึ่งชั้น) มี
หนังสือกว่า 40,000 เล่ม บ้างห้องสมุดเล็กแต่มีการใช้งานอย่างคุ้มค่า เช่น **โรงเรียนพญาไท** ที่มีห้องสมุดขนาด 2 ห้องเรียน

³ ระบบนี้ Dewey Decimal Classification เรียกว่า D.C. หรือ D.D.C. เป็นระบบที่นิยมใช้กันทั่วโลก ปัจจุบันมีการตีพิมพ์เป็นภาษาต่างๆ มากกว่า
30 ภาษา บรรณารักษ์ชาวอเมริกันชื่อ เมลวิล ดิวอี้ เป็นผู้คิดขึ้นขณะเป็นผู้ช่วยบรรณารักษ์อยู่ที่วิทยาลัยแอมเฮิร์สต์ รัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศ
สหรัฐอเมริกา เขาเริ่มจัดพิมพ์หนังสือแผนการจัดหมู่ของเขาเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1876 และมีการปรับปรุงเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ถึง 20 ครั้ง

การแบ่งหมวดหมู่ทรัพยากรตามระบบทศนิยมของดิวอี้ ใช้ตัวเลขเป็นสัญลักษณ์แทนเนื้อหาของหนังสือ แบ่งความรู้ต่างๆ ออกเป็น 10
หมวดใหญ่ โดยใช้เลขหลักร้อย และมีการแบ่งย่อยต่อไปอีกโดยใช้จุดทศนิยม การกำหนดเลขแทนเนื้อหาต่างๆ ดิวอี้จัดหมวดหมู่โดยยึดหลักวิวัฒนาการ
ของมนุษย์ เช่น หมวด 100 ปรัชญา, หมวด 200 ศาสนา, หมวด 300 สังคมศาสตร์, หมวด 400 ภาษาศาสตร์ ฯลฯ และแต่ละหมวดหลักยังแบ่งออกเป็น
10 หมู่ เช่น หมวด 100 ปรัชญา มีหมู่ย่อยคือ 110 อภิปรัชญา, 120 ทฤษฎีแห่งความรู้ ความเป็นมนุษย์ ฯลฯ หมวด 200 ศาสนา มีหมู่ย่อยคือ 210
ศาสนารวมชาติ, 220 คัมภีร์ไบเบิล, 230 เทววิทยาตามแนวคริสต์ศาสนา เป็นต้น

แต่ให้บริการเด็กกว่าสองพันคนทั้งโรงเรียน แต่ผู้วิจัยก็พบว่าขนาดของห้องสมุด ความโอโถง ความสบายอาจไม่สำคัญเท่า บริการที่เด็กๆ จะได้จากห้องสมุด หากเด็กๆ เข้าไปแล้วห้องสมุดมีกิจกรรมทุกวันหรือทุกสัปดาห์ มีหนังสือใหม่อยู่เรื่อยๆ มีการเล่านิทานทุกสัปดาห์ ห้องสมุดเล็กก็ดึงเด็กเข้าไปใช้บริการได้ เช่น **โรงเรียนพญาไท** และ **โรงเรียนแยมสตาด** ห้องสมุดเล็กขนาด 2 ห้องเรียน แต่เด็กๆ ชอบเข้าไปอ่านหนังสือกันมาก ทำให้โรงเรียนต้องจัดให้เด็กพักกลางวันเหลื่อมเวลากัน จะได้เฉลี่ยจำนวนเด็กผู้เข้าใช้ห้องสมุดไม่ให้แน่นเกินไป

ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายถ้าหากโรงเรียนใดไม่มีห้องสมุด เช่น ห้องสมุดปิดเพื่อสร้างใหม่ (โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ) โรงเรียนจะส่งเสริมให้มีมุมหนังสือในห้องเรียน เพื่อให้หนังสือได้อยู่ใกล้ตัวเด็กอย่างไม่ขาดช่วง หรือบางโรงเรียนอาจเห็นว่าห้องสมุดแห่งเดียวยังไม่ตอบสนองการเรียนรู้ การค้นคว้าของเด็กได้มากพอ ก็อาจจัดคลังหนังสืออื่นนอกเหนือจากห้องสมุดเพิ่มได้ เช่น **โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)** นอกจากนี้ห้องสมุด มีมุมหนังสือในห้องเรียนทุกห้องทุกระดับชั้นแล้ว ยังมีห้องสมุดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ห้องสมุดความรู้สาระคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และห้องสมุดของสายชั้นต่างๆ ด้วย เช่น ห้องสมุดของสายชั้น ป.3 ก็จะมีหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กป.3 เป็นต้น

นอกจากห้องสมุด มุมหนังสือ แล้ว โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายยังมีการนำหนังสือสู่เด็กนอกห้องเรียนด้วย เช่น จัดตระกร้าหนังสือเคลื่อนที่ไปวางตามมุมต่างๆ ในโรงเรียนที่มีนักเรียนหรือผู้ปกครองรวมอยู่เยอะ เช่น **โรงเรียนไผทอุดมศึกษา** ห้องสมุดมีการจัดตระกร้าหนังสือไปวางริมสระว่ายน้ำ เพื่อให้เด็กและผู้ปกครองอ่านยามว่าง ขณะรอเรียนหรือรอลูก แล่งเรียนรู้อื่นๆ ยังอาจนำการนำเสนอข้อมูลข่าวสารแก่เด็กนักเรียนในรูปของบอร์ดประกาศ บ้ายแสดงข่าวสาร ที่มักมีในห้องเรียนของโรงเรียนต่างๆ ได้ด้วย ซึ่งข้อมูลนี้ค่อนข้างเป็นที่เข้าใจกันดีและเป็นงานที่โรงเรียนต่างๆ ทำอยู่ประจำแล้ว ผู้วิจัยจึงจะไม่นำเสนอละเอียดในที่นี้

3.2 โรงเรียนมีหนังสือตรงใจเด็ก

ในหัวข้อก่อนๆ ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคลากรผู้ใหญ่ในโรงเรียน ผู้ทำให้งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนระดับประถมศึกษามีความโดดเด่น ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงข้อมูลของเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้าง เพราะพวกเขาเป็นผู้รับประโยชน์โดยตรงจากการส่งเสริมการอ่านที่ใหญ่สร้างขึ้น หากรับทราบความต้องการและทักษะของเด็ก อาจทำให้มุมมองงานส่งเสริมการอ่านกว้างขวางขึ้น จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นละประมาณ 20 คน จาก 10 โรงเรียน ผู้วิจัยสามารถรวบรวมทักษะของเด็กๆ เกี่ยวกับงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนได้ดังนี้

- หากให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้าง จัดระบบ การซื้อหนังสือหรือการปรับปรุงห้องสมุด ก็จะทำให้เด็กๆ รู้สึก

ผูกพันกับห้องสมุดมากขึ้น เพราะเด็กๆ ชอบการมีส่วนร่วมในโลกของผู้ใหญ่ เด็กทุกคนอยากโตเป็นผู้ใหญ่เร็วๆ เพื่อจะได้ทำสิ่งที่ผู้ใหญ่ทำได้ ดังนั้นการให้เด็กมีส่วนร่วมในงานเล็กๆ น้อยๆ จะสร้างความกระตือรือร้นต่อสิ่งนั้นๆ ให้เด็กได้มาก กิจกรรมห้องสมุดและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านก็เช่นกัน ดังที่กล่าวไปแล้วว่าโครงการที่โรงเรียนทุ่งมหาเมฆให้นักเรียนไปเลือกซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดเองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กๆ รู้สึกว่ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอ่านของโรงเรียนโดยตรง เหมือนพวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างห้องสมุดใหม่ด้วยตนเอง เด็กโรงเรียนนี้จึงกระตือรือร้นกับการเปิดห้องสมุดใหม่มาก

ตัวอย่างจาก **โรงเรียนไผทอุดมศึกษา** ก็เน้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดด้วย วิธีการเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดของโรงเรียนไผทอุดมศึกษา (ประถมศึกษา) คือให้เด็กเขียนความต้องการ หรือแจ้งครูบรรณารักษ์ด้วย วาจาก็ได้ว่าต้องการหนังสืออะไร ชอบหนังสือแบบไหน ก่อนการซื้อหนังสือครั้งใหญ่ภาคเรียนละ 1 ครั้ง เท่ากับปีการศึกษาละ 2 ครั้ง นอกจากสอบถามความต้องการของเด็กแล้ว โรงเรียนไผทฯ ยังสอบถามความต้องการของครูหมวดวิชาต่างๆ ให้ทำเรื่องเสนอห้องสมุดว่าต้องการหนังสืออะไรบ้าง ไปประกอบกับหนังสือที่ครูบรรณารักษ์พิจารณาเองจากรายการหนังสือที่สำนักพิมพ์ต่างๆ เสนอให้ บางครั้งหากผู้บริหารพบหนังสือน่าสนใจก็ซื้อให้ก็มี หรือในระหว่างภาคเรียนหรือระหว่างปีการศึกษา ถ้าครูคนไหนเจอหนังสือน่าสนใจซื้อมาแล้วค่อยเบิกเงินคืนได้

- **เด็กฯ ชอบให้ห้องสมุดมีหนังสือใหม่ๆ** จากการสำรวจความเห็นของเด็กนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 และ 2 กว่า 1,000 คน ทั้ง 10 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผ่านการสัมภาษณ์พูดคุยเป็นกลุ่ม ทีมวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบเข้าห้องสมุดที่มีหนังสือหลากหลาย สภาพหนังสือดี ไม่เก่าเกินไป จำนวนหนังสือมากน้อยไม่ใช่เรื่องที่เด็กเข้าใจว่าเป็นเรื่องสำคัญ ที่สำคัญคือทุกโรงเรียนมีระบบการจัดหนังสือ การยืมคืนดี และข้อสรุปนี้ยังมาจากการสัมภาษณ์เด็กๆ **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** พวกเขาบอกว่าหนังสือที่อยู่ในห้องสมุดส่วนมากสภาพค่อนข้างเก่า ไม่ตรงกับความต้องการของเด็กเท่าที่ควร เด็กๆ จึงอยากให้มีหนังสือมากกว่านี้ในห้องสมุดโรงเรียน

- **เด็กฯ ชอบให้ห้องสมุดมีหนังสือหลากหลายและตรงความต้องการของพวกเขา** ข้อสรุปนี้มาจากพฤติกรรมการอ่านของเด็กๆทุกโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมาย ทีมวิจัยพบว่าเป็นการอ่านตามความสนใจของช่วงวัย จากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าโดยเฉลี่ยทุกโรงเรียนเด็กทั้งสองช่วงชั้น มีหนังสือของตัวเองที่บ้านตั้งแต่ 30-50 เล่ม ซึ่งเหมาะสมกับความสนใจของแต่ละวัย สำหรับหนังสือที่เด็กประถม 1-2 ชอบคือ หนังสือที่มีรูปภาพมากๆ หนังสือนิทาน หนังสือการ์ตูน เนื่องจากเด็กชั้น ป.1 ส่วนใหญ่อ่านหนังสือได้แล้วแต่ยังไม่คล่อง เด็กหลายคนชอบเข้าห้องสมุด และมีเพียงบางคนเคยยืมหนังสือ แต่หนังสือที่น้อยๆ ชอบส่วนใหญ่เป็นหนังสือนิทาน เช่น นิทานอีสปต่างๆ นิทานเรื่องหนูน้อยหวมแดง ชินเดอเรลล่า ฯลฯ บางส่วนเริ่มชอบหนังสือสารคดี หนังสือความรู้ตั้งแต่ชั้น ป.2 (เช่น นักเรียน**โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ**) และเด็กวัยนี้ยังชอบให้พ่อแม่เล่านิทานให้ฟัง นักเรียนชั้น ป.2 **โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรี (กระจำวัง ลิงเสน)** เมื่อถามว่าเลือกหนังสืออ่านหรือเลือกซื้ออย่างไร บางคนบอกว่าดูรูป ดูปก บางคนดูราคา บางคนดูเนื้อหาข้างใน บางคนมีเวลาวางจะอ่านหนังสือ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จะเริ่มชอบหนังสือหลายประเภทขึ้น เช่น หนังสือวิทยาศาสตร์ที่มีการทดลองอย่างง่าย การ์ตูนญี่ปุ่น เรื่องโดราเอมอน โปเกมอน บางคนก็ชอบหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย บางคนชอบอ่านหนังสือท่องเที่ยว เพราะได้เที่ยวรอบโลกไปด้วยเวลาอ่าน แต่สำหรับหนังสือที่ชอบอ่านและอ่านเป็นประจำทุกคนคือหนังสือเรียน อ่านมากกว่าหนังสืออ่านเล่นทั่วๆ ไป และเด็กฯ ชอบเข้าห้องสมุดไปอ่านนิทาน หนังสือเรียนภาษาไทย ชื่อ **ภาษาพาที** ซึ่งเด็กฯ ชอบอ่านเพราะมีนิทานให้อ่านมากมาย และหนังสือ**วรรณคดีสำเนา**ซึ่งเด็กฯ ชอบเพราะมีบทกลอนให้ท่อง ถึงขนาดเด็กฯ สามารถท่องจำได้อย่างแม่นยำ

เด็กชั้นประถม 4-6 เป็นต้นไป ชอบหนังสือหลากหลายขึ้นอีก แต่ชอบที่สุดคือการ์ตูน เช่น โดราเอมอน หนูหิ่น อินเตอร์ นาจูโตะ โปเกมอน การดูเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญ หนังสือวิทยาศาสตร์ หนังสือสารคดี วรรณกรรมเยาวชน เช่น แฮรี่ พอตเตอร์ ขณะเดียวกันพวกเขายังอ่านหนังสือเกม หนังสือนวนิยายเกาหลี วรรณกรรมเยาวชน โดยพ่อแม่เป็นผู้ซื้อหนังสือให้ตามที่เด็กฯ ต้องการอ่าน ยกเว้นหนังสือการ์ตูน หนังสือเกม ซึ่งหากอยากอ่านเด็กฯ ต้องเก็บเงินค่าขนมซื้อเอง หนังสือที่เด็กฯ ชอบอ่านคือ รามเกียรติ์ สามก๊กฉบับการ์ตูน การ์ตูนประวัติศาสตร์ เรื่องประวัติบุคคลสำคัญของไทย หนังสือเปิดโลกกว้าง หนังสือที่มีเรื่องชีวิตสัตว์ (เช่น หนังสือเล่มโปรดของเด็กๆ ป.4 **โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** ส่วนมากจะเป็นหนังสือความรู้ เช่น โลกลีลับของแมลง กำเนิดโลกวรรณกรรม) เรื่องคุณพ่อขยาบ หนังสือการ์ตูนวิทยาศาสตร์ ถ้าเป็นนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาของเอกชนหรือโรงเรียนที่เด็กคุ้นเคยต่อหนังสืออย่างดีมาก ๆ เช่น **โรงเรียนแย้มสอาด โรงเรียนสาริตมศว (ฝ่ายประถม)** เด็กฯ จะชอบหนังสือที่แปลจากต่างประเทศด้วย (เพราะที่โรงเรียนมีเยอะ) เช่น พาววรรณกรรมเยาวชน รวมทั้งพวกสารคดี เรื่องสั้น นวนิยายและวรรณคดีไทย รวมทั้งเรื่องดังอย่างเรื่อง กุหลาบอังกฤษ (English Roses) ของมาดอนนา (Madonna) เป็นต้น

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมการอ่านของเด็กๆ ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจสะท้อนภาพการอ่านของเด็กประถมศึกษาโดยทั่วไปได้ก็คือ ทีมวิจัยสังเกตว่าเด็กฯ ไม่พูดถึงวารสารสำหรับเด็กเลย (ที่ไม่ใช่หนังสือเกี่ยวกับเกม) ผู้วิจัยเข้าใจว่าอาจเป็นเพราะวารสารสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาในเมืองไทยยังไม่ค่อยมีมากนัก หรือไม่เด็กฯ ก็ยังไม่มีโอกาสสัมผัสวารสารสำหรับเด็กมากนัก เพราะโรงเรียนไม่ซื้อเข้าห้องสมุด เนื่องจากมุ่งงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือเล่มมากกว่า เพราะวารสารต้องซื้อเป็นประจำตามระยะเวลาที่วารสารออกจำหน่าย

ยิ่งกว่านั้นจากการสำรวจพบพฤติกรรมการใช้ห้องสมุดของเด็ก 2 ช่วงชั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างต่างกัน คือ เด็กช่วงชั้นที่ 1 มักอยากเข้าห้องสมุดมาก ชอบ และอยากทำงานเป็นบรรณารักษ์อาสา และเด็กช่วงชั้นที่ 2 ตั้งแต่ ป.4 นั้นความชอบห้องสมุดยังไม่แตกต่างจากเด็ก ป.3 มากนัก และหนังสือยังชอบคล้ายๆ กัน แต่เมื่อเด็กขึ้นชั้น ป.5 เด็กๆ กลับเริ่มเห็นว่าการเข้าห้องสมุดเป็นเรื่องไม่สนุก ไม่ท้าทาย จนเมื่อเด็กขึ้นชั้น ป.6 ก็จะไม่ค่อยเข้าห้องสมุดเลย เมื่อถามถึงสาเหตุเด็กๆ บอกว่าเพราะห้องสมุดเสียงดัง มีคนเยอะเกินไป หรือไม่พวกเขาก็อ่านหนังสือในห้องสมุดหมดแล้วไม่มีหนังสือใหม่ๆ ให้อ่าน จึงไม่ค่อยอยากเข้าห้องสมุดมากนัก ถ้าไม่จำเป็น เด็ก ป.6 ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทุกแห่งบอกว่าเข้าห้องสมุดน้อยลง จะเข้าเฉพาะเมื่อต้องทำรายงานหรือครูสั่งการบ้าน การที่เด็ก ป.6 เข้าห้องสมุดน้อยลงนี้เป็นเพราะเด็กต้องเตรียมตัวสอบเข้า ม.1 ต้องเรียนพิเศษมากขึ้น หรือไม่ก็เป็นเพราะเด็กต้องทำกิจกรรมอื่นๆ มากขึ้นทำให้ไม่ค่อยมีเวลาเข้าห้องสมุด

3.1.2 ขนาดห้องสมุด บรรยากาศ ระบบห้องสมุดและการบริการดี

ห้องสมุดในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 9 แห่ง มีขนาดโดยเฉลี่ย 2-3 ห้องเรียน มีที่ยกเว้นเป็นพิเศษคือห้องสมุด **โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา** ซึ่งมีพื้นที่เต็ม 1 ชั้นของอาคาร รวมทั้งชั้นลอยด้วย เนื่องจากบริการนักเรียนกว่า 4,000 คน (ตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3) ห้องสมุดกลุ่มเป้าหมายล้วนจัดหนังสือด้วยระบบดิวอี้ (Dewey) การให้บริการยืมคืนหนังสือมีทั้งใช้ระบบบาร์โค้ด (เช่น **โรงเรียนพญาไท โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา**) และยืมด้วยบัตรธรรมดา (เช่น **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)**) ห้องสมุดมีการเก็บสถิติจำนวนนักเรียนผู้ใช้ห้องสมุดแต่ละวัน แยกตามระดับชั้นเรียน ด้วยวิธีหลากหลาย เช่น ถ้าเป็นโรงเรียนที่นักเรียนไม่เยอะเกินไปอาจให้เด็กเซ็นชื่อ (**โรงเรียนแยมสอาด**) เพื่อประโยชน์ในการเรียกชื่อเด็กผู้มาใช้ห้องสมุด เพื่อเล่นเกมรางวัล) หรือให้เด็กหยอดกระดาดาสีหรือลูกบอล หรือลูกปัดสีต่างๆ ตามสายชั้น เมื่อหมดวันครูบรรณารักษ์ก็เก็บไปนับและจดบันทึกไว้ (เช่น **โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ**)

บรรยากาศในห้องสมุดมีการจัดหนังสือแยกตามประเภทเป็นชั้นๆ อย่างชัดเจน เช่น ชั้นหนังสือนิทานสำหรับเด็กเล็ก ชั้นหนังสือวรรณกรรมเยาวชน ชั้นหนังสืออ้างอิง ชั้นหนังสือหมวดสารวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคอมพิวเตอร์ให้เด็กหาข้อมูลหนังสือในห้องสมุดได้ หรือมีคอมพิวเตอร์เพื่อการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต ส่วนใหญ่มีคอมพิวเตอร์เพื่อการค้นคว้า 1-3 เครื่อง และยังมีเครื่องฉายวิดีโอ CD ให้เด็กดูได้ มีหูฟังให้ฟังนิทานหรือฟังเพลง นอกจากนี้ยังจัดแบ่งพื้นที่อ่านหนังสืออย่างชัดเจน เช่น **ห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มศว (ประถมศึกษา)** มีห้องอ่านหนังสือสำหรับเด็กเล็กต่างหากจากนักเรียนชั้นโต และยังมีห้องอ่านและค้นคว้าสำหรับครูอาจารย์แยกต่างหากจากส่วนอื่นๆ ด้วย

บรรยากาศห้องสมุดโรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา มีการจัดห้องสมุดโล่งโปร่งตา มีเก้าอี้หนังสือ มีมุมฟังสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มุมอินเทอร์เน็ต

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจัยส่วนใหญ่เห็นการจัดห้องสมุดให้โล่ง โปร่ง มีแสงสว่างเพียงพอ มีตู้หนังสือครบทุกประเภท มีมุมสำหรับสื่อวีดิทัศน์ มีเวทีสำหรับจัดกิจกรรมในห้องสมุด เช่น เพื่อการเล่านิทาน หรือการแสดงต่างๆ ทั้งยังมีโรงละครหุ่นมือ มีกระดานประกาศกฎระเบียบการใช้ห้องสมุด ประกาศระบบการจัดหนังสือ มีกระดานประกาศเกมคำถามและผลงานต่างๆ ของนักเรียน บางแห่งมีต้นไม้เพื่อปั้นความรู้จากการอ่านของเด็กๆ แก่ผู้ใช้ห้องสมุดคนอื่นๆ ด้วย

ภาพห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

ชั้นวางนิตยสารและวารสารต่างๆ ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าห้องสมุดโรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม) มีไว้บริการทั้งอาจารย์และนักเรียน เช่น นิตยสารขวัญเรือน กุลสตรี มติชน Kids and Schools สกุลไทย เป็นต้น ส่วนป้ายด้านบนเป็นกฎระเบียบและมารยาทในการใช้ห้องสมุด

ห้องเล็กกั้นกระจกที่อยู่มุมสุดเป็นห้องทำงานของอาจารย์บรรณารักษ์ ส่วนห้องที่อยู่ติดกันเป็นห้องเด็กที่รวบรวมหนังสือสำหรับเด็กไว้มากมายทั้งหนังสือภาพและวรรณกรรมเยาวชน รวมทั้งเป็นห้องสำหรับดูวิดีโอต่างๆ ได้ด้วย

ด้านหนึ่งของห้องเด็กจะเป็นมุมโทรทัศน์ที่ใช้ในการดูวีซีดีหรือวิดีโอ อาจจะเป็นการ์ตูนหรือสารคดีก็ได้ อาจารย์บรรณารักษ์จะเปิดให้ดูเมื่อมีเด็กแสดงความต้องการที่จะดู หากมีผู้ที่ต้องการจะดูมากกว่าหนึ่งคนโดยอยากที่จะดูคนละเรื่อง จะให้ตามลำดับก่อนหลัง

ตู้หนังสือภาพสำหรับเด็กที่เป็นปกแข็ง ทั้งภาษาไทย ภาษาต่างประเทศและหนังสือแปลในท้องเด็ก

พื้นที่อ่านหนังสือกว้างขวาง มีแสงสว่างพอเพียง ถ้าเด็กอยากนั่งอ่านกับพื้นที่ได้ ชั้นหนังสือต่างๆ ได้รับความบริการจากผู้ปกครองเด็กที่ทำสินค้าส่งออก

ห้องค้นคว้าของครูอาจารย์ มีหนังสือเฉพาะชุดหนึ่ง และชุดโต๊ะเก้าอี้ที่สามารถใช้จัดการอบรมกลุ่มเล็กๆ ได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูล วิทยุเทป และไวท์บอร์ด

3.1.3 การอุดหนุนงบประมาณด้านการซื้อหนังสือ มีอย่างต่อเนื่อง

จากการสำรวจโรงเรียนเป้าหมายทั้ง 10 แห่งทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน ผู้วิจัยพบว่างบประมาณเพื่อซื้อหนังสือต่อปีของโรงเรียนอยู่ระหว่าง 10,000 – 50,000 บาทต่อปีการศึกษา แล้วแต่ศักยภาพของแต่ละโรงเรียน ซึ่งการตั้งงบประมาณขนาดนี้ย่อมเป็นเรื่องยากที่รัฐจะช่วยให้เต็มจำนวนสำหรับโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นโรงเรียนรัฐบาล แต่ประเด็นงบประมาณนี้แสดงว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายล้วนมีผู้บริหารซึ่งเห็นความสำคัญของห้องสมุด ว่าเมื่อมีสถานที่ มีบุคลากร มีหนังสือแล้ว ยังไม่พอเพียงแค่นั้น การจะให้ห้องสมุดมีชีวิต ก็ต้องมีหนังสือใหม่ๆ หรือทรัพยากรสารสนเทศใหม่ๆ หมุนเวียนในห้องสมุดด้วย เพื่อให้มีชีวิตชีวาไม่อยู่นิ่ง และ “เรียกลูกค้า” ได้เสมอ โดยมีข้อแตกต่างอันสำคัญอยู่ที่โรงเรียนรัฐบาลมักจะจัดงบประมาณให้ซื้อหนังสือได้เพียงครั้งหรือสองครั้งต่อปีการศึกษา แต่โรงเรียนเอกชนจะสรรงงบประมาณให้ห้องสมุดสามารถซื้อหนังสือได้ตลอดทั้งปี

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้งบประมาณโรงเรียนคือ ถ้าเป็นโรงเรียนของรัฐบาล เช่น **โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** จะพยายามผลักดันให้ห้องสมุดเป็น E-Library ด้วย คือมีแหล่งค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตในห้องสมุดด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์จำนวนหนึ่ง เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกทักษะด้านเทคโนโลยีมากขึ้น ซึ่งการผลักดันให้ห้องสมุดมีคอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้นและการมีระบบ E-Library เป็นการใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่โรงเรียนก็ยินดีจะทุ่มเทความพยายาม ซึ่งข้อนี้แตกต่างจากโรงเรียนเอกชน เช่น **โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)** ที่กลับพยายามให้ห้องสมุดเป็นแหล่งค้นคว้าด้วยหนังสือเล่มมากกว่า เพื่อถ่วงน้ำหนักเทคโนโลยีที่เด็กพบเจอในชีวิตประจำวันอย่างมากมายแล้ว เพราะที่บ้านเด็กๆ มีคอมพิวเตอร์ ในห้องเรียนก็มีคอมพิวเตอร์ บรรณารักษ์และผู้บริหารโรงเรียนจึงอยากให้เด็กหันไปหาหนังสือจริงๆ มากกว่า

3.2 มุมหนังสือในห้องเรียน

จากการเก็บข้อมูลโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพบว่าการมีห้องสมุด อาจไม่ใช่คำตอบของการสร้างนิสัยรักการอ่านอย่างยั่งยืนเสมอไป การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียน หรือมุมต่างๆ ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านก็นับว่ามีความสำคัญต่อการเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็กได้ไม่แพ้กัน เพราะในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัยพบว่าแม้จะมีห้องสมุดอย่างพร้อมพรั่ง แต่นักเรียนก็ไม่ได้เข้าใช้ห้องสมุดเสมอไป โดยเฉพาะเด็กชั้นประถมปลาย ชั้น ป.5-ป.6 ที่คณะผู้วิจัยสำรวจพบว่าทุกโรงเรียนเด็กชั้น ป.5-ป.6 เข้าห้องสมุดน้อยลง ด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น มีกิจกรรมอื่นเยอะ ห้องสมุด

ไม่มีหนังสือที่ถูกต้อง ไม่อยากเข้าห้องสมุดไปเบียดน่องชั้นเล็กๆ หรือต้องเรียนพิเศษจนไม่มีเวลาเข้าห้องสมุด เป็นต้น วิธีการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้มีหนังสืออยู่ใกล้ตัวเด็กจึงนับว่าช่วยนำหนังสือสู่เด็กได้อย่างไม่ขาดตอน อีกทั้งน่าจะช่วยแก้ปัญหาแก่โรงเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านห้องสมุดได้หนทางหนึ่ง กรณีของโรงเรียนที่มีการจัดมุมหนังสือในห้องเรียนเสริมห้องสมุดก็เช่น **โรงเรียนสาธิตมศว (ฝ่ายประถม)** ซึ่งได้จัดมุมหนังสือในห้อง เพื่อให้เด็กเรียนมาอ่านหนังสือ หรือนำหนังสือของตนที่บ้านมาแลก (ปันกันอ่าน) กับเพื่อนร่วมชั้น หรือ **โรงเรียนพญาไท** มีการประกวดมุมหนังสือในห้องเรียนที่จัดอย่างสวยงาม น่าสบาย เพื่อสร้างบรรยากาศการอ่านใกล้ตัวเด็ก โดยร่วมมือกับบริษัทซีเอส ลอกซอินโฟ จำกัด (มหาชน) จัดการประกวด “มุมหนังสือ แบ่งกันเล่า ปันกันอ่าน”

ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีจัดมุมหนังสือในห้องเรียนนี้ดีต่อเด็กเรียนชั้นประถมปลาย ที่เริ่มไม่ค่อยเข้าห้องสมุดโรงเรียนแล้ว เพราะเป็นการแก้ปัญหาเมื่อเด็กไม่เดินไปหาหนังสือ ก็นำหนังสือเข้าไปหาเด็ก ให้เด็กมีหนังสือแวดล้อมอยู่รอบตัว สามารถหยิบอ่านได้ง่ายเมื่อไรก็ได้ที่ว่างในห้องเรียน เพราะมุมหนังสือในห้องเรียนมีบรรยากาศการอ่านไม่เคร่งครัดด้วยกฎระเบียบมากเท่าการไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุด แต่ต้องมีผู้ดูแลมุมหนังสืออย่างจริงจัง คือครูประจำชั้นต้องจัดนักเรียนให้รับผิดชอบมุมหนังสือนี้ จัดเวรให้ผู้ดูแลความเรียบร้อย รักษาสะอาด และมีการลงบันทึกการยืมคืนหนังสือด้วยกรณีที่อนุญาตให้ยืมหนังสือไปอ่านที่บ้านได้

สำหรับโรงเรียนที่สนใจการสร้างมุมหนังสือในห้องเรียน มีแนวทางที่จะทำได้หนังสือมาโดยประหยัดงบประมาณซื้อหนังสือของโรงเรียน ดังนี้

1. จากเด็กนักเรียนเอง เช่น นำหนังสือจากที่บ้านมา “ปันกันอ่าน” หรือ “แลกกันอ่าน” กับเพื่อนๆ ในห้อง เป็นการ “ยืม” หนังสือของเด็กมา ไม่ใช่การบริจาคเข้ามุมหนังสือ เพราะหนังสือยังเป็นของเด็กที่อยู่ เมื่อเพื่อน “ปันกันอ่าน” จนพอใจก็ให้เด็กนำหนังสือคืนได้
2. จากงบประมาณซื้อหนังสือของโรงเรียน ข้อเสนอสำหรับโรงเรียนที่ไม่มีปัญหาด้านงบประมาณในการซื้อหนังสือ โดยแบ่งให้แต่ละสายชั้นซื้อหนังสือเข้าสายชั้น แล้วครูหัวหน้าสายชั้น กระจายหนังสือไปยังห้องเรียนต่างๆ ทั้งนี้ทั้งนั้นหนังสือเหล่านี้ให้นับเป็นหนังสือเข้าห้องสมุด แต่ “ยืม” มาประจำตามสายชั้นเท่านั้น โดยจัดหนังสือแต่ละห้องให้ไม่เหมือนกัน เมื่อครบระยะเวลาหนึ่งจึงเวียนหนังสือไปยังห้องต่างๆ ในสายชั้นเดียวกัน ก็จะทำให้เด็กได้มีหนังสือใหม่ๆ หมุนเวียนกันอ่านได้
3. จากกิจกรรมไหว้ครูด้วยหนังสือ ซึ่งอ่านรายละเอียดได้ในการพูดถึงผู้บริหารโรงเรียนราชวินิต

มุมหนังสือในห้องเรียนชั้น ป.1 โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

มุมหนังสือในห้องเรียนชั้น ป.5 มีมุมหนังสือกว้างขวาง มีหนังสือจำนวนมากและหลากหลายประเภท ทั้งวารสาร สารคดี วิทยาศาสตร์ นิทาน การ์ตูน ภาษาอังกฤษ และมีชั้นหนังสือหลายชั้น

มุมในสุดของหลังห้องเรียนเป็นมุมที่เด็กๆ ชอบมานั่งอ่านหนังสือมากที่สุด เพราะมีโต๊ะและเก้าอี้ที่นั่งอ่านได้อย่างสบาย

ตัวอย่างมุมหนังสือในห้องเรียน ชั้น ป.5 โรงเรียนสาริตถมศาว ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

มุมหนังสือในห้องเรียนชั้นป.5 โรงเรียนพญาไทมี พรหมหอมอน ตุ๊กตาน่าสบาย (ครูประจำชั้นเป็นผู้นำมาจัดให้)

เด็กชั้น ป.5 โรงเรียนพญาไท กับมุมอ่านหนังสือในห้องเรียน

มุมหนังสือในห้องเรียนชั้นป.2 โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)
ซึ่งจัดต่อเนื่องจากโครงการให้ครูด้วยหนังสือ

4. องค์ประกอบด้านความพร้อมของนักเรียน

จากการสำรวจคณะผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัยส่วนใหญ่เน้น นักเรียนมีศักยภาพในการอ่านในระดับดี กล่าวคืออ่านออก อ่านเป็น สามารถวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องที่อ่าน และจับใจความสำคัญของเรื่องได้ (วิเคราะห์จากตัวอย่างบันทึกการอ่านที่มีคุณภาพของนักเรียน) ซึ่งถือว่าเป็นการอ่านอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมส่งเสริมการอ่านทั้งหลายที่โรงเรียนทำ ล้วนช่วยเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากการอ่าน แล้วนำมาถ่ายทอด ต่อยอด ด้วยกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การเขียนบันทึกการอ่านอย่างสม่ำเสมอ และมีครูคอยตรวจคุณภาพของการบันทึกและการเลือกสิ่งที่นักเรียนอ่าน โดยคัดเลือกรับบันทึกการอ่านที่เขียนดี ได้สาระ และอ่านเยอะ เพื่อรับรางวัลเป็น “ยอดนักอ่านประจำห้อง” ทำให้นักเรียนกระตือรือร้นต่อการอ่านได้ทั้งปี แม้ว่าจะไม่หมดทุกคนก็ตาม เพราะแต่ละห้องย่อมมีทั้งเด็กที่สนใจอ่านมากน้อยแตกต่างกัน

นอกจากนี้แม้เด็กในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายจะมีฐานะหลากหลาย ตั้งแต่ฐานะยากจน ปานกลาง ถึงฐานะดี แต่ทีมวิจัยพบว่าเด็กๆ ทุกโรงเรียนมีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน คือ เมื่อเด็กมีความพร้อมในการอ่าน เด็กจะเสียดสีความสุขส่วนอื่นเพื่อตอบสนองความอยากอ่านของตน เพราะเด็กทุกโรงเรียนที่ทีมวิจัยสอบถามล้วนยอมอดค่าขนมเพื่อเก็บเงินซื้อหนังสือที่ตัวเองอยากอ่านแต่ผู้ปกครองไม่ซื้อให้ (เพราะแพงเกินไปหรือเพราะผู้ปกครองเห็นว่าไม่จำเป็น) แม้ส่วนใหญ่จะอดขนมเพื่อซื้อหนังสือการ์ตูนก็ตาม แต่พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อเด็กสนใจสิ่งใดเขาจะพยายามดิ้นรนด้วยตัวเองเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมา และ “ความอยากอ่าน” ก็ช่วยสร้างนิสัยมุ่งมั่นแก่เด็กได้

เมื่อโรงเรียนสามารถนำการอ่านไปต่อยอดเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ ที่เอื้อให้นักเรียนได้แสดงศักยภาพส่วนตัวก็ยิ่งทำให้นักเรียนได้ปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการอ่านมากขึ้น เช่น *โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)* กระตุ้นให้เด็กๆ สร้างสรรค์ “หนังสือพิมพ์เสมือน” เพื่อเผยแพร่ในโรงเรียน *โรงเรียนประถมศึกษาชาวมหาสารคาม* นำผลจากการส่งเสริมการอ่านมาจัดกิจกรรม “นักอ่านข่าวเช้านี้” *โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์* และ *โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)* สอนให้นักเรียนสร้างหนังสือสามมิติ หนังสือมือทำ หนังสือเล่มเล็ก หรือแสดงละครวิทยุจากเรื่องที่อ่าน เป็นต้น

ความกระตือรือร้นต่อการอ่านซึ่งเกิดจากความพร้อมของเด็กๆ เอง มีตัวอย่างชัดเจนจาก *โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)* นักเรียนโรงเรียนนี้มีความพร้อมด้านการอ่านมากเนื่องจากเป็นเด็กฐานะค่อนข้างดี จึงมีรสนิยมชอบอ่านหนังสือที่ “ทันสมัย ใหม่เสมอ” ครูบรรณารักษ์บอกว่าเมื่อมีหนังสือใหม่ๆ ออกมาเด็กจะถามว่าทำไมยังไม่เล่มนั้นๆ เพราะพวกเขาซื้อเองแล้ว หรือไม่ก็เคยเห็นจากร้านหนังสือ ครูบรรณารักษ์จึงต้องซื้อหนังสือใหม่ๆ มาทันทีเพื่อตอบสนองให้ทันใจเด็ก

ดังนั้นความพร้อมจากตัวนักเรียนเองที่กระตือรือร้น สนใจในการอ่าน อ่านได้ และอ่านเป็น ก็เป็นหนึ่งปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายประสบความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่านได้

5. องค์ประกอบด้านความหลากหลายและความน่าสนใจของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

นอกจากองค์ประกอบด้านบุคลากรในโรงเรียนตั้งแต่ระดับผู้บริหารถึงนักเรียน จะมีความพร้อมในด้านต่างๆ ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านแล้ว คณะผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายดำเนินการผ่านมาแล้วนั้น มีกิจกรรมน่าสนใจที่ดำเนินการใกล้เคียงกันหลายโรงเรียน จึงจะนำเสนอในที่นี้เพื่อเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมแก่โรงเรียนอื่นๆ ได้ โดยอาจจัดกลุ่มกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ได้ตามระดับความรับผิดชอบของผู้ทำกิจกรรม หรือขอบเขตของกิจกรรมว่าเป็นกิจกรรมระดับชั้นเรียน ระดับห้องสมุด หรือระดับโรงเรียน ดังแสดงเป็นตารางข้างล่าง และได้ยกตัวอย่างกิจกรรมมาอธิบายโดยละเอียด ดังต่อไปนี้

ตาราง 3 ตารางแสดงกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนแบ่งตามระดับผู้รับผิดชอบกิจกรรม

กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน		
5.1 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับโรงเรียน	5.2 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับห้องสมุด	5.3 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับวิชาเรียน
5.1.1 วางทุกงาน...อ่านทุกคน และบันทึกการอ่าน 5.1.2 การไหว้ครูด้วยหนังสือ	5.2.1 บรรณารักษ์น้อย 5.2.2 งานสัปดาห์ห้องสมุด 5.2.3 การเล่านิทานและการจัดกิจกรรมอื่นๆ ในห้องสมุด 5.2.3 กิจกรรม "ปันความรู้สู่การอ่าน" 5.2.4 กิจกรรมหาความหมายของคำจากสารานุกรมไทย 5.2.5 การกำหนดให้เรียนวิชา "การใช้ห้องสมุด" 5.2.6 กิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่ห้องสมุดมีชีวิต	5.3.1 "หนังสือพิมพ์เสมือน" และ "นิตยสารหนังสือพิมพ์น้อย" 5.3.2 เวทีศักยภาพ และ นักอ่านข่าวเช้า 5.3.3 เขอกับฉันปั่นกันอ่าน และ โครงการแลกกันอ่าน 5.3.4 หนังสือมือทำ การแสดงละคร การประดิษฐ์ต่างๆ จากการอ่าน เช่น หนังสือ Pop-Up, Audio Book, etc. 5.3.5 ภาชิตินิทิต์ 5.3.6 กิจกรรมเสวนานักเขียน/นักแปล พบนักอ่านในโรงเรียน 5.3.7 คลินิกซ่อมภาษา

5.1 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับโรงเรียน

5.1.1 กิจกรรมยอดฮิต วางทุกงาน...อ่านทุกคน

กิจกรรมนี้ดำเนินการในทุกโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงถือว่าเป็นกิจกรรม "ยอดฮิต" รายละเอียดกิจกรรมโดยสรุปแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) การอ่าน และ 2) การเขียนบันทึกการอ่าน ซึ่งแต่ละส่วนมีความซับซ้อนที่ต้องขยายความเพิ่มเติมคือ

1) กิจกรรมส่วนแรก : การอ่าน

จากการสำรวจโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ที่มิวิจัยพบวางแผนโครงการส่งเสริมการอ่านที่ทุกโรงเรียนทำ คือโครงการ "วางทุกงาน...อ่านทุกคน" นั้นอาจมีชื่อหลากหลายกันไปตามโรงเรียนต่างๆ เช่น "ทำหน้าที่ทวิปัญญา" "ทำหน้าที่ทวิความรู้" "วางทุกงานอ่านทุกคน" หรือ "DEAR" (Drop Everything and Read) ซึ่งกิจกรรมหลักที่ทุกโรงเรียนทำเหมือนกันหมดคือ ช่วงแรกๆ ของการเริ่มใช้กิจกรรมนี้กับเด็ก เป็นการ **บังคับกลายๆ** ให้เด็กอ่านหนังสือ ด้วยการจัดเวลาให้นักเรียนอ่านหนังสือตอนเช้า หลังกิจกรรมหน้าเสาธง หรือหลังอาหารกลางวันก่อนเริ่มเรียนช่วงบ่าย ในห้องเรียนของตนเอง โดยมีครูประจำชั้นเป็นผู้ควบคุม อาจเป็นหนังสือที่โรงเรียนจัดหาให้ โบรชัวร์ แผ่นพับ บอร์ดในห้องเรียน หรืออ่านหนังสือที่เด็กนำมาเองจากบ้านก็ได้ เวลาในการอ่านมีตั้งแต่ 5-10 นาที (ในโรงเรียนรัฐบาล เช่น **โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย**) จนถึง 30 นาที (ในโรงเรียนเอกชน เช่น **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์**) หลังจากนั้นครูประจำชั้นจะให้เด็กเขียนบันทึกการอ่านในสมุดที่โรงเรียนจัดให้หรือเด็กนำมาเอง โดยลงรายละเอียดตามแบบฟอร์มที่โรงเรียนต้องการ ส่วนใหญ่เป็นการให้บันทึก ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง ประเภทของหนังสือ เรื่องย่อ และความคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน การเขียนบันทึกการอ่านนี้นักเรียนต้องบันทึกทุกวัน ส่งให้ครูประจำชั้นตรวจสัปดาห์ละครั้ง เมื่อครบเดือนครูประจำชั้นจะส่งให้ครูภาษาไทย หรือครูบรรณารักษ์ เป็นผู้ตรวจ จากนั้นเมื่อครบเทอม ครูประจำชั้นจะคัดเลือกยอดนักอ่านประจำห้อง ครูภาษาไทยหรือครูบรรณารักษ์จะคัดเลือกยอดนักอ่านประจำชั้น โดยดูจากจำนวนหนังสือที่เด็กอ่าน และคุณภาพในการเขียนบันทึกการอ่าน เพื่อมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลอื่นๆ ให้ เช่น **โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)** ให้รางวัลยอดนักอ่านประจำชั้นด้วยการนำเด็กไปเลือกซื้อหนังสือที่ร้านหนังสือนามมีบุ๊คส์ และให้สิทธิ์เด็กยอดนักอ่านยืมหนังสือเล่มนั้นเป็นคนแรก เป็นต้น

กิจกรรมนี้มีส่วนดีที่ทำให้เด็กได้อ่านทุกวัน โดยไม่ต้องใช้เวลานาน แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งเด็กอาจรู้สึกจำเจ ซ้ำซากจำเจ จึงไม่กระตือรือร้นต่อการอ่านเท่ากับตอนเปิดเทอมใหม่ๆ ในที่นี้ผู้วิจัยจึงยกตัวอย่างต้นแบบกิจกรรม DEAR จาก **โรงเรียนไมทุดมศึกษา (ประถมศึกษา)** มาเสนอแนะ เพราะโรงเรียนนี้ได้ปรับเปลี่ยนรายละเอียดกิจกรรม "วางทุกงานอ่านทุกคน" ให้มีความหลากหลายไม่ซ้ำกันในแต่ละวัน เพื่อไม่ให้เด็กเบื่อหน่ายจนทำกิจกรรมนี้น้อยลง โดยโรงเรียนปรับกิจกรรมตามผลการประเมินจากนักเรียนโดยตรง รายละเอียดของกิจกรรมจึงเป็นดังนี้

วันจันทร์	นักเรียนอ่านหนังสือที่โรงเรียนจัดใส่กล่องให้ในโครงการ DEAR ซึ่งแจกไปทุกห้องเรียน
วันอังคาร	นักเรียนอ่านข่าว สารคดี บทความ แล้ววิเคราะห์สิ่งที่ได้จากการอ่าน
วันพุธ	นักเรียนฟังเพลงที่มีเนื้อหาดี มีข้อคิด แล้ววิเคราะห์เพลงที่ฟัง (ประมาณ 15 นาที)
วันพฤหัสบดี	นักเรียนอ่านหนังสือในกล่อง DEAR ต่อจากวันจันทร์
วันศุกร์	นักเรียนเล่าเรื่องหน้าห้อง ผลัดกันคราวละ 3-5 คนตลอดทั้งเทอม แล้วเพื่อนๆ ช่วยกันวิจารณ์แสดงความเห็น

ข้อดีของการจัดกิจกรรมการอ่านที่หลากหลายนี้คือ ทำให้เด็กไม่เบื่อ ไม่รู้สึว่าการอ่านต้องอ่านเฉพาะหนังสือเท่านั้น จะอ่านจากอินเทอร์เน็ตก็ได้แล้วเอามาเล่าให้เพื่อนฟัง เพราะโรงเรียนไม่ได้จำกัดให้อ่านเฉพาะหนังสือเท่านั้น

ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมของวันศุกร์ที่ครูจัดคิวให้นักเรียนออกมาเล่าเรื่องหน้าห้องสัปดาห์ละ 3-5 คน เพื่อแสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน แล้วเพื่อนๆ ช่วยกันวิจารณ์นั้น อาจปรับเป็นการเล่าเรื่องที่เด็กแต่งเองให้เพื่อนฟังหน้าห้อง หรือแนะนำหนังสือน่าสนใจ (Book-Talk) ก็ได้ เพราะครูประจำชั้นจะได้รู้นิสัยการอ่านของเด็กด้วย หรืออาจให้เด็กแสดงความสามารถอื่นๆ หน้าห้องก็ได้ แต่ต้องเชื่อมโยงความสามารถนั้นไปสู่หนังสือเพื่อแนะนำเพื่อนร่วมชั้นให้ไปค้นคว้าเพิ่มเติมได้ หรือถ้าหากมีการปรับกิจกรรมจากการฟังเป็นการดูบ้างก็ได้ เลือกรายการสั้นๆ เช่น อัดรายการโฆษณาทางโทรทัศน์มา

วิเคราะห์กันในชั้นเรียน กิจกรรมนี้อาจจะเหมาะสำหรับเด็กชั้นโต (ช่วงชั้นที่ 2 ป.5-ป.6) ทั้งนี้ทั้งนั้นโรงเรียนอาจไม่ต้อง

กำหนดให้ครูประจำชั้นทั้งโรงเรียนทำกิจกรรมด้วยรูปแบบเดียวกันหมดก็ได้ ควรเปิดโอกาสให้ครูคิดสร้างสรรค์กิจกรรมนี้

วิธีการเริ่มทำกิจกรรมนี้บางโรงเรียนใช้สัญญาณออก บังใช้เพลงบรรเลง เพื่อให้เด็กรู้ว่าถึงเวลาวางทุกงานเพื่ออ่านหนังสือแล้ว บางโรงเรียนเปิดสัญญาณตอนเริ่มกิจกรรมเท่านั้น เมื่อหมดเวลาอ่านหนังสือก็ไม่สั่นตอร์หรือสัญญาณใดๆ บอก แต่บางโรงเรียนจะเปิดดนตรีทั้งเพลงคลอไปตลอดช่วงเวลาที่กำหนดให้อ่านหนังสือ เมื่อเพลงจบก็เท่ากับหมดเวลาของการอ่าน เช่น **โรงเรียนพญาไท** เปิดเพลง “ค้างคาวกินกล้วย” เมื่อเริ่มกิจกรรม และเปิดเพลง “ลมพัดชายเขา” เมื่อใกล้หมดเวลา ถ้าหากหมดเวลาของการอ่านแล้วแต่เด็กๆ อยากรอ่านหนังสือต่อ ครูประจำชั้นก็จะให้เด็กอ่านในเวลาว่างอื่นๆ ระหว่างวัน เช่น พักกลางวัน หรือตอนเย็น

ช่วงเวลาเหมาะสมในการทำกิจกรรม “วางทุกงาน อ่านทุกคน” นี้ หลายโรงเรียนพบว่าหลังกิจกรรมหน้าเสาธง เมื่อเด็กเข้าห้องเรียนตอนเช้านั้นเหมาะสมที่สุด บางโรงเรียนทำกิจกรรมตอนพักกลางวัน (**โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์**) และใช้เวลาในการทำกิจกรรมประมาณ 10-15 นาที รวมทั้งการอ่านและการเขียนบันทึก ซึ่งการจำกัดเวลาค่อนข้างสั้นนี้ เป็นเพราะโรงเรียนมีกิจกรรมแน่นมากในแต่ละวัน ไม่อาจแบ่งเวลาให้มากกว่านี้ได้ ซึ่งในแง่หนึ่งมีเสียงสะท้อนของเด็กๆ แก่ที่มิวิชัยยามที่สัมภาษณ์ว่าเวลาอ่านหนังสือเพียง 5 นาทีนั้นสั้นเกินไป เด็กๆ จึงต้องเลือกอ่านแต่หนังสือที่ไม่ยาว หรือคอลัมสั้นๆ ในวารสาร นิตยสาร หรือหนังสือพิมพ์เท่านั้น (ดูภาคผนวก การสัมภาษณ์เด็กโรงเรียนต่างๆ)

กิจกรรมส่วนที่ 2 - การเขียนบันทึกการอ่าน

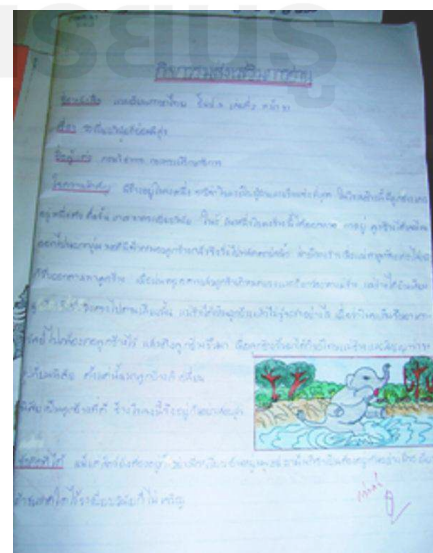
นักเรียนโรงเรียนพญาไท อ่านหนังสือในโครงการ
“กิจกรรมรักการอ่าน”

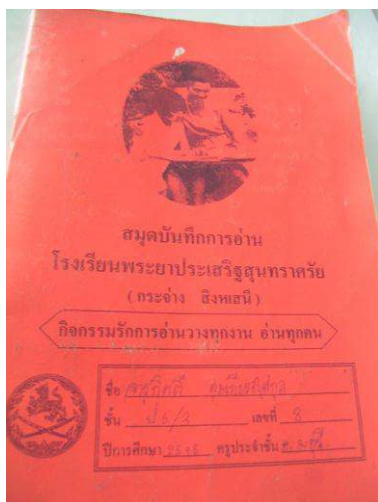
นักเรียนโรงเรียนพญาไท เขียนบันทึกการอ่านเมื่ออ่านหนังสือจบ

สมุดบันทึกการอ่าน นักเรียนโรงเรียนแย้มสะอาด
ที่ได้รางวัลยอดนักอ่าน

รายละเอียดในบันทึกการอ่านของนักเรียนโรงเรียนพญาไท
ในโครงการ “ใช้เวลา 5 นาทียิ่งดีกว่าไม่อ่านเลย”

ตัวอย่างบันทึกการอ่านของนักเรียนโรงเรียนพระยา
ประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)

ภาพตัวอย่างข้างต้นคือสมุดบันทึกการอ่านจากหลายโรงเรียน เพื่อเป็นหลักฐานในการบันทึกการอ่านของเด็ก สมุดบันทึกการอ่านนี้ ผู้วิจัยเข้าใจว่าช่วงแรกๆ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดแบบฟอร์มให้ เพราะได้แบบอย่างมาจากสมุดบันทึกของสมเด็จพระเทพฯ ที่อ่านอะไรก็ตามท่านแล้วท่านจะทรงจดไว้ หลังจากนั้นโรงเรียนต่างๆ จึงค่อยกำหนดแบบฟอร์มมาให้ให้เหมาะสมต่อเด็กแต่ละระดับชั้น มีรายละเอียดสิ่งที่ต้องการให้เด็กบันทึก ยากง่าย ละเอียดมาก/น้อยตามวัยเด็ก สมุดบันทึกการอ่านนี้อาจให้เด็กซื้อหรือโรงเรียนแจกช่วงต้นปีการศึกษา แล้วเขียนบันทึกทุกวัน เพื่อนำการอ่านไปสู่การเขียน และไปสู่การวิเคราะห์ และเพื่อสร้างนิสัยการจดบันทึกให้เด็ก รู้จักอ้างอิงความรู้ รู้จักแสดงความคิดเห็นความประทับใจ จนอาจทำให้เด็กได้แรงบันดาลใจใหม่ๆ ได้

ข้อดีของการเขียนบันทึกการอ่านคือ

1. มีหลักฐานในการอ่าน ทำให้ครูผู้ตรวจข้อมูลการอ่านของเด็กแต่ละคน รู้ความสนใจในการอ่านของเด็กแต่ละคน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปสู่การคัดเลือก “ยอดนักอ่าน” ประจำห้องเรียน ประจำระดับชั้น และระดับโรงเรียนในที่สุด
2. เด็กได้พัฒนาทักษะอื่นจากทักษะด้านการอ่าน เช่น การเขียนวิเคราะห์ การสังเคราะห์เนื้อหา การแสดงความคิดเห็น ความคิดสร้างสรรค์ หรือความสามารถทางศิลปะ (สำหรับเด็กเล็กที่ใช้การวาดรูปแทนการเขียนหนังสือ)

ข้อเสีย ที่เห็นได้ชัดคือ

1. การเขียนบันทึกทุกวันทำให้เด็กเบื่อได้ง่าย เพราะเด็กรู้สึกว่าเป็น “ภาระ” เพราะตั้งแต่ ป.1-ป.6 ต้องเขียนบันทึกการอ่านทุกวัน การสรุปเช่นนี้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เด็กๆ ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เมื่อเริ่มขึ้นชั้น ป.4 เด็กๆ จะเริ่มบ่นเรื่องเขียนบันทึกการอ่าน พวกเขาจึงชอบอ่านหนังสืออยู่แต่ไม่ชอบเขียนบันทึกการอ่านแล้ว ครูจึงอาจต้องปรับวิธีการวัดผลว่าเด็กอ่านหนังสือหรือไม่ เช่น เพื่อไม่ให้เด็กเบื่ออาจให้เด็กออกมาเล่าสิ่งที่อ่านหน้าห้องบ้าง โดยสลับกันไปแต่ละวัน ให้เด็กออกแบบปกบันทึกการอ่านของเขาเอง เป็นหนังสือมือทำ (เช่น รูปแบบธนาคารหนังสือของ **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** ที่ให้เด็กเขียนบันทึกการอ่านลงสมุดและออกแบบปกเอง)

2. ทำให้ครูประจำชั้นและครูบรรณารักษ์ต้องรับภาระหนักในการตรวจบันทึกการอ่าน โดยเฉพาะสถานการณ์ส่วนใหญ่คือทั้งโรงเรียนมีครูบรรณารักษ์คนเดียว แต่ต้องตรวจงานเด็กทั้งโรงเรียน โรงเรียนบางแห่ง เช่น **โรงเรียนแยมสอาด** นอกจากครูบรรณารักษ์ตรวจงานบันทึกการอ่านของนักเรียนและยังต้องตรวจงานครูทั้งโรงเรียนด้วย ซึ่งเป็นภาระที่หนักมาก

ข้อสังเกตต่อกิจกรรมนี้ คือคุณครูต้องใส่ใจจดบันทึก และ วางทุกงาน "ต้อง" อ่านทุกคน ทำหน้าที่ "ต้อง" ทวีปัญญาจริงๆ ช่วงเวลาของการทำกิจกรรมนี้นอกจากจะให้เด็กอ่านหนังสือแล้ว ครูและบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียนก็ควรอ่านด้วย โดยเฉพาะครูประจำชั้นผู้ควบคุมการอ่านของเด็กในห้องเรียน ควรอ่านหนังสือให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง อ่านหนังสือเป็นเพื่อนเด็ก ควบคู่ไปกับการดูแลเด็กๆ ให้อ่านหนังสือที่เหมาะสม นอกจากครูแล้ว บุคลากรอื่นๆ แมแต่นักการภารโรง คนขับรถ ถ้าอ่านด้วย พ่อแม่ที่มาส่งลูกถ้าอ่านด้วย จะทำให้บรรยากาศการอ่านดูเป็นเรื่องจริงจังและขลังขึ้นมาได้ เพราะเด็กจะเรียนรู้ว่า

เมื่อได้เวลาแห่งการอ่าน ทุกคนต้องวางทุกอย่างและอยู่ในภาวะแวดล้อมที่สงบนิ่ง ตัวเด็กเองก็ต้องนั่งเพื่ออ่านหนังสือ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นทุกโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายคือ ช่วงแรกๆ บุคลากรทั้งโรงเรียนทุกระดับชั้นกระตือรือร้นต่อกิจกรรมนี้ดี แต่เมื่อทำไปนานหลายปี ก็เริ่มย่อหย่อนไป จนอาจมีแต่นักเรียนเท่านั้นที่ยังอ่านหนังสืออย่างจริงจังในกิจกรรมนี้

5.1.2 การให้ครูด้วยหนังสือ” และ “การจัดมุมหนังสือในห้องเรียน”

กิจกรรมนี้ผู้วิจัยพบในโรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา) โรงเรียนเดียว แต่เป็นกิจกรรมน่าสนใจ เพราะเป็นวิธีใช้ประโยชน์จากประเพณีอันดีงามของไทยอย่างสร้างสรรค์ ทำให้โรงเรียนได้หนังสือเพิ่มขึ้นและเป็นหนังสือที่เด็กสนใจอ่านจริงๆ สำหรับแต่ละห้องเรียนทุกระดับชั้น หนังสือจากการ “ให้ครูด้วยหนังสือ” ทุกปี ควรนำมาจัดเป็นชุดหนังสือตั้งต้นสำหรับหาหนังสือมาเพิ่มเติมแก่ห้องเรียนในโอกาสต่อไป การให้ครูด้วยหนังสือแล้วนำมาจัดมุมหนังสือในห้องเรียนทำให้เด็กมีหนังสือแวดล้อมใกล้ตัว หยิบอ่านได้สะดวก ถ้าหากนำกิจกรรมนี้ไปผสมกับการประกวดจัดมุมอ่านหนังสือในห้องเรียนด้วยแล้ว ก็จะน่าสนใจขึ้น เพราะจะทำให้เด็กมีทางเลือกด้านสถานที่สำหรับอ่านหนังสือมากขึ้น โดยเฉพาะกรณีที่ห้องสมุดโรงเรียนคับแคบหรือเด็กชั้นประถมปลายไม่สนใจการเข้าห้องสมุดโรงเรียนแล้ว กิจกรรมนี้จะช่วยให้เด็กได้ใกล้ชิดหนังสืออย่างไม่ขาดตอน

มุมหนังสือในห้องเรียนนั้นไม่จำเป็นต้องเน้นความสวยงามหรูหรา เท่ากับความโล่ง สว่าง และเป็นระเบียบเรียบร้อยที่มุมอาจประกอบด้วยชั้นวางหนังสือ 1 ชั้น หรือมีโต๊ะ เก้าอี้สำหรับอ่านหนังสือสักชุด ก็เพียงพอ ซึ่งบางโรงเรียน เช่น **โรงเรียนพญาไท** ครูประจำชั้นเป็นผู้ซื้อพรมมาปู จัดหมอน ตุ๊กตามาประดับที่มุมนี้จนน่าสบาย เด็กๆ จึงชอบใช้มุมอ่านหนังสือนี้มาก โดยเฉพาะช่วงว่างจากบทเรียนหรือตอนทำงานในห้องเสร็จก่อนคนอื่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดมุมหนังสือในห้องคือ ครูควรมอบหมายหน้าที่ให้นักเรียนในห้องสลับกันเป็นผู้คอยดูแลความเรียบร้อยประจำวันของมุมนี้ และครูหรือนักเรียนคอยหาหนังสือมาเพิ่มเติม หรือหมุนเวียนหนังสือใหม่ๆ บ้าง เพื่อไม่ให้หนังสือในมุมนั้นอยู่นิ่ง ไม่มีสิ่งใหม่ๆ เพราะจะทำให้เด็กเบื่อได้ง่าย

5.2 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับห้องสมุด

5.2.1 บรรณารักษ์น้อย

การจัดรับสมัครนักเรียนเพื่ออาสาช่วยงานห้องสมุดเป็น “บรรณารักษ์น้อย” นอกจากมีผลดีต่องานบริการของห้องสมุด มีผู้ช่วยแบ่งเบาภาระของบรรณารักษ์แล้ว ถ้านักเรียนชั้นประถมปีที่ 3 ขึ้นไปที่อาสาสมัครทำงานเป็นบรรณารักษ์น้อยมีวินัยในการช่วยงาน จะทำให้ห้องสมุดโรงเรียนเปิด/ปิด ให้บริการยืม/คืนได้สม่ำเสมอ ห้องสมุดเรียบร้อยดีมีหนังสืออยู่ในชั้นเป็นระบบ และเด็กๆ ยังอาจตั้งเพื่อนๆ เข้าใช้ห้องสมุดได้มากขึ้น งานนี้ยังทำให้เด็กตระหนักในความสำคัญของตนเองจากบทบาทในการแบ่งเบาภาระของครูบรรณารักษ์ และจากการที่เด็กๆ มีครูบรรณารักษ์คอยดูแลอบรมอย่างใกล้ชิดเพราะทำงานอยู่ใกล้กันทุกวัน ทั้งยังทำให้เด็กได้ทักษะด้านห้องสมุดติดตัวไปด้วย ทั้งเรื่องการแยกประเภทหนังสือ การสนใจสิ่งใหม่ๆ เพราะได้อ่านหนังสือใหม่ก่อนคนอื่น การถนอมหนังสือ การซ่อมหนังสือ การกล้าแสดงออกผ่านทางการเล่นิทานให้น้องๆ และเพื่อนฟัง ซึ่งน่าสนใจว่าเด็กๆ กลุ่มนี้จะต่อยอดทักษะด้านห้องสมุดของตนไปเช่นไร

5.2.2 งานสัปดาห์ห้องสมุด

กิจกรรมงานสัปดาห์ห้องสมุด ถือเป็นงานสำคัญประจำโรงเรียนที่ดึงดูดความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่าย เช่น ครู กลุ่มสาระภาษาไทย ครูคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ให้ร่วมมือกับครูบรรณารักษ์ในการจัดซุ้มกิจกรรม หรือจัดการแสดงในงานนี้ ดึงเด็กให้หันมาสนใจห้องสมุดและการอ่าน ทั้งยังอาจดึงผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนได้ โดยทั่วไปโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายจัดงานนี้ปีการศึกษาละ 1 ครั้ง แต่ละวันในช่วงของสัปดาห์ห้องสมุดจะมีกิจกรรมต่างๆ ให้นักเรียนได้ร่วมเล่น ร่วมขาย ร่วมตั้งซุ้มกิจกรรม หรือเป็นผู้ช่วยครูจัดกิจกรรม อย่างมากมายไม่ซ้ำกัน เช่น มีบอร์ดนิทรรศการแสดง

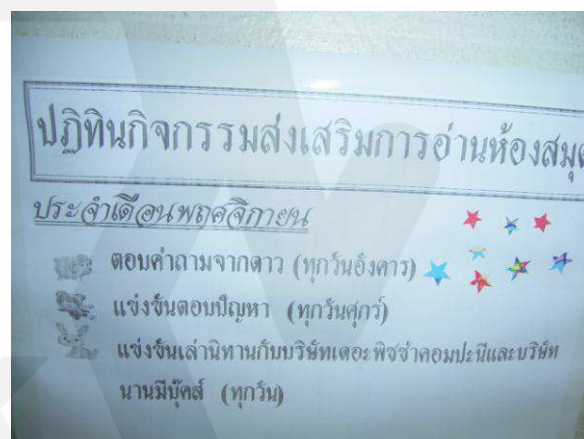
หนังสือน่าสนใจ มีการประกวดหนังสือในดวงใจที่ฉันชอบ ประกวดเรียงความ คัดลายมือ มีสำนักพิมพ์มาขายหนังสือราคาถูก มีการแข่งขันโต้วาที การทำปฏิทินโบราณ การประกวดวาดภาพระบายสี การเล่นเกมตอบปัญหา และการแสดงบนเวทีต่างๆ กิจกรรมทั้งหมดนี้ครูบรรณารักษ์ไม่ต้องจัดเองทั้งหมด อาจขอความร่วมมือนักเรียนแต่ละชั้น ส่งกิจกรรมมาร่วมในงาน และเป็นผู้ดูแลจัดกิจกรรม เป็นต้น งานกิจกรรมสัปดาห์ห้องสมุดเป็นงานหนึ่งที่จะทำให้เด็กตื่นตัวรอคอย และเป็นการประกาศให้พ่อแม่ผู้ปกครองรู้ว่าโรงเรียนมีศักยภาพอย่างไรบ้างได้อย่างดีมาก

5.2.3 การเล่นิทานหรือการจัดกิจกรรมอื่นๆ ในห้องสมุด

การจัดกิจกรรมเล่นิทานโดยที่ครูบรรณารักษ์กำหนดวันเวลาการเล่นที่แน่นอนประจำสัปดาห์ และเลือกเวลาที่เหมาะกับเด็ก น่าจะดึงดูดให้เด็กเข้าห้องสมุดได้ โดยเฉพาะเด็กเล็กที่ยังอ่านหนังสือเองไม่ได้ การเล่นิทานในห้องสมุดครูไม่ต้องเล่าเองเสมอไป อาจให้บรรณารักษ์น้อยเป็นคนเล่า หรืออาสาสมัครจากเด็กชั้นโตที่ชอบแสดงออกก็ได้ นอกจากกิจกรรมเล่นิทานในห้องสมุดแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นดึงดูดเด็กได้อีก เช่น การแข่งขันตอบปัญหา การแข่งเปิดพจนานุกรม/สารานุกรม การทายคำศัพท์ ทายปัญหาทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือการประกวดสิ่งประดิษฐ์/งานฝีมือ จากหนังสืองานฝีมือที่ครูบรรณารักษ์แนะนำก็ได้

ยิวบรรณารักษ์โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี) เล่นิทานหุ่นมือให้น้องๆ ฟังในห้องสมุด ทุกวันพุธ

ตารางกิจกรรมของห้องสมุด โรงเรียนแยมสอาด จัดไม่ซ้ำกันในแต่ละวันของสัปดาห์

สำหรับกิจกรรมตอบคำถามในห้องสมุดนั้น ครูบรรณารักษ์เป็นผู้คิดคำถามติดบอร์ดไว้ในห้องสมุด มีกระดาษแจกให้เด็กเขียนคำตอบส่ง พร้อมระบุชื่อ ชั้นเรียนของเด็ก ใครตอบถูกมีการประกาศชื่อบนบอร์ดในห้องสมุด และให้มารับรางวัล หรือไม้กิมิวิธอื่น เช่น ให้เด็กจับลูกบิ๊งป้องกันคำถามจากโหลแก้ว ครูบรรณารักษ์เปิดคำถามถามตอนนั้นแล้วให้เด็กตอบเลย ถ้าตอบถูกก็มีรางวัลให้เป็นของเล็กๆ น้อยๆ แต่กิจกรรมนี้ควรกำหนดวันเล่นที่แน่นอน เช่น เด็กเล่นเกมตอบคำถามได้ทุกวันได้ในสัปดาห์ (ทั้งเล่นผ่านบอร์ด และเล่นสดกับครู)

ครูบรรณารักษ์โรงเรียนแยมสอาด ทำกิจกรรม ถามตอบคำถามกับนักเรียนผู้เข้าใช้ห้องสมุดทุกวันอังคาร ตอบถูกได้รางวัลเป็นเครื่องเขียนเล็กๆ น้อยๆ

การเล่นเกมนี้อาจให้เด็กเล่นเป็นกลุ่มก็ได้ และไม่ควรเน้นของรางวัลมากนัก เพื่อไม่ทำให้เด็กติดนิสัย “ล่ารางวัล”

5.2.4 กิจกรรม "ปั้นความรู้สู่การอ่าน"

กิจกรรมนี้มีตัวอย่างจาก **โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา (ประถมศึกษ)** ซึ่งจัดที่ห้องสมุดตอนพักกลางวัน เมื่อเด็กมาใช้ห้องสมุด ครูบรรณารักษ์ให้เด็กจับกลุ่มกันอ่านหนังสือ กลุ่มละ 4-6 คน เมื่อเด็กอ่านเสร็จครูให้เขียนสรุปสิ่งที่อ่านลงในงานที่ห้องสมุดจัดเตรียมเป็นแบบฟอร์มให้ เมื่อเด็กเขียนใบงานเสร็จครูบรรณารักษ์ก็จะแจกกระดาษให้ถือไป มีขนาดเท่าโปสเตอร์ มีภาพสัตว์หรือภาพน่ารักๆ ประดับ แล้วให้เด็กเขียนแนะนำว่าหนังสือที่เด็กๆ อ่านคืออะไร น่าสนใจตรงไหน เพื่อเชิญชวนให้นักเรียนคนอื่นอยากอ่านตาม แล้วเด็กๆ ก็วาดรูปบรรยายสีโปสเตอร์ตกแต่งให้สวยงาม นำไปแขวนไว้ที่ต้นไม้ในห้องสมุด ซึ่งมีเด็ก หรือผู้ปกครองมาใช้ห้องสมุด ก็อ่านโปสเตอร์ปั้นความรู้สู่การอ่านแล้วไปหาหนังสือตามที่แนะนำมาอ่านได้

5.2.5 กิจกรรมหาความหมายของคำจากสารานุกรมไทย

กิจกรรมนี้มีต้นแบบจาก **โรงเรียนพญาไท** โดยจัดตลอดทั้งเดือนสลับกับกิจกรรมอื่นในห้องสมุด ครูบรรณารักษ์เป็นผู้กำหนดคำที่ต้องการให้เด็กหาความหมาย 1 หรือหลายคำ แล้วติดบอร์ดคำถามที่ประสงค์ให้เด็กค้นคว้าจากสารานุกรมไทยในห้องสมุด เช่น คำว่า “ข้าว” และเชิญชวนให้เด็กส่งคำตอบโดยค้นความหมายในหนังสือสารานุกรมเพื่อชิงรางวัลเล็กๆ น้อยๆ กิจกรรมนี้ทำให้เด็กผู้สนใจได้ใช้สารานุกรมไทยให้เป็นประโยชน์ เพื่อเปิดโลกแก่เด็กสู่ความรู้ต่อไป

5.2.6 การกำหนดให้เรียนวิชา “การใช้ห้องสมุด”

จากการสำรวจผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายซึ่งประสบความสำเร็จด้านส่งเสริมการอ่าน ส่วนใหญ่มีชั่วโมงสอนวิชาการใช้ห้องสมุดให้เด็กอย่างสม่ำเสมอ โดยสอนตั้งแต่เด็กระดับประถม 3 เป็นต้นไป (เช่น **โรงเรียนพญาไท**) สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 คาบ หรืออย่างน้อยที่สุดภาคเรียนละ 1 ครั้ง สอนโดยครูบรรณารักษ์ หรือครูประจำชั้นก็ได้ (ในกรณีที่ไม่ มีครูบรรณารักษ์ทำงานเต็มเวลา) โดยอาจนำนักเรียนไปเรียนที่ห้องสมุด เพื่อให้เด็กมีทักษะในการใช้ห้องสมุด รู้วิธีค้นหาหนังสือที่ต้องการ รู้ว่าหนังสืออะไรอยู่ที่ไหน รู้กติกาการใช้ห้องสมุด เช่น ระเบียบการยืม/คืน การรักษาหนังสือ การงดส่งเสียงดังในห้องสมุด เป็นต้น แม้นักเรียนจะเคยเรียนการใช้ห้องสมุดหรือเคยไปใช้ห้องสมุดมาแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการทบทวนการใช้ห้องสมุดซ้ำอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยทุกต้นภาคเรียน เพื่อย้ำรายละเอียดการใช้ห้องสมุดให้เด็กๆ รู้ เพราะช่วงปิดเทอมเด็กๆ อาจหลงลืมระเบียบบางอย่างไป

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจัย ไม่ได้มีการเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดทุกโรงเรียน แต่ผู้วิจัยสังเกตว่าโรงเรียนใดที่มีการเรียนวิชานี้ทุกชั้นทั้งโรงเรียน จะช่วยให้เด็กสนใจการเข้าห้องสมุดได้ทางหนึ่ง หากโรงเรียนใดไม่มีเวลาสำหรับแบ่งให้เรียนวิชานี้ บางโรงเรียนใช้การแบ่งชั่วโมงจากวิชาภาษาไทย ให้เด็กเรียนการใช้ห้องสมุดอย่างน้อยตอนต้นเทอมของทุกเทอม เพื่อให้เด็กไม่ลืมการใช้ห้องสมุด หรือไม่บางโรงเรียนให้เด็กเรียนวิชาการใช้ห้องสมุดสลับกับการเรียนกิจกรรมเสริมหลักสูตรอื่นๆ เช่น โรงเรียนราชวินิต ให้เด็กเรียนการใช้ห้องสมุดสลับกับการเรียนเรื่องห้องเรียนสีเขียว หากบางโรงเรียนมีบุคลากรสอนวิชานี้เต็มที่ก็อาจให้เด็กเรียนวิชานี้ตั้งแต่ชั้นป.1 เลยก็ได้ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าจะให้เด็กรู้วิธีแยกหมวดหมู่หนังสือ หรือหยิบหนังสือตามหัวเรื่องที่ต้องการได้ แต่เน้นให้เด็กคุ้นเคยกับหนังสือและบรรยากาศห้องสมุดเป็นหลัก

5.2.7 กิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดมีชีวิต

กิจกรรมนี้พบใน **โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ โรงเรียนพญาไท โรงเรียนแยมสอาด** วิธีการคือครูบรรณารักษ์จัดหนังสือชุดหนึ่งใส่ตะกร้าหรือกล่องหนังสือ (ที่มีความแข็งแรงพอสมควร) นำไปวางไว้ตามจุดต่างๆ ในโรงเรียนที่นักเรียนรวมกลุ่มกันแยะๆ ช่วงเช้า พักกลางวัน หรือหลังเลิกเรียน เช่น ริมสนามโรงเรียน ริมสระว่ายน้ำ เพื่อให้เด็กหยิบ

หนังสืออ่านได้ตามสะดวก หนังสือพวกนี้ต้องคัดเลือกแบบที่อ่านจบได้ในเวลาอันจำกัด ไม่ให้ยืมกลับบ้าน และอาจต้องจัดผู้รับผิดชอบดูแลหนังสือแต่ละจุด เช่น บรรณารักษ์อาสา เป็นต้น

5.3 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับวิชาเรียน จัดโดยครูภาษาไทย ครูบรรณารักษ์ หรือครูรักการอ่าน

5.3.1 “หนังสือพิมพ์เสมือน” “นักหนังสือพิมพ์น้อย”

กิจกรรมนี้มีตัวอย่างจากโรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี) ซึ่งมีจุดกำเนิดจากการที่ครูหัวหน้าหมวดภาษาไทยนำเด็กที่ได้รับคัดเลือกเป็นนักข่าวน้อยไปดูงานเรื่องการทำหนังสือพิมพ์ที่โรงเรียนไทยรัฐวิทยา (ไม่ระบุจังหวัด) รูปแบบคือการตั้งกลุ่มนักเรียนผู้สนใจขึ้นกลุ่มละประมาณ 5-7 คน (ในหนึ่งห้องจะมีกี่กลุ่มก็ได้) ควรเป็นเด็กช่วงชั้นที่ 2 หรือ ป.5-6 เนื่องจากมีทักษะในการอ่าน เขียน และรู้ศิลปะหรือการใช้คอมพิวเตอร์พอสมควร แล้วให้ทุกคนในกลุ่มร่วมกันคิดทำวารสารสำหรับเด็กอย่างง่ายขึ้นกลุ่มละ 1 ฉบับ (แม้ตัวอย่างที่ยกมาโรงเรียนจะใช้ชื่อว่า “หนังสือพิมพ์เสมือน”

ตัวอย่าง “หนังสือพิมพ์เสมือน” ของนักเรียนชั้น ป. 6 โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัยฯ

แต่รูปแบบของหนังสือเหมือนวารสารหรือจุลสารสำหรับเด็กมากกว่า) คือให้นักเรียนในกลุ่มแบ่งหน้าที่กันว่าใครรับผิดชอบงานอะไรบ้าง เช่น เขียนคอลัมน์ วาดรูป พิมพ์คอมพิวเตอร์ หรือทำรูปเล่มวารสาร จากนั้นให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร หรืออินเทอร์เน็ต แล้วนำเรื่องที่ตนสนใจมาเขียนคอลัมน์สั้นๆ วาดรูปตกแต่ง ตรวจสอบความเรียบร้อยแล้วจัดทำต้นฉบับของทั้งเล่มให้ครูที่ปรึกษาตรวจ เมื่อครูแก้ไขแล้วให้เด็กแก้ไขต้นฉบับตาม แล้วนำไปถ่ายสำเนาตามจำนวนเล่มที่ต้องการ ตั้งราคาและวางขายในโรงเรียน เช่น ในงานตลาดนัดตัดขายประจำสัปดาห์ หรือแลกกันอ่านระหว่างเพื่อนที่ทำฉบับอื่นๆ ก็ได้

อย่างไรก็ดี กิจกรรมนี้ครูที่ปรึกษาแต่ละกลุ่ม ต้องรับภาระเต็มที่ในการตรวจงานต้นฉบับของเด็ก ให้คำแนะนำในการเขียนคอลัมน์และการออกแบบจัดรูปเล่มหนังสือ รวมทั้งต้องควบคุมการตั้งราคาขาย และกระตุ้นให้เด็กทำ “หนังสือพิมพ์เสมือน” ออกมาอย่างสม่ำเสมอด้วย ดังที่ อาจารย์มยุรี เหลืองสินศิริ ผู้ริเริ่มโครงการนี้ บอกรายละเอียดการทำงานแก่ทีมวิจัยว่า

“เรื่องในหนังสือพิมพ์เราไม่ได้กำหนดเรื่องให้เขียน นักเรียนชาววางแผนร่วมกัน คิดเองในกลุ่มว่าใครจะทำหน้าที่เป็นอะไร เช่นทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ เป็นคนเขียนคอลัมน์ ถ้ามีสมาชิก 6 คน อาจารย์จะกำหนดเลยว่า ฉบับหนึ่งควรมีแค่ 4 หน้ากระดาษ A-4 พับครึ่ง (เท่ากับกระดาษขนาด B-5) แบ่งเป็น 16 คอลัมน์ ถ้ามีสมาชิกในกลุ่มน้อยก็อาจแบ่งกันเขียนคนละ 2 คอลัมน์ แล้วเด็กก็ไปหาเรื่องที่ตัวเองจะเขียนเองว่าจะเขียนคอลัมน์อะไร เขาดูกันเองในกลุ่มว่าอย่าให้ซ้ำกัน เด็กๆ เขามีความคิดหลากหลาย แล้วเราก็ให้เขากำหนดโลโก้ของสำนักพิมพ์ด้วย

กิจกรรมนี้ตอนนี้เริ่มต้นที่เด็กชั้น ป.6 เพิ่งเริ่มทำตอนปลายเทอมที่แล้ว(1/2548) เอมนี้ครูจะขยายไปที่น้องป.เล็กด้วย เราเริ่มต้นที่ ป.6 ก่อน เมื่อประเมินผลโครงการแล้วเด็กสนใจดีเราก็จะได้น้อง ป.5 ป.4 ป.3 ที่อยากทำโครงการทำตาม ส่วนเด็ก ป.1-ป.2 ช่วงชั้นล่างลงไปเราอาจจะให้ทำเป็นลักษณะหนังสือพิมพ์หน้าเดียว

สิ่งที่ได้จากโครงการนี้คือ เด็กๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะอ่านด้วยกัน และเขาได้ใช้นิสัยรักการอ่านไปสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต หรือจากสิ่งที่เขาไปอ่านแล้วถูกใจ เด็กได้รู้จักการคิดวิเคราะห์แล้วคัดสรรเรื่องมาเขียนเอง เขาได้การออกแบบได้การทำงานเป็นกลุ่ม ได้หลายด้าน กิจกรรมนี้เป็นการบูรณาการหลายอย่าง เช่น เรื่องศิลปะ ก็ชัดเจน บางเล่มมีหลายคอลัมน์ ทั้งกีฬา อาหาร คณิต วิทยาศาสตร์ ใครชอบอะไรก็ทำคอลัมน์นั้น ตอนนี้ครูเอาตัวแทนเด็กแต่ละห้องที่ได้ไปบรณกิจกรมผู้นำรักการอ่าน (กับโรงเรียนไทยรัฐวิทยา) มารวมกลุ่มกันก่อน แล้วให้เด็กกลุ่มนี้้นำการอบรมไปขยายผลกับเพื่อนในห้องอีกที ให้เพื่อนตั้งกลุ่มใหม่ต่อไป

หนังสือพิมพ์ที่ทำนี่คือฉบับแรก เล่มปัจจุบันอยู่ในคอมพิวเตอร์ คือพอทำแล้วเด็กก็พัฒนาต่อยอดให้ดีขึ้น เล่มแรกเขาเขียนด้วยลายมือทั้งเล่ม แต่ตอนนี้เด็กทำไว้ในคอมพิวเตอร์ ยังไม่ได้พิมพ์ออกมา ตอนนี้อยู่ 6 มี 6 ห้องก็มี 6 ฉบับ จากเด็ก 6-8 คนแรกที่ทำเล่มแรก เขามาจากแต่ละห้อง เขาก็นำสิ่งที่ได้ในกิจกรรมนี้ไปต่อยอดอีกที คือไปหาสมาชิกอีก 8 คนในห้องเขา เพื่อตั้งสำนักพิมพ์ใหม่ของเขา ฉะนั้นต่อไปห้องหนึ่งๆ อาจจะมี 4-5 ฉบับ แต่ตอนนี้ห้องละ 1 ฉบับไปก่อน

หนังสือพิมพ์เล่มนี้กำหนดออกเดือนละ 2 ฉบับ เพราะเล่มหนึ่งใช้เวลาทำประมาณ 2 อาทิตย์ เด็กเขาแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายจัดเอกสาร ฝ่ายบรรณาธิการ เขาก็เอาคอลัมน์ที่เขียนมาแลกเปลี่ยนกันตรวจสัปดาห์ ตรวจความถูกต้อง เสร็จแล้วกองบรรณาธิการก็อาจส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยดูความถูกต้อง แล้วเอาไปถ่ายสำเนาเอกสาร เอาไปแลกเปลี่ยนกันอ่าน ต้นฉบับจริงก็ยังมีอยู่"

(มยุรี เหลืองสินศิริ. 2548. สัมภาษณ์.)

จากข้อมูลของครูหัวหน้าโครงการจะเห็นได้ว่า กิจกรรมนี้กระตุ้นเด็กได้หลายด้าน เพราะต้องประยุกต์หลายทักษะในการทำ เป็นกิจกรรมง่าย ๆ ที่ไม่ได้ลงทุนเยอะ เพราะทุกอย่างเป็นทรัพยากรที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว แต่พบว่าได้ผลดีมากแก่เด็กๆ

5.3.2 “เวทีศักยภาพ” และ “นักอ่านข่าวเช้านี้”

รูปแบบของกิจกรรมส่งเสริมนี้คือการให้เด็กได้แสดงความสามารถแก่คนทั้งโรงเรียนบนเวทีกิจกรรมหลักของโรงเรียน หรือหน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติ โดยการแสดงความสามารถนั้นมาจากการอ่าน บางโรงเรียนจัดกิจกรรมเล่านิทาน หรือแนะนำหนังสือน่าสนใจ (Book Talk) หรืออ่านข่าวที่น่าสนใจที่นักเรียนค้นคว้าเอง (เช่น **โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์**) ถ้าไม่มีเด็กๆ อาสาทำกิจกรรมนี้ ครูอาจจัดเวลาให้แต่ละชั้นเรียนได้ผลัดกันขึ้นเวทีครบทั้งสัปดาห์ และครบทุกสาระการเรียนรู้ในหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมนี้ก็กำหนดให้เหมาะสมต่อเด็กแต่ละช่วงชั้น เช่น กิจกรรม “นักอ่านข่าวเช้านี้” จัดโดยทีมงานห้องสมุด **โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์** วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 8.20 น. หลังเคารพธงชาติหน้าเสาธง ก่อนกิจกรรมโฮมรูมทุกเช้า ตลอดปีการศึกษา 2548 เป็นโครงการห้องสมุดสู่การรักการอ่าน เพื่อให้นักเรียนได้ทราบข้อมูลข่าวทุกวัน และฝึกให้เด็กกล้าแสดงออกในการนำเสนอข่าว ฝึกอ่านออกเสียงและอ่านหนังสือได้ถูกต้อง คล่องแคล่ว มีการมอบเกียรติบัตรแก่นักเรียนที่เป็นนักอ่านข่าวเช้านี้ด้วย

วิธีการทำกิจกรรม "นักอ่านข่าวเช้า"

1. ครูประกาศรับสมัครนักเรียนเป็นนักอ่านข่าวในห้องสมุด รับเฉพาะนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ป.4-ป.6
2. ครูให้นักเรียนหาข่าว บทความ เกร็ดความรู้ ที่ตัวเองสนใจมาเสนอครูบรรณารักษ์ โดยควรมีเนื้อหาหลากหลายแขนง เช่น กีฬา เกษตร อาชีพ แล้วให้เด็กเขียนข่าวลงใบงานที่ห้องสมุดจัดให้ มีรายละเอียดให้กรอก เช่น คำขึ้นต้นทักทาย เนื้อหาข่าว ที่มาของข่าว คำลงท้ายเพื่อจบข่าว เพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนสรุปและวิเคราะห์ข่าวด้วยตนเอง
3. ครูตรวจทาน คัดเลือกข่าว และแนะนำชักซ้อมแกื่อนักอ่านข่าวก่อนอ่านจริง
4. ให้นักเรียนอ่านข่าวหน้าเสาธงหลังกิจกรรมเคารพธงชาติแล้ว เพื่อฟังทั้งโรงเรียน มีการบันทึกภาพนักอ่านข่าวบ้าง
5. ครูบรรณารักษ์เก็บข่าวที่นักเรียนคัดและเขียนเก็บเข้าแฟ้มเป็นรายเดือน ซึ่งเรื่องนี้นักเรียนเสนอว่าอาจจะนำข่าวนั้นมาจัดบอร์ดเพื่อให้นักเรียนอ่านในช่วงพักกลางวัน 1 สัปดาห์ก่อนเก็บเข้าแฟ้มก็ได้
6. ครูบรรณารักษ์ทำแบบประเมินโครงการ ซึ่งประเมินบุคลิกของผู้อ่าน เนื้อหาของข่าว ความถูกต้องของอักขระ การเตรียมความพร้อมของทีมงาน แล้วทำรายงานสรุปโครงการเมื่อสิ้นเทอม 1 และเทอม 2 เพื่อเป็นบันทึกการทำงานต่อไป

5.3.3 "เธอกับฉันปั่นกันอ่าน" และ "โครงการแลกกันอ่าน"

ทั้งสองโครงการมีรูปแบบคล้ายกัน โดยกิจกรรม "เธอกับฉันปั่นกันอ่าน" มีต้นแบบจาก *โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์* วิธีการคือให้นักเรียนนำหนังสือมาแลกเปลี่ยนกันอ่านในห้องเรียน โดยมีตัวแทนผลัดกันนำเสนอหนังสือหน้าชั้นทุกสัปดาห์ เมื่อเด็กอ่านเล่มไหนแล้วก็ให้เขียนบันทึกกลางคาบเรียนหนังสือ (สมุดบันทึกการอ่านของโรงเรียนเซนต์ฟรังซิส)

"โครงการแลกกันอ่าน" มีต้นแบบจาก *โรงเรียนไมโทดุมศึกษา (ประถมศึกษา)* จัดโดยห้องสมุด ครูบรรณารักษ์เปิดกองทุนหนังสือขึ้นจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้รับบริจาคมาจากครู พ่อแม่ และเด็กๆ ครูนำหนังสือเหล่านั้นมาประทับตราโครงการแล้วหัวหน้าโครงการก็เปิดรับหนังสือจากนักเรียนคนอื่นๆให้นำมาแลกจากกองทุนนี้ไปอ่าน โดยทำบัตรให้นักเรียนมาแลกได้คนละไม่เกิน 3 เล่มต่อครั้ง ถ้าเด็กแลกเปลี่ยนแล้วไม่ยกเก็บหนังสือเล่มนั้นไว้ก็นำมาแลกคืนหรือแลกเล่มใหม่ไม่ได้ โดยครูบรรณารักษ์มีการเก็บสถิติไว้ด้วยว่าแต่ละวันมีนักเรียนมาแลกหนังสือไปกี่เล่ม กี่คน

5.3.4 "หนังสือมือทำ การแสดงละคร การประดิษฐ์ต่างๆ จากการอ่าน เช่น หนังสือ Pop-Up, Audio Book"

กิจกรรมนี้ครูรักการอ่าน หรือครูบรรณารักษ์นำการอ่านไปสู่การสร้างสรรค้งานอื่นในชั่วโมงที่ตนเองสอน เช่น ครูรักการอ่าน *โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์* ให้เด็กทำหนังสือสามมิติจากเรื่องที่อ่าน แต่งเรื่องใหม่จากหนังสือที่อ่าน ครูบรรณารักษ์ *โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)* ให้เด็กที่เรียนวิชาห้องสมุดทำหนังสือเล่มเล็ก โดยให้เด็กวาดรูป เขียนเรื่อง จัดรูปเล่มเองแล้วประกวดกัน หรือให้เด็กสร้างหุ่นมือ หุ่นกระบอก โรงละครง่ายๆ จากเรื่องที่อ่านแล้วแสดงให้ดูกันในห้องหรือให้ทั้งโรงเรียนดู เป็นต้น

ตัวอย่างหนังสือมือทำของนักเรียนโรงเรียน เซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ในวิชา "รักการอ่าน"

กิจกรรมเล่านิทานในห้องเรียนของนักเรียนโรงเรียน
เซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ในวิชา "รักการอ่าน"

ตัวอย่างหนังสือเล่มเล็กของนักเรียนป.1 โรงเรียนสาธิต มศว

สื่อ CD เล่านิทานของนักเรียนโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์
ในวิชา "รักการอ่าน"

5.3.5 ภาษิตนิทัศน์

กิจกรรมนี้มีจุดเริ่มต้นที่โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี) จากการที่ ดร. กษมา วรวรรณ มอบหนังสือเล่มเล็กๆ มาให้โรงเรียนเล่มหนึ่งเป็นรางวัลพิเศษเนื่องจากโรงเรียนได้รับรางวัลด้านส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน อาจารย์มยุรี เหลืองสินศิริ หัวหน้าหมวดภาษาไทย เห็นว่าเป็นคำกลอนเชิงนิทัศน์ จึงประสงค์จะเผยแพร่หนังสือให้เป็นประโยชน์ในวงกว้าง (กิจกรรมนี้เริ่มภาคเรียนที่ 1/2548) รูปแบบของกิจกรรม "ภาษิตนิทัศน์น่ารู้" เหมือนเอาสิ่งรอบตัวมาเปรียบเทียบเพื่อให้ข้อคิด ครูหมวดภาษาไทยเป็นผู้คัดภาษิตในหนังสือมาตั้งคำถามเด็กทั้งโรงเรียนให้หาข้อคิดจากภาษิต แล้วจัดบอร์ดคำถามไว้ตรงทางขึ้นบันไดชั้นหนึ่ง ดัดคำถามสลับดาร์ทละ 5 ข้อ มีสมุดบันทึกคำตอบให้เด็กไปทำ (ให้ฟรีไม่ต้องซื้อ) เด็กทุกคนต้องทำหมด ยกเว้นเด็ก ป.1 ซึ่งจะทำคำถามภาษิตนิทัศน์เป็นฉบับใหญ่พิเศษให้เพราะป.1 ยังอ่าน เขียน วิเคราะห์ ไม่เป็น โรงเรียนจึงทำแผ่นภาษิตนิทัศน์เป็นแผ่นใหญ่ๆ ถ่ายเอกสารขาดำให้เด็กเอากลับบ้านไปอ่านร่วมกับผู้ปกครอง แล้วให้เด็กตอบคำถามที่คุณครูให้ คำถามที่ถามในกิจกรรมนี้เป็นข้อมูลที่ใช้ได้หมดตั้งแต่ช่วงชั้น ป.1 - ป.6 บางข้อยากง่ายต่างกัน การที่เด็กนำคำถามกลับไปทำที่บ้าน เด็กจะได้สร้างทักษะในการฟัง และปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เพราะต้องมีผู้ใหญ่อ่านใบงานให้เด็กทำ แล้วใบงานก็ใช้ระบายสีได้ด้วย เพราะแผ่นภาพที่ไปเป็นรูปลายเส้นขาว-ดำ

สมุดบันทึกข้อคิด ภาษิตนิทัศน์...น่ารู้

สำหรับเด็กชั้นประถมปลาย จะลงไปทางชั้นบันไดชั้นล่าง ซึ่งครูหมวดภาษาไทยจัดบอร์ดคำถามไว้ ให้เด็กตอบใส่สมุด เด็กจะต้องหาเวลาไปดูคำถามเองตอนช่วงว่าง เช่น เช้า เที่ยง เย็น หรือตอนเย็นก่อนกลับบ้าน ถ้าใครตอบถูกหลายข้อมากๆ ครูก็อาจให้รางวัลเล็กๆ น้อยๆ โดยครูมีแรงดึงดูดใจให้เด็กทำกิจกรรมนี้คือ คนที่ทำคะแนนได้ 70% หรือ 14 ข้อของแต่ละครั้ง จะมีคู่มือเล็กๆ ให้เขียนชื่อใส่กระปุกเล็กๆ ของแต่ละระดับชั้นไว้ แล้วจะจับรางวัลสายชั้นละ 3 รางวัลซึ่งโรงเรียนจะซื้อหนังสือให้เป็นรางวัล ทำให้เด็กอยากตอบคำถามภาคินิทัศน์ได้

การทำกิจกรรมภาคินิทัศน์นี้ไม่มีผลต่อคะแนนการเรียน แต่มีประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้ เช่น มีอาจารย์ในโรงเรียนบางคนนำกิจกรรมนี้ไปต่อยอด เช่น บางห้องอาจให้เด็กไปค้นคว้าภาคินิทัศน์เพิ่มเติม อาจจะเป็นโคลงสี่สุภาพก็ได้ แล้วรวมเล่มเป็นภาคินิทัศน์ของเด็กเอง ทำเป็นข้อคิดของตัวเองเก็บไว้ หรือไม่ก็ให้เด็กไปทำกิจกรรมวาดรูปในวิชาศิลปะ จากคำถามในกิจกรรมภาคินิทัศน์ เป็นต้น ครูแต่ละคนก็ต่อยอดไปในแนวทางของตน กิจกรรมภาคินิทัศน์นี้เป็นวิชาภาษาไทยก็จริง แต่ใช้ได้ต่อการเรียนทั้งระบบ ได้วิชาจริยศึกษาด้วย เพราะในภาคินิทัศน์มีคติเตือนใจ วิชาศิลปะเด็กก็อาจเอาไปวาดภาพระบายสีได้ ดังนั้นจะเห็นว่าจากหนังสือหนึ่งเล่มที่โรงเรียนได้รับมา หากครูรู้จักประยุกต์จะนำมาทำกิจกรรมที่บูรณาการทุกวิชาไว้ด้วยกันได้เลยทีเดียว

5.3.6 “กิจกรรมเสวนา นักเขียน/นักแปลพบผู้อ่านในโรงเรียน” หรือเสวนาปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีชื่อเสียงในชุมชนกับการอ่าน

กิจกรรมนี้มีตัวอย่างจาก *โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์* ที่ครูรักการอ่านเชิญผู้แปลวรรณกรรมเยาวชนเรื่องแฮร์รี่ พ็อตเตอร์ ไปพบแฟนฯ ผู้อ่านเรื่องนี้ที่โรงเรียนเพื่อให้เด็กถามคำถามที่อยากรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องนี้ ซึ่งกิจกรรมนี้อาจเหมาะสำหรับโรงเรียนในส่วนกลางมากกว่าส่วนภูมิภาค เนื่องจากสามารถเชิญนักเขียนหรือนักแปลที่เด็กๆ สนใจไปบรรยายพิเศษที่โรงเรียนเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กๆ ที่นิยมหนังสือของนักเขียนหรือนักแปลคนนั้น

อย่างไรก็ดีโรงเรียนในส่วนภูมิภาคก็อาจจัดกิจกรรมเสวนานี้ได้เช่นกัน แต่ประยุกต์ตัวเข้ากับเชิญให้เข้ากับท้องถิ่นที่ตั้งของโรงเรียน เช่น อาจประยุกต์เป็นการเชิญผู้มีความรู้ในท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาชาวบ้านมาพูดคุยเรื่องราวในอดีตหรือภูมิปัญญาไทยที่สะสมกันมา ถ่ายทอดให้เด็กๆ ในโรงเรียนฟังก็ได้ หรือเชิญผู้มีความสามารถในอาชีพแขนงต่างๆ อย่างโดดเด่นมาแล้วประสบการณ์การทำงานของตนแก่เด็กๆ ทราบ เพราะจุดสำคัญของกิจกรรมนี้คือการเรียนรู้จากตัวบุคคล แล้วกระตุ้นให้เด็กอยากค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยการอ่านต่อไป ในแง่หนึ่งสามารถเป็นหนทางให้เด็กๆ ตระหนักในคุณค่าของผู้ใหญ่ผู้อาวุโสในชุมชนได้ และทำให้ปราชญ์ชาวบ้านผู้อาวุโสมีชีวิตที่มีคุณค่าขึ้น ด้วยการนำประสบการณ์จริงของตนถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง

5.3.7 คลินิกซ่อมภาษา - โครงการซ่อมการอ่านสำหรับเด็กที่อ่านหนังสือไม่ออกหรืออ่านไม่คล่อง

กิจกรรมนี้ดำเนินการที่ *โรงเรียนแยมสอาด (ประถมศึกษา)* อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจาก *ครูสุรรัตน์ ชื้อตรง* ครูหัวหน้าหมวดภาษาไทยของโรงเรียนเห็นว่า การอ่านออกสำคัญสำหรับเด็ก และเป็นพื้นฐานขั้นต้นของการส่งเสริมการอ่านต่อไป เด็กต้องอ่านออกก่อนจึงจะสนุกกับการอ่านได้ ซึ่งปัญหาเด็กอ่านไม่ออกหรืออ่านไม่คล่องนี้ปรากฏทุกโรงเรียน ดังที่การสัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 *โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์* ที่มวิจัยได้ข้อมูลว่านักเรียนบางส่วนไม่ชอบอ่านหนังสือเพราะยังอ่านหนังสือไม่ได้ ทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาในหนังสือ ความสนใจหนังสือจึงน้อย ส่วนคนที่อ่านหนังสือได้บอกว่าการอ่านหนังสือทำให้สนุกสนาน หนังสือให้ความรู้และทำให้ฉลาด เก่ง เขียนหนังสือสวยและได้รูปภาพสวยๆ ด้วย

วิธีการของกิจกรรมนี้คือครูประจำชั้นจะคัดเลือกเด็กที่มีปัญหาด้านการอ่าน อ่านหนังสือไม่ออก หรืออ่านไม่คล่องอ่านไม่ถูกต้อง สกตคำไม่ได้ เพื่อสอนการอ่านให้ในเวลาอกเหนือจากเวลาเรียนปกติ โดยมีจดหมายแจ้งผู้ปกครองให้ทราบก่อนว่าเด็กจะต้องเรียนซ่อมเสริมวันใด เวลาใดบ้าง *โรงเรียนแยมสอาด* ต้องทำกิจกรรมนี้เนื่องจากโรงเรียนเป็นโรงเรียนเอกชน เด็กที่สมัครเข้ามาจึงมาจากหลายที่ โดยเฉพาะจากโรงเรียนอนุบาลอื่นแล้วมาเข้าเรียนระดับประถมศึกษาที่นี่ ทำให้มีเด็กที่มีปัญหาเรื่องการอ่าน การเข้าโครงการนี้เพื่อฝึกอ่านออกเสียงเพื่อพัฒนาให้เด็กเขียนได้คล่องและอ่านได้อย่างถูกต้อง

เด็กที่อ่านไม่ได้ อาจจะมีห้องละ 1 คนหรือไม่มีเลย โรงเรียนจึงต้องมีการสอนซ่อมให้เด็กพวกนี้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ครูผู้สอนจะคัดเด็กกลุ่มนี้มาให้อ่าน เพราะถ้าเด็กอ่านภาษาไทยไม่ได้ก็จะส่งผลไปสู่วิชาอื่นๆ เช่น วิชาเลข เพราะทำให้ตั้งใจไม่ได้ หรือวิชาสังคม วิชาวิทยาศาสตร์ ถ้าอ่านไม่ได้ก็จะเรียนวิชาอื่นไม่ได้ ต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ครูหาเวลาว่างสอนให้เด็ก ไม่ว่าจะช่วงเช้า กลางวัน เย็น ถ้าหากปิดภาคเรียนที่ 1 ในเดือนตุลาคมแล้วยังมีเด็กกลุ่มนี้ตกค้างอยู่ ฝ่ายวิชาการจะเรียกเด็กมาทดสอบ ถ้าฝ่ายวิชาการบอกว่าเด็กอ่านได้แล้ว ครูก็จะเรียกมาทดสอบอีกที ถ้าอ่านได้ก็ผ่าน ถ้าอ่านไม่ได้ครูก็จะจัดว่าเด็กอยู่ระดับไหน แล้วครูจะเอาเด็กกลุ่มนี้มารวมกันแล้วจัดตารางเรียนซ่อมให้ จัดเตรียมครูสอนให้ในช่วงปิดเทอม โรงเรียนมีข้อแม่ว่าเวลาเรียนตอนปิดเทอมคือ 9.00น. - 11.30 น. แล้วให้ผู้ปกครองมารับเด็กกลับ เพราะโรงเรียนไม่ดูแลเกี่ยวกับอาหารการกินของเด็ก เนื่องจากการเป็นการสอนที่ไม่คิดค่าใช้จ่าย ครูเจ้าของโครงการนี้บอกว่าผู้ปกครองให้ความสนใจมาก บางทีอยากให้เด็กที่อ่านได้ปกติมาเรียนด้วยซ้ำ แต่โรงเรียนต้องปฏิเสธเพราะต้องการรับแต่เด็กที่มีปัญหาเรื่องการอ่านแท้จริงเท่านั้น

การสอนซ่อมมีการอ่านนี้จะมีทั้งสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพราะถือว่าทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษก็เป็นการอ่านเหมือนกัน โรงเรียนจัดเตรียมครูภาษาอังกฤษไว้ให้ด้วย นอกจากนี้โรงเรียนอาจเสริมความรู้ด้านอื่นๆ แก่เด็กไปพร้อมกันด้วย เช่น เสริมวิชาเลข สอนซ่อมเรื่องสูตรคูณ เพราะถ้าเด็กท่องสูตรคูณไม่ได้ก็จะทำเลขไม่ได้ โดยจะสอนท่องตั้งแต่แม่ 2-แม่ 12 เด็กจะต้องท่องสูตรคูณขึ้นหรือท่องลงได้คล่อง

โครงการนี้จึงเป็นประโยชน์ไม่ใช่แค่ด้านการเรียนแก่เด็กเท่านั้น แต่เมื่อเด็กอ่านออก อ่านคล่องก็จะนำไปสู่การอ่านอย่างแตกฉานต่อไป เพราะถ้าเด็กอ่านไม่ออก ไม่ว่าจะโรงเรียนจะรณรงค์ส่งเสริมการอ่านมากมายแค่ไหนก็ไม่ได้ผล

6. องค์ประกอบด้านการสนับสนุนจากผู้ปกครองนักเรียน

การส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน เมื่อเด็กอ่านหนังสือออกแล้ว ควรจะมีขั้นตอนการส่งเสริมการอ่านต่อเนื่องไป เพื่อให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านตลอดชีวิต ลักษณะของผู้มีนิสัยรักการอ่าน คือ ชอบอ่านหนังสือมาก สามารถอ่านหนังสือได้ทุกครั้งที่มีโอกาส และ "ติดหนังสือ" ต้องอ่านทุกวัน ถ้าไม่ได้อ่านจะรู้สึกเหมือนทำกิจวัตรประจำวันไม่ครบถ้วน ผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู บรรณารักษ์

(วิจิตรภานี สุภากร. 2541 (อ้างถึงใน ไพพรรณ อินทนิล. 2546 : 100))

คำกล่าวข้างต้นเน้นย้ำให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมการอ่านแก่เด็กอย่างต่อเนื่องนอกจากรั้วโรงเรียน เพื่อเสริมให้เด็กอ่านหนังสือเป็นนิสัย ซึ่งผู้วิจัยเห็นเช่นกันว่า **ผู้ปกครองนักเรียน คือกำลังเสริมในการสร้างนิสัยรักการอ่านแก่เด็ก** ทั้งนี้ผู้วิจัยสรุปจากหลายสาเหตุ

ข้อแรกจากการสัมภาษณ์เด็กๆ ทุกโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายล้วนสะท้อนให้เห็นว่าผู้ปกครองส่งเสริมเรื่องการอ่านแก่เด็กๆ ตามที่สามารถทำได้ เช่น ซื้อหนังสือให้อ่านโดยตามใจเด็กๆ ถ้าเป็นหนังสือที่ไม่แพงเกินไปและผู้ปกครองเห็นว่าไม่ประโยชน์ แต่ถ้าเป็นหนังสือที่ราคาค่อนข้างแพง ผู้ปกครองจะคิดถึงประโยชน์ก่อน หรือถ้าเป็นหนังสือที่อ่านได้ไม่นาน เช่น หนังสือเกม หนังสือการ์ตูน พ่อแม่ก็จะไม่สนับสนุนให้ซื้อ เด็กๆ ต้องเก็บเงินค่าขนมซื้อเอง ยิ่งกว่านั้นจากคำสัมภาษณ์ของเด็กๆ บอกว่าพ่อแม่ส่วนใหญ่พาเด็กไปซื้อหนังสือที่ร้าน เลือกหนังสือให้และให้เด็กเลือกหนังสือเอง เพราะพ่อแม่อยากให้เด็กอ่านหนังสือเยอะๆ จะได้เก่งๆ

ข้อสอง จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนทุ่งหมาเมฆ โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม) โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ปกครองเต็มใจบริจาคเงินให้โรงเรียนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ และการสนับสนุนห้องสมุด ถ้าเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนและลูกหลานของตน

จากข้อมูลทั้งหมดที่ผู้วิจัยประมวลมาในฉบับนี้ ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ อันเอื้อให้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ประสบความสำเร็จด้านการส่งเสริมการอ่าน ในบทต่อไปผู้วิจัยจะได้สรุปและเสนอแนะประเด็นสำคัญๆ อันจะช่วยให้เห็นภาพ การทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 3

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการย้ำประเด็นสำคัญจากการสำรวจข้อมูลในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจัย 10 แห่งให้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ 1) นโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน/สถานศึกษา ซึ่งเอื้อต่องานด้านส่งเสริมการอ่านทุกทาง 2) ความพร้อมของบุคลากรผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ทั้งในแง่ความกระตือรือร้นในการทำงาน เวลา ภาระงานและความรับผิดชอบ ขวัญและกำลังใจในการทำงาน 3) สถานที่และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีบรรยากาศของการส่งเสริมการอ่าน มีห้องสมุดเป็นศูนย์กลางหนังสือ หรือมีมุมหนังสือให้เด็กเข้าถึงได้ง่าย 4) รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านน่าสนใจและกระตุ้นให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วม และมีกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 5) ความพร้อมของตัวนักเรียนเอง คือนักเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจการอ่าน และมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน และสุดท้าย 6) โรงเรียนสามารถประสานความร่วมมือกับที่บ้าน ของนักเรียน หรือชุมชน ให้ช่วยสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน ทำให้การอ่านไม่ใช่ภาระหนักที่จำกัดขอบเขตเพียงให้โรงเรียนรับผิดชอบเท่านั้น แต่ทว่าถ่ายทอดความรับผิดชอบต่อเนื่องไปสู่เวลานอกโรงเรียนของเด็กด้วย หากมีองค์ประกอบพร้อมทุกด้านดังนี้ ก็จะเอื้อให้โรงเรียนนั้นๆ ประสบความสำเร็จด้านงานส่งเสริมการอ่านได้ ดังจะขยายข้อสรุปข้างต้นพร้อมเสนอแนะบางประเด็นดังต่อไปนี้

สรุปปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

1. ปัจจัยด้านความพร้อมของผู้บริหาร

งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนจะเป็นไปได้แค่ไหน ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จเพียงใด ประการแรกและอาจสำคัญที่สุดอันจะเอื้อให้เกิดงานด้านนี้ได้ คือผู้บริหารโรงเรียนนั้นๆ ต้องสนใจงานด้านการอ่านอย่างจริงจัง ทั้งในแง่รสนิยมส่วนตัว และในแง่ความต้องการสร้างนิสัยรักการอ่านแก่ผู้อื่น เพราะการรักและเข้าใจความสำคัญของการอ่านจะทำให้ผู้บริหารวางนโยบายเพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างมีทิศทางชัดเจน และส่งเสริมคนทำงานให้มีกำลังใจในการทำงาน หากผู้บริหารไม่มีใจ ไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน ผู้บริหารก็อาจจะทุ่มทรัพยากร เวลา และงบประมาณที่โรงเรียนมี ไปเพื่อความจำเป็นด้านอื่นมากกว่าการส่งเสริมการอ่าน เช่น ด้านอาคารสถานที่ ด้านสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น แต่การอ่านเป็นวิธีง่ายและน่าจะราคาถูกที่สุดในการให้เด็กเก็บเกี่ยวความรู้จากโลกทั้งโลกไว้ที่เข่า แม้งานส่งเสริมการอ่านแก่เด็กจะดูเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือไม่เร่งด่วนเมื่อเทียบกับกับงานด้านอื่นๆ ที่เห็นผลเป็นรูปธรรมกว่า และอาจจะดู “ยิ่งใหญ่” กว่า (การสร้างอาคารเรียน การซื้อคอมพิวเตอร์ การสร้างสนามกีฬา) แต่การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านแก่เด็กในระดับปฐมวัยถึงประถมศึกษา จะให้ผลประโยชน์แก่ส่วนรวมคือประเทศชาติในระยะยาว เพราะเมื่อเด็กโตขึ้นโดยมีนิสัยรักการอ่าน อ่านเป็น และรู้จักแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนด้วยการอ่าน เขาก็ย่อมเป็นเรี่ยวแรงอันสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติไปสู่ความก้าวหน้าได้ต่อไป

แต่กระนั้นก็ตาม แม้ผู้บริหารโรงเรียนจะเห็นความสำคัญของงานส่งเสริมการอ่านและงานห้องสมุดเพียงใด แต่หากผู้บริหารโรงเรียนมีการบริหารงานไม่เป็นระบบ กำหนดผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการอ่านไม่ชัดเจน กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของงานหรือกระจายความรับผิดชอบงานด้านนี้ไม่ทั่วถึง ก็อาจทำให้ความเข้าใจและความสนใจงานส่งเสริมการอ่านที่ตนมีนั้น ไม่อาจผลักดันโรงเรียนให้ก้าวไปอย่างโดดเด่นมั่นคงด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและผลสัมฤทธิ์ของงานได้

ดังนั้นผู้บริหารควรมีการบริหารจัดการนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรเพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างเป็นระบบด้วย เพราะการส่งเสริมการอ่านนั้นไม่ได้หมายความว่าเพียงมีห้องสมุด มีคนทำงานจัดหนังสือให้ยืมคืนได้เท่านั้น แต่ห้องสมุดเป็น แหล่งแหล่งเรียนรู้ที่จะมีชีวิตก็เพราะคนทำงานด้านนี้สร้างความเคลื่อนไหวให้ห้องสมุด หนังสือหรือสื่อทั้งหลายโดยตัวมันเอง อยู่หนึ่งๆ ไม่อาจเดินไปผู้ใช้ได้เอง คนจึงต้องเป็นผู้นำมันไปสู่ผู้ใช้ด้วยการสร้างบรรยากาศการแสวงหาความรู้ให้ห้องสมุดและ สร้างโอกาสให้หนังสือได้เผยแพร่วางตัวมันเอง ในความเป็นจริงแล้วสภาพห้องสมุดโรงเรียนซึ่ง “รู้กันดี” ในแวดวงผู้ทำงาน ส่งเสริมการอ่านคือ หลายโรงเรียนมีห้องสมุดและมีครูบรรณารักษ์ก็จริง แต่มิได้ใช้ประโยชน์ของการ “มี” นั้นอย่างเต็มที่ เช่น บางโรงเรียนมีห้องสมุด แต่ไม่มีครูบรรณารักษ์คอยเปิดปิด/ดูแลงานห้องสมุดอย่างชัดเจน หรือแม้บางโรงเรียนมีครู บรรณารักษ์ ครูก็มักต้องทำงานอื่นๆ มากมายเต็มมือ จนไม่มีเวลาหรือเรียกรวมเหลือเพื่อทุ่มเทแก่งานห้องสมุดอีก ครู บรรณารักษ์อาจต้องสอนหลายวิชาเพราะแท้จริงแล้วเป็นครูภาษาไทย หรือครูสอนวิชาสังคม หรือครูไม่ถนัดงานห้องสมุด เพราะไม่ได้จบด้านบรรณารักษ์มาโดยตรงแต่ถูกมอบหมายงานนี้ จึงทำให้ครูบรรณารักษ์หลายโรงเรียนรู้สึกว่างานห้องสมุด เป็น “ยาขม” เป็น “ภาระเพิ่มจากงานประจำ” ถ้าเลี้ยงได้ก็อยากเลี้ยง เมื่อประกอบกับตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน มักไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้เติบโตก้าวหน้าในอาชีพด้วยแล้ว ข้อจำกัดหลายประการเหล่านี้ ทำให้หลายโรงเรียนใช้ประโยชน์ ห้องสมุดอย่างไม่ค่อยเต็มที่ต่อ “การมีอยู่” ของห้องสมุดนัก และทำให้ห้องสมุดโรงเรียนมากมายกลายเป็น “ห้องเก็บหนังสือ” มากกว่าเป็น “แหล่งค้นคว้า” หรือ “แหล่งเรียนรู้” สำหรับเด็ก⁴

อีกกรณีหนึ่งคือ โรงเรียนมีห้องสมุด มีครูบรรณารักษ์ผู้ดูแลห้องสมุด และมีหนังสือดีๆ ทั้งราคาแพงและราคาไม่ แพงอยู่ก็จริง แต่ครูบรรณารักษ์ไม่เข้าใจธรรมชาติของหนังสือ ว่าหนังสือจะมีคุณค่าและมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อมันได้แบ่งปันตัว มันเองแก่ผู้อ่านจำนวนมหาศาลได้อย่างไม่จำกัด คือเมื่อมีผู้นำมันไปอ่านและนำมาไปใช้เท่านั้น หนังสือจึงจะมี “คุณค่า” เพิ่มขึ้นได้อย่างไม่รู้จบ เกินกว่า “มูลค่า” ของมัน หากครูบรรณารักษ์ไม่เข้าใจข้อนี้ก็อาจนำหนังสือดีๆ ราคาแพง ชวนหยิบชวน อ่านไปเก็บเข้าตู้ล็อกกุญแจไว้เพราะไม่อยากจะให้มีการนำมาอ่านแล้วหนังสือชำ/หนังสือเก่า และเกรงว่าห้องสมุดจะไม่มี งบประมาณซื้อหนังสือดีๆ อีก

หากเกิดกรณีเช่นว่านี้ แล้วผู้บริหารโรงเรียนเข้าใจความสำคัญของการอ่าน และบริหารงานอย่างเป็นระบบมี วิสัยทัศน์ ย่อมเป็นที่พึ่งในการแก้ปัญหาได้ เช่น อาจปรับเปลี่ยนบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน สอดส่องดูแลการทำงานของครู บรรณารักษ์ กระตุ้นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและคอยให้คำแนะนำเรื่องนี้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหมายความว่าผู้บริหารต้องเข้าใจ งานส่งเสริมการอ่านอย่างดีด้วย ทั้งขอบเขตหน้าที่ รูปแบบการทำงาน และแนวทางสร้างสรรค์งานใหม่ๆ แม้ไม่ได้เป็นผู้ลงมือ ปฏิบัติงานนี้ด้วยตัวเองก็ตาม

ผู้บริหารที่เข้าใจความสำคัญของงานส่งเสริมการอ่าน รู้ความถนัดความชอบของบุคลากรในโรงเรียน น่าจะทำการ ทำงานในโรงเรียนมีระบบดี มีการกระจายงานอย่างทั่วถึง ทำให้ภาระงานของผู้รับมอบหน้าที่ต่างๆ ไม่หนักเกินไป (ซึ่งไม่ได้ หมายความว่างานด้านส่งเสริมการอ่านอย่างเดียวเท่านั้น แต่หมายถึงการทำงานทั้งระบบโรงเรียนด้วย) ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้บริหารควร จำกัดขอบเขตหน้าที่การทำงานของบรรณารักษ์ให้ละเอียดชัดเจน ถ้าเป็นไปได้ควรให้ครูบรรณารักษ์ดูแลงานห้องสมุด สอน วิชาห้องสมุด เป็นหลัก โดยทำงานอื่นๆ น้อยลงหรือไม่ต้องทำเลย เพราะงานห้องสมุดเป็นงานหนัก โดยเฉพาะถ้าทั้งโรงเรียนมี เด็กนักเรียนเป็นหลักพัน มีหนังสือเป็นหลักหมื่นเล่ม โดยมีครูบรรณารักษ์ทำงานคนเดียว ต้องคิดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ด้วยนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ที่จะดึงดูดคนให้อยากมาทำงาน แม้จะเป็นผู้เรียนจบหรือมีประสบการณ์งานห้องสมุดโดยตรงก็ตาม

การพูดเรื่องภาระงานในหน้าที่นั้น ต้องไม่ลืมว่าความชอบความพอใจของคนเป็นเรื่องซับซ้อน ครูบรรณารักษ์บาง คนอาจไม่ชอบที่ต้องรับแต่งงานห้องสมุดก็ได้ อาจจะชอบงานด้านอื่นด้วย เพื่อเป็นหนทางในการหลีกเลี่ยงจากความจำเจของงาน ห้องสมุด ในแง่หนึ่งผู้บริหารจึงต้อง “มอง” บุคลากรให้ออกด้วย ว่าขอบเขตงานแค่ไหนจึงจะเหมาะสมสำหรับคนๆ นั้น

⁴ ข้อมูลเพิ่มเติมใน ภาคผนวก : สัมภาษณ์ รศ. พวา พันธุ์เมฆา

ความพร้อมด้านผู้บริหารหากจะเกิดขึ้นได้ จึงน่าจะเกิดจากปัจจัยพื้นฐานที่สุดคือ ผู้บริหารเป็นผู้รักการอ่านด้วยตนเอง และต้องการสร้างและส่งผ่านนิสัยรักการอ่านรักการเรียนรู้ของตนแก่บุคลากรอื่นๆ ทุกระดับในโรงเรียน รวมทั้งเด็กนักเรียนด้วย ดังเช่นที่ปรากฏในบุคลิกของผู้บริหาร **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โรงเรียนประถมศึกษาชาวมหาสารคาม** **โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์** ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายแล้วในบทที่ 2 ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนอาจจูงใจให้บุคลากรผู้ทำงานหนัก ทั้งงานส่งเสริมการอ่านและงานอื่นๆ รักและทุ่มเทให้การทำงานคือ การให้กำลังใจผู้ทำงาน ด้วยการส่งเสริมบุคลากรทุกทางในสิ่งที่เขาเป็นประโยชน์ต่องานของเขา ทั้งการอุดหนุนงบประมาณให้อย่างต่อเนื่อง พอเพียง และส่งเสริมโอกาสในการพัฒนาตนเองและความก้าวหน้าในงานแก่เขา เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วผู้ทำงานบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมักเป็นตำแหน่งที่ “นิ่ง” ไม่ได้ก้าวหน้ามากนัก หรือหากบุคลากรผู้ได้รับมอบหมายให้ทำงานส่งเสริมการอ่านหรืองานห้องสมุด ไม่เหมาะกับงานจริงๆ ก็น่าจะให้โอกาสเขาได้หมุนเวียนไปลองงานอื่นๆ ที่อาจถนัดกว่า

ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อผู้บริหารสร้างความต้องการงานส่งเสริมการอ่านและงานห้องสมุดขึ้นในโรงเรียนได้แล้ว ผู้บริหารต้องแก้ปัญหาความขาดแคลนต่างๆ ที่จะตามมาด้วยโดยเฉพาะด้านบุคลากร เพราะเป็นหัวใจของห้องสมุด ยกตัวอย่างจากบทที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 10 แห่งมีครูบรรณารักษ์อย่างน้อย 1 คน รับผิดชอบงานห้องสมุดโดยตรง แต่ถ้าหากโรงเรียนใดผู้บริหารเห็นความสำคัญของงานนี้มาก แม้เป็นโรงเรียนรัฐบาลที่ไม่ได้ตำแหน่งบรรณารักษ์จริงจัง แต่การผลักดันจากผู้บริหารก็จะทำให้โรงเรียนจ้างคนมาทำงานเป็นครูอัตราจ้าง ทั้งยังตั้งทีมงานห้องสมุดได้มากกว่า 1 คนด้วย เช่น **โรงเรียนประถมศึกษาชาวมหาสารคาม** ที่มีครูทำงานห้องสมุดในทีมทั้งหมดถึง 5 คน (ครูบรรณารักษ์ 1 คน หัวหน้าหมวดภาษาไทย 1 คน และครูหมวดภาษาไทยอีก 3 คน ช่วยควบคุมดูแลงานห้องสมุด ทั้งยังมีเด็กๆ บรรณารักษ์น้อยอีกไม่ต่ำกว่า 30 คนด้วย) ซึ่งนับว่าเป็นบุคลากรห้องสมุดที่มากกว่าโรงเรียนใดๆ ในกลุ่มเป้าหมายแม้แต่ที่เป็นโรงเรียนเอกชนด้วยซ้ำ ข้อนี้ย่อมสะท้อนว่าเมื่อผู้บริหารเห็นความสำคัญของงานห้องสมุด แม้เป็นโรงเรียนรัฐบาลก็จะช่วยแก้ปัญหาความขาดแคลนต่างๆ ได้

ผู้บริหารงานห้องสมุดโรงเรียนตัวจริง อาจคือกระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อเอ่ยถึงผู้บริหาร เมื่อผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ รศ. พวา พันธุ์เมฆา ผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์กว่า 40 ปี และมีความสนใจส่วนตัวด้านงานห้องสมุดโรงเรียน จึงได้รับทราบทัศนะของท่านซึ่งช่วยขยายความเข้าใจเรื่องการบริหารงานห้องสมุดแก่ผู้วิจัยมากขึ้น การสัมภาษณ์ รศ. พวา ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการเอ่ยถึงผู้บริหารเฉพาะในเขตรั้วโรงเรียนนั้นไม่น่าจะครอบคลุมปัจจัยส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนได้อย่างครบถ้วนทุกมิติ แต่ควรเอ่ยถึงผู้บริหารระบบการศึกษาไทยผู้เป็นพลังหลักในการผลักดันสังคมการศึกษาอย่างแท้จริงด้วย นั่นคือผู้บริหารในระดับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอว่าเป็นผู้บริหารงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนอย่างแท้จริงผู้หนึ่ง ในแง่หนึ่งแม้ว่าการผลักดันการอ่านในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้จริงหากผู้บริหารโรงเรียนต่างๆ เห็นความสำคัญ แต่อีกแง่หนึ่งซึ่งสำคัญกว่านโยบายของผู้บริหารโรงเรียนคือนโยบายของผู้บริหารระบบการศึกษาไทย คือนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ ก็เป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จและข้อจำกัดของงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนด้วย ดังที่ รศ. พวา พันธุ์เมฆา ผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และงานห้องสมุดโรงเรียน ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับ “ปัญหาน้ำอืดอืด” อันเนื่องมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการสร้างเงื่อนไขสำคัญอันทำให้งานห้องสมุดโรงเรียนโดยทั่วไปไม่ได้พัฒนามากนัก ดังนี้

“...การที่กระทรวงศึกษาธิการไม่เห็นความสำคัญของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ในเมื่อรณรงค์เรื่องการส่งเสริมการอ่าน และการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยิ่งก็เกิดปัญหา ผมว่ามันเป็นจุดอ่อนที่สุด เรามีแผนปฏิรูปการศึกษา แต่ในแผนไม่เคยกล่าวถึงห้องสมุดเลย เราเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้วไม่มีแหล่งให้เขาค้นคว้า ก็เกิดปัญหา

ตอนหลังอาจารย์คุณหญิงเน้นมาศ ขวลิขิต ไม่พบการกล่าวถึงห้องสมุดในแผนปฏิรูปการศึกษา ก็ไปเรียกร้อง กระทรวงฯ ก็บอกว่าต้องมี ห้องสมุดสำคัญ ตอนหลังก็มีห้องสมุด แต่ไม่มีการพูดถึงบุคลากรห้องสมุดเลย มันก็ไม่ครบด้าน ผมมองว่าต้องมีคนแล้วให้เขาโตในห้องสมุดของเขา เปรียบเทียบกับที่อ่านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชน ที่สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เขาอาจมีตำแหน่งบรรณารักษ์แต่ให้อยู่ในห้องสมุด ขึ้นได้แค่ซี 6 ซี 7 ถ้าจะขึ้นไปกินตำแหน่งอื่นก็ต้องออกจากห้องสมุด ทำงานไปสักพักเขาก็ทิ้งงานแล้ว ใหม่ๆ ที่คนเรียนสายบรรณารักษ์ เราอาจให้เขาโตซักซี 8 ให้เขาโตอยู่ในห้องสมุด เขาก็พัฒนาห้องสมุดไปเรื่อยๆ แต่ซี 5 6 ต้องไปเป็นหัวหน้าฝ่าย หัวหน้าส่วน จึงจะก้าวหน้าได้

การกระทรวงศึกษาไม่มีการส่งเสริมให้มีตำแหน่งบรรณารักษ์ในโรงเรียน ไปบรรจุบรรณารักษ์เป็นตำแหน่งครู เพราะยังมองว่าคนที่อยู่ในโรงเรียนต้องมีตำแหน่งครูเป็นอาจารย์สอน แท้จริงแล้วควรจะเป็นตำแหน่งบรรณารักษ์ซึ่งต้องเติบโตในสายงานของเขา ผมเคยมองว่าถ้าเทียบกับโรงพยาบาล โรงพยาบาลมีแพทย์มีพยาบาลเป็นตัวหลัก ถ้าเทียบกันก็คล้ายๆ กับผู้สอนในโรงเรียน โรงเรียนก็มีครูอาจารย์เป็นตัวหลัก แต่นอกจากตัวหลักต้องมีฝ่ายส่งเสริมด้วย ในโรงพยาบาลยังมีเภสัชกรเป็นผู้จ่ายยา ผมมองว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนก็เทียบเท่ากับตำแหน่งเภสัชกรในโรงพยาบาล จึงต้องมีตำแหน่งนี้ทุกโรงเรียน ทุกโรงพยาบาลต้องมีเภสัชกร ที่เติบโตในสายงานของเขาได้ โรงเรียนก็ควรมีตำแหน่งบรรณารักษ์บรรจุให้ เพราะเวลาเราสอนเด็กเราจะสอนนิสิตเรื่องหลักวิธีการร่วมมือกับครูในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เอื้อต่อการเรียนการสอน เอื้อต่อกัน จะจัดหาหนังสือก็ต้องให้ครูเป็นคนแนะนำเข้ามา บรรณารักษ์จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านประสานกับครู....

แต่ภายหลังยังจ้างบรรณารักษ์เป็นครูอัตราจ้างชั่วคราวก็ยังไม่มีการสนใจงานนี้ไปใหญ่ เงินเดือนก็ให้แค่ตามวุฒิ ทกเจ็ดพันบาท ถ้าจบปริญญาตรี บางที่จ้างบรรณารักษ์เพียงคนเดียว คนเดียวจะไปทำอะไรได้ งานห้องสมุดมีมหาคาล คือถ้ามีห้องสมุดแล้ว ห้องสมุดก็ต้องมีชีวิตไปตลอด ต้องมีหนังสือไหลเวียนเข้ามา พอหนังสือเข้ามาบรรณารักษ์ก็ต้องมีหน้าที่ดำเนินการ จัดเครื่องมือสืบค้น แบ่งหมวดหมู่ กำหนดหัวเรื่อง จัดชั้นชั้น ดูแล คือมันต้องดูแลไปตลอดภาระงานมันไม่ใช่เบาๆ”

(พว พันธ์เมฆา. 2549: สัมภาษณ์)

จากคำสัมภาษณ์จะเห็นว่าปัญหาเชิงนโยบายจากรัฐ โดยเฉพาะข้อที่กระทรวงศึกษาธิการดูราวกับมองข้ามความสำคัญของงานตำแหน่งบรรณารักษ์ในโรงเรียนนั้น เป็นเหตุหนึ่งของปัญหาระยะยาวที่ทำให้การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะเมื่อกระทรวงฯ ไม่มีการกำหนดให้มีอัตราตำแหน่งบรรณารักษ์ให้ห้องสมุดโรงเรียนรัฐบาลทั่วไป มีแต่ตำแหน่งครูผู้สอนเท่านั้น เมื่อไม่มีตำแหน่งโรงเรียนก็รับคนมาทำงานโดยอาศัยงบประมาณเงินเดือนของทางการไม่ได้ ต้องอาศัยจ้างบรรณารักษ์เป็นครูอัตราจ้างเท่านั้น โดยหาเงินเดือนให้จากริธีใดก็ตามที่ผู้บริหารต้องพยายาม ดิ้นรนหาเอง แต่คนทำงานทุกคนต้องการความมั่นคงในงานของตน การจ้างบุคลากรเป็นครูอัตราจ้างนั้นให้ความรู้สึกไม่มั่นคงในวิชาชีพเท่าตำแหน่งข้าราชการ อีกทั้งเมื่อไม่อาจเติบโตตามสายงานวิชาชีพของตนได้ ครูบรรณารักษ์ที่เป็นครูอัตราจ้างจึงมักแสวงหาความมั่นคงอื่นเมื่อมีโอกาส เช่น สอบบรรจุไปเป็นครูโรงเรียนอื่น หรือลาออกไปทำงานอื่น การไม่เปิดโอกาสให้บรรณารักษ์มีโอกาสก้าวหน้าทางวิชาชีพในสายงานของตนนี้ก่อปัญหาด้านบุคลากรห้องสมุดมากที่สุด หากโรงเรียนใด

มอบหมายให้ครูข้าราชการไปช่วยงานห้องสมุด เมื่อถึงเวลาหนึ่งที่ครูผู้นั้นต้องการเติบโตด้านตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ ก็ต้องทิ้งงานห้องสมุดไปทำงานบริหารหรืองานอื่นๆ ทำให้ห้องสมุดขาดแคลนบุคลากรอยู่เรื่อยไป ต้องดึงคนใหม่เข้ามา ซึ่งอยู่ได้ไม่นานก็ต้องออกไปสร้างความก้าวหน้าแก่ตัวเองอีก นี่จึงเป็นวงจรที่ก่อความพิกลพิการ หยุดชะงัก ให้แก่งานห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นอย่างมาก

ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้เมื่อพูดถึงผู้บริหารและนโยบายของผู้บริหารซึ่งจะเอื้อต่องานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะไปถึงการบริหารระดับนโยบายของชาติโดยกระทรวงศึกษาธิการด้วย ว่าควรเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการอ่านอย่างเป็นรูปธรรมในโรงเรียนอย่างแท้จริง ด้วยการกำหนดตำแหน่งบรรณารักษ์ในโรงเรียนอย่างชัดเจนและมีจำนวนเหมาะสมต่อขนาดโรงเรียนและจำนวนนักเรียน ควบคู่ไปกับการมีนโยบายจริงจังเรื่องส่งเสริมห้องสมุดโรงเรียน ยิ่งกว่านั้นควรมีนโยบายชัดเจนเพื่อกำหนดความก้าวหน้าในสายอาชีพให้แก่บรรณารักษ์ด้วยเช่นเดียวกับงานตำแหน่งหลักอื่นๆ ในโรงเรียน หากทั้งหมดนี้เป็นจริงได้ ผู้วิจัยเชื่อว่างานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนทั้งระบบของไทยน่าจะก้าวหน้าขึ้นได้อย่างมั่นคง

2. ปัจจัยด้านความพร้อมของบุคลากรผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

เมื่อผู้บริหารเห็นความสำคัญของงานส่งเสริมการอ่านแล้ว โรงเรียนก็ต้องมีผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านที่รับผิดชอบงานอย่างเต็มที่ชัดเจน ดังที่ได้เสนอข้อมูลจากผลการสำรวจในบทที่ 2 แล้วว่า โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายวิจัยทุกโรงเรียนมีบุคลากรที่ทำงานด้านส่งเสริมการอ่านเต็มเวลา หรือรับผิดชอบเรื่องนี้เต็มอย่างน้อยหนึ่งคน (หากมีมากกว่า 1 จะดีมาก) ทำให้มีตัวต้นผู้รับผิดชอบงานอย่างเป็นรูปธรรม บุคลากรมีเวลาคิดงาน มี “มือไม้” ในการทำงาน งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเหล่านั้นจึงมีการปฏิบัติและพัฒนาอย่างจริงจังต่อเนื่อง แต่บุคลากรเองก็ต้องพร้อมรับภาระหนักของงานห้องสมุดและงานส่งเสริมการอ่านด้วย เพราะเป็นงานซ้ำๆ ที่ต้องทำต่อเนื่องเรื่อยไป หยุดไม่ได้ จนครบบรรณารักษ์หรือครูภาษาไทยหรือใครก็ตามที่เป็นผู้ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนอาจรู้สึกจำเจหรือเบื่อหน่ายงานได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าต้อง “แบกภาระงาน” ไว้เพียงผู้เดียว หากขาดคู่คิด ผู้ช่วย ที่จะกระจายงานไปบ้าง บุคลากรผู้ทำงานห้องสมุดก็อาจจะเลือก “หนี” งานได้ง่ายๆ

ดังนั้นบุคลิกของผู้ทำงานส่งเสริมการอ่าน หรือผู้เป็นบรรณารักษ์ในอุดมคติคือ เป็นผู้กระตือรือร้น มีเวลา มีอิสระ เพื่อคิดสร้างสรรค์และลงมือทำกิจกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ ผู้ส่งเสริมการอ่านควรมีทัศนคติที่ดีต่อเด็กและต่องานห้องสมุดว่าคืองานบริการ ซึ่งต้อง “เอาใจ” ลูกค้าของห้องสมุดคือเด็กเป็นหลัก ซึ่งน่าจะทำให้เกิดการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเป็นมิตร ไม่ดุหรือมุ่งระแวงว่าเด็กจะไม่รักษาหนังสือ จนวางใจแต่การดูแลของตัวเองเท่านั้น นั่นคือเก็บหนังสือไว้อย่างดี **ที่สำคัญครูผู้ส่งเสริมการอ่านและบรรณารักษ์ต้องทำงานประสานกับครูสาระวิชาอื่นๆ ในโรงเรียนด้วย เพื่อเป็นแนวร่วมสร้างกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เกิดพลัง** ซึ่งครูผู้เรียนจบด้านบรรณารักษศาสตร์มักเรียนรู้มาแล้วว่าต้องทำงานประสานกับองคาพยพอื่นๆ ในโรงเรียนเพื่อสร้างนิสัยการอ่านแก่เด็ก เพราะการขับเคลื่อนการอ่านในโรงเรียนโดยบรรณารักษ์หรือใครเพียงคนเดียว ย่อมไม่เพียงพอ หน้าที่ของบรรณารักษ์คือการบริการทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนของตน เมื่อหนังสือเดินทางไปหาเด็กด้วยตัวมันเองไม่ได้ ก็ต้องมีคนนำหนังสือไปสู่เด็ก บุคลากรทั้งโรงเรียน (ต่อเมื่อไปถึงผู้ปกครองที่บ้านของเด็ก) จึงนับเป็นบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่านแก่เด็กอย่างแท้จริง ดังนั้นต้องดึงดูตให้บุคลากรสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มในโรงเรียนมาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในห้องสมุดได้เท่าเทียมกัน ไม่ควรเจาะจงเพียงครูภาษาไทยเท่านั้น ครูสอนวิชาคณิตศาสตร์ พลศึกษา วิทยาศาสตร์ ก็ควรมีที่สนใจว่าควรใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งค้นคว้าแก่เด็ก เมื่อต้องทำงานประสานกับหลายๆ ฝ่ายเช่นนี้ทำให้งานห้องสมุดซึ่งอยู่ในสถานที่ต่างๆ จึงเป็นงานที่ไม่นิ่งเลย ต้องเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และเป็นงานที่เอื้อให้มีการคิดสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ได้อย่างอิสระ อาจจะมีมากกว่าการสอนวิชาต่างๆ ที่มีกรอบเนื้อหาของหลักสูตรจำกัดทิศทางสร้างสรรค์ไว้เสียอีก

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยมีความเห็นว่าครอบครัวควรรักขุดลอดถึงครูทั้งโรงเรียนน่าจะมีชั้นเชิงและวิธีการดึงดูดให้เด็กอยากเข้าห้องสมุดได้โดยไม่ต้องใช้การบ้านหรือรายงานบังคับเสมอไป หรือไม่จำเป็นต้องใช้รางวัลจูงใจให้เด็กเกิดความรู้สึกอยากเข้าห้องสมุดเพื่อเอาของรางวัล แม้การบ้าน รายงาน และรางวัล จะเป็นวิธีช่วยให้เด็กเดินเข้าห้องสมุดไปหาหนังสือได้อย่างง่ายดายนก็ตาม แต่หากสร้างความอยากเข้าห้องสมุดให้เกิดขึ้นในตัวเด็กเอง จะเป็นงานท้าทายและเป็นศิลปะอย่างยิ่ง หรือหากจะมีการมอบรางวัลแก่เด็ก รางวัลนั้นควรเป็นรางวัลที่ไม่ควรเป็นวัตถุเสมอไป เพราะการให้วัตถุ คุณค่ามักจบเพียงการได้รับมอบวัตถุเท่านั้น แต่หากลองตั้งรางวัลแห่งการ “ให้” มากกว่ารางวัลแห่งการ “ได้” โดยให้รางวัลที่อาจกระจายคุณค่าแก่เด็กคนอื่นๆ ได้ด้วย ก็น่าจะเป็นการปลูกฝังความมีน้ำใจแก่เด็กผู้ได้รับรางวัลให้รู้จัก “ให้” ดังเช่นตัวอย่างรางวัลที่ **โรงเรียนแยมสอาด** และ **โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม)** มอบให้เด็กนักเรียนผู้เป็นยอดนักอ่าน ด้วยการนำเด็กไปเลือกซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดที่ร้านหนังสือโดยใช้งบประมาณของโรงเรียน นี่ถือเป็นตัวอย่างรางวัลแห่งการ “ให้” ที่น่าสนใจ เพราะเด็กๆ ได้รับผิดชอบภารกิจเป็นผู้ไปเลือกหนังสือให้โรงเรียน ต้องเลือกเล่มที่เขาคิดว่าเขาและเพื่อนๆ อยากอ่านจริงๆ เมื่อเลือกซื้อมาแล้วเขาอ่านและเขียนเรื่องย่อให้ห้องสมุดนำไปแนะนำแก่คนอื่นๆ ต่อไป รางวัลที่เด็กยอดนักอ่านเหล่านี้ได้รับ จึงเป็นรางวัลที่ไม่ได้เกิดผลแก่ผู้ได้รับรางวัลเพียงคนเดียว แต่เขาได้เผื่อแผ่ประโยชน์ของรางวัลนั้นแก่เพื่อนร่วมโรงเรียนด้วย ดังนั้นเมื่อครูหรือพ่อแม่อยากให้รางวัลแก่เด็ก น่าจะลองมอบรางวัลที่เอื้อให้เด็กได้แบ่งปันสิ่งที่เขาได้แก่ผู้อื่นในทำนองเช่นนี้ เช่น ครูอาจให้เด็กผู้ใช้ห้องสมุดบ่อยได้เป็นคนอ่านนิทานให้เพื่อน/น้องฟังในห้องสมุด หรือได้ช่วยครูทำงานสำคัญมากๆ เช่น ได้เป็นผู้ปลูกต้นไม้หน้าห้องสมุด ได้เป็นผู้ซักธงชาติขึ้นเสา ได้เป็นผู้อ่านข่าวเช้าหน้าเสาธง ได้เป็นคนคิดคำถามเพื่อถามคนอื่นในเกมนห้องสมุด เป็นต้น หรือถ้าเด็กคนไหนสืบค้นข้อมูลในห้องสมุดเก่ง เขาจะได้รางวัลเป็นผู้แนะนำเด็กคนอื่นเรื่องการค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตในห้องสมุด 1 สัปดาห์ เป็นต้น ข้อเสนอเช่นนี้อาจปฏิบัติจริงได้ยาก แต่ผู้วิจัยต้องการเสนอแนวทางการตั้งรางวัลที่จะช่วยให้เด็กตระหนักถึงการแบ่งปัน และการคิดถึงผู้อื่นมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เพื่อสร้างคุณค่าของรางวัลให้มีมิติลึกซึ้งขึ้น และไม่ไดจบแค่เพียงวัตถุเท่านั้น

โรงเรียนมีความพร้อมในการจ้างบรรณารักษ์ แต่หาบรรณารักษ์ไม่ได้

เมื่อตั้งประเด็นเรื่องความพร้อมด้านบุคลากรผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนขึ้นแล้ว ข้อสังเกตที่ผู้วิจัยพบเมื่อศึกษาข้อมูลในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายคือ หลายโรงเรียนแม้จะมีความพร้อมในการจ้างบรรณารักษ์ แต่ก็กลับประสบปัญหาไม่มีผู้สมัครเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัยหลายแห่ง ทั้ง **โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ** **โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)** **โรงเรียนพญาไท** ล้วนมีปัญหาด้านการสรรหาบุคลากรมาทำงานบรรณารักษ์ห้องสมุดทั้งสิ้น (โรงเรียนทุ่งมหาเมฆหาคนมาหลายเดือน โรงเรียนพญาไทหาคนมาเป็นปี ก่อนที่ทีมวิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูล) หรือแม้มีผู้มาสมัครก็ไม่ได้รับเลือกได้ บัณฑิตด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง สาเหตุที่ทำให้งานบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน “ไม่มีอบบูล่า” เป็นที่นิยมแก่คนทั่วไปให้แย่งกันเรียน แย่งกันจบมาทำงานนั้น ผู้วิจัยพบว่าเป็นปัญหาซึ่งมีสาเหตุซับซ้อนหลายมิติทีเดียว

มิติแรกอาจเป็นเพราะ “ชื่อเสียง” ของงานตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนที่ “ไม่ใช่งานในอุดมคติ” “ไม่ใช่สภาพในฝัน” ที่น่าเชิญชวนสำหรับผู้จบการศึกษาในด้านนี้ จากคำสัมภาษณ์ของ รศ. พว พันธ์เมฆา ได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่า ผู้สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์จากมหาวิทยาลัยในมีแนวโน้มว่ามีทัศนคติในแง่ลบต่องานห้องสมุดโรงเรียนมาก จนหากเลือกได้ บัณฑิตด้านบรรณารักษศาสตร์ก็เลือกทำงานด้านอื่น ไม่ได้ทำงานตรงตามวุฒิที่เรียนมาแต่อย่างใด ปัจจุบันนี้ถ้าจะไปสมัครงานในไทยไม่ได้ขาดแคลนผู้ศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ เพราะมหาวิทยาลัยในประเทศหลายแห่งมีการผลิตบัณฑิตด้านบรรณารักษศาสตร์ปีละหลายร้อยคน แต่ทว่าบัณฑิตเหล่านี้มีทัศนคติว่าอยากทำงานบริษัทมากกว่างานห้องสมุดโรงเรียน เพราะเงินเดือนบริษัทมากกว่า ภาพพจน์งาน “ทันสมัย หุ่นยนต์ นวัตกรรม” กว่าสำหรับผู้ที่เพิ่งจบและยังอยู่ในวัยทำงาน อีกทั้งงานในบริษัทเอกชนยังมีโอกาสก้าวหน้ามากกว่าด้วย ทำให้องค์กรเอกชนดึงบัณฑิตด้านบรรณารักษศาสตร์ไปจากห้องสมุดโรงเรียนได้ปีละมากๆ (พว พันธ์เมฆา, 2549, สัมภาษณ์)

มิตที่สอง จากประสบการณ์ของผู้วิจัยเท่าที่ได้สัมผัสงานของครูบรรณารักษ์โรงเรียนมา พบว่างานบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนเป็นงานหนักเกินไปจนไม่มีใครอยากทำ แม้แต่ครูผู้เป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดในปัจจุบันก็รู้สึกเช่นนั้นหลาย ๆ ที่ โดยเหตุผลแท้จริงไม่ใช่เรื่องงานในหน้าที่โดยตรงที่หนักหนาสาหัส แต่เป็นงานด้านอื่นซึ่งดึงเวลาจากงานห้องสมุดซึ่งเป็นงานแท้จริงของครูบรรณารักษ์ไป ครูบรรณารักษ์หลายคนที่มีผู้วิจัยมีโอกาสพบปะพูดคุยบอกว่าตนไม่มีปัญหาเรื่องงานด้านเทคนิค แต่มีปัญหาเรื่องการบริการและการจัดการภาระงานของตน เพราะนอกจากการดูแลห้องสมุดและสอนวิชาห้องสมุดแล้ว มีหลายกรณีที่ครูบรรณารักษ์มักต้องไปทำงานอื่นที่โรงเรียนขอให้ช่วยอีกมากมายด้วย เช่น สอนวิชาอื่น ดูแลงานด้านอื่น เมื่อประกอบกับการไม่มีคนหรือเครื่องมือ (เทคโนโลยี) มากพอจะช่วยแบ่งเบาภาระงานต่างๆ ที่งานเทคนิคและงานบริการในห้องสมุดก็ล้นมืออยู่แล้ว เนื่องจากงานห้องสมุดเป็นงานที่หาผู้อาสาทำยากและมักได้งบประมาณน้อย ดังนั้นย่อมทำให้การเป็นครูบรรณารักษ์ห้องสมุด ไม่ใช่เรื่องที่ใครสบายใจอยากทำ ยกตัวอย่างจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ซึ่งหลายคนอาจเห็นว่าเป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมทั้งบุคลากรและงบประมาณ น่าจะไม่มีปัญหาด้านการส่งเสริมการอ่าน แต่หาว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายก็ไม่ได้ทำงานส่งเสริมการอ่านใน “อุดมคติ” เสมอไป ครูบรรณารักษ์โรงเรียนพญาไท ต้องเป็นทั้งบรรณารักษ์ห้องสมุดและครูสอนวิชาคอมพิวเตอร์ และยังคงสอนการใช้ห้องสมุดสัปดาห์ละ 25 คาบ⁵ ต้องซ่อมแซมจัดระบบหนังสือและดูแลการบำรุงรักษาเครื่องคอมพิวเตอร์ในบางครั้งด้วย ทั้งหมดเป็นงานที่ดูล้นมือทีเดียวสำหรับครู 1 คน ดังนั้นผู้ที่จะมาทำงานบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนได้อย่างมีความสุขจึงต้องเป็นผู้พร้อมรับงานหนัก ใจเย็น จัดระบบการทำงานของตัวเองเก่ง ทั้งยังต้องอดทนต่อโอกาสก้าวหน้าในการทำงานที่อาจไม่มากเท่าตำแหน่งอื่นในโรงเรียนด้วย

มิตที่สามของปัญหาบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนก็คือการไม่มีความก้าวหน้าในสายงานของตน นอกจากการต้องแบกภาระงานหนัก อาจต้องทำงาน “จับฉ่าย” เยอะแล้ว ปัญหาด้านทัศนคติแง่ลบต่องานอาชีพบรรณารักษ์ในโรงเรียนรัฐบาลยังเกิดจากการที่คนทั่วไปเห็นว่างานบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนไม่มีความก้าวหน้า ตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่คือการอยู่ที่ห้องสมุดเท่านั้น ไม่อาจเข้าไปสู่งานสำคัญระดับอื่นได้ บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจึงไม่ใช่ตำแหน่งที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางอื่นได้ง่ายๆ การที่ใครจะคิด “ปักหลัก” อยู่กับงานในห้องสมุดจึงเป็นไปได้ยาก

ทั้งนี้ทั้งนั้นข้อนี้ย่อมเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว ที่ไม่กำหนดอัตราตำแหน่งบรรณารักษ์ในโรงเรียนไว้ด้วย ซึ่งปัญหานี้ส่งผลต่อเนื่องต่อไปคือโรงเรียนต้องมอบหมาย (แถมบังคับ) ให้บุคลากรส่วนอื่นมาดูแลงานห้องสมุด ซึ่งไม่ใช่เรื่องดีนัก เพราะการดูแลงานห้องสมุดสำคัญมากที่ผู้ดูแลต้องเข้าใจงานห้องสมุดไม่ใช่เพียงแค่จัดหนังสือชั้นให้เด็กยืมคืนได้ หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้บ้างก็ถือว่าเพียงพอแล้วเท่านั้น⁶ ดังทัศนะของ รศ. พวา พันธุ์เมฆา ผู้เชี่ยวชาญด้านห้องสมุดโรงเรียนซึ่งเห็นว่า

“...บางคนไม่เข้าใจ (งานห้องสมุด) มองแค่ว่ามีหนังสือชั้นชั้นได้ก็พอแล้ว แต่ก่อนจะเอาหนังสือชั้นชั้น จัดแบบมีหมวดหมู่มีระบบ จัดหนังสือที่มีเนื้อหาเหมือนกันไว้ที่เดียวกัน มัน

⁵ มีนักศึกษานิเทศศาสตร์ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่สนับสนุนการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” ซึ่งเสนอรูปแบบห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาอันเหมาะสมสำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน 400 คนว่า “ควรมีบรรณารักษ์ 1 คน ถ้าเด็กมากกว่า 400 คนต้องเพิ่มจำนวนบรรณารักษ์” และ “บรรณารักษ์ไม่ควรมีชั่วโมงสอนวิชาใดๆ นอกจากวิชาการใช้ห้องสมุด และไม่ควรมีชั่วโมงสอนเกิน 7 ชั่วโมงต่อสัปดาห์” (อุบลรัตน์ สาลีผลิน, 2549: 85)

⁶ อุบลรัตน์ สาลีผลิน, 2549: 83-84 ระบุเรื่องบุคลากรห้องสมุดว่า 1. ผู้ทำหน้าที่บรรณารักษ์ต้องสำเร็จการศึกษาอย่างต่ำปริญญาตรีทางด้านบรรณารักษศาสตร์และ/หรือสารสนเทศศาสตร์ 2. ผู้ทำหน้าที่บรรณารักษ์ ถ้าไม่จบปริญญาตรีตามข้อ 1 ต้องผ่านการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์จากสถาบันอันเป็นที่ยอมรับ 3. บรรณารักษ์ห้องสมุดต้องมีอย่างน้อย 1 คนต่อนักเรียน 400 คน ถ้ามีนักเรียนมากกว่า 400 คนควรเพิ่มบรรณารักษ์และผู้ช่วยบรรณารักษ์

ต้องรู้หลัก หรือถ้าเรามีข้อมูลที่เรารู้แค่บางอย่าง เช่นรู้แค่ชื่อผู้แต่ง หรือรู้แค่ชื่อเรื่อง แล้วเราจะไปค้นหาหนังสือทั้งห้องสมุดได้อย่างไร ผู้แต่งที่เราต้องการหาได้ที่ไหน ฉะนั้นเราต้องสร้างเครื่องมือสืบค้นให้ดี เวลาผมสอนลูกศิษย์ผมจะเน้นเรื่องเครื่องมือสืบค้น คือการแบ่งหมวดหมู่หนังสือ การกำหนดหัวเรื่อง สำหรับค้นหาหนังสือในห้องสมุด และอีกส่วนหนึ่งคือ ย้ำเน้นเรื่องของวารสาร เราส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดทำบรรณานุกรมวารสาร เพื่อให้คนเข้าถึงบทความต่างๆ ในวารสารได้ เพราะวารสารกับหนังสือเราจะจัดระบบแยกกัน โดยทั่วไปเราชอบเน้นแต่การทำบัตรรายการ หรือทำเครื่องมือสืบค้นเพื่อการหาหนังสือในห้องสมุดกัน แต่แท้ที่จริงวารสารวิชาการที่มีบทความดีๆ ก็มีอยู่เยอะและสำคัญด้วย เวลาสอนที่นี้ (ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มศว) เราจะเน้นนิสิตว่าถ้าห้องสมุดมีวารสารวิชาการเราต้องนำมาเย็บเล่ม แล้วทำบรรณานุกรมให้เขาสืบค้นได้

... (การมอบหมายให้ครูผู้ไม่จบบรรณารักษศาสตร์มาดูแลห้องสมุด) ครูคนนั้นอาจจะขยันดูแลจัดกิจกรรมได้ระดับหนึ่ง แต่พอพูดถึงงานเทคนิคการจัดห้องสมุดและการจัดข้อมูลแล้วไม่ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างในโรงเรียนรัฐบาลเองซึ่งไม่มีตำแหน่งบรรณารักษ์ ก็เอาครูที่สอนวิชาสังคม ครูวิชาภาษาไทยมาทำงานห้องสมุด ครูเหล่านี้จะเด่นในงานที่ไม่เป็นงานสำคัญของห้องสมุด เช่น การสอนเด็กซ่อมหนังสือ สอนเด็กทำหุ่นมือและเล่นนิทานในห้องสมุด คือพวกเขามองงานห้องสมุดว่ามีกิจกรรมแค่ตรงนั้นเท่านั้น แต่พอพูดถึงไปในงานวิชาการ ว่าคุณจัดหนังสือถูกไหม แบ่งหมวดหมู่ถูกไหม คุณทำเครื่องมือสืบค้นมีคุณภาพหรือเปล่า ตรงนี้มักไม่เป็นระบบ ทั้งที่เป็นหัวใจของวิชาชีพนี้ ส่วนกิจกรรมอย่างอื่นที่สอนกัน อย่างการซ่อมหนังสือมันเป็นเรื่องปลีกย่อย ก็เลยเป็นปัญหาว่างานห้องสมุดไม่พัฒนาสัก

(พวา พันธุ์เมฆา. 2549: สัมภาษณ์. (ข้อความในวงเล็บโดยผู้วิจัย))

จากทัศนะข้างต้น อาจทำให้ผู้ที่แย่งงานบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนไม่จำเป็นต้องให้ผู้สำเร็จการศึกษาด้านนี้ โดยตรงมาทำก็ได้เพราะหากคนแบบนี้ยาก ได้เข้าใจขึ้นว่าการส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาทักษะด้านห้องสมุดด้วยการส่งเข้าร่วมอบรมสัมมนาต่างๆ นั้นทำให้บุคลากรผู้เหล่านั้นทำงานห้องสมุด “ได้” ก็จริง แต่กว่าจะทำได้ “ดี” อาจต้องใช้เวลานาน ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบจากคำพูดของครูบรรณารักษ์โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ ผู้สำเร็จปริญญาตรีด้านประถมวัยแต่ได้มาทำงานบรรณารักษ์โรงเรียนในช่วงหลังจากที่ครูบรรณารักษ์คนเก่าลาออกไปต่างประเทศว่าหนึ่งปีแล้วว่า “งานทุกอย่างต้อง “คลำทาง” เาเองหมด ต้องอาศัย การสังเกต เรียนรู้ และศึกษาด้วยตัวเองอย่างมาก” (มลกนก เชื้อสาวถี. 2548. สัมภาษณ์) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้จะพัฒนาบุคลากรด้วยการอบรมด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ แต่ความเข้าใจงานและความเชี่ยวชาญงานอย่างแท้จริง บุคลากรอาจต้องใช้เวลานานกว่าจะมีเท่าเทียมผู้เรียนจบด้านนี้โดยตรง

จากความซับซ้อนของปัญหาด้านบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าหากไม่แก้ไขปัญหาไปที่ละปะลาจะยิ่งทำให้ระบบโรงเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนรัฐบาลดึงดูบุคลากรใหม่ๆ ผู้สนใจและเชี่ยวชาญจริงๆ มาทำงานเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนไม่ได้ แนวโน้มต่อไปคือปัญหาการขาดแคลนบรรณารักษ์ผู้มีประสบการณ์จะร้ายแรงขึ้น จนเราอาจไม่มีบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนผู้เป็นมืออาชีพและมีความเชี่ยวชาญงานเพื่อปลูกฝังส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้มันคงในเด็กและเยาวชนเลยก็ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านบุคลากรห้องสมุดโรงเรียน

เมื่อเสนอปัญหาด้านบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่าน โดยเฉพาะเรื่องครูบรรณารักษ์ไปแล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าสำหรับโรงเรียนที่อยากส่งเสริมงานห้องสมุดโรงเรียน คือ

หนทางหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าสำหรับโรงเรียนที่มีบรรณารักษ์จำกัด ไม่สอดคล้องกับภาระงาน คือความมอบหมายงานห้องสมุดให้มีผู้รับผิดชอบมากกว่า 1 คน อย่านำให้ครูซึ่งมีภาระงานอื่นอยู่แล้ว รับผิดชอบงานห้องสมุดทั้งหมดเพียงคนเดียว ผู้บริหารควรผลักดัน (แต่ไม่บีบบังคับ) ให้มีบุคลากรเพื่อช่วยงานห้องสมุดเป็นทีมงาน อย่างน้อย 2-3 คน โดยแต่งตั้งผู้เป็นหัวหน้าห้องสมุดโดยตรง 1 คน และมีบุคลากรเป็นผู้ช่วยอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อที่หากเสาหลักของงานห้องสมุดเหนื่อยมาจากภาระงานประจำ จนไม่มีเวลาคิดสร้างสรรค์และทำงานส่งเสริมการอ่าน จะได้มีผู้คอยคิดงานและช่วยงานได้ นอกจากนี้ผู้บริหารควรให้อำนาจการทำงานในหน้าที่แก่ครูบรรณารักษ์อย่างคล่องตัวและชัดเจน เพื่อให้บรรณารักษ์สร้างระบบบริหารงานของตนให้ยืนยงได้ด้วยตัวเอง เช่น ได้บริหารคน บริหารงบประมาณของตนเอง ซึ่งการสร้างระบบให้บุคลากรพึ่งพาตัวเองได้ ย่อมพิสูจน์คุณภาพของผู้บริหารด้วยว่า จัดระบบการทำงานและกระจายความรับผิดชอบได้ดี ทำให้ส่วนต่างๆ ในโรงเรียนไม่ต้องรอการตัดสินใจจากผู้บริหารเพียงผู้เดียวเท่านั้น

สำหรับโรงเรียนที่ขาดแคลนบุคลากรอย่างมาก จนไม่อาจหาบุคลากรมารับผิดชอบงานห้องสมุดได้จริงๆ หนทางแก้ปัญหาคืออาจคัดเลือกให้เด็กนักเรียนชั้นโตผู้มีความรับผิดชอบ และสนใจงานห้องสมุดให้มาช่วยงานห้องสมุดได้ ซึ่งนโยบายของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ที่รับสมัครนักเรียนชั้นโต (ป.3 ขึ้นไป) มาเป็นบรรณารักษ์น้อยเพื่อช่วยงานห้องสมุดนั้น เป็นเรื่องน่าสนใจ เพราะเด็กๆ สามารถช่วยทำงานบริการที่ไม่ต้องการความเชี่ยวชาญมากนักได้ แม้ครูบรรณารักษ์ต้องเหนื่อยในช่วงแรกๆ เพื่ออบรมเด็กๆ กว่าจะรู้และเป็นงานบรรณารักษ์ แต่ครูบรรณารักษ์จะเหนื่อยน้อยลงในระยะยาวเมื่อเด็กเข้าใจหน้าที่ของตนแล้ว อีกทั้งวิธีนี้ยังส่งผลต่อตัวเด็กผู้อสาเองอย่างมาก เพราะการได้ฝึกความรับผิดชอบจะทำให้เด็กภาคภูมิใจในตนเอง โดยเฉพาะงานห้องสมุดซึ่งรับเด็กอาสาได้จำกัด จะทำให้เด็กรู้สึกว่ามีเกียรติ มีอภิสิทธิ์กว่าผู้อื่นเมื่อเข้ามาทำงานห้องสมุดในอาคารเล็กๆ ของโรงเรียน โดยเฉพาะถ้าเด็กสามารถ “ดู” เพื่อนคนอื่นได้เมื่อทำผิดกฎห้องสมุด หรือได้เป็นคนอ่านหนังสือใหม่ๆ เป็นคนแรก ได้เป็นคนจัดกิจกรรมแสดงละคร หรือเล่นนิทานให้ห้องหรือเพื่อนๆ ฟัง รู้ว่าจะหาความรู้เรื่องใดได้ที่ไหนในห้องสมุด ก็จะทำให้เด็กมีความภูมิใจในงานและตนเองสูงขึ้น และรักการอ่านมากขึ้น อย่างไรก็ตามวิธีนี้ของเด็กรู้จักๆ ผู้เป็นบรรณารักษ์อาสา นั้นเป็นเพียงการแบ่งเบาภาระงานบริการทั่วไปจากครูบรรณารักษ์เท่านั้น เช่น งานจัดหนังสือชั้นชั้น ให้บริการยืมคืนหนังสือ เปิดปิดและทำความสะอาดห้องสมุด แต่งานที่เป็นหัวใจหลักของห้องสมุด คือการวางระบบสืบค้นข้อมูล การแบ่งหมวดหมู่หนังสือ การแยกหัวเรื่อง ยังต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของครูบรรณารักษ์อยู่นั่นเอง หากครูบรรณารักษ์จะให้เด็กช่วยงานเหล่านี้ด้วย ต้องอธิบายงานแก่เด็กดีๆ และต้องควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้งานผิดพลาดด้วย

อุทยานการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียนที่มีความพร้อมด้านส่งเสริมการอ่าน และอยากให้งานดีขึ้น

สำหรับโรงเรียนที่มีความพร้อมทุกด้าน ทั้งเรื่องงบประมาณ สถานที่ ขาดแต่บุคลากรทำงานส่งเสริมการอ่าน ผู้วิจัยเห็นว่าตำแหน่ง **ครูสอนนิเวศการอ่าน** ซึ่งมีต้นแบบจาก **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** น่าจะช่วยให้การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนชัดเจนเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ดังที่กล่าวในบทที่ 2 แล้วว่า ครูรักการอ่านจะช่วยเสริมการทำงานของครูภาษาไทย และครูบรรณารักษ์ได้ เพราะการส่งเสริมการอ่านของครูรักการอ่าน เป็นการสอนนิเวศกลางๆ ไม่เจาะจงว่าเด็กต้องอ่านแต่วิชาใดวิชาหนึ่ง แต่ปลูกฝังให้เด็กรักการเรียนรู้ทุกด้านทุกเรื่อง เพื่อเปิดโลกเปิดตาแก่เด็ก เมื่อเด็กเริ่มรักและรู้จักการอ่านอย่างกว้างขวาง เขาก็จะรู้จักแสวงหาความรู้ตามความสนใจของตัวเองต่อไป

นอกจากนี้ต้นแบบครูรักการอ่านในโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ ยังมีความโดดเด่นเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนเพียงด้านเดียว คือรับผิดชอบต่องานสอนและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างเดียวเท่านั้น ทำให้ครูต้องพยายามทุ่มเททำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดด้วยกิจกรรมหลากหลายและมีชีวิตชีวา เพราะไม่อาจอ้างได้ว่าไม่ใช่งานของตัวโดยตรงเช่นการดึงบุคลากรอื่นมาทำงานส่งเสริมการอ่าน และการที่จัดให้วิชา “รักการอ่าน” เป็นวิชาเสริมหลักสูตรที่ไม่มีการให้เกรด ทำให้ไม่เน้นให้เด็กอ่านหนังสือเพื่อการสอบหรือเพื่อเอาความรู้อย่างเร่งด่วน แต่เน้นให้เด็กอ่านหนังสือ “เป็นนิสัย” คือมีความสุขมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านจนอ่านเองเป็นประจำ รู้จักเลือกอ่านหนังสือที่ดีได้หลากหลาย อ่านแล้ววิเคราะห์เนื้อหาได้ อ่านแล้วเขียนแสดงความคิดเห็นเสนอคำแนะนำได้ หรืออ่านแล้วกล้านำประโยชน์จากเรื่องที่อ่านมาพัฒนาตัวเองได้ ซึ่งในความเห็นของผู้วิจัย ครูรักการอ่านนี้ น่าจะสำคัญและจำเป็นสำหรับโรงเรียนที่มีความพร้อมมากๆ และอยากส่งเสริมการอ่านให้โดดเด่นจริงจัง เพราะแม้แต่ท่านอธิการบดีโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ก็ยังยอมรับว่าครูรักการอ่านช่วยเสริมการทำงานของหน่วยอื่นๆ ในโรงเรียนได้อย่างชัดเจนมาก โดยท่านกล่าวว่า

“...ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เราประสบความสำเร็จ (ด้านส่งเสริมการอ่าน) เพราะเราลงทุนจ้างครูผู้สอน (ครูรักการอ่าน) โรงเรียนทั่ว ๆ ไปอาจจะให้ครูภาษาไทยทำเรื่องส่งเสริมการอ่าน แต่ครูภาษาไทยอาจจะมองแนวทางส่งเสริมเด็กเรื่องนี้ไม่ออก เพราะมุมมองต่างกัน ครูภาษาไทยที่สนใจวรรณกรรมเด็กจริง ๆ ยังไม่เคยได้ยิน ตอนนั้นโรงเรียนอนุบาลที่อื่นก็กำลังต้องการตัวครูรักการอ่านเหมือนกัน

ถ้าจะให้ครูภาษาไทยรับงานวิชา “รักการอ่าน” ไปสอนคงไม่ได้ เพราะเรามีครูเฉพาะด้านอยู่แล้ว และสิ่งแรกคือเขาไม่ยอมรับ มันจะเป็นการเพิ่มงาน แล้วเขาก็ไม่มีเทคนิคหรือกิจกรรมอะไรที่ทำให้เด็กสนใจการอ่าน เราโชคดีที่ได้บัณฑิตที่จบสาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก มา พวกเขาวิธีที่ทำให้เด็กชอบหนังสือ และมีชีวิตชีวาในการเรียน เราโชคดีที่ได้ทรัพยากรบุคคลมา เรื่องอื่นก็เลยง่าย ยิ่งถ้าเราสนใจติดตามและคอยกระตุ้นให้เขาเดินไปได้ก็จะยิ่งดีกับบรรณารักษ์เขาก็ทำงานเข้ากันได้ดีมาก”

(บุษบา ชูวิรัช, 2549. สัมภาษณ์)

จากข้อมูลต่างๆ ที่ผู้วิจัยเสนอเกี่ยวกับปัญหาและความจำเป็นของบุคลากรผู้ทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน คงช่วยให้เห็นถึงความสำคัญของคุณภาพบุคลากร ความพร้อมของบุคลากร จำนวนบุคลากร และการส่งเสริมขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรด้านนี้ เพื่อให้มีความสุขความพอใจในงานของตน และมีเวลา มีอิสระที่จะคิดสร้างสรรค์งานส่งเสริมการอ่านได้อย่างต่อเนื่องจริงจัง บุคลากรควรมีความพร้อมทุกด้านที่กล่าวมา งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนจึงจะเกิดผลอย่างชัดเจน

3. ปัจจัยด้านงบประมาณซื้อหนังสือและเพื่อส่งเสริมการอ่าน

เมื่อพูดถึงความพร้อมเรื่องงบประมาณสำหรับงานส่งเสริมการอ่าน ผู้วิจัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญพอๆ กับการที่โรงเรียนจะจัดสรรงบประมาณเพื่องานอื่นๆ เลยทีเดียว โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จด้านส่งเสริมการอ่านซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยล้วนมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอตามกำลังของตนเพื่อการซื้อหนังสือและจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ซึ่งข้อนี้เห็นว่า เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนอื่นๆ ได้ว่าหากต้องการส่งเสริมการอ่านอย่างเป็นรูปธรรม ย่อมต้องมีการจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งให้การซื้อหนังสือและให้งานส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงเงินจำนวนมากเสมอไป แม้ภาพจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัยจะแสดงให้เห็นว่างบประมาณทั่วไปของโรงเรียนเพื่อการซื้อหนังสือ มีตั้งแต่ 10,000 ถึง 100,000 บาทก็ตาม แต่โรงเรียนโดยทั่วไปถ้าสามารถมีงบประมาณซื้อหนังสืออย่างต่ำปีละ 10,000-20,000

บาทได้ก็น่าจะเพียงพอในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ทั้งนั้นการจัดงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือควรจะมีความยืดหยุ่นให้โรงเรียนทยอยซื้อหนังสือได้ตลอดทั้งปี เพราะหนังสือก็เหมือนสินค้าอื่นๆ ที่มีการสร้างมีการผลิตเรื่องใหม่ๆ สู้ตลาดอยู่เสมอ การจัดงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ จะกระตุ้นให้เด็กอยากอ่านหนังสือและมีหนังสือตอบสนองเด็กอย่างต่อเนื่อง ถ้าโรงเรียนซื้อหนังสือเพียงครั้งเดียวต่อเทอมหรือต่อปีการศึกษา จะทำให้เด็กเข้าห้องสมุดเฉพาะฤดูกาลที่มีหนังสือใหม่เข้ามาเท่านั้น ซึ่งระยะเวลาอาจทั้งช่วงห่างกันนานเกินไปจนไม่อาจรักษาความอยากอ่านให้คงอยู่ในตัวเด็กได้

ยิ่งกว่านั้นโรงเรียนไม่ควรจำกัดว่าต้องซื้อเฉพาะหนังสือใหม่เท่านั้นเข้าห้องสมุด ถ้าหากโรงเรียนมีงบประมาณจำกัดมาก โรงเรียนอาจซื้อหนังสือมือสองที่มีสภาพดี เนื้อหาน่าสนใจ หรือใช้การทำสำเนาหนังสือดีๆ ไปเสริมกับหนังสือใหม่ๆ เพื่อให้แต่ละหัวเรื่องมีหลายฉบับ (copy) มากขึ้นด้วยก็ได้ ต่อเรื่องจำนวนหนังสือในห้องสมุดนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าห้องสมุดไม่จำเป็นต้องมีหนังสือปริมาณเยอะเสมอไปจึงจะถือว่าห้องสมุดนั้นมีคุณภาพ เพราะหนังสือทั้งหลายไม่ใช่หนังสือคุณภาพชั้นเอกเท่ากันหมดทุกเล่ม (ห้องสมุดหลายแห่งมีการจัดเกรดหนังสือว่า หนังสือแต่ละชั้นคุณภาพควรซื้อเข้าห้องสมุดก็เปอร์เซ็นต์ของงบประมาณ เช่น มีหนังสือเกรดเอ ที่เนื้อหาดี พิมพ์ดี ควรอ่านที่สุด ควรซื้อจำนวนเยอะที่สุด แต่ก็ควรมีหนังสือเกรดบี ที่เนื้อหาไม่ดีเท่าเกรดเอ แต่ก็ให้อ่าน มีคุณภาพการพิมพ์พอประมาณ อาจมีเนื้อหาที่น่าสนใจสำหรับคนบางกลุ่มด้วย โดยมีจำนวนครึ่งหนึ่งของหนังสือเกรดเอ นอกจากนี้ห้องสมุดส่วนใหญ่ยังมีหนังสือเกรดซีบ้างจำนวนหนึ่ง คือหนังสือที่พิมพ์ไม่ดีนัก ทั้งเรื่องและรูปเล่ม แต่มีเนื้อหาแปลกกว่าหนังสือเกรดเอและเกรดบี เพื่อเผื่อแผ่แก่รสนิยมอันหลากหลายของผู้ใช้ห้องสมุด) ซึ่งห้องสมุดโรงเรียนประถมของรัฐบาลที่ไม่ได้มีงบประมาณในการซื้อหนังสือมากนักไม่ควรคำนึงถึงการซื้อหนังสือจำนวนมากๆ เล่มเป็นหลัก แต่ควรคำนึงถึงคุณภาพของหนังสือเป็นหลักมากกว่า ความเห็นนี้เกิดจากการที่ผู้วิจัยเคยรับทราบทัศนะ (ผ่านทางกรังฟงสัมมนาเรื่องการเล่านิทานที่ประเทศสิงคโปร์ในปี คศ. 2000) ของอดีตเจ้าของห้องสมุดสำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นท่านหนึ่งคือ เคียวโกะ มัตสึโอกะ ว่า หนังสือในห้องสมุดเด็ก⁷ ควรเป็นหนังสือที่ดีที่เด็กหยิบอ่านได้ทุกเล่มอย่างไม่มีพิชภัย (เป็นหนังสือเกรดเอ) ไม่จำเป็นต้องมีหนังสือมากเรื่องก็ได้ แต่ต้องมีหนังสือดีทั้งหมด และมีมากกว่า 1 เล่มต่อ 1 หัวเรื่อง เพื่อให้เด็กหลายคนหยิบยืมได้ทั่วถึงพร้อมๆ กัน ซึ่งข้อคิดนี้น่าจะเหมาะสมสำหรับโรงเรียนเล็กๆ ในการเริ่มต้นหาหนังสือเข้าห้องสมุดได้

นอกจากงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือแล้ว โรงเรียนควรมีงบประมาณเพื่อส่งเสริมการอ่านด้านอื่นๆ ด้วย เช่น งบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมในห้องสมุด การจัดบอร์ด การทำอุปกรณ์ บางกรณีอาจต้องมีรางวัลเล็กๆ น้อยๆ แก่เด็กบ้าง เช่น เกียรติบัตรให้เด็ก หรือเครื่องเขียนที่เด็กใช้ประโยชน์ได้และราคาไม่แพง การซื้ออุปกรณ์อื่นๆ โดยเฉพาะถ้ามีการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดหรืองานอื่นๆ ตามเทศกาลในห้องสมุด งบประมาณอีกประการสำหรับการดูแลซ่อมแซมหนังสือที่เก่าหรือชำรุด ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากงบประมาณการซื้อหนังสือซึ่งจำเป็นต้องมี แต่โรงเรียนบางแห่งอาจจะไม่ได้ตั้งงบประมาณไว้ให้ ทางแก้ปัญหาทางงบประมาณไม่พอเพียง หรือไม่มีงบประมาณสำหรับงาน “จิตอาสา” นั้นมีได้หลายทาง ทางหนึ่งคือการดึงผู้ปกครองและชุมชนให้มีส่วนร่วมต่องานส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในการดึงดูดความร่วมมือ คือ

⁷ ญี่ปุ่นมีห้องสมุดสำหรับเด็กที่เอกชนเป็นเจ้าของ ส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครและออกเงินจัดตั้งและบริหารเอง เรียกว่า Bunko (อ่านว่า บุนโก) กระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ ประมาณ 4,000 แห่งทั่วประเทศ (ข้อมูลปี 2006) สถานที่อาจเป็นบ้านคน วัด ซูเปอร์มาร์เก็ต หอประชุมเทศบาล หรือที่ใดก็ได้ที่เด็กจะไปรวมกลุ่มกันได้โดยสะดวกในละแวกบ้านของตน Bunko เน้นหนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะหนังสือภาพและวรรณกรรมเยาวชนสำหรับเด็กวัยอนุบาลถึงประถมปลาย ไม่เน้นหนังสือของผู้ใหญ่ ให้บริการเช่นเดียวกับห้องสมุดประชาชน คือ ยืมคืนหนังสือ เล่านิทาน แนะนำหนังสือ แสดงละครหุ่น และอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการอ่านแก่เด็ก เพราะมุ่งหมายให้เป็นสถานที่ให้เด็กในหมู่บ้านหรือในชุมชนได้มาหยิบยืมไปอ่าน อาจมีหนังสือตั้งแต่ 100 ถึง 10,000 เล่ม ส่วนใหญ่เปิดบริการสัปดาห์ละครั้ง ส่วนน้อยเปิดบริการทุกวัน Bunko บางที่เจ้าของเป็นข้าราชการเกษียณซึ่งนำเงินบำนาญของตนมาสร้างเพื่อส่งเสริมการอ่านแก่เด็กในชุมชนของเขา Bunko บางแห่งได้พัฒนาไปเป็นห้องสมุดใหญ่ก็มี เช่น ห้องสมุดสำหรับเด็กโตเกียว (Tokyo Children's Library) เกิดจากการรวมตัวของเครือข่าย Bunko อย่างน้อย 5 แห่งในเมืองโตเกียว

โรงเรียนต้องทำให้ผู้ปกครองและชุมชนตระหนักถึงประโยชน์ที่เด็ก ๆ จะได้รับจากความร่วมมือกันนั้นๆ ของพวกเขา โรงเรียนจึงจะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มใจและเต็มที่จากผู้สนับสนุนนอกโรงเรียน

สิ่งที่โรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายควรวิจัยทำเพื่อ “คืนชน” ทางงบประมาณมาเสริมงานส่งเสริมการอ่านของตัวเอง คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อการทำกิจกรรมของโรงเรียน ผ่านการจัดงานการกุศลต่างๆ เช่น การเดินการกุศล การทอดผ้าป่าหนังสือ หรือไม่เช่นนั้นก็โดยการขอการสนับสนุนอย่างเหมาะสมจากสำนักพิมพ์ เวลาที่โรงเรียนจัดงานห้องสมุดและอนุญาตให้มีการขายหนังสือโดยสำนักพิมพ์ต่างๆ ซึ่งเมื่อจบงานสำนักพิมพ์ที่มาออกร้านอาจเสนอเปอร์เซ็นต์จากการขายหนังสือจำนวนหนึ่งให้โรงเรียน นอกจากวิธีการดังกล่าวแล้วผู้วิจัยได้มีโอกาสฟังข้อเสนอจากบรรณารักษ์อาชีพชาวอังกฤษท่านหนึ่งว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในแหล่งธุรกิจ อาจเสนอให้ผู้ประกอบการในละแวกโรงเรียนสนับสนุนชั้นหนังสือในห้องสมุดบริษัทละ 1 ชั้น หรือครึ่งชั้นก็ได้ โดยบริษัทเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการทำชั้นหนังสือและสนับสนุนเงินซื้อหนังสือประจำชั้นนั้นๆ โดยสนับสนุนให้เป็นเทอมหรือตลอดทั้งปีการศึกษา โรงเรียนไม่ต้องจัดการเรื่องเงินทองเอง แต่บริษัทผู้สนับสนุนเป็นผู้จัดหาสิ่งที่โรงเรียนต้องการให้ตามที่เสนอไป โดยโรงเรียนอาจตอบแทนให้เอกชนด้วยการติดป้ายหรือตราสัญลักษณ์บริษัทไว้ที่ชั้นหนังสือ เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้นโดยส่วนตัวผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนทุกแห่งอยากได้การสนับสนุนจากเอกชน ถ้าเป็นไปได้เพื่อประโยชน์แก่เด็ก แต่ขณะเดียวกันก็เกรงว่าการรับการสนับสนุนจากภายนอกอาจทำให้เกิดข้อครหาเรื่องความไม่โปร่งใสในการใช้เงินหรือการรับประโยชน์ได้ ดังนั้นโรงเรียนต้องแสดงความโปร่งใส ความจริงใจ และความระมัดระวังในการรับการสนับสนุนเหล่านั้นให้ชุมชนได้เห็นและตรวจสอบได้ด้วย

อีกทางเลือกหนึ่งในการดึงชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน ในที่นี้คือครอบครัวของเด็ก เพื่อให้ได้หนังสือเข้าห้องสมุดหรือเข้าห้องเรียนโดยไม่ต้องใช้งบประมาณของโรงเรียน คือใช้วิธีให้ครูด้วยหนังสือดังเช่นที่ **โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)** ริเริ่มขึ้น สำหรับโรงเรียนที่ผู้ปกครองของเด็กมีความพร้อม วิธีการนี้นับว่าน่าสนใจมาก เพราะเป็นการระดมทรัพยากรการอ่านเข้าโรงเรียนหรือห้องเรียนได้ในเวลาอันรวดเร็ว เป็นวิธีขอความร่วมมือจากชุมชนได้โดยอ้อม ไม่ต้องมีตัวเงินบริจาคให้เสี่ยงต่อการเกิดข้อครหา ทั้งยังได้หนังสือที่น่าจะตรงความสนใจของเด็กด้วย เพราะเด็กแต่ละคนจะหาหนังสือคนละเล่มตามงบประมาณและความชอบของตนเพื่อให้ครู นับว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมไทยและเป็นการใช้เงินทองอย่างคุ้มค่า เพราะกิจกรรมนี้ทำให้ได้ประโยชน์ทั้งนักเรียนและครู โดยปกติพานดอกไม้สวยๆ ทำให้ครูชื่นใจ เพราะเด็กนำพานดอกไม้มามอบให้ครูในการไหว้ครู แต่เมื่อปรับเป็นการไหว้ครูด้วยหนังสือ เป้าหมายแห่งกิจกรรมเน้นที่ตัวเด็กด้วย เพราะเด็กนำหนังสือที่ไหว้ครูแล้วเข้ามามุมหนังสือในห้องเพื่อให้นักเรียนยืมอ่าน นับเป็นการประยุกต์วัฒนธรรมที่สร้างสรรค์มาก เพราะหนังสือดีๆ 1 เล่ม ช่วยสร้างความชื่นบานในใจได้ไม่แพ้ดอกไม้ (และอาจจะประทับอยู่ในใจได้นานกว่าดอกไม้ด้วย)

อย่างไรก็ดี สำหรับโรงเรียนที่มีงบประมาณเพื่อการซื้อหนังสือแล้ว ต้องไม่ลืมว่าหนังสือที่เลือกเข้าโรงเรียนต้องเป็นหนังสือที่ “ถูกใจเด็ก” ด้วย ความถูกใจนั้นต้องคำนึงถึงวัยและพัฒนาการของเด็กเป็นสำคัญ เพราะเด็กแต่ละวัยมีพัฒนาการและความสนใจต่างกัน ห้องสมุดหรือมุมหนังสือในห้องเรียนควรมีหนังสือตรงตามวัยและความสนใจของเด็กนั้น แต่ก็ไม่ควรห้ามหนังสือสำหรับเด็กเล็กกว่าหรือหนังสือสำหรับเด็กวัยที่โตกว่า เพราะหนังสือสำหรับเด็กเล็กอาจช่วยให้เด็ก ๆ ได้ย้อนกลับไปหาความอบอุ่นใจเมื่อย้อนไปนึกถึงสิ่งที่ตนเคยชอบในอดีต หนังสือสำหรับเด็กที่โตกว่าก็ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้โลกตามความเป็นจริงอย่างกว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะหนังสือของเด็กโตที่มีเนื้อหาซับซ้อนขึ้น สมจริงมากขึ้น เด็กเล็กก็ควรมีโอกาสได้สัมผัสบ้างเพื่อช่วยให้เห็นโลกกว้าง และขยายโลกทัศน์ของตน

การที่ผู้วิจัยเห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนควรมีหนังสือตรงตามวัยและความสนใจของเด็กในโรงเรียนนั้น เป็นเพราะจากประสบการณ์ในการสอนด้านวรรณกรรมสำหรับเด็กในมหาวิทยาลัย ซึ่งได้สัมผัสกับนิสิตในช่วงวัยรุ่นตอนปลายจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นซึ่งเป็นนิสิตผู้เรียนวิชาเอก ทำให้ผู้วิจัยพบว่าปัญหาการอ่านของเด็กไทยคือเมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่น โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายนั้น (อายุระหว่าง 14-22 ปี) เด็กมีพฤติกรรมการอ่านหนังสือช้ากว่าวัยของตน กล่าวคือวัยของนิสิต

ในมหาวิทยาลัยน่าจะอ่านหนังสือยากๆ เช่น หนังสือปรัชญา รางวัลวรรณกรรมโนเบล หนังสือรางวัลซีไรต์ ได้แล้ว แต่เด็กวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายที่เรียนในมหาวิทยาลัยซึ่งควรอ่านวรรณกรรมระดับโลกเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของตน กลับเลือกอ่านหนังสือวรรณกรรมเยาวชน การ์ตูนญี่ปุ่น (Manga) หรือการ์ตูนประเภท “ชายหัวเราะ” มากกว่า ตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยนำหนังสือเรื่อง *Secret Garden* แต่งโดย Frances Hodgson Burnett ชาวอเมริกัน หนังสือเรื่อง *Charlie and the Chocolate Factory, Matilda* แต่งโดย Roald Dahl นักเขียนชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นหนังสือสำหรับเด็กวัย 8-11 ปีในอเมริกาและอังกฤษ ให้นิทัศชันปีที่ 2 อ่าน (ในนิทรรศการวรรณกรรมคลาสสิก และวรรณกรรมร่วมสมัย ปีการศึกษา 2545-2548) ก็พบว่านิสิตเกือบทั้งห้อง (แต่ละห้องมีนักเรียนประมาณ 30-35 คน) ไม่เคยอ่านหนังสือเรื่องนี้มาก่อน มีผู้ที่เคยอ่านหนังสือนี้ตอนเรียนชั้นมัธยมต้นหรือมัธยมปลายเพียงไม่กี่คนเท่านั้น (ไม่เกิน 4-5 คน) ทั้งที่หนังสือทั้งสองเรื่องมีอยู่ในตลาดหนังสือเมืองไทยมานานกว่า 8-10 ปีแล้ว นิสิตน่าจะมีโอกาสได้อ่านก่อนเข้าเรียนมหาวิทยาลัยคือตั้งแต่ชั้นมัธยมต้น ตัวอย่างนี้แม้จะเป็นเพียงนิสิตกลุ่มที่เรียนวิชาเอกด้านวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ผู้วิจัยสัมผัสเท่านั้น แต่เป็นนิสิตจำนวนกว่า 100 คนที่ผู้วิจัยสังเกตในชั้นเรียนอย่างน้อย 4 รุ่น จึงน่าจะสะท้อนภาพการอ่านของเยาวชนไทยได้

กล่าวโดยสรุปเรื่องความพร้อมด้านงบประมาณในการซื้อหนังสือและส่งเสริมการอ่านคือ โรงเรียนควรมีงบประมาณอย่างเพียงพอ ทั้งแก่เรื่องหลัก (การซื้อหนังสือ) และงานอื่นๆ (การจัดกิจกรรม ซ่อมหนังสือ และอื่นๆ) อีกทั้งควรมีการจัดสรรและใช้สอยอย่างฉลาดและคุ้มค่ามากที่สุดด้วย

4. ปัจจัยด้านความพร้อมของสถานที่และการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

การพูดถึงความพร้อมด้านสถานที่ ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงแหล่งรวมหนังสือให้เด็กเข้าถึงหนังสือได้ง่าย คือมีที่ใดที่หนึ่งในโรงเรียนเป็นคลังหนังสือศูนย์กลางแหล่งใหญ่ หรือจะจัดกระจายเป็นมุมเล็กๆ ทั่วทั้งโรงเรียนก็ได้ สิ่งสำคัญคือต้องมีสถานที่ให้เด็กมุ่งหน้าไปหาหนังสือได้ในยามที่เด็กต้องการอ่าน ต้องการค้นคว้า หรือเพียงแค่ต้องการหาความเพลิดเพลินในเวลาว่าง ซึ่งจากการศึกษาโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายการวิจัยพบว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 10 แห่งอย่างน้อยต้องมีห้องสมุด 1 แห่งเปิดบริการแก่เด็กทุกระดับชั้น หากโรงเรียนใดมีข้อจำกัดด้านห้องสมุดโรงเรียน (เช่น *โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ* ปิดห้องสมุดกว่า 1 ปีเพื่อสร้างใหม่) ก็จะจัดมุมหนังสือในห้องเรียนเพื่อบริการเด็กและเพื่อตอบสนองความอยากอ่านของเด็กไม่ให้ขาดตอน ภาพจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายจึงช่วยสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าการมีแหล่งรวมหนังสือเป็นสถานที่แน่นอนให้เด็กเข้าถึงหนังสือ นับว่ามีความสำคัญต่อการสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็ก โดยไม่จำกัดว่าสถานที่นั้นๆ ต้องมีพื้นที่เท่าไร ใหญ่โตโอโง่งเพียงใด ถ้าโรงเรียนใดไม่มีห้องสมุดกว้างขวาง ก็ต้องใช้การหมุนเวียนทรัพยากรอันจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุด ในที่นี้ผู้วิจัยหมายรวมทั้งการหมุนเวียนหนังสือ และการหมุนเวียนเด็กผู้ใช้บริการห้องสมุด

การหมุนเวียนหนังสือหมายถึงการมีหนังสือใหม่ๆ เข้าห้องสมุดอยู่เรื่อยๆ โดยไม่ต้องมีหลายหัวเรื่องก็ได้ แต่ต้องกระจายหนังสือให้ใช้ได้อย่างทั่วถึงทั้งโรงเรียน ดังเช่นโครงการภาษิตินิทัศน์ของ *โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่างสิงหนณี)* ที่ครูหมวดหัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทยสามารถนำหนังสือเพียงเล่มเดียวที่ได้รับเป็นรางวัลพิเศษจากการได้รับรางวัลพระราชทานด้านส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน มาใช้ประโยชน์แก่เด็กได้ทั้งโรงเรียน รวมตลอดไปถึงบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียนและผู้ปกครองด้วย นับเป็นตัวอย่างการใช้หนังสือเพียงเล่มเดียวอย่างทั่วถึงดีมาก

สำหรับการหมุนเวียนเด็กนักเรียนผู้ใช้บริการห้องสมุดในกรณีที่ห้องสมุดเล็กหรือคับแคบไม่สัมพันธ์ต่อจำนวนนักเรียนนั้น ผู้วิจัยมีตัวอย่างการแก้ปัญหาหนึ่งอย่างเป็นรูปธรรมจาก *โรงเรียนแยมสอาด* ที่จัดให้เด็กช่วงชั้นที่ 1 พักกลางวันเร็วกว่าเด็กช่วงชั้นที่ 2 ประมาณครึ่งชั่วโมง เพื่อให้เด็กเข้าใช้ห้องสมุดไม่ตรงกัน ทำให้พื้นที่ในห้องสมุดไม่แออัดเกินไป หรือตัวอย่างจาก *โรงเรียนพญาไท* ซึ่งห้องสมุดค่อนข้างเล็กเช่นกัน ก็ใช้วิธีให้ครูประจำชั้นยืมหนังสือจากห้องสมุดไปไว้ที่ห้องเรียนได้เป็นระยะเวลาสั้นๆ เพื่อให้เด็กอ่านกันแทนที่จะมาเบียดกันในห้องสมุด สำหรับทางแก้ปัญหาพื้นที่บริการในห้องสมุดแก่

กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น ครู ถ้าห้องสมุดไม่มีพื้นที่มากพอจะแบ่งสรรชัดเจนเป็นที่อ่านหนังสือของครูและที่อ่านหนังสือของนักเรียน โรงเรียนอาจจัดเวลาให้ครูเข้าศึกษาหาความรู้ในห้องสมุดในช่วงเวลาที่กำหนดให้เฉพาะสำหรับครูเท่านั้นก็ได้

การสร้างมุมหนังสือในห้องเรียน เช่น **โรงเรียนสาธิต มศว (ฝ่ายประถม) โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)**

โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์ ก็นับเป็นทางเลือกแก่โรงเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านห้องสมุดได้วิธีหนึ่ง มุมหนังสือในห้องเรียนอาจจัดง่ายๆ มีโต๊ะหรือแคร่วางหนังสือ 1 ตัว หรือมีเพียงที่นั่งหนังสือ 1 ที่นั่งก็ได้ หากห้องเรียนไม่มีเนื้อที่พอจะวางโต๊ะเก้าอี้เพื่อการอ่านหนังสือในมุมนี้โดยเฉพาะ ทั้งนี้แต่ละห้องเรียนควรมีหนังสือหมุนเวียนใหม่อยู่เสมอเช่นกัน มุมหนังสือในห้องเรียนมีข้อดีคือทำให้เด็กมีหนังสือเวดล้อมตลอดเวลา หนังสือได้อยู่ใกล้เด็กทุกที่ ไม่ใช่ต้องเข้าห้องสมุดจึงจะได้เห็นหนังสือ และทำให้เด็กหยิบหนังสืออ่านได้ง่ายทุกเวลาที่ว่าง โดยเฉพาะเหมาะมากสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งมีพฤติกรรมกรเข้าใช้ห้องสมุดต่ำกว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 1 ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เมื่อการเข้าห้องสมุดไปเบียดกับเด็กชั้นเล็ก ไม่ค่อยมีหนังสือใหม่ให้อ่าน หรือไม่มีเวลาเข้าห้องสมุดเพราะมีกิจกรรมอื่นในชีวิตมากขึ้น การมีมุมหนังสือในห้องเรียนมีข้อดีอื่นนอกจากทำให้เด็กได้ใกล้ชิดหนังสืออย่างไม่ขาดช่วง ก็คืออาจเป็นมุมหนึ่งเพื่อฝึกวินัยแก่เด็กได้ โดยครูอาจมอบหมายให้เด็กผลัดเวรกันดูแลมุมนี้ให้สะอาดเรียบร้อย วางหนังสือเป็นระเบียบ เด็กเป็นผู้ดูแลระบบยืมคืนหนังสือ หรือเป็นผู้นำหนังสือมาปับกันอ่านกับเพื่อนในห้อง เป็นต้น โดยครูคอยควบคุมดูแลความเรียบร้อยอีกทีหนึ่ง เด็กก็จะช่วยแบ่งเบาภาระการดูแลมุมนี้ไปจากครูประจำชั้นได้

สำหรับโรงเรียนที่ไม่มีห้องสมุด และไม่พร้อมจะมีมุมหนังสือในห้องเรียนเลย โดยเฉพาะโรงเรียนเล็กๆ ในเขตภูมิภาค ก็อาจสร้างมุมอ่านหนังสือขึ้นในโรงเรียนได้ โดยจัดเป็นแบบไม่ถาวรก็ได้ เช่น ปูเสื่อในพื้นที่ว่าง สว่าง ร่มรื่น ของโรงเรียน เช่น ริมสนามหญ้าใต้ต้นไม้ แล้วมีหนังสือดีๆ ถูกใจเด็กจัดใส่ตะกร้า หรือกล่องกระดาษลังเหล็ก ไปวางไว้ เป็นเวลาแฉะนอน เช่น ช่วงเช้าก่อนเข้าเรียน ช่วงหลังอาหารกลางวัน หรือหลังเลิกเรียน 1 ชั่วโมง เพื่อให้เด็กนั่งอ่านหนังสือหากไม่อาจให้ยืมกลับไปบ้านได้ หรือหากโรงเรียนมีงบประมาณมากกว่านั้น อาจต่อชั้นหนังสือแบบมีล้อให้เลื่อนเก็บได้ แทนการใช้กล่องหรือตะกร้าก็ได้ ถ้าไม่มีพื้นที่สำหรับปูเสื่อจริงๆ อีก โรงเรียนอาจนำหนังสือใส่กล่องไปให้เด็กตามห้องเรียนโดยสลับกันวันละห้องก็ได้ เช่น วันจันทร์กล่องที่ 1 ไปห้อง ป.1 วันอังคารกล่องที่ 1 ไปห้อง ป.2 และกล่องที่ 2 ไปห้องป.1 เป็นต้น แนวคิดนี้เรื่องมุมห้องสมุดไม่ถาวรนี้ ผู้วิจัยได้มาจากการนำห้องสมุดแบบกระเป๋า (Portable Library) ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งที่สาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก มศว ดำเนินการมากกว่า 20 ปี (ผู้ริเริ่มโครงการคือ อ. สมบูรณ์ คิงฆมานันท์ - ผู้ก่อตั้งสาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก ที่คณะมนุษยศาสตร์ มศว ประสานมิตร) ไปมอบให้แก่โรงเรียนตามต่างจังหวัดในชนบทห่างไกล ซึ่งบางโรงเรียนไม่มีห้องสมุดเลย ก็ใช้ห้องสมุดแบบกระเป๋าจัดมุมหนังสือเคลื่อนที่แก่โรงเรียนได้ทันที

ห้องสมุดแบบกระเป๋าเป็นชั้นหนังสือติดบานพับมี 3 บาน (หน้า กลาง หลัง) ออกแบบเป็นรูปกระเป๋า สีเหลี่ยมผืนผ้า มีหูที่หวัดด้วยเชือกร้อยในท่อพลาสติกเพื่อความทนทานอยู่ด้านบนของตู้ เพื่อให้หิ้วไปไหนๆ ได้โดยเด็กชั้นประถมปลาย 4 คน หรือผู้ใหญ่ 2 คน ชั้นหนังสือนี้มีความสูงประมาณเหนือเข้าของผู้ใหญ่ เมื่อกางทั้ง 3 บานออก แต่ละบานมีช่องเล็กแบ่งเป็นชั้นวางหนังสือขนาดย่อม บรรจุหนังสือได้บานละ 20-50 เล่ม แล้วแต่ขนาดและความหนาของหนังสือ ห้องสมุดแบบกระเป๋าแต่ละใบจึงจุหนังสือได้เกือบ 300 เล่ม เมื่อถึงเวลาใช้ก็นำห้องสมุดแบบกระเป๋าไปตั้งบนโต๊ะ หรือวางบนพื้นมุมใดมุมหนึ่งของโรงเรียน ก็จะทำให้ได้มุมหนังสือสำเร็จรูปทันที แต่ห้องสมุดแบบกระเป๋านี้เมื่อบรรจุหนังสือเต็มที่จะมีน้ำหนักค่อนข้างมากจึงไม่ค่อยสะดวกในการเคลื่อนย้ายนัก ปัจจุบันนี้มีการออกแบบชั้นหนังสือติดล้อเลื่อน หรือกล่องพลาสติกขนาดใหญ่และมีล้อเลื่อนพร้อมมือจับ ก็นับว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์น่าสนใจที่อาจประยุกต์มาสร้างมุมอ่านหนังสือเคลื่อนที่ได้ในโรงเรียนซึ่งไม่มีห้องสมุดได้

ห้องสมุดฉบับกระเป๋าสองล้อ ภาพด้านหน้าก่อนเปิด

เมื่อเปิดทางออกจะได้ชั้นหนังสือสำเร็จรูป บรรจุหนังสือได้ 200-300 เล่ม ตามกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้ห้องสมุดนี้ เนื่องจากแต่ละช่องออกแบบให้กว้างไม่เท่ากันเพื่อใส่หนังสือหลายๆ ขนาด แต่ละช่องจึงมีเลขกำกับไว้เป็นระบบการจัดเก็บหนังสืออย่างง่าย

ตัวอย่างกล่องพลาสติกวางบนโครงเหล็กติดล้อขนาดใหญ่

อาจประยุกต์เป็นมุมหนังสือเคลื่อนที่ได้ เพราะกล่องมีน้ำหนักเบาและมีความแข็งแรงทนทาน

ตัวอย่างชั้นหนังสือมีล้อเลื่อนเพื่อสะดวกต่อการเก็บย้าย
ในกรณีโรงเรียนไม่มีพื้นที่จัดห้องสมุดถาวร

ตัวอย่างชั้นหนังสืออีกแบบ ซึ่งถอดประกอบได้
ง่ายต่อการเคลื่อนย้ายและการติดตั้ง

5. ปัจจัยความพร้อมด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

จากข้อมูลในบทที่ 2 เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพบกิจกรรมที่น่าสนใจมากมายซึ่งอาจนำไปปฏิบัติได้ในโรงเรียนอื่นๆ โดยเฉพาะกิจกรรม “วางทุกงานอ่านทุกคน” ซึ่งผู้วิจัยขอเรียกว่า “กิจกรรมอ่านหนังสือประจำวัน” และการเขียนบันทึกการอ่าน ซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมที่ทำทุกโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายการวิจัย และทำอยู่ในหลายโรงเรียนในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงขอนำกิจกรรมนี้มาพูดถึงเป็นกรณีพิเศษกว่ากิจกรรมอื่น กิจกรรมนี้แม้ในภาพรวมจะมีข้อดีมากคือเด็กได้ฝึกนิสัยอ่านหนังสือทุกวัน แต่ก็มีข้อด้อยอยู่บางประการ กล่าวคือเมื่อสำรวจข้อมูลแล้วผู้วิจัยพบว่าหลายโรงเรียนจัดเวลาให้เด็กอ่านหนังสือในช่วงกิจกรรมนี้น้อยเกินไป เนื่องจากเวลาของเด็กมีตารางกิจกรรมการเรียนแน่นมากจนไม่อาจจัดให้มากกว่านี้ได้ ดังเช่นโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของรัฐบาลที่จำกัดเวลาให้นักเรียนอ่านหนังสือเพียง 5 นาที ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเวลาค่อนข้างสั้น แม้แต่เด็กนักเรียนเองก็บอกว่าอ่านหนังสือไม่ทันรู้เรื่องก็หมดเวลาแล้ว ออกมาให้ขยายเวลาเพิ่มอีก การกำหนดเวลาอ่านหนังสือสั้นมากเช่นนี้อาจทำให้เด็กแสวงหาอ่านแต่สิ่งสั้นๆ ความรู้สั้นๆ และรีบอ่าน เช่น เลิกอ่านการ์ตูน ขำขัน เลิกอ่านใบปลิวแผ่นพับ โบรชัวร์ หรือคอลัมน์สั้นๆ ในหนังสือพิมพ์หรือวารสาร ซึ่งพฤติกรรมการอ่านแบบนี้นอกจากทำให้เด็กรู้สึกว่าการอ่านที่โรงเรียนไม่ให้อิสระแก่เขาเต็มที่นัก ยังเป็นการใช้เวลาเพียงให้ “ได้อ่าน” แต่ไม่อาจฝึกนิสัยการอ่านได้อย่างแท้จริง ซึ่งข้อจำกัดด้านเวลานี้ผู้วิจัยพบว่าแตกต่างจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายในกรณีของโรงเรียนเอกชนมาก เช่น **โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์** ที่โรงเรียนโดยความร่วมมือระหว่างครูจัดการอ่านและครูประจำชั้น จัดให้เด็กอ่านหนังสือประมาณ 30 นาทีตอนเช้าหลังกิจกรรมหน้าเสาธง มีครูประจำชั้นคอยดูแล ให้นักเรียนนำหนังสือมาจากบ้าน เป็นหนังสืออะไรก็ได้แต่โรงเรียนไม่ส่งเสริมให้อ่านการ์ตูน ปรากฏว่าเด็กนักรรณกรรมเยาวชนแบบพ็อคเก็ตบุ๊คมาอ่านเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะเวลา 30 นาทีนั้นเพียงพอจะให้การอ่านแต่ละครั้งสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านได้ ไม่ใช่เพียงแค่ “ได้อ่าน” เท่านั้น

ข้อด้อยประการที่สองของกิจกรรมอ่านหนังสือประจำวันนี้ คือหากโรงเรียนจัดรูปแบบกิจกรรมซ้ำๆ เหมือนเดิมทุกวัน เด็กจะเกิดความเบื่อหน่ายช่วงเวลาจำเพาะการอ่านได้ ทำให้ในระยะยาวกิจกรรมนี้ไม่อาจดึงดูดเด็กให้สนใจได้มากนัก ทางแก้ปัญหาความจำเพาะคือโรงเรียนต้องสร้างสรรค์กิจกรรมอ่านหนังสือให้ไม่ซ้ำกันแต่ละวัน ดังที่ **โรงเรียนไมโทมุดศึกษา** คิดปรับปรุงกิจกรรม DEAR ของตน (ตามผลการประเมินของเด็กจริงๆ ซึ่งสะท้อนความต้องการของเด็กได้ชัดเจน) ช่วงเวลาอ่านหนังสือประจำวันโรงเรียนจะจัดให้เด็กอ่านหนังสือบ้าง อ่านข่าวบ้าง ฟังเพลงบ้าง สลับกันไป บางครั้งก็มีการให้เด็กออกมาพูดคุยหน้าชั้นเรียนบ้าง ทำ Booktalk บ้างก็มี (อ่านรายละเอียดในบทที่ 2) ซึ่งความหลากหลายของกิจกรรมทำให้ช่วงเวลาอ่านหนังสือที่น่าสนใจขึ้น

นอกจากการอ่านหนังสือแล้ว กิจกรรมอ่านหนังสือประจำวันยังมีกิจกรรมย่อยส่วนที่สองคือ การเขียนบันทึกการอ่าน ซึ่งการเขียนบันทึกการอ่านนี้มักทำหลังการอ่านหนังสือประจำวัน แต่ก็เช่นเดียวกับการอ่านหนังสือที่มีทั้งข้อดีและข้อด้อย ในภาพรวมการเขียนบันทึกการอ่านมีประโยชน์ ในแง่ที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างครบถ้วน คือ ได้ทั้งอ่าน คิด เขียน วิเคราะห์ และเป็นหลักฐานบันทึกพฤติกรรมการอ่านของเด็กที่ดีมาก ซึ่งเป็นข้อดีของกิจกรรม แต่ทว่ากิจกรรมนี้มีข้อด้อยคือเมื่อเด็กเขียนซ้ำๆ กันทุกวัน ก็อาจรู้สึกจำเจ ซ้ำซากว่าการเขียนบันทึกเป็น “ยาขม” ไม่ใช่เรื่องชวนพิศมัยนัก โดยเฉพาะนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (ป.5-ป.6) ผู้ผ่านการเขียนบันทึกการอ่านมาหลายปีแล้ว อาจเบื่อจนไม่เขียนบันทึกเลย หรือไม่บันทึกอย่างมีคุณภาพ การแสดงออกว่าเด็กอ่านอะไร อ่านอย่างเข้าใจจริงหรือไม่ จึงอาจใช้วิธีการอื่นได้บ้างเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจ อาทิ อ่านแล้วอาจารย์เรียกชื่อเด็กให้เล่าให้เพื่อนฟังว่าตนอ่านอะไร อ่านแล้วออกมาวาดรูปให้เพื่อนทาย อ่านแล้วลองเขียนเป็นข่าวหรือเขียนเป็นจดหมายส่งให้ครูประจำชั้น ฯลฯ ผลัดกันไปไม่ซ้ำกันทั้งสัปดาห์ หรือแม้แต่บางวันอาจให้เด็กอ่านโดยไม่ต้องเขียนบันทึกเลยก็ได้ (ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้วิจัยตระหนักว่าอาจทำให้การประเมินเด็กแต่ละคนเพื่อเฟ้นหายอดนักอ่านเป็นไปได้ยาก โรงเรียนต้องหาวิธีคัดเลือกยอดนักอ่านวิธีอื่นต่อไป)

นอกจากนี้ข้อดีอีกประการของการเขียนบันทึกการอ่านคือ บันทึกนี้นับเป็นภาระงานหนักหนาสำหรับผู้ตรวจคือ ครูประจำชั้น ครูบรรณารักษ์ และครูภาษาไทย ที่ต้องตรวจงานเด็กจำนวน 50-100-200 เล่มทุกวัน ทุกสัปดาห์หรือทุกเดือน ในกรณีที่มีครูบรรณารักษ์คนเดียวแต่ต้องตรวจงานของเด็กๆ ทั้งโรงเรียน การตรวจบันทึกการอ่านจะเป็นงานหนัก และใช้เวลามากเกินไป เพราะจากที่ผู้วิจัยอ่านบันทึกการอ่านของนักเรียนระดับ “ยอดนักอ่าน” หลายโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมาย พบว่าหลายคนมีข้อผิดพลาดในการเขียนบันทึกการอ่าน โดยเฉพาะเรื่องการสะกดคำผิด หรือการแบ่งประเภทหนังสือที่อ่านไม่ถูกต้อง (เช่นเป็นเรื่องสั้นหรือบทความ) แม้จะดูว่าเป็นความผิดพลาดเล็กน้อยและหยาบหยาบมากเมื่อเทียบกับประโยชน์ข้อใหญ่ที่เด็กได้ฝึกเขียน แต่ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งที่ผู้ตรวจมองไม่เห็นการสะกดคำผิดของนักเรียน สะท้อนภาพการทำงานที่เป็นอัตโนมัติ และ “คร่าวๆ” เกินไป ซึ่งสะท้อนว่าครูอาจไม่มีเวลาตรวจงานละเอียดนักเพราะต้องตรวจของเด็กหลายคนทุกวันนี้เอง ข้อดีของบันทึกการอ่านที่เป็นภาระหนักและจำสำหรับผู้ตรวจนี้จึงต้องแก้ไข ด้วยการกระจายภาระการตรวจงานไปบ้าง โดยครูอาจคัดเลือกเด็กชั้นโตที่เก่งด้านภาษาไทยเป็นผู้ตรวจงานเด็กชั้นเล็ก อาจกระจายหรือสลับตัวผู้ตรวจบันทึกเป็นครูสอนวิชาอื่นๆ นอกเหนือจากครูภาษาไทยบ้าง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะต่อมาสำหรับกิจกรรมอ่านหนังสือประจำวันนี้ หากโรงเรียนไม่เห็นว่าเด็กต้องอ่านเฉพาะหนังสืออย่างเดียวเท่านั้นจะทำให้กิจกรรมน่าสนใจขึ้น หากครูประจำชั้นผู้ควบคุมกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ทักษะการสังเกต การดู การสัมผัส การฟัง ในช่วงเวลาอ่านหนังสือประจำวัน (ซึ่งอาจเรียกรวมๆ ว่าเป็นเวลาของกิจกรรมการเรียนรู้) ก็น่าจะสร้างสีสันให้ช่วงเวลานี้ได้ เช่น อ่านบอร์ดนิกในห้อง อ่านป้ายประกาศข้างทางแล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟัง ดูหนังสือขบขันๆ แล้วพูดคุยวิเคราะห์กัน ฟังเพลงแล้วแสดงความเห็น แม้แต่การนำอาหารแปลกๆ มาให้ชิมกัน หรือการสังเกตใบหน้าคน สังเกตธรรมชาติ อากาศ ต้นไม้ แล้วพูดคุยกัน ก็น่าจะนับเป็น “การอ่าน” ได้ในความหมายที่กว้างที่สุดของมัน คือ “การสังเกตและแปลความหมายของสิ่งที่เห็น ประมวลเป็นความเข้าใจของตนเอง” ที่ผู้วิจัยพยายามเสนอให้กิจกรรมนี้มีความหลากหลายในตัวเอง มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากต้องการให้กิจกรรมนี้ดึงดูดเด็กให้สนใจได้ตลอดเวลาที่เรียนในโรงเรียน โดยเฉพาะเด็กนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มักเกิดความกระตือรือร้นตื่นตัวน้อยลง (บางกรณีก็ต่อต้าน) หากได้ทำกิจกรรมที่เคยมารู้แล้ว การสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้หลากหลาย ครูจึงควรเน้นกิจกรรมให้เด็กได้สร้างสรรค์เอง ได้ใช้ความสามารถของเขาเอง และให้เขามีส่วนร่วมมากๆ อาจเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความกระตือรือร้นก็ได้ แต่อย่าเน้นเรื่องรางวัล ควรเน้นให้เด็กแข่งกับตัวเองมากกว่า เน้นให้เด็กเห็นว่าชัยชนะเป็นเรื่องน่าพอใจ แต่ไม่ใช่เรื่องสำคัญที่สุด สิ่งที่สำคัญที่สุดคือเด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่เพิ่มขึ้นจากการแข่งขันต่างหาก

จากข้อมูลที่ได้ศึกษา ผู้วิจัยยังพบว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านนั้นจะได้ผลมากหากนำไปเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียน อย่าใช้การอ่านเพื่อส่งเสริมเพิ่มพูนทักษะเฉพาะวิชาใดวิชาเดียวเท่านั้น และกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่ควรหยุดอยู่แค่การอ่านได้ อ่านเป็น แต่ควรเชื่อมโยงสู่การเขียน การสร้างผลงานเชิงประดิษฐ์ งานศิลปะ หรืองานเกษตร หรือแม้แต่งานคหกรรม งานฝีมือบ้างก็ได้ เพื่อให้เด็กรู้ว่าการอ่านเป็นช่องทางในการแสวงหาความรู้สู่โลกกว้างอีกมากมาย และประโยชน์จากการอ่านมีกว้างไกล ดังเช่น **โรงเรียนประถมศึกษารวมศาสตร์** ซึ่งใช้ทักษะการอ่านนำไปสู่การเรียนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์จนได้รางวัลพระราชทานสาขา “ส่งเสริมการอ่านยอดเยี่ยม **ด้านส่งเสริมนักประดิษฐ์ระดับประถมศึกษา**” หรือ **โรงเรียนไมทอดมศึกษา** ที่ได้รางวัล “สาขากิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่านสู่การเรียนรู้ **ด้านส่งเสริมนักคิดคำนวณ**” เป็นต้น

กิจกรรมการอ่านหนังสือประจำวันนี้ ยังมีรายละเอียดบางประการที่บางโรงเรียนหยิบยกขึ้นมาเป็นเรื่องสำคัญ นั่นคือการส่งเสริมการอ่านไม่ควรเน้นแค่เพียงให้เด็กที่อ่านหนังสือออกแล้วอ่านหนังสือเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่ควรเน้นกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมไปถึงเด็กที่อ่านยังไม่ออก หรืออ่านยังไม่เก่งไม่คล่องด้วย เพราะแม้โรงเรียนจะมีหนังสืออ่านมากมายแค่ไหน หากเด็กอ่านไม่ออก อ่านไม่คล่อง หนังสือพวกนั้นก็ไม่มีประโยชน์สำหรับเขา ตัวอย่างโรงเรียนที่ไม่ได้มองข้ามปัญหาเด็กอ่านไม่ออก อ่านไม่คล่อง คือ **โรงเรียนแยมสอาด** ซึ่งมีการคัดเลือกและสอนซ่อมเสริมเป็นพิเศษให้เด็กที่ยังอ่านหนังสือไม่ออกหรืออ่านไม่คล่องด้วย โดยครูประจำชั้นเป็นผู้คัดเด็กผู้มีปัญหามาเรียนซ่อมเสริมกับครูก่อนหรือหลังเลิก

เรียน ครูประจำชั้นจึงต้องทำงานเพิ่มขึ้นวันละเล็กน้อย เพื่อสอนเด็กกลุ่มนี้ให้อ่านเก่งขึ้น (อันที่จริงโรงเรียนแยมสอาด สอนซ่อมเสริมทั้งการอ่านภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์) ด้วยเห็นว่าการส่งเสริมการอ่าน ต้องเริ่มจาก**ทำให้เด็กอยากอ่าน และอ่านได้ก่อน** จึงจะเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ให้เด็กได้

ข้อเสนอต่อไปสำหรับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนคือ กิจกรรมใดๆ ก็ตาม ควรมีการประเมินผลกิจกรรมนั้นอย่างสม่ำเสมอเป็นรูปธรรมด้วย โดยอาจใช้แบบสอบถาม ใช้การสัมภาษณ์เด็กๆ หรือครูผู้เข้าร่วมงาน เพื่อผู้จัดกิจกรรมจะได้ประเมินความสำเร็จ ข้อดีข้อบกพร่องของกิจกรรมนั้นได้ และจะได้มีแนวทางปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมต่อไป ที่สำคัญการประเมินผลกิจกรรมต่างๆ นั้น น่าจะมีการเผยแพร่ข้อมูลแก่โรงเรียนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนต่างๆ ด้วยกันได้ โดยเฉพาะโรงเรียนในเครือข่ายเดียวกันหรือในละแวกเดียวกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลอาจทำผ่านการประชุมระหว่างครูส่งเสริมการอ่านด้วยกัน ผ่านจดหมายข่าว หนังสือเวียน หรือการเยี่ยมดูงานก็ได้ ซึ่งน่าจะช่วยให้การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนที่แต่ละแห่งทำแล้วได้ผล ได้จุดประกายความคิดแก่โรงเรียนอื่นเพื่อให้งานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเกิดพลังและมีทิศทางในการขับเคลื่อนสังคมชัดเจนขึ้น การที่ผู้วิจัยเสนอแนวคิดเช่นนี้ เนื่องจากอ้างอิงข้อมูลคำสัมภาษณ์ของบุคลากร **โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)** ที่ท่านบอกว่าท่านไม่เคยไปดูงานที่ไหน มีแต่คนไปดูงานที่โรงเรียนท่าน ทั้งๆ ที่กิจกรรมการให้ครูด้วยหนังสือและการสร้างมุมหนังสือในห้องเรียนของ**โรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา)** เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่โดดเด่นมาก ทำให้เกิดขึ้นได้ง่าย และเป็นแบบอย่างของการส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจังเป็นรูปธรรมในเวลารวดเร็วด้วย หากได้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง น่าจะทำให้โรงเรียนอื่นได้แนวคิดในการส่งเสริมการอ่านมากขึ้น

นอกจากกิจกรรมส่งเสริมการอ่านนอกเวลาเรียนที่กล่าวมาแล้ว วิธีที่ได้ผลอีกวิธีซึ่งเป็นกิจกรรมในเวลาเรียน คือ การกำหนดวิชา “การใช้ห้องสมุด” ให้เด็กเรียนเป็นประจำทุกเทอมและตลอดเทอม หรือหากเป็นไปได้ทุกเทอมก็ควรจัดให้มีเรียนวิชานี้ทุกต้นปีการศึกษาเป็นอย่างน้อย เพื่อย้ำไม่ให้เกิดลืมการใช้ห้องสมุดไป แม้แต่เด็กเล็กช่วงชั้นที่ 1 ก็ควรจัดให้เรียนวิชานี้ด้วย โดยครูประจำชั้นอาจพาเด็กไปอ่านหนังสือ ไปเล่นนิทานที่ห้องสมุดให้เด็กคุ้นเคยกับระบบและบรรยากาศการจัดหนังสือ ให้เด็กได้เห็นหนังสือหลากหลาย วิชาห้องสมุดนี้ไม่ควรให้เลิกเรียนแม่เมื่อเด็กโตแล้ว เพราะจะทำให้เด็กห่างจากห้องสมุดได้ง่าย สำหรับเด็กโตช่วงชั้นที่ 2 นั้นวิชาการใช้ห้องสมุดอาจเน้นการสืบค้นข้อมูล การสร้างสรรค์ การประดิษฐ์ผลงานที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการจะมีวิชานี้ได้ก็ต้องย้อนกลับไปที่ความพร้อมด้านอื่นๆ ในข้อ 1-4 ด้วยนั่นเอง

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้วิจัย

1. การจัดระบบงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

- 1.1 ผู้บริหารโรงเรียนต้องคัดเลือกบุคลากรผู้ส่งเสริมการอ่านให้เหมาะสมทั้งคุณสมบัติส่วนตัวของครูเอง ความสนใจในงาน และความพร้อมของเขา เพื่อให้โรงเรียนมีบุคลากรทำงานส่งเสริมการอ่านเต็มตัว
- 1.2 ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดระบบงานส่งเสริมการอ่านให้เป็นรูปธรรม คือกำหนดขอบเขตงาน หน้าที่ความรับผิดชอบงานให้แน่นอน
- 1.3 ผู้บริหารควรกำหนดตัวผู้ช่วยงานอื่นๆ แก่ผู้รับผิดชอบงานโดยตรงด้วยเพื่อสร้าง “ทีมงาน” ไม่ปล่อยให้ใครคนใดต้องทำงานโดดเดี่ยว เพื่อเฉลี่ยภาระงานและช่วยแบ่งเบาความรับผิดชอบ อันจะทำให้บุคลากรมีกำลังใจในการทำงานมากขึ้น เพราะมีที่ปรึกษา มีเพื่อนร่วมคิด ไม่หมดกำลังใจในการทำงานโดยง่าย ผู้ช่วยงานในที่นี้ยังหมายถึงการกำหนดนโยบายและคอยตรวจสอบให้ครูผู้ส่งเสริมการอ่านทำงานประสานกันกับครูวิชาอื่นๆ ได้โดยสะดวกด้วย
- 1.4 ผู้บริหารอาจหาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนโดยคิดนอกกรอบไปเลย คือดึงเครือข่าย ผู้ปกครองหรือคนในชุมชน ให้อาสาเป็นบรรณารักษ์หรือผู้ช่วยงานในห้องสมุด สำหรับโรงเรียนบางแห่ง

ที่อาจสร้างอิสระในการทำงานห้องสมุดหรืองานส่งเสริมการอ่านได้ โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งมีผู้เต็มใจอาสาทำงาน เช่น โรงเรียนมอบหมายให้พ่อแม่เด็กผู้อาสาช่วยงาน คอยจัดกิจกรรมให้เด็กในห้องสมุด หรือช่วยจัดหนังสือขึ้นชั้น ช่วยเปิดปิดห้องสมุด หรือแม้แต่ลงรายละเอียดงานวางระบบสืบค้นข้อมูล หากบุคลากรนั้นมีความสามารถ

- 1.5 การจัดให้หนังสือมีการหมุนเวียนเปลี่ยนใหม่เสมอ โดยประสานความร่วมมือกับโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ชื่อหนังสือโรงเรียนละชุด แล้วกำหนดวันนำมาหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกัน วิธีนี้เป็นการคิดนอกกรอบอีกเช่นกัน เพื่อให้โรงเรียนแต่ละแห่งที่มีงบประมาณซื้อหนังสือจำกัด มีหนังสือให้เด็กอ่านมากขึ้น โดยแต่ละโรงเรียนใช้งบประมาณซื้อหนังสือเท่าเดิม

2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและเครือข่ายของโรงเรียน

2.1 เครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน

โรงเรียนควรสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองเด็ก ผ่านกิจกรรมโรงเรียนสัมพันธ์ หรือการประชุมผู้ปกครอง เพื่อเล่าถึงสิ่งที่โรงเรียนประสงค์จะทำ ซึ่งอาจขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนได้ ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยเสนอไปแล้วเรื่องการให้ผู้ปกครองอาสาเป็นผู้ช่วยบรรณารักษ์ การขอบริจาคเงินเพื่อจัดซื้อหนังสือหรือทำกิจกรรมอื่น หรือการสนับสนุนชั้นหนังสือและหนังสือในชั้นแก้ห้องสมุด ซึ่งการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองนี้ไม่ใช่เรื่องเป็นไปได้ ดังตัวอย่างจาก **โรงเรียนแย้มสอาด** ที่ผู้บริหารให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยว่ามี การขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองนักเรียน (แม่) ช่วยสอนภาษาอังกฤษแก่นักเรียน เพราะผู้ปกครองเรียนจบด้านการสอนภาษาอังกฤษ และไม่ได้ทำงานประจำ ซึ่งผู้ปกครองก็ยินดีจัดเวลามาช่วยงานโรงเรียน (ดวงใจ ตระกูลช่าง, 2548, สัมภาษณ์)

การสร้างความเข้าใจงานด้านส่งเสริมการอ่านให้ผู้ปกครองและชุมชน อาจทำได้ด้วยการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองก่อน เพื่อให้ความเข้าใจนำไปสู่การเห็นคล้อยตาม และตั้งใจให้ช่วยเหลือในที่สุด เช่น โรงเรียนอาจจัดการ**อบรมพ่อแม่เรื่องการจัดมุมห้องสมุด หรือมุมหนังสือให้ลูกที่บ้าน** โดยอบรมระบบการจัดข้อมูลง่ายๆ เช่น แยกหนังสือตามสำนักพิมพ์ ตามผู้แต่ง ตามชื่อเรื่อง การแบ่งหมวดหมู่หนังสือโดยใช้แถบสี เป็นต้น หรือโรงเรียนจัดอบรมเรื่องการเลือกหนังสือให้เหมาะกับวัยและความต้องการของเด็ก ฝึกอบรมพ่อแม่เรื่องการอ่านนิทานให้ลูก หรือจัดประกวดครอบครัวรักการอ่าน จัดประกวดครอบครัวเล่านิทาน ส่งเสริมให้พ่อแม่สร้างมุมหนังสือส่วนตัวให้เด็ก ส่งเสริมการให้ของขวัญเด็กเป็นหนังสือ อบรมเรื่องการจัดเวลาอ่านหนังสือที่บ้านทุกวัน โดยให้ครอบครัวยืมหนังสือจากห้องสมุดโรงเรียนไปอ่านแล้วเขียนบันทึกมาส่งห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การที่โรงเรียนจัดอบรมผู้ปกครองเรื่องการส่งเสริมการอ่านนี้ก็เพื่อที่โรงเรียนจะได้ไม่เป็นผู้เดียวที่รับภาระด้านส่งเสริมการอ่านแก่เด็ก และทำให้เด็กมีผู้กระตุ้นเรื่องการอ่านอย่างต่อเนื่อง ไม่เฉพาะในเซตรั้วโรงเรียนเท่านั้น การอบรมให้ความรู้ผู้ปกครองนี้อาจเลือกจัดวันธรรมดา หรือวันหยุดก็ได้ อันที่จริงการใช้เวลาช่วงที่ผู้ปกครองมารับหรือส่งลูก วันละเล็กน้อย ก็อาจมีผลดีได้ เช่น ห้องสมุดโรงเรียนจัดเวลาอ่านหนังสือให้ผู้ใหญ่ฟังช่วงที่ผู้ปกครองมารับลูกตอนเย็น หรือตอนส่งลูกช่วงเช้าก่อนเคารพธงชาติ โดยมีการคัดเลือกเด็กที่อ่านเก่ง อ่านดี มีชีวิตชีวาได้อารมณ์มาอ่านหนังสือในผู้ใหญ่ฟังในห้องสมุด เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจความสำคัญของการอ่าน เห็นสภาพห้องสมุด เห็นความสามารถของนักเรียน

2.2 เครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรธุรกิจเอกชน

นอกจากการโรงเรียนควรสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองแล้ว การร่วมมือกับองค์กรธุรกิจเอกชนในชุมชนก็นับว่าเป็นทางหนึ่งในการหาแหล่งสนับสนุนแก่โรงเรียน เพราะลูกหลานของคนในชุมชนมาเรียนที่โรงเรียน ชุมชนน่าจะสนับสนุนโรงเรียนได้ ทั้งนี้โรงเรียนควรเลือกองค์กรธุรกิจเอกชนผู้ไม่หวังผลการค้ามากเกินไปให้ช่วยสนับสนุนมุมหนังสือ สนับสนุนชั้นหนังสือในห้องสมุดโรงเรียน หรือสนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์ของตนเป็นรางวัลการอ่าน ดังเช่นที่บริษัท The Pizza Company

จัดกิจกรรม “ชวนน้องอ่าน” ให้โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ โดยจัดให้เด็กช่วงชั้นที่ 1 และ 2 เมื่อเด็กๆ อ่านหนังสือครบ 4 เล่ม ก็จะได้กิน Pizza ฟรี 1 ถาด ถ้าอ่านครบ 16 เล่ม จะได้เป็นแชมป์นักอ่าน และได้รับเกียรติบัตร เด็กบางคนไม่ยาก กินพิซซ่าแต่อยากได้เกียรติบัตรก็จะอ่านหนังสือ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เด็กอยากอ่านหนังสือวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีโครงการส่งเสริมการอ่านจากสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ คือโครงการแว่นแก้ว ซึ่งจัดประกวดวรรณกรรมเยาวชนแนวสืบสวน หรือจัดโครงการ “เล่มโปรดบู๊คคลับ” ตามโรงเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนส่งผลงานเข้าประกวด ซึ่งก็มีเด็กในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายให้ความสนใจส่งเข้าประกวดด้วย

2.3 เครือข่ายความร่วมมือระหว่างครูโรงเรียนใกล้เคียงกัน

ครูโรงเรียน เช่น ครูบรรณารักษ์ ครูภาษาไทย ที่อยู่ใกล้ๆ กัน เขตเดียวกัน น่าจะมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แนวทางจัดกิจกรรม เกี่ยวกับงานด้านส่งเสริมการอ่าน งานห้องสมุด หรือความรู้ประสบการณ์ต่างๆ ผ่านทางการประชุมร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ หมุนเวียนผลัดกันไปแต่ละโรงเรียน

3. การกระจายหนังสือด้วยกิจกรรม Reading Aloud (การอ่านออกเสียง) กรณีโรงเรียนมีหนังสือน้อย

การกระจายหนังสือในกรณีโรงเรียนมีหนังสือน้อย อาจทำได้หลายทาง เช่น การอ่านหนังสือหน้าเสาธง อ่านหนังสือเป็นรายการเสียงตามสายในโรงเรียน เป็นกิจกรรมการอ่านออกเสียง (Reading Aloud) ช่วงพักกลางวัน หรือตอนเย็นหลังเลิกเรียน โดยตัวครูหรือนักเรียนที่ครูคัดเลือกแล้วว่าอ่านหนังสือดี ทั้งอักขระถูกต้อง ได้อารมณ์ชัดเจน อ่านสนุกและมีความคิดสร้างสรรค์ในการอ่าน คือไม่ได้อ่านเฉยๆ แต่ใช้น้ำเสียงได้หลากหลายตามอารมณ์ของเรื่องด้วยหากจำเป็นต้องมี การอ่านหนังสือหน้าเสาธงหรืออ่านเสียงตามสายนี้อาจอ่านวันเว้นวันก็ได้ ถ้ามีหนังสือในโรงเรียนน้อยก็จะเป็นวิธีกระจายหนังสือได้ดีทางหนึ่ง

4. การเปิดห้องสมุดโรงเรียนเพื่อบริการชุมชน

โรงเรียนที่มีห้องสมุดดีๆ รัฐบาลน่าจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้ เช่น ให้เปิดทำการนอกเวลาราชการ เพื่อให้บริการผู้ใช้ห้องสมุดในชุมชน หรือเปิดวันเสาร์อาทิตย์เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น ซึ่งการเปิดห้องสมุดเพื่อให้บริการชุมชนนี้มีการเรียกร้องจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายจริง เช่นที่โรงเรียนพญาไท ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการของโรงเรียนให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยว่ามีผู้ปกครองเสนอให้โรงเรียนเปิดห้องสมุดนานขึ้น เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าไปอ่านหนังสือได้ แต่โรงเรียนติดขัดเรื่องเวลาทำงานของบุคลากร และค่าใช้จ่ายสาธารณูปโภคหากเปิดบริการจริง ซึ่งสวนทางกับนโยบายประหยัดพลังงานของรัฐบาล ทำให้ไม่อาจเปิดบริการตามคำเรียกร้องได้ อันที่จริงถ้ารัฐบาลใช้ห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องสมุดประชาชนด้วย รัฐบาลน่าจะเสียงบประมาณน้อยกว่าการลงทุนสร้างห้องสมุดใหม่ด้วยซ้ำ เพราะเป็นการใช้ห้องสมุดและทรัพยากรในห้องสมุดซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วประเทศทุกเขตอยู่แล้วให้ได้ประโยชน์คุ้มค่า และไม่ใช้งบประมาณซ้ำซ้อนด้วย เพียงแต่ต้องหาวิธีการบริหารจัดการดีๆ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายเพื่อสาธารณูปโภค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้างและค่าล่วงเวลาของบุคลากร เป็นต้น ซึ่งเรื่องนี้อีกเช่นกันที่โรงเรียนอาจขอการสนับสนุนจากชุมชนหรือองค์กรธุรกิจเอกชนได้เป็นการแลกเปลี่ยนและอำนวยความสะดวกซึ่งกันและกัน กล่าวคือโรงเรียนให้บริการด้านสถานที่และทรัพยากรการเรียนรู้ ชุมชนและองค์กรเอกชนให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายการดำเนินงาน

5. รัฐบาลควรแก้ปัญหาหนังสือราคาแพง

จากการสำรวจข้อมูลผู้วิจัยพบว่าแม้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีงบประมาณในการซื้อหนังสือค่อนข้างคล่องตัว ก็ยังมีปัญหาในการซื้อหนังสือ เพราะหนังสือเด็กมีราคาแพงเกินไปทำให้เป็นอุปสรรคในการซื้อหาหนังสือให้ได้จำนวนมากพอจะบริการเด็กได้อย่างทั่วถึง ผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ปัญหาหนังสือราคาแพงนี้ ต้องเป็นการแก้ปัญหาเชิงนโยบายระดับประเทศ เช่น

รัฐบาลเป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือราคาถูกเพื่อขายแก่ห้องสมุดโดยเฉพาะ โดยตั้งสำนักพิมพ์ของรัฐบาลขึ้นเอง และพิมพ์หนังสือที่ใช้ในโรงเรียนเป็นจำนวนมากๆ เพื่อให้คุ้มทุน โดยเฉพาะการจัดพิมพ์ “วรรณกรรมคลาสสิก” ทั้งหลายที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดีให้มีอยู่เสมอไม่ขาดตลาด หรือขาดไปจากห้องสมุดโรงเรียน ถ้าต้นทุนราคาถูกหนังสือก็เข้าห้องสมุดได้มากขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงถึงความจริงว่าการจัดพิมพ์หนังสือราคาถูกนั้น เหมาะสำหรับหนังสือบางประเภทและไม่เหมาะสมสำหรับหนังสือบางประเภท นั่นคือหนังสือสำหรับเด็กเล็กซึ่งเพิ่งหัดอ่านหรือรู้จักหนังสือ จำเป็นต้องเป็นหนังสือสวยงาม มีขนาดพิเศษและหลากหลาย เช่น ใหญ่มาก เล็กพิเศษ หรือเป็นรูปร่างแปลกๆ วงกลม สามเหลี่ยม รถ เรือ รูปสัตว์ เป็นต้น อีกทั้งควรใช้วัสดุหลากหลายหรือใช้กระดาษคุณภาพดีมาก เพื่อให้ได้การพิมพ์ที่น่าสนใจและมีคุณภาพ เข้าเล่มแข็งแรงและมีลูกเล่นอื่นๆ เพื่อให้เด็กประทับใจหนังสือได้ง่ายๆ เช่น เป็นหนังสือสามมิติ ส่วนหนังสือสำหรับเด็กโต ระดับประถมปลายหรือมัธยมศึกษา อาจไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพการพิมพ์ที่ประณีตเท่าก็ได้ เพราะสำหรับเด็กโตรูปแบบของหนังสืออาจไม่จำเป็นเท่ากับการมีเนื้อเรื่องสนุกสนาน ให้สาระดีๆ เพราะเด็กผ่านช่วงเวลาแห่งการประทับใจรูปลักษณ์ของหนังสือมาแล้ว และเด็กกำลังสนใจเนื้อหาของหนังสือมากขึ้น

ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยเสนอแนะเรื่องการแก้ปัญหาราคาหนังสือนี้โดยเปรียบเทียบกับสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ซึ่งรัฐบาลกำหนดเพดานราคาเพื่อบังคับผู้ขายได้ เช่น กำหนดราคาน้ำตาล กำหนดราคาสินค้าอุปโภคบริโภค สบู่ แชมพู ยาสิฟฟัน แม้แต่สิ่งของขึ้นใหญ่รัฐบาลก็ยังสามารถกำหนดราคาได้ เช่น รัฐบาลมีโครงการของการเคหะแห่งชาติ มีโครงการบ้านเอื้ออาทร ซึ่งส่งเสริมการมีบ้านราคาถูก รัฐบาลมีโครงการรถไฟราคาประหยัด เพื่อขายสินค้าราคาถูกแก่ประชาชน ซึ่งเคยขายชุดนักเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์การเรียนราคาถูกแก่ผู้ปกครองในช่วงเปิดเทอม ก็แสดงว่ารัฐบาลน่าจะจัดการเช่นเดียวกับหนังสือได้ เพราะเป็นสินค้าชนิดหนึ่งเช่นกัน และเป็นผลประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยตรงถ้าคนอ่านหนังสือมากเพราะเข้าถึงหนังสือดีๆ ได้มากโดยไม่มีอุปสรรคเรื่องราคา

ทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องที่หนังสือสำหรับเด็กเล็กมักมีราคาแพงกว่าหนังสือของเด็กโต เพราะต้องพิมพ์อย่างพิถีพิถันและประณีตกว่า ผ่านขั้นตอนการพิมพ์มากกว่า ยังเชื่อมโยงไปถึงเรื่องที่รัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อการซื้อหนังสือในโรงเรียนของรัฐได้ด้วย คือโดยทั่วไปรัฐบาลมักให้เงินงบประมาณเพื่อการซื้อหนังสือสำหรับเด็กเล็กระดับอนุบาลและประถมศึกษาต่ำกว่างบประมาณของเด็กโตระดับมัธยมศึกษา ซึ่งสวนทางกับราคาหนังสือในตลาด ทำให้โรงเรียนซื้อหนังสือสำหรับเด็กเล็กได้จำนวนน้อยกว่าหนังสือของเด็กโต ทั้งในช่วงประถมวัยนั้นสำคัญที่สุดในการปลูกฝังนิสัยการอ่านให้แก่เด็ก

เรื่องราคาหนังสือนอกจากกระทบโรงเรียนแล้ว ยังกระทบต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อหนังสือของเด็กๆ โดยตรงด้วย จากข้อมูลการสัมภาษณ์เด็กๆ ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพบว่าราคาหนังสือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการอ่านของเด็กอย่างยิ่ง เด็กๆ บอกว่าเรื่องราคาเป็นตัวกำหนดความอยากอ่านของเขา หากเด็กอยากอ่านหนังสือดีๆ แพงๆ พ่อแม่ก็ไม่ค่อยซื้อให้เพราะเห็นว่าแพงเกินไป จึงเลือกซื้อหนังสือที่ถูกกว่าให้แทนแม้คุณภาพและเนื้อหาอาจจะด้อยกว่าก็ตาม หรือราคาหนังสือสูงๆ ยังทำให้เด็กหันไปอ่านหนังสืออื่นซึ่งอาจไม่มีสาระมากเท่าหนังสือราคาสูง เช่น เลือกหนังสือการ์ตูนแทนหนังสือภาพสารคดีสวยงาม ดังนั้นจึงได้เห็นว่าราคาหนังสือเป็นเครื่องหล่อหลอมรสนิยมการอ่านของเด็กให้ต้องเลือกแต่สิ่งที่ตนพอจะซื้อได้เท่านั้น (ในกรณีเด็กจากครอบครัวคนชั้นกลางธรรมดา) ซึ่งเป็นการกีดกันโอกาสในการเข้าถึงหนังสือดีๆ ของเด็กๆ ใช้อย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักดีว่าหนังสือดีๆ สำหรับเด็กไม่จำเป็นต้องเป็นหนังสือราคาแพงเสมอไป แต่การพูดประเด็นนี้พูดในแง่รวมที่ราคามักจะกำหนดคุณภาพการพิมพ์ด้วยนั่นเอง

6. รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำรายการหนังสือดีและจัดพิมพ์แก่เด็กทุกรุ่นให้ได้อ่านต่อเนื่องทุกรุ่น

การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในระยะยาวนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ารัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการควรเป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือดีแก่เด็กทุกรุ่นให้ได้อ่านเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันที่สุดอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าหนังสือเป็นหนทางอ้อมในการสร้างและส่งผ่านแนวคิด ค่านิยม รสนิยม จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ผ่านทางชีวิตของตัวละครและเรื่องราวในวรรณกรรม การอ่านหนังสือเรื่องเดียวกันทำให้เด็กแต่ละรุ่นคิดไปในแนวทางเดียวกัน มีหลักยึดโยงใจเหมือนกันจึงน่าจะเป็นไปได้ การที่ในอดีตประเทศไทยเปลี่ยนแปลงรายการหนังสือนอกเวลา หนังสือ

ในเวลา ที่เด็กต้องอ่านต้องเรียนในโรงเรียนบ่อยเกินไปจนไปจนไม่มีทิศทางที่แน่นอน และทำให้คนแต่ละรุ่นคุยกันไม่รู้เรื่อง ไม่อาจแบ่งปันโลกการอ่านด้วยกันได้ ทั้งที่การอ่านหนังสือดีๆ ของอดีตย่อมช่วยส่งผ่านแนวคิด ค่านิยมของอดีตแก่เด็กให้คิดไปในแนวทางเดียวกับคนรุ่นก่อนเขาได้ ยกตัวอย่างเช่น มโนคติเรื่องความเป็นหญิง ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ซึ่งไม่ได้วัดที่เงินทอง ความเป็นผู้มีคุณธรรมคือเกียรติอันควรยกย่อง ซึ่งเป็นค่านิยมดั้งเดิมแบบไทยๆ ที่มีสะท้อนอยู่มากมายในนวนิยายของอดีต แต่เด็กปัจจุบันไม่ค่อยรู้จักมากนัก เช่น เรื่อง *ผู้ดี* ของดอกไม้สด (ม.ล. บุปผา นิมมานเหมินทร์) หรือเรื่อง *บ้านทรายทอง* ของ ก. สุรางคนางค์ (*กัญหา เคียงศิริ ศิลปินแห่งชาติ* สาขาวรรณศิลป์ ปี 2529) เป็นต้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ช่องว่างระหว่างวัยของคนแต่ละรุ่นในสังคมไทย ท่างกันมากจนแทบหาจุดบรรจบไม่เจอ แม้ปัจจุบันจะมีการนำหนังสือดีของอดีตมา让孩子อ่านใหม่ แต่ช่องว่างระหว่างรุ่นที่ห่างไปนาน ทำให้เด็กรุ่นใหม่เข้าใจความคิด อุดมคติเก่าๆ ของคนรุ่นก่อนยาก จนบางคนอาจไม่พยายามเข้าใจและไม่ชอบหนังสือดีๆ ของอดีต

เมื่อเปรียบเทียบกับรายการหนังสือที่จัดว่าคลาสสิกของยุโรปหรืออเมริกา จะพบว่ามีความมั่นคงและเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ไม่ว่าจะกี่ยุคสมัยที่ผ่านไปเด็กแต่ละรุ่นก็ได้อ่านหนังสือเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาที่เด็กแต่ละรุ่นได้อ่านหนังสือชุดเดียวกัน เล่มเดียวกัน อย่างน้อยค่านิยมและโลกทัศน์ที่ผู้เขียนสะท้อนไว้ในเรื่อง จะช่วยหล่อหลอมและยึดโยงคนแต่ละรุ่นให้เกิดความเป็น “พวกเดียวกัน” มีแนวคิดไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะต่างเติบโตมาด้วย “เรื่องราว” เดียวกัน เด็กอเมริกันในศตวรรษที่ 20-21 ล้วนรู้จักตัวละครอย่าง โจ มาร์ช (ตัวเอกในเรื่อง *Little Women* แต่งโดย Louisa May Alcott ค.ศ. 1867 แปลเป็นไทยชื่อ *สี่ตระกูล*) ทอม ซอร์เวออร์และฮัคเคิลเบอรี่ฟินน์ (ตัวเอกในเรื่อง *The Adventure of Tom Sawyer* และ *Huckleberry Finn* แต่งโดย Mark Twain ช่วงค.ศ. 1866) ซึ่งแต่งในศตวรรษที่ 19 ได้อย่างไม่รู้สึกแปลกแยกทัศนคติของผู้วิจัยจึงเห็นว่าหนังสือที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดี กาลเวลาได้พิสูจน์ตัวมันเองแล้ว ดังนั้นงานเขียนซึ่งจัดว่าเป็นงานอมตะจึงน่าจะเป็นเรื่องที่มีการพิมพ์ซ้ำเรื่อยๆ เพื่อให้หาซื้อได้เสมอสำหรับคนรุ่นใหม่ทุกรุ่น ไม่ใช่เรื่องดีแค่นั้นก็ไม่มีการพิมพ์ใหม่อีกแล้ว เรื่องดีแค่นั้นก็เป็นเรื่องดีของอดีต ไม่ได้โดดเด่นให้เห็นในชีวิตจริง แม้ผู้อ่านยุคก่อนก็ไม่มี ตัวอย่างกรณีนี้เช่นหนังสือในรายการ “หนังสือดี 500 เล่มที่เด็กไทยควรอ่าน” และ “หนังสือ 100 เล่มที่คนไทยควรอ่าน” ผู้วิจัยพบว่ามีหลายเล่มที่เดิยที่หาซื้อไม่ได้แล้ว เพราะไม่มีการพิมพ์ใหม่ การที่ไม่มีการพิมพ์หนังสือดีๆ ที่ได้รับยกย่องอาจทำให้มรดกทางวัฒนธรรมหลายหน้าถูกกาลเวลาและความไม่รู้ค่ากลืนหายไป ไร้แนวทางในการยึดโยงเด็กแต่ละรุ่นให้มีแนวคิดร่วมกัน

7. ตัวอย่างกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในระดับประถมศึกษาของต่างประเทศ

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กประถมศึกษาของประเทศอเมริกาและประเทศอังกฤษมาประกอบในส่วนของการข้อเสนอท้ายบทนี้ เพื่อให้เห็นภาพกิจกรรมส่งเสริมการอ่านแก่เด็กในช่วงวัยประถมศึกษาของชาติอื่น ซึ่งอาจเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบการทำงานหรืออาจช่วยจุดประเด็นความคิดเกี่ยวกับงานด้านนี้ในแง่อื่นๆ ได้

7.1 ตัวอย่างกิจกรรมจากประเทศอเมริกา

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างแรกจากประเทศอเมริกา โดยหาข้อมูลมาจากเว็บไซต์ชื่อ If I Can Read, I Can Do Anything : A National Reading Club for Native American Children แห่งมหาวิทยาลัย Texas ที่เมือง Austin (ซึ่งสนับสนุนโดย American Indian Library Association – สมาคมห้องสมุดชาวอเมริกันอินเดียน) กิจกรรมของหน่วยงานนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอ่านแก่เด็กและชาวพื้นเมืองอเมริกัน (ผู้มีเชื้อสายอินเดียนแดงในชุมชนอินเดียนแดง)

ให้รู้จักอ่านหนังสือเพื่อความเพลิดเพลิน อ่านหนังสืออย่างหลากหลาย มีทักษะทางการอ่านมากขึ้น เข้าใช้ห้องสมุดโรงเรียนในชุมชนมากขึ้น และเพื่อพัฒนาหนังสือในห้องสมุดโรงเรียนในชุมชนให้มีหนังสือหลากหลายและมีจำนวนมากขึ้น⁸

การส่งเสริมการอ่านของโครงการนี้จึงดำเนินการร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนอินเดียนแดงของอเมริกา เป็นการส่งเสริมการอ่านโดยเน้นหัวเรื่อง (Thematic Plan) คือกำหนดหัวข้อหลัก (theme) ของแต่ละเดือนล่วงหน้าไว้ตลอดปี และคิดรายละเอียดปลีกย่อยของกิจกรรมแต่ละเดือนเพื่อให้ได้เนื้อหาตามหัวข้อนั้นๆ ซึ่งสะดวกต่อการเตรียมอุปกรณ์ จัดบุคลากรหรือจัดการทรัพยากรในห้องสมุดโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียน (กรณีโรงเรียนมีห้องสมุดห้องหนังสือ มุมวิชาต่างๆ มากกว่า 1 แห่ง) เช่น กำหนดหัวข้อว่า “เดือนแห่งการอ่านวรรณกรรมวัยรุ่น” “สัปดาห์การอ่านหนังสือสำหรับเด็ก” “เดือนแห่งการอ่านวรรณกรรมที่ถูกละเมิด” เป็นต้น ดังที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างเป็นตารางข้างล่างนี้โดยแปลต้นฉบับกิจกรรมของโครงการ พร้อมเสนอแนะแนวทางปรับกิจกรรมให้เข้ากับบริบทของเมืองไทย

ตาราง 4

ตัวอย่างกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กประถมศึกษา ชาวอเมริกันอินเดียน ที่ประเทศอเมริกา

ต้นแบบ		ข้อเสนอแนะ
เดือน / กิจกรรม	ความหมาย	การปรับใช้ในโรงเรียนไทย (ปรับเดือนให้ตรงกับระบบการเปิดเทอมของไทย)
September • Library Card Sign-up Month • Banned Books Week	กันยายน (เปิดเทอม) • เดือนทำบัตรห้องสมุด • สัปดาห์การอ่านหนังสือที่ถูกละเมิด “แบน”	กันยายน ช่วงเปิดเทอม 2 • รณรงค์ให้เป็นเดือนแห่งการทำบัตรห้องสมุด แนะนำบริการและการใช้ห้องสมุดแก่เด็กทั้งโรงเรียน • สัปดาห์การอ่านหนังสือที่ถูกละเมิด “แบน” (แต่ไม่มีพิธีกรรมต่อเด็ก)
October • Teen Read Week • National School Bus Safety Week	ตุลาคม • สัปดาห์อ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กวัยรุ่น • สัปดาห์รณรงค์เพื่อความปลอดภัยบนรถโรงเรียน	ตุลาคม (สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 และ 3) • กำหนด Theme การอ่านวรรณกรรมวัยรุ่น หนังสือเอาใจวัยรุ่น เช่น วารสารหรือนิตยสารสำหรับเด็กวัยรุ่น อาจขอความร่วมมือกับสำนักพิมพ์ให้มาเสวนา แนะนำหนังสือ ออกร้านขายหนังสือ
November • Family Literacy Day • National Young Readers	พฤศจิกายน • วันอ่านหนังสือในครอบครัว • วันนักอ่านรุ่นเยาว์แห่งชาติ : 9 พฤศจิกายน	พฤศจิกายน • ห้องสมุดร่วมมือกับสมาคมผู้ปกครอง จัดอบรมการจัดมุมอ่านหนังสือในบ้าน และจัดประกวดรูปถ่ายและเขียนความเรื่อง “มุมหนังสือที่บ้านฉัน”

⁸ จุดประสงค์ขององค์กรในภาษาอังกฤษคือ 1. To encourage Native children and community members to read for pleasure. 2. To intergenerate reading in the Native community. 3. To provide the Indian community with opportunities to engage in and communicate about reading. 4. To provide children with flexible reading. 5. To promote library usage at Native schools. 6. To increase reading skills among Native children and community members. 7. To improve Native school library collections.

<p>Day: November 9</p> <ul style="list-style-type: none"> • Children's Book Week 	<ul style="list-style-type: none"> • สัปดาห์หนังสือเด็กและเยาวชน 	
-	-	<p>ธันวาคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • วันพ่อแห่งชาติ ห้องสมุดจัด Theme หนังสือเกี่ยวกับพระเจ้าอยู่หัว หนังสือที่เชิดชูความเป็นพ่อ หนังสือสะท้อนความผูกพันระหว่างพ่อลูก • วันสิ้นปี จัด Theme หนังสือเกี่ยวกับการคิดคำนวณ หนังสือเกี่ยวกับอนาคต หนังสือเกี่ยวกับการวางแผนชีวิต
<p>January</p> <ul style="list-style-type: none"> • Martin Luther King, Jr. Day 	<p>มกราคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • วันรำลึกถึงมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ 	<p>มกราคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • สัปดาห์แรกจัด Theme เกี่ยวกับความรู้เรื่องเทศกาลปีใหม่ชาติต่างๆ วัฒนธรรมหลากหลายในโลก • สัปดาห์ต่อมา มา อ่านหนังสือเชิดชูวีรบุรุษไทย หนังสือประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ของไทยและชาติอื่นๆ
<p>February</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chinese Lunar New Year 	<p>กุมภาพันธ์</p> <ul style="list-style-type: none"> • เทศกาลตรุษจีน 	<p>กุมภาพันธ์</p> <ul style="list-style-type: none"> • หนังสือความรู้เรื่องเทศกาลตรุษจีน • หนังสือภูมิศาสตร์โลก หนังสือวัฒนธรรม อารยธรรมจีน หรือของประเทศต่างๆ ในโลก
<p>March</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read Across America • National Sleep Awareness Week 	<p>มีนาคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • รณรงค์การอ่านทั่วอเมริกา • สัปดาห์รณรงค์ความสำคัญของการนอน 	<p>มีนาคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • สัปดาห์ “พ่ออ่านเพื่อน้อง” ให้นักเรียนชั้นโตอ่านหนังสือให้นักเรียนชั้นเล็กฟัง
<p>April</p> <ul style="list-style-type: none"> • National Poetry Month • National Library Week • Young People's Poetry Week • Dia de los Niños/Día de los Libros - our activities in 2001 • Earth Day • Kids, Animals and Literacy <p>(in celebration of the ASPCA Prevention of Animal Cruelty Month)</p>	<p>เมษายน</p> <ul style="list-style-type: none"> • เดือนอ่านบทกวี • สัปดาห์ห้องสมุดแห่งชาติ • สัปดาห์กวีนิพนธ์สำหรับวัยรุ่น • วันพิทักษ์โลก • เด็ก สัตว์ และวรรณกรรม (เพื่อฉลองเดือนแห่งการรณรงค์ไม่ทำทารุณต่อสัตว์) 	<p>เมษายน</p> <ul style="list-style-type: none"> • จัดกิจกรรมเชิดชูภาษาไทย บทกวี และกวีเอกของชาติ รณรงค์ให้อ่านหนังสือวรรณคดีคลาสสิกของไทยที่แต่งเป็นร้อยกรอง เช่น รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน พระราชนิพนธ์ของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่างๆ • หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์ในสมัยต่างๆ ของไทย • เทศกาลสงกรานต์ หนังสือตำนานเทพเจ้า นิทานอธิบายเหตุของชาติต่างๆ หนังสือวิทยาศาสตร์เรื่องการเกิดฝน การทำฝนเทียม วงจรน้ำ • ปิดเทอม จัดค่ายเยาวชนรักการอ่านที่โรงเรียน มีการอบรมการเขียนเรื่อง การผลิตหนังสือ การเสวนาของนักเขียนนักแปล
<p>May</p> <ul style="list-style-type: none"> • Space Day 	<p>พฤษภาคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • วันอวกาศ 	<p>พฤษภาคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • ปิดเทอม

<ul style="list-style-type: none"> • National Book Month • Reading is Fun Week • Safe Kids Week 	<ul style="list-style-type: none"> • เดือนแห่งการอ่านระดับชาติ • สัปดาห์รณรงค์ “หนังสือคือความทรงจำ” • สัปดาห์รณรงค์เพื่อความปลอดภัยสำหรับเด็ก 	<ul style="list-style-type: none"> • วันพีชมงคล
June <ul style="list-style-type: none"> • National Aboriginal Day (Canada) 	มิถุนายน <ul style="list-style-type: none"> • วันอะบอริจินแห่งชาติ (ในประเทศแคนาดา) 	มิถุนายน <ul style="list-style-type: none"> • เปิดเทอม 1 • รณรงค์ให้เป็นเดือนแห่งการทำบัตรห้องสมุด แนะนำบริการและการใช้ห้องสมุดแก่เด็กทั้งโรงเรียน
-	-	กรกฎาคม <ul style="list-style-type: none"> • เยี่ยมหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี เพื่อชมนิทรรศการหนังสือโบราณ สมุดข่อย คัมภีร์โบราณ ที่ห้องหนังสือตัวเขียนและจารึก ชั้น 4
-	-	สิงหาคม <ul style="list-style-type: none"> • วันสารทจีน Theme หนังสือเกี่ยวกับพระจันทร์ ดารา ศาสตร์ จักรวาล จักรราศีและการพยากรณ์ต่างๆ • วันแม่แห่งชาติ หนังสือวิทยาศาสตร์เรื่องสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เรื่องคุณค่าของอาหาร น้านม หนังสือเกี่ยวกับความกตัญญู และการดูแลผู้สูงอายุ หนังสือเน้นคุณธรรมระหว่างครอบครัว

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่าการวางแผนและกำหนดหัวข้อเพื่อการอ่านล่วงหน้า ทำให้ผู้ส่งเสริมการอ่านในอเมริกามีแนวทางในการให้ความรู้แก่นักเรียน หรือชาวบ้านในชุมชนให้ได้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ อย่างชัดเจนและหลากหลาย นอกจากนี้การมีแผนในการทำงาน และการกำหนดหัวข้อหลักเพื่อส่งเสริมการอ่านเช่นนี้ ยังทำให้บรรณารักษ์ห้องสมุดจัดให้ทรัพยากรหนังสือทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประวัติศาสตร์ สังคม อัตชีวประวัติ ฯลฯ ได้ผลัดกัน “ปรากฏโฉม” แสดงความเด่นของตัวมันได้ โดยอาจจัดกิจกรรมเชื่อมโยงการอ่านไปสู่ทักษะอื่นๆ ด้วย เช่น หากกำหนดหัวข้อเป็นเดือนแห่งการอ่านหนังสือเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ก็อาจนำการอ่านนั้นไปสู่การทดลองวิทยาศาสตร์ง่ายๆ ในห้องสมุดหรือในบริเวณโรงเรียนให้เด็กหรือผู้ใหญ่มีส่วนร่วมได้ และจากตารางข้อขวามือซึ่งผู้วิจัยเสนอการประยุกต์ตีพิมพ์เข้ากับสังคมไทยนั้น ยังอาจเสนอความคิดอื่นได้อีก เช่น “เดือนแห่งการอ่านหนังสือ 500 เล่มที่คนไทยควรอ่าน” มีนิทรรศการหนังสือจากรายการหนังสือดี 500 เล่มมาโชว์ โดยเฉพาะหนังสือดี หนังสือหายาก แม้ไม่ครบทั้ง 500 เล่มก็ไม่เป็นไร หรือ “เดือนแห่งการอ่านวรรณกรรมซีไรต์” ทั้งเดือนบรรณารักษ์นำหนังสือที่เข้ารอบการประกวดรางวัลซีไรต์ปีปัจจุบัน หรือหนังสือรางวัลซีไรต์ในอดีตมาแนะนำให้เด็กยืมอ่าน หากสามารถทำได้ก็อาจเชิญนักเขียนหรือนักวิจารณ์หนังสือมาพูดคุยถึงหนังสือเด่นๆ ที่เข้ารอบปีปัจจุบันหรือหนังสือที่ได้รางวัลไปแล้วในปีก่อนๆ เพื่อสร้างความน่าสนใจและดึงดูดเด็กให้มีส่วนร่วมต่อกิจกรรม

หากนำแนวทางการทำงานของโครงการนี้มาประยุกต์ในงานส่งเสริมการอ่านโรงเรียนประถมศึกษาของไทยแบบใกล้เคียงที่สุด คือโรงเรียนอาจกำหนดหัวข้อ (theme) การอ่านของโครงการ “วางทุกคน อ่านทุกคน” ว่าช่วงเวลาเดือนใดโรงเรียนควรกำหนดธีมการอ่านอะไร เพื่อจัดหนังสือตามหัวข้อให้เด็กอ่าน หากมีหลายชั้นเรียนและกลัวว่าหนังสือแต่ละธีมจะมีไม่พอต่อจำนวนเด็กทุกชั้นเมื่อใช้พร้อมกัน ก็อาจสลับธีมของแต่ละชั้นไม่ให้ซ้ำกันก็ได้

7.2 ตัวอย่างกิจกรรมจากประเทศอังกฤษ

ตัวอย่างกิจกรรม Summer Reading Challenge (SRC) - การแข่งขันอ่านหนังสือช่วงปิดภาคฤดูร้อน

กิจกรรมนี้ริเริ่มโดยองค์กรพัฒนาห้องสมุดชื่อว่า LaunchPad ซึ่งร่วมมือกับ TRA (The Reading Agency – หรือองค์กรส่งเสริมการอ่านของอังกฤษ) ทั้งสององค์กรจัดกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมระดับชาติเป็นประจำทุกปี โดยจัดช่วงโรงเรียนปิดเทอมฤดูร้อนเพื่อกระตุ้นให้เด็กระดับประถมศึกษาอ่านหนังสือ 6 เล่มให้จบใน 6 สัปดาห์ เป้าหมายหลักคือการดึงดูดให้เด็กๆ อยู่กับหนังสือและได้เข้าห้องสมุดอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน เพราะโครงการนี้ให้เด็กเข้าห้องสมุดประชาชนในละแวกบ้านซึ่งไม่ปิดภาคฤดูร้อนเหมือนห้องสมุดโรงเรียน เด็กต้องสมัครเข้าร่วมโครงการเองตามความสมัครใจ (โดยครูในโรงเรียนและห้องสมุดช่วยประชาสัมพันธ์แก่เด็กก่อนปิดเทอม) เมื่ออ่านหนังสือจบแต่ละเล่มเด็กผู้ร่วมแข่งขันจะได้รับบัตรภาพสวยๆ 1 ใบ ซึ่งมีคำคมพร้อมข้อความจากผู้เขียนในสังคมเขียนไว้ (จากดารา นักร้อง นักการเมือง นักกีฬา นางแบบ) เมื่อเด็กอ่านหนังสือครบทั้ง 6 เล่มจะได้รับเกียรติบัตรพร้อมเหรียญรางวัล เด็กผู้เข้าแข่งขันอาจเลือกรายการหนังสือที่ตนอยากอ่านเองได้และอ่านไปตามกำลังความสามารถของตน ไม่ต้องรีบร้อนอ่านเพื่อแข่งกับใคร (แม้ชื่อกิจกรรมจะบอกว่า “แข่งขัน” ก็ตาม) เด็กจะอ่านไปเรื่อยๆ ทีละเล่มตามความพร้อมและเวลาสะดวกของตัวเอง ทั้งนี้ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งอาจมีกิจกรรมบางอย่างเพื่อกระตุ้นเด็กบางช่วงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรงของห้องสมุดส่งเสริมด้วยก็ได้ อาทิ ในปี 2006 นี้โครงการใหญ่กำหนดธีมการอ่านว่า “Reading Mission” เนื่องจากเห็นว่าปีนี้นักเรียนชั้นประถมในอังกฤษสนใจเรื่องแนวสืบสวนสอบสวนและเรื่องเกี่ยวกับสายลับกันมาก ผู้จัดจึงกำหนดธีมให้เด็กอ่านหนังสือเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน เรื่องลึกลับ เป็นหลัก เมื่อเด็กสมัครร่วมโครงการก็จะสมมติให้เด็กเป็นสายลับผู้หนึ่ง เด็กจะได้รับแจกอุปกรณ์ส่งเสริมการอ่าน (เสริมงานสายลับ) เป็นดินสอ ปากกาซึ่งมีรหัสลับ ข้อความปริศนา รวมทั้งสมุดจดรหัสลับและหมึกกล่องหนด้วย ซึ่งห้องสมุดประชาชนที่เมือง Westminster ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านด้วยการนำเด็กจากโรงเรียน Millbank School ในเมืองของตน ไปร่วมงานเลี้ยงที่สำนักงานใหญ่ของหน่วย MI5⁹ ที่ Thames House โดยมีผู้อำนวยการหน่วย MI5 ชื่อ Dame Eliza Manningham-Buller เป็นผู้ต้อนรับเด็กๆ ด้วยตัวเองเลยทีเดียว ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจที่การแข่งขันอ่านหนังสือช่วงปิดภาคฤดูร้อนของอังกฤษนี้มีสถิติที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น

- การแข่งขันอ่านหนังสือช่วงปิดภาคฤดูร้อน เป็นการรณรงค์ให้เด็กอ่านหนังสืองานใหญ่ที่สุดประจำปี แต่ละปีมีเด็กอายุระหว่าง 4-11 ปี เข้าร่วมโครงการถึง 600,000 คน (หกแสนคน) (ข้อมูลจากปี 2005) มีห้องสมุดประชาชน 3,500 แห่งเข้าร่วมโครงการ มีสมาชิกห้องสมุดโรงเรียนในอังกฤษ 91% เข้าร่วมการแข่งขัน ทำให้มีเด็กกว่า 35,000 คนกลายเป็นสมาชิกใหม่ของห้องสมุดประชาชน

- การเข้าร่วมแข่งขันจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองให้แก่เด็ก รวมถึงช่วยพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ช่วยสร้างความสนุกสนาน และเป็นแรงกระตุ้นที่ดีแก่เด็กด้วย โดยมีสถิติว่า :

- เด็ก 95% อยากอ่านหนังสืออื่นๆ มากขึ้น
- หนังสือ 92% ที่จัดให้อ่านในการแข่งขันอ่านหนังสือช่วงปิดภาคฤดูร้อน เป็นหนังสือใหม่ที่เด็กไม่เคยอ่านมาก่อน

⁹ MI5 เป็นชื่อหน่วยงานสืบราชการลับของอังกฤษหน่วยหนึ่ง ซึ่งมีชื่อพ้องกับภาพยนตร์ดังของฮอลลีวูด เรื่อง MI1 MI2 Mission Impossible

- เด็ก 77% ที่เข้าแข่งขันกลายเป็น “นักอ่านที่เก่งขึ้น” หลังการแข่งขัน โดยที่เด็ก 40% รู้สึกว่าตัวเอง “อ่านหนังสือเก่งขึ้นมาก”
- เด็ก 66% บอกว่าตนอ่านหนังสือมากขึ้นกว่าตอนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

"เมื่อก่อนหนูไม่เข้าใจหนังสือ แล้วก็ไม่เคยชอบอ่านเลย แต่ตอนนี้ชอบแล้วเพราะหนูอ่านเข้าใจ หนูกำลังอ่านเล่มหนาๆ อยู่ด้วยนะ" (ผู้แข่งขันคนหนึ่ง)

การยกตัวอย่างทั้งสองกิจกรรมนี้ อาจมีบางแง่มุมที่ใกล้เคียงต่อกิจกรรมที่บางโรงเรียนในประเทศไทยดำเนินการอยู่ แต่ผู้วิจัยหวังว่าจะมีแง่มุมอื่นๆ จากการรับทราบวิธีการทำงานของชาติอื่นที่อาจช่วยสร้างแนวความคิดใหม่ๆ ให้ผู้ที่สนใจงานส่งเสริมการอ่านแก่ได้ระดับประถมศึกษาของไทยได้บ้าง

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยอยากชี้ประเด็นให้เห็นว่าแม้ผลการวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายดูเหมือนมีความพร้อมหลายด้านซึ่งล้วนเป็นปัจจัยทำให้ทั้ง 10 โรงเรียนมีความโดดเด่นด้านการส่งเสริมการอ่าน แต่ทว่าเมื่อพิจารณาปัจจัยต่างๆ อย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 10 แห่งก็ล้วนมีปัญหาด้านการส่งเสริมการอ่านบางประการไม่ต่างไปจากโรงเรียนนอกกลุ่มเป้าหมายที่งานวิจัยไม่ได้เอ่ยถึง ซึ่งแสดงว่าแม้เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลด้านการส่งเสริมการอ่าน แต่ก็ต้องพบปัญหาและต้องแก้ไขปัญหานั้นไม่ต่างไปจากโรงเรียนทั่วไป เพราะต้องประสบกับข้อจำกัดด้านนโยบาย บุคลากร งบประมาณ ไม่ต่างกันเนื่องจากอยู่ในระบบการศึกษาของไทยเช่นเดียวกัน ดังนั้นการนำเสนอปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายจึงไม่ใช่การนำเสนอข้อมูลจากโรงเรียนใน “อุดมคติ” ที่พร้อมพร้อมทุกด้านแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงหวังว่าการรู้ข้อมูลของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยชิ้นนี้จะช่วยเป็นแนวทาง เป็นกำลังใจให้แก่โรงเรียนทั่วไปได้ ริเริ่ม ปรับปรุง หรือ เปรียบเทียบ การทำงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนของตนกับโรงเรียนที่เป็นเสมือน “ต้นแบบ” ในงานวิจัยนี้ได้ เพื่อให้การรู้ข้อมูลครั้งนี้นำไปสู่การพัฒนาเด็กๆ ของไทยต่อไป

park
อุทยานการเรียนรู้

บทที่ 4

บรรณานุกรม

หนังสือและงานวิจัย

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). *กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- การส่งเสริมการอ่าน. (2530). (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: ฝ่ายโสตทัศนศึกษา สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คู่มือการประเมินผลข้อเสนอกการทำวิจัย ของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 ตามมติคณะรัฐมนตรี. (2548). กรุงเทพฯ: กองวิเคราะห์โครงการและประเมินผล สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ถ่ายเอกสาร.
- โครงการคัดสรรหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน สมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน. (2542). *500 เล่มหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน : รวบรวมชื่อและบรรณนิทัศน์ 500 หนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: แปลน บุ๊คเน็ต.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (ต.ค. 40). 17 ปีกับประสบการณ์การสร้างวัฒนธรรมการอ่าน. *วัฒนธรรมไทย*. ปีที่ 35 ฉบับที่ 1: 44-46.
- ธีรวงศ์ ธนิษวณิช. (2548, มิถุนายน – กรกฎาคม). *เด็กไทย ฉบับโทรทัศน์กับเด็ก*. ฉบับที่ 29: ปกหลัง.
- นวกรณ์ ชังบุคดา. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2548 โรงเรียนพิบูลอุปถัมภ์. (2548). กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. ถ่ายเอกสาร.
- ไพพรรณ อินทนิล. (2546). *การส่งเสริมการอ่าน (Better Reading)*. ชลบุรี: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วัฒนา บุญเสนอ. บรรณาธิการ. (2534). *หนังสือกับการส่งเสริมการอ่าน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ.
- วิทยา วิมลถนอม. (2530). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและทัศนคติของผู้ปกครองในการส่งเสริมการอ่าน กับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้นอนุบาล*. ปริญญาโท กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

วิทยากร เชียงกร และคณะ. (2542). สารานุกรมแนะนำหนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

สุพจน์ พันธุ์ณะ. (2535). การส่งเสริมการอ่านโดยใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการอ่าน
ในนักเรียนชั้นประถมศึกษา. ปรินญานิพนธ์ วทม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

อุบลรัตน์ สาลีผลิน. (2549). รูปแบบห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่สนับสนุนการ
เรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ

ศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

Butler, Dorothy. (1980). *Babies Need Books*. London: Bodley Head.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคล

งามลักขณา กังวาลโรจน์. (2548, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัจฉณี สุ่มะ-
นานนท์ ที่ห้องสมุดโรงเรียนไผทอุดมศึกษา.

จันทร์แรม พงษ์พิพัฒน์, เกษณี วงศ์สุวรรณ. (2548, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย วิริยา คล่องใจ และ
กรกมล โสมาลี ที่ห้องสมุดโรงเรียนราชวินิต.

ชวลิต วิชาดี. (2548, 11 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องทำงานรองผู้อำนวยการสถานศึกษา
ฝ่ายวิชาการ โรงเรียนพญาไท.

ดวงใจ ตระกูลช่าง. (2548, 29 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องสมุดโรงเรียนแย้มสอาด
(ประถมศึกษา).

ธารินี เจริญสุข. (2548, 28 กันยายน). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัจฉณี สุ่มะนานนท์ ที่
ห้องสมุดโรงเรียนพญาไท.

นันทวัน บัวแก้ว. (2548, 19 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย อัจฉณี สุ่มะนานนท์ และ หทัยชนก เสียงเพราะดี ที่
ห้องสมุดโรงเรียนแย้มสอาด.

นารี คูหาเรื่องรอง. (2548, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องพัสดุผู้อำนวยการโรงเรียน
ประถมศึกษาธรรมศาสตร์.

บุษบา ชูวิรัช. (2549, 24 มกราคม). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องพัสดุธิการิณีโรงเรียนเซนต์ฟรัง
ซิสเซเวียร์.

ประพนธ์ ฉายเจริญ. (2548, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย กรกมล โสมาลี และ วิริยา คล่องใจ ที่โรงเรียนสาธิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม).

- พนัชกร บุญนาค, วนิตา เพ็ชรปัญญา, นันทนา กรุณานนท์, เบ็ญจวรรณ เนียมท้วม. (2548, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย วริยา คล่องใจ, กรกมล โสมาลี ที่ห้องประชุมโรงเรียนทุ่งมหาเมฆ.
- พิมพกา อัดคชพ. (2548, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย วริยา คล่องใจ และกรกมล โสมาลี ที่ห้องสมุดโรงเรียนมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม).
- มลกนก เชื้อสาวถี. (2548, 14 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย วริยา คล่องใจ และกรกมล โสมาลี ที่ห้องสมุดโรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์.
- มยุรี เหลืองสินศิริ. (2548, 9 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัจฉณี สุ่มะนานนท์ ที่โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี).
- ยุพดี เฉลิมลา, สุมาล อนุชา. (2548, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กิตติ อนุทรัพย์ ที่ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาศรีธรรมศาสตร์.
- ยุวดี งามเลิศตันชัย. (2548, 2 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องทำงานรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์.
- เยาวลักษณ์ ชานีเขตกิจ. (2548, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องพักผู้อำนวยการโรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี).
- ลักษณะ อินทจักร. (2548, 23 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กรกมล โสมาลี และ วริยา คล่องใจ ที่ห้องเรียนชั้นประถมปีที่ 4/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม).
- วรัญญา รักราษฎร์. (2548, 9 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัจฉณี สุ่มะนานนท์ ที่ห้องสมุดโรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี).
- วิรัตน์ พุ่มมา. (2548, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัจฉณี สุ่มะนานนท์ ที่ห้องสมุดโรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา.
- ศรีสมร เพ็ญไพบูลย์. (2548, 12 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัจฉณี สุ่มะนานนท์ ที่โรงอาหารโรงเรียนพญาไท.
- ศิริฟ้า ศรีจิตร. (2548, 28 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม).
- สมชาย คงสุพรศักดิ์. (2548, 8 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย อัจฉรา ประดิษฐ์ ที่ห้องประชุมโรงเรียนทุ่งมหาเมฆ.
- สุกัลยา เอกวงศ์, เกศินี คำสุข, ดาวสวรรค์ ปรีพูล. (2548, 17 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กิตติ อนุทรัพย์ ที่ห้องอาคารจักรนักร้อง โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์.
- สุริรัตน์ ชื่อดตรง. (2548, 19 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย อัจฉณี สุ่มะนานนท์ และ หทัยชนก เสียงเพราะดี ที่ห้องสมุดโรงเรียนแย้มสอาด (ประถมศึกษา).
- อิศรา พรายแก้ว, ธนาเดช ทองบริสุทธิ. (2548, 17 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย กิตติ อนุทรัพย์ และ วริยา คล่องใจ ที่ห้องสมุดโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์.

อุไรวรรณ ภัททิยธนี. (2548, 31 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย หทัยชนก เสียงเพราะดี และ อัมฉิ สุ่มะนานนท์ ที่ห้องพักอาจารย์โรงเรียนพญาไท.

ข้อมูลจากเอกสารของโรงเรียน

มลกนก เชื้อสาวถี. (2548). **รายงานการอบรมเชิงปฏิบัติการ การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการงานห้องสมุด.**

(รวบรวมเอกสารการอบรมจัดโดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน). กรุงเทพฯ: โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์. อัดสำเนา.

โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์. (2548?). **เติบโตอย่างสมวัย ในเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์.** กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์. (2548?). **St. Francis Xavier School บนเส้นทางแห่งความสุข.**

กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ. (2548). **รายงานสรุปกิจกรรมสัปดาห์ห้องสมุดและวันภาษาไทย ประจำปีการศึกษา**

2548 วันที่ 27-29 กรกฎาคม 2548. กรุงเทพฯ: ห้องสมุดและหมวดสาระภาษาไทย โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ.

โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์. (2548). **เอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน**

ประจำปีการศึกษา 2548. กรุงเทพฯ: ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์. อัดสำเนา.

โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี). (2548). **รายงานโครงการรักการอ่าน ปีการศึกษา**

2547 วันที่ 16 พฤษภาคม 2547 – 31 มีนาคม 2548. กรุงเทพฯ: โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. อัดสำเนา.

โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี). (2548). **รายงานการอบรมโครงการสร้างเครือข่าย**

เยาวชนรักการอ่าน วันที่ 1 มีนาคม 2548 ตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน.

กรุงเทพฯ: โรงเรียนพระยาประเสริฐสุนทราศรัย. อัดสำเนา.

โรงเรียนพิบูลย์อุปถัมภ์. (2548). **แผนการปฏิบัติการ ประจำปีการศึกษา 2548.** กรุงเทพฯ: โรงเรียนพิบูลย์

อุปถัมภ์. อัดสำเนา.

โรงเรียนแย้มสอาด. (2548). **รายงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในห้องสมุด.** (เอกสารรายงานย่อยหลาย

โครงการ). กรุงเทพฯ: งานห้องสมุด และกลุ่มสาระภาษาไทย โรงเรียนแย้มสอาด.

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

If I Can Read I can Do Anything. (2005) *Activities*. Retrieved 19 June, 2006 from

<http://www.gslis.utexas.edu/~ifican/index.htm>

Kichiro Takahashi. (2006). *BUNKO: A Private Children's Library. A Short Introduction to Bunko*. Retrieved June 19, 2006, from <http://www.ifla.org/IV/ifla72/papers/081-Takahashi-en.pdf#search=%22Japanese%20Bunko%20>

Kiddin' Around. (2005). *Kids Bookshelves*. Retrieved June 19, 2006, from http://www.kiddinaround.com/Merchant2/merchant.mvc?Screen=CTGY&Category_Code=BS

MI5 Home. (2006). Retrieved June 19, 2006, from <http://www.mi5.gov.uk/output/Page2.html>

Reading Agency. (2005). *Summer Reading Challenge Project Review*. Retrieved June 19, 2006, from http://www.readingagency.org.uk/projects/children/reading_challenge.html

